The University of Jordan
THE LIBRARY

הצופה

ב״ה, יום שישי, כ״ד מנחם־אב תשל״ו (20.8.1976)
שנה ל״ט . גליון 11308 . המחיר 2.70 ל״י, כולל מע״מ

בטאון התנועה העולמית של המזרחי והפועל המזרחי
מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז״ל

בעקבות פגישתו עם שר הביטחון ש. פרס

סילאסוואו יעביר דרישת ישראל לסלק היחידות העודפות מאיזור הדילול

כמפקד כח החירום של האו״ם, גנרל אנסיו סילאסוו, יעביר למצרים את דרישתו של שר הביטחון, שמעון פרס, לפיה על המצרים לקיים את הסכם הביניים בסיני, בכל הנוגע למספר היחידות שהמצרים רשאים להחזיק באיזור הדילול שממזרח לתעלת סואץ ולסלק מהאיזור את היחידות העודפות על אלו המותרות לפי ההסכם.

בפגישה שהתקיימה אתמול בלשכת שר הביטחון, בה השתתפו גם הרמטכ״ל, רב אלוף מרדכי גור, ויועצו המדיני של גנרל סילאסוו, ג׳והן מיילס, הסביר מפקד כח החירום של האו״ם ששר ההגנה המצרי, גנרל גאמסי, הבטיח למנוע בעתיד חדירת מסוקים מצריים אל התחום האסור באזור החיץ בסיני, בהסבירו שהחדירות שאירעו היו בשל טעויות בניווט.

באשר למספר היחידות המצריות בשטח הדילול, הסביר גנרל סילאסוו לשר פרס שלדברי שר ההגנה המצרי היתה התארגנות חדשה של המסגרות היחידתיות בצבא מצרים ולכן אין המצרים רואים בריבוי מספר היחידות, מעל לנקוב בהסכם הביניים, משום הפרת ההסכם.

ישראל אינה יכולה להתחשב בענייניה הפנימיים של מצרים. אולם, מר פרס, הדגיש, כי אין ישראל יכולה להתחשב בהתארגנות פנימית של צבא מצרים, בכל הנוגע לקיום ההסכם שבין מצרים וישראל. לכן ביקש שר הביטחון מגנרל סילאסוו לנקוט פעולה נמרצה אצל השלטונות המצריים למען קיום חד־משמעי של ההסכם; בכל הקשור למספר היחידות שהמצרים רשאים להחזיק בשטח הדילול.

4 נושאים שישראל עוררה בפגישה

בגמר הפגישה, שנמשכה כשעה, הסביר שר הביטחון לעתונאים, כי בשיחה הועלו 4 נושאים השנויים במחלוקת בין ישראל ומצרים, בהם נתבקשה פעולתו של מפקד כח החירום של האו״ם.

הנושא הראשון נוגע לצורת המינהל באזור החייץ בצפון סיני, בו מרוכזים כ־7000 בדואים. אשר לפי ההסכם בין ישראל ומצרים צריך האו״ם לקיים בידו את המינהל בשטח זה, ולגבי תנועת הבדואים מחוץ לאיזור זה.

הנושא השני קשור בחדירות מסוקים מצריים באיזור החייץ, אל מעבר לקו המותר, וכאמור הבטיח שר ההגנה המצרי שמקרים כאלה, שמקורם — לדבריו — בטעות ניווט, לא יישנו.

הנושא השלישי מתייחס למספר היחידות שמותר למצרים להחזיק בשטח הדילול לפי ההסכם מותר למצרים להחזיק בשטח זה 8 גדודים, אך לפי ידיעות שבידי צה״ל נמצאים בשטח בין 16 ל־18 גדודים, בעוד משקיפי האו״ם דיווחו על 11 גדודים.

הנושא הרביעי נוגע לעמדות טילי ג.מ. שהמצרים הקימו באיזור המוגבל ממערב לתעלת סואץ. ישראל התלוננה על הקמת 3 עמדות טילי ג.מ. בניגוד להסכם, ואילו משקיפי האו״ם אישרו את התלונה הישראלית לגבי 2 עמדות שפורקו, לפי דרישת האו״ם. עתה אישר האו״ם את תלונת ישראל גם לגבי העמדה השלישית וגנרל סילאסוו הבטיח לפעול למען פירוקה של העמדה השלישית.

סילאסוואו הבטיח להעביר לקאהיר דרישות ישראל

שר הביטחון הטעים שישראל לא תשלים עם הפרה זו וגנרל סילאסוו קיבל על עצמו להעביר לידי שר ההגנה המצרי את דרישת ישראל בדבר מספר הגדודים שמותר למצרים להחזיק בשטח.

פרס: אין הפרות משמעותיות

בתשובתו לעתונאים אמר שר הביטחון שישראל ומצרים מתייחסות בחיוב להסכם שנחתם ביניהן לפני כשנה ולהוציא ההפרות הנמצאות עתה בדיון, לא אירעו הפרות משמעותיות בדרך יישומו של ההסכם.

שר הביטחון הטעים שמלבד ההפרה הנוגעת למספר הגדודים שהמצרים מחזיקים בשטח מעל למותר, אפשר לראות בחיוב את תשובת מצרים לתלונות ישראל לגבי שלושת הנושאים האחרים שנדונו עתה בין ישראל ומצרים, באמצעות גנרל סילאסוו.

שר הפנים הטורקי:

טורקיה מעדיפה להסגיר שני המחבלים מאשר לשופטם

אנקרה 19 (יופי״ע) — שר־הפנים הטורקי אוגוזאן אזילטורק אמר היום כי טורקיה היתה מעדיפה להסגיר את שני המחבלים הפלשתינים שתקפו את נוסעי המטוס „אל־על" ולא להעמיד אותם למשפט בתחומה.

השר הביע את החשש שכליאתם של השניים בבתי סוהר טורקיים תביא בעקבותיה מעשי גמול, שעלולים לפגוע במטוסים טורקים ובדיפלומטים המשרתים מחוץ לטריטוריה טורקית.

„היה זה כשרת את האינטרסים של טורקיה, אילו העמידו את המחבלים למשפט והעניש אותם במדינה, בהתאם לאזרחותם" אמר אזילטורק לכתבים לפני שהמריא לקפריסין.

עוד אמר שאם בעתיד הקרוב תוצג הדרישה להחליף את שני המחבלים בשני דיפלומטים טורקיים, יתנגד למיקוח עם חוטפי הדיפלומטים.

יצויין כי שני המחבלים היו מצוידים בדרכונים כוויתיים. הם מוחזקים עתה באיסטנבול, לקראת העמדתם למשפט על רצח בכוונה תחילה של ארבעה אנשים. העונש המירבי הצפוי להם הוא מוות.

„בלוב מכינים הפיכה"

נגד קדאפי

בלוב מכינים הפיכה צבאית נגד הקולונל מועמר קדאפי — על כך מסרו אתמול שידורי ישראל, תוך הסתמכות על מקורות מערביים „מהימנים ביותר" בוושינגטון.

לדברי מקורות אלה נמסר על תנועת כחות צבא גדולים באיזור טריפולי במהלך 24 השעות האחרונות.

יתכן, אמרו המקורות, שהמנהיג הלובי ייעצר, כאשר יגיע לטריפולי, עם שובו מועידת הפסגה, בקולומבו.

הבית העליון בהודו אישר סמכויות החירום של הממשלה

ניו דלהי, 19 (ע״ר) — הבית העליון של הודו אישר היום חוק, המאריך עד יוני 1977 את סמכויות השלטון לעצור אנשים ללא משפט על פי חוקי החירום.

משרד החוץ מאשר: אידי אמין שלח איגרת לרבין

מאת סופרנו המדיני בירושלים

דובר משרד החוץ אישר אתמול שהגיע מברק מאידי אמין לראש הממשלה יצחק רבין; שבו הוא דורש להודיע לו תוך שבעה ימים אם ישראל מוכנה לפצות אותו על אובדן חיים ועל הוצאת האירוח של חטופי מטוס „אייר פראנס" באוגנדה.

כוננות צבאית הדדית בקוריאה בעקבות רצח שני הקצינים האמריקאניים באיזור המפורז

פאנמונג׳ום, 19 דרום קוריאה, (ע״ר, יופי״ע, ע״צ) — מצב של כוננות ועירנות מוגברת הוכרז היום ע״י שני הצדדים בקוריאה, בעקבות תקרית הדמים שהתחוללה אתמול באיזור המפורז, אשר בה נרצחו שני קצינים אמריקאניים בצורה ברוטאלית ע״י חיילים צפון קוריאניים.

מצד אחד נמסר, כי בקרב הכוחות הצבאיים האמריקאניים החונים בסביבות הכפר פאנמונג׳ום, מקום המושב של ועדת שביתת הנשק הקוריאנית, הוכרז מצב של ערנות מוגברת, וכן בוטלו כל החופשות בקרב חיילי הצבא האמריקאני החונים בדרום קוריאה.

מצד אחר נמסר, כי גם נשיא צפון קוריאה, קים איל סונג הכריז כוננות בקרב כל הכוחות המזויינים הסדירים וכוחות המיליציה הצפון־קוריאנים, בעקבות התקרית באיזור המפורז.

התכנסה בפאנמונג׳ום ועדת שביה״ש

בינתיים התקיימה היום בפאנמונג׳ום ישיבה של ועדת שביתת הנשק, ובה הגיש הפיקוד של כוחות האו״ם, המונהג ע״י האמריקנים, מחאה פורמאליה לצפון קוריאה על התקרית. במחאתה מתארת ארה״ב את המעשה כ„רצח גלוי וברוטאלי" של שני קצינים אמריקניים בידי שומרי גבול צפון קוריאניים.

לעומת זאת הגישה מחאה חריפה גם צפון קוריאה נגד ארה״ב. במחאה הצפון קוריאנית נאמר, כי האמריקאנים עשו „פעולת פרובוקציה מודעת" נגד שומרי הגבול הצפון־קוריאנים וזהו מקור התקרית.

מחאת פיקוד האו״ם הוקראה בישיבה ע״י נציגו הבכיר של הפיקוד בועדת שביתת הנשק, תת אדמירל מארק פראזן, מארה״ב. במחאה נאמר, כי הפעולה בפאנמונג׳ום היתה מעשה לוחמה גלוי מצד צבא צפון קוריאה.

ארה״ב משגרת שתי טייסות של חיל האוויר לדרום קוריאה

ואשינגטון, 19, (ע״ר יופי״ע) — שתי טייסות של חיל האוויר האמריקאני עומדות להישלח לדרום קוריאה כאמצעי זהירות. נוכח המתיחות שהשתררה באיזור — על כך הודיע הערב משרד ההגנה.

על צעד זה נמסר לאחר ש־41,000 חיילים אמריקאנים המוצבים בדרום קוריאה הועמדו במצב הכן.

הטייסות נשלחות מבסיס חיל האוויר באוקינאווה ומבסיס באיידהו.

שר החוץ האמריקאני הנרי קיסינג׳ר קיים היום שיחות עם מפקדים אמריקאנים בכירים לאור המצב המתוח בדרום קוריאה.

קיסינג׳ר כינס — זו הפעם השניה תוך 24 השעות — את „הקבוצה לפעולה מיוחדת". מדובר בגופים עם עובדי הבית הלבן, המועצה לבטחון לאומי, משרדי ההגנה והחוץ.

ועידת קולומבו קוראת להטיל אמברגו־נפט על ישראל וצרפת — בגלל אספקתן נשק לדרום אפריקה

קולומבו, 19, (ע״ר, יופי״ע, ע״צ). ועידת המדינות הבלתי מזדהות קראה היום להטיל על ישראל וצרפת אמברגו על אספקת נפט, כאחר ששתי מדינות אלה מספקות נשק לדרום אפריקה.

יצויין כי תנועת המדינות הבלתי מזדהות כוללת את כל יצואני הנפט העיקריות בעולם, פרט לאירן.

85 המדינות הבלתי מזדהות, שהתכנסו כאן לועידת הפסגה החמישית שלהן, פנו אל מועצת הביטחון בדרישה שתטיל אמברגו על אספקת נשק לדרום אפריקה.

דרישות אלה נכללו בהצהרה מדינית שתאושר בישיבת המליאה של ראשי מדינות וממשלות עם נעילת הוועידה.

ההחלטה מגנה את נכונותה של צרפת לספק לדרום אפריקה כורים גרעיניים וצוללות ואת המכירה של טילים ישראליים לדרום אפריקה על ידי ישראל.

קריאה לאמברגו נפט על ישראל וצרפת

המדינות השייכות לגוש הבלתי מזדהות נקראו להטיל סנקציות, כולל אמברגו על אספקת נפט, על צרפת וישראל, לאחר שמדינות אלה הפרו בהתחדה את החלטות עצרת האו״ם נגד אספקת נשק למשטר הדרום אפריקאי.

בהחלטה נאמר עוד שיש להמשיך במסע למען בידוד מוחלט של המשטר הדרום אפריקאני.

המדינות הבלתי מזדהות גינו את צרפת, גרמניה המערבית, בריטניה וארה״ב, אותם האשימו במתן עידוד וסעד לממשלת דרום אפריקה.

בהחלטה צויין כי דרושה פעולה מצד המדינות הבלתי מזדהות, מאחר שהמגבלה היעילה של החלטות האו״ם המכוונות נגד דרום אפריקה „בגלל העמדה שנוקטות כמה מעצמות מערביות, המכשילות לשתף פעולה עם משטרי הבידוס הגזעניים".

(סוף בעמוד 2)

פורד בחר בסנטור רוברט דול כמועמד לתפקיד סגן נשיא

סנאטור דול ידוע כתומך נלהב בישראל

קנזס סיטי, 19 (יופי״ע וע״צ). הנשיא פורד בחר היום בסנטור רוברט דול מקנזס כמועמד המפלגה הרפובליקאית לתפקיד סגן נשיא.

הצעתו של פורד לא תעורר כפי הנראה התנגדות כאשר תובא לאישור בישיבת המליאה של הועידה הרפובליקאית.

סנטור דול, בן 53 שירת במלחמת העולם השניה וזכה לעיטורים. הוא נפצע קשה ואושפז במשך 39 חודש. כתוצאה מפציעתו במלחמת העולם השניה הוא נכה בזרועו השמאלית.

דול כיהן כציר בבית הנבחרים במשך 4 קדנציות. זו תקופת כהונתו השניה בסנט האמריקאי.

הוא שימש כיו״ר המפלגה הרפובליקאית בתקופת שלטונו של הנשיא ניקסון מ־1971 עד 1973.

במסיבת עתונאים הציג הנשיא פורד את דול ואמר כי הוא נרגש לאור ההזדמנות שניתנה לו לנהל את המאבק על כהונת הנשיא בחברתו של הסנטור מקנזס.

דול אמר באותו מעמד: „אני בעל גישה ריאליסטית. ידוע לי שהמלאכה תהיה רבה עד חודש נובמבר. אעבוד קשה".

סנטור דול תומך נמרץ בישראל

קנזס סיטי, 19 (עסט״א) — סנטור רוברט דול, שנבחר על ידי הנשיא פורד כמועמד המפלגה הרפובליקאית כסגן נשיא ארה״ב ידוע כתומך נמרץ בישראל וביהדות הסובייטית.

ב־1971, כאשר הנשיא ניקסון מינה אותו ליו״ר המפלגה הרפובליקאנית, נמנה דול עם הסנטורים הראשונים שקראו לבית הלבן לספק לישראל מטוסי „פנטום".

במאי 1975, כאשר ממשלת הנשיא פורד עסקה ב„עיון מחודש" של מדיניותה המזרח תיכונית, הצטרף דול ל־75 סנטורים אחרים שחתמו על איגרת לנשיא, שבה קראו לו לספק סיוע צבאי וכלכלי הולם לישראל.

בשנה שעברה תמך סנטור דול בתיקון שהוגש על ידי סנטור הנרי ג׳קסון בעניין העברת ציוד צבאי לישראל.

(על בחירתו של פורד כמועמד ראה עמ׳ ב׳).

הדלקת הנר

	ער״ש	מו״ש
ירושלים	5.41	6.56
תל־אביב	5.59	6.58
חיפה	5.52	6.58
באר־שבע	5.57	6.53
אילת	5.54	6.35

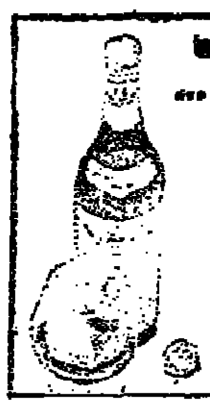

וביום השביעי...
שתו 777
ברנדי בינלאומי
כרמל מזרחי
יקבי ראשון לציון וזכרון יעקב

נמשכות ההפגזות בביירות

ביירות, 19 (ע״ר, יופי״ע, ע״צ) — ההפגזות בביירות נמשכו היום על אף שהתפרסם ההסכם החלקי שהושג בענין הפסקת ההתקפות על אזורי מגורים.

תחנות השידור של הכוחות היריבים התלוננו על הפגזה בשעות הבוקר. עם זאת נמסר כי ההפגזות לא היו כה חמורות כמו בלילה הקודם.

תחנת השידור הנתונה לפיקוח השמאל מסרה אתמול כי אנשי הפלנגות והפשיסטים הגיעו לידי הסכם בדבר הפסקת ההפגזות של אזורי המגורים בביירות.

אך מתברר כי הסכם זה לא אושר על ידי המפלגה הליברלית הלאומית שבראשה עומד שר הפנים קאמיל שמעון ואף לא על ידי גוש השמאל שבראשות קמאל ג׳ונבלט.

כמה משקיפים סבורים כי בחודש הבא צפויה החמרה של מלחמת האזרחים, מאחר ששני הצדדים יבקשו לבצר את עמדותיהם לפני התחלת תקופת כהונתו של הנשיא הנבחר אליאס סארקיס ב־23 בספטמבר.

לאחר שהנוצרים כבשו את מחנה הפליטים תל אל זעתר בשבוע שעבר ואת פרבר נבעה שרוב תושביו היו מוסלמים שבוע קודם לכן, סולקו המובלעות המוסלמיות האחרונות מבזורה ביירות הנוצרית.

עתה מתנהלים הקרבות בין הנוצרים למוסלמים בהרים השוכנים מזרחית לביירות. הנוצרים רוצים להחזיר לעצמם את האזורים שנפלו לידי המוסלמים ולזכות בדרך זו גם בשליטה על הכביש המוביל מאיזור החוף לבקעת הלבנון ולסוריה.

ג׳ונבלאט: הקרב בהרים — יהיה „מכריע וסופי"

מנהיג השמאל קמאל ג׳ונבלט אמר כי הקרב בהרים יהיה „מכריע וסופי".

בעצרת עם הפריז שעל אנשי השמאל לעצבם את עוצמת האויב „על ידי הריגה פצועה והקזת שבריים, כפני שאם יאבד האויב 1000 או 2000 אנשים, זה יהיה סופו".

סאדאת: הגעתי להסכם עם מלך סעודיה על סיום מלחמת האזרחים

קהיר, 19, (יופי״ע). — הנשיא אנואר סאדאת אמר כי הגיע לידי הסכם עם המלך ח׳אלד על צעדים לסיום מלחמת האזרחים בלבנון.

סוכנות הידיעות המזרח תיכונית מציינת כי סאדאת מסר את הדעה בטאיף, ערב הסעודית, שם קיים שיחות עם שליט ערב הסעודית.

סאדאת לא מסר פרטים על הצעדים, שלגביהם הגיע לידי הסכם עם המלך חאלד. משקיפים מציינים כי ערב הסעודית מסוגלת להפעיל לחץ על סוריה, על הפלשתינים וגם על הנוצרים בלבנון.

איש הצלב האדום בג׳נווה:

בלבנון לא לוקחים שבויים

ג׳נווה, 19, (ע״ר). — פקיד בכיר של הצלב האדום הבינלאומי אמר היום כי בסכסוך המתנהל עתה בלבנון „לא לוקחים למעשה שבויים".

עם זאת הוסיף הפקיד כי הצלב האדום עושה כמיטב יכולתו, כדי לבקר את השבויים.

ז׳אן הפלינגר, בן 32, העומד בראש ועד הצלב האדום הבינלאומי. הצלב האדום הקשר גם עם ארגונים בביירות המערבית, שבה שולטים אנשי השמאל. הוא ניסה להיפגש עם אנשים המוחזקים שם.

בחודש החדשים האחרונים הצליח הצלב האדום בפנייה אל כל הצדדים שיגלו יחס הוגן לגבי שבויים.

הוא הוסיף ואמר כי לאחר נפילת מחנה תל אל זעתר היו הריגות בניגוד לרצונם של כמה מבין המנהיגים המדיניים והצבאיים של הנוצרים.

לולא נוכחות הצלב האדום היו תקריות אלו לובשות צורה חמורה בהרבה, אמר הפלינגר.

אניות סובייטיות אינן מביאות נשק ללבנון

מאת סופרנו המדיני בירושלים

ישראל לא הבטיחה לארה״ב כי לא תפריע לאניות סובייטיות להגיע לנמלי לבנון כדי להביא סיוע לכוחות השמאל המחבלים.

זאת משום שהענין לא הועלה כלל בשיחות קיסינג׳ר—דיניץ — אמרו אתמול חוגים מדיניים בירושלים.

ברית״מ אינה שולחת סיוע באופן ישיר לכוחות השמאל בלבנון, אלא באמצעות עיראק או מדינות מזרח אירופיות. זאת כדי לא להתנגש ישירות עם סוריה המתנגדת לסיוע כזה שנוגד את מדיניותה בלבנון.

בלבנון, אגב במסיבת עתונאים כי אנשיו כבר ביקרו אצל כ־60 שבויים שנפלו לידי הנוצרים לאחר סיום הקרב על מחנה תל אל זעתר.

המרכז המאוחד של התנועה יתכנס ביום חמישי ז׳ באלול

נשיאות המרכז המאוחד של המפד״ל—המזרחי שהתכנסה אתמול לישיבה קיבלה פה אחד את הצעתו של מזכיר המפד״ל צבי ברנשטיין לכנס את המרכז המאוחד ביום חמישי ז׳ באלול.

לפי הצעה שאף היא נתקבלה פה אחד, ניתן יהיה לדחות את הישיבה לשבוע ימים, היינו עד י״ד באלול, אם הסיעות יבקשו זאת, תוך שלושה ארבעה ימים מהיום.

כמו כן אושר פה אחד סדר היום של מושב המרכז כדלקמן: א. אישור חוקת הבחירות לוועידת התנועה. ב. קביעת יום הבחירות. ג. בחירת ועדת בחירות מרכזית.

בישיבה מסר צבי ברנשטיין, כי ביום שני הבא יתפרסמו בהצופה הצעות החוקה שיובאו לדיון והחלטה בישיבת המרכז הקרובה.

התכנסה ועדת החינוך של המפד״ל

ועדת החינוך של המפד״ל בראשותו של השר זבולון המר התכנסה אתמול לדיון בעניין בית הספר הקונסרבטיבי בירושלים.

השר המר אמר כי המפד״ל שמח לכל תוספת של חינוך ליהדות בבתי הספר הכלליים בארץ — אולם לא הסכים בשום פנים ואופן לקיום זרם או תת־זרם נוסף בחינוך.

המפד״ל רואה בפתיחת ביה״ס כ״עניין עקרוני חמור והועידה החליטה לקיים פגישה בין שרי המפד״ל לבין ראש הממשלה כדי להביא לפניהם את חומרת הענין. בפגישה יועלו גם צעדים שנקטו באי־ביצוע ההסכם הקואליציוני בעניני החינוך הנוגעים לתכנית לימודים, החינוך הביתי והשתלמויות — מצפים עליהם הוסכם בהסכם הקואליציוני ועדיין לא בוצעו.

בדיון השתתפו: י. גולדשמידט, ברוך דובדבני, צבי ברנשטיין, ד״ר אנשי חינוך דתי.

תחזית מזג האוויר

הלהות ללא שינוי ניכר. הטמפרטורות: ירושלים 19—29, ירחוקיוה 22—31, נהריה 22—31, צפת 15—31, חיפה 18—29, טבריה 25—36, נצרת 22—36, עפולה 19—30, תל־אביב 22—33, לוד 22—29, יריחו 20—32, עזה 21—38, באר־שבע 19—30, אילת 16—32, בקעת סדום 23—40, 25—38 בצלוה. גובה הגלים 80—120 ס״מ.

במלאת שלושים יום
לפטירתו של בעלי, אבינו וסבנו
הרה״ח ר׳ אברהם יוסף ב״ר שמואל מינצר זצ״ל
תתקיים אזכרה בחלקת החסידים בבית העלמין בנחלת יצחק ביום שני, כ״ז מנחם אב תשל״ו (23.8.76) בשעה 4 אחה״צ.
נפגשים ליד השער.
המשפחה

במלאת שנה לפטירת ראש משפחתנו
ר׳ חנוך ב״ר שמואל יונה דאום ז״ל
תתקיים אזכרה ביום ראשון כ״ו מנחם־אב תשל״ו (22.8.76) בשעה 5.00 אחה״צ בבית הקברות בבנדיאל.
המשפחה
תחבורה
תעמוד לרשות הקהל מבית המנוח רח׳ הנקין פנדיאל.

במלאת ארבע שנים
לפטירת בעלי אבינו וסבנו היקר
דב (ב״ר מיכאל) פוטר ז״ל
תערך אזכרה ביום ראשון כ״ו מנ״א תשל״ו (22.8.76) בשעה 4.30 אחה״צ בבית העלמין נחלת־יצחק בתל־אביב. נפגשים ליד שער בית העלמין.
המשפחה

„נזר דוד"
אגודה להנצחת זכרו ולהוצאת כתביו של מרן
הרב דוד כהן
(הרב הנזיר) זצ״ל
כינוס אזכרה והתיחדות
יתקיים ביום השנה הרביעי לעליתו בדבר ה׳ לגנזי מרומים
כ״ח מנחם־אב התשל״ו

סדר היום:

ביום שני, כ״ז מנ״א תשל״ו, בשעה 7.00 בערב — תפילת ערבית בבית מדרשו — רחוב צמוס 28, ירושלים; לאחר התפילה יערך סיום הדברים כפי תלמידיו.

ביום שלישי, כ״ח מנ״א תשל״ו, בשעה 7.00 בבוקר — תפילת שחרית בבית מדרשו — רחוב צמוס 28, ירושלים.

בשעה 8.30 בבוקר — עליה למקום מנוחתו בחלקת הנביאים במעלה הר הזיתים; תחבורה מאורגנת ברחוב צמוס 28, ירושלים.

בשעה 6.00 בערב: —

עצרת זכרון והתייחדות

בבית המדרש בבנין הישן של ישיבת „מרכז־הרב" — בית הרב — רח׳ הרב קוק 9, ירושלים.

בהשתתפות:
מרן הרב שלמה גורן, הרב הראשי לישראל
מרן הרב ר׳ צבי יהודה הכהן קוק, ראש ישיבת „מרכז־הרב"
הרב שאר־ישוב כהן, הרב הראשי לחיפה וראש מכון הרי פישל והמדרשה הגבוהה לתורה
הרב משה מאיר ישר, מחבר ספר „החפץ חיים" ותלמיד רב יבלונקה בפולין ורב המרכז היהודי ליהדות בבריסון, ברוקלין
הרב עוזי קלכהיים, מנהל רוחני של המדרשה הגבוהה לתורה ירושלים

תלמידי ומוקירי זכרו של מרן הרב הנזיר זצ״ל מוזמנים להשתתף

ברכת מזל טוב
לר׳ משה אדד נ״י
לרגל קבלת תואר דוקטור לקרימינולוגיה
עלה והצלח!
חוג ידידים

האזינו
במוצאי שבת בשעה 21.50 בשידורי ישראל, רשת א׳
לדברי מנהל יד הרב מימון
הרב משה כצנלנבוגן
על הכינוס הי״ט לתורה שבעל־פה

דרוש לישיבה
טבח/ית
עוזר/ת לטבח או טבחית
רצוי זוג נשוי • תנאים טובים
טלפון: 791897

ארומו־ר
צבעי דלתות וקירות

לימונטה
ספט חדיש נגד כתמים

בעל קורא בתורה
מתנדב
דרוש למנין פרטי
בצפון ת״א
לפנות טל. 442657

מועדון עין ציון
מלון „פאל"
להווי ותרבות דתית
רח׳ מירקון 227 תל־אביב
תכנית השבוע
מוצש״ק כ״ה מנחם־אב תשל״ו (21.8.76) שעה 21.00
שאול מיזליש ושלמה נקדימון מראיינים את
הרבנית אסתר יונגרייז
מנהיגה תנועת „הנני"
בתוכנית האמנותית: הזמרת אופירה גלוסקא
לפי התוכנית פיאנו בר.
יום שני כ״ז מנחם-אב תשל״ו (23.8.76) שעה 21.00
ריקודי עם בהדרכת לאה

איחוד בתי הכנסת בישראל
לוח דינים ומנהגים לשנת תשל״ז
הרינו מתכבדים להודיע על הופעתו של הלוח לדינים ומנהגים לשנת תשל״ז הוצא ע״י איחוד בתי הכנסת בישראל.
הלוח כולל את דיניהם ומנהגיהם של האשכנזים, הספרדים ושל החסידים ועוד, זמני כניסת השבת ויציאתה, עלות השחר, נץ החמה ושקיעתה, זמני קריאת שמע של שחרית, ציון פרקי היום בתנ״ך, המשנה היומית, הדף היומי וההלכה היומית, ועוד פרטים רבים.
לוח זה הוא הלוח היחיד המציין את יום העצמאות ויום שחרור ירושלים השלמה על דיניהם ומנהגיהם לפי הוראות הרבנות הראשית לישראל, וכן סדר התפילות לשלום מדינת ישראל, לחיילי צה״ל והפטרת יום העצמאות.
הלוח הודפס בשתי צורות.
א. בצורת חוברת: בה 120 עמ׳ ומחירה — 8 ל״י. בהזמנות מרובות — 7 ל״י.
ב. בצורת לוח קיר: והוא מיועד לכלל ציבור המתפללים בבית הכנסת. מחירו — 10 ל״י, ובהזמנות מרובות — 9 ל״י.
בתי הכנסת המשלמים דמי חברות בסך — 25 ל״י יקבלו את החוברת דינים והלוח קיר ללא תשלום.
הזמנות בצירוף התשלום יש לשלוח ל„איחוד בתי הכנסת בישראל" היכל שלמה, ירושלים.

איחוד בתי הכנסת בישראל
משפחות שכולות פנו באחרונה לאיחוד בתי הכנסת בישראל והביעו משאלה לסייע להם בהשגת ספרי תורה שיוקדשו להנצחת זכר יקיריהן שנפלו במערכות ישראל.
מתוך ידיעה כי בבתי כנסת לא מעטים מצויים ספרי תורה רבים, אנו פונים בקריאה לבתי כנסת להחלץ למשימה קדושה זו ולהעמיד לרשות המשפחות ספרי תורה שעל ידם ינציחו את זכר יקיריהם בבתי הכנסת הסמוכים למקומות מגוריהם.
בדבר פרטים נא לפנות למזכירות איחוד בתי הכנסת, היכל שלמה, ירושלים. טלפון: 35212.

ספרי לימוד
מכל הוצאות הספרים
בקניה מרוכזת ולבודדים
להשיג:
מורשת, אבן גבירול 166 פנת פנקס 1
טל. 449485—03

הועדה להוצאת כתבי הרב ח. ד. הלוי
הרב הראשי לתל־אביב—יפו
שד׳ רוטשילד 96 ✱ טל. 622159
הופיע חלק ראשון של
מקור חיים השלם - מהדורא שניה
(חמשה חלקים)
פרטי החתמה ומחיר ישלחו לכל פונה

המשמרת הצעירה העולמית
המזרחי — הפועל־המזרחי

המפגש העולמי
אוניברסיטת „בר־אילן"
כ״ד — כ״ו מנ״א תשל״ו (20 — 22.8.76)

יום ששי
- 12.00—10.00 — רישום וחלוקת החומר
- 16.00—14.00 — ישיבות הועדות לגרעיני עליה, חינוך וארגון
- 18.00 — קבלת שבת
- 20.30 — חובת העליה עפ״י ההלכה — הרב יהודה הנקין; הפותח: שמעון אוחיון

שבת פרשת „ראה"
- 8.30 — תפילת שבת
- 11.00 — פרשת השבוע ועניני דיומא — הרב ישראל הס
- 16.30 — הציונות הדתית חזון והגשמה — ח״כ ד״ר יהודה בן־מאיר; הפותח: שאול יהלום

מוצאי־שבת
עצרת מרכזית
- 20.30 — מרצה אורח: כבוד הרב שלמה גורן שליט״א, הרב הראשי לישראל; הפותח: אהרן כהן; דברי סיכום והחלטות: דוד בדיאנה — אליעזר ספר
- 23.00 — מפגש חברתי

במפגש העולמי נציגים מארה״ב, אנגליה, צרפת, בלגיה, דרום אמריקה ונציגי גרעיני עליה של המשמרת הצעירה

مطابق للأصل

הפירוץ בדרך לבית־הלבן

בחירתו של ג'יראלד פורד מועמד המפלגה הריפובליקנית לנשיאות ארה"ב פותחת את המירוץ בינו לבין ג'ימי קארטר, מועמד הדימוקרטים בדרך לבית־הלבן.

פורד, שנבחר ברוב־קולות לא רב על מתחרהו, אמר, „היה כשהו במירוץ וקשה אך הסוף נפלא". הוא בחר בסנט, סינאטור רוברט דול, מבעלי הריפובליקנים בקנזאס, שהיה יושב־ראש המפלגה בימי ניקסון, הוא הציג את עצמו כריאליסט המכיר במלאכה הקשה שלפניו עד לנובמבר.

מלאכתם של פורד ודול, מועמדי הריפובליקנים לנשיא וסגן נשיא, תהיה קשה בהתמודדות עם ג'ימי קארטר, שבהלבים אלה מופיע כמועמד כריזמאטי בעל סיכויים לסחוף של קולות. הוא נבחר מועמד הדימוקרטים פה אחד בעוד פורד להם קשה על בחירתו. ספק אם רבים כנאמני ריגן, המועמד שהתחרה בו, יצביעו בעדו. לא נתקיימה תקוות כיכוני השלום ביניהם, שלפי הצעתם היה ריגן צריך להיות מועמד לסגן נשיא. הריפובליקנים מופיעים לבחירות כשהם מפולגים.

היקונו של ריגן במצע שהתקבל על „מוסר במדיניות החוץ", שלפיו מסתייגים הריפובליקנים מויתורי קיסינג'ר במדיניות־הדיטאנט שלו, כיעיד על נטייה לעמדה תקיפה יותר לגבי ברית־המועצות. הלך־הרוח בציבור האמריקני הוא, כנראה, ביקורתי כלפי מדיניות חוץ ותרבות לרוסיה הסובייטית. נטייה שתתקבל בהערכה בישראל.

המצעים הישראליים בשתי המפלגות מנוסחים בגישה חיובית לצרכי־הביטחון של ישראל. לא זו בלבד שהקהל היהודי גורם בבהירות, אלא נראה, שמבחינה עקרונית דעת־הקהל האמריקנית ברובה תומכת תמיכה מלאה בישראל. בו בזמן ידוע, שיש הבדל בין מצע לבין מדיניות וביצועה במציאות על נתוניה.

יהודי ארה"ב, כאזרחים אמריקנים, הצבעתם מכוונת דן על־ידי שיקולים כלליים והן על־ידי שיקולים יהודיים־ישראליים. אף־על־פי שברובם נוטים לדימוקרטים, הרי בבחירה בין פורד לקארטר יהיו בין הסתם לא־מעטים שיצביעו בעד המועמד הריפובליקני, שמדיניותו מוכרת להם משנתיים נשיאותו. המועמד הדימוקרטי אינו מוכר להם כל צרכם.

העם האמריקני יכריע מי ישב בבית־הלבן בארבע השנים האחרונות. הסיכוי הוא, שכל נשיא נבחר יהיה נאמן לעקרונות שבמצע הישראלי של מפלגתו. שבשבם ביקש את אימון הבוחרים.

הסכם־הביניים וקיומו

ראש כוח־חירום של או"ם, גנראל סילסוואו, בשיבו מפגישה עם שר־המלחמה המצרי, גמאסי, דיווח לשר־הבטחון הישראלי, שמצרים מכירה ב„הפרות טכניות" של הסכם־הביניים והיא תפקיד להפגע כהן בעתיד. חדירת המכוסים המצריים לתחום־האוויר הישראלי היתה טעות־ניווט וכבאן ואילך תנהג זהירות יתירה. שבעת אלפים הבדויים יורחקו מאיזור־החייץ של או"ם אליו הם חדרו. ויסולקו סוללות טילי סא"ם, שהוצבו בניגוד להסכם בצד המערבי של התעלה, שהיים כבר פורקו והשלישי אף היא הפורק. שר־הבטחון קיבל את ההסברים לגבי שלוש הפרות אלה. הוא סירב לקבל את ההסבר לגבי הפרה רביעית, הכפלת הגדודים המצריים באיזור הדילול, ששה־עשר במקום שמונה. שר־המלחמה המצרי ניסה לטשטש את ריבוי הגדודים ב„התארגנות חדשה של הכשרה ההיערכות שלפיה אין תוספת גדודים". מר פרס דחה הנמקה זו, שכן אין כל קשר בין קיום ההסכם כמות שהוא לבין עסקי־אירגון פנימיים של צבא מצרים.

מגמת שר־הבטחון היא להתייחס אל ההפרות בשיטיון, ללא הפרזה, ולתקן באמצעות מפקד כוח־החירום של או"ם, מבלי ליראיתן עד כה כהפרות משמעותיות. בדבריו כיוון נגד דעתו של אלוף־כיל א. שרון, שלפיה „ההפרות המצריות הן משמעותיות ותהיה להן השפעות ניכרות בטווח הרחוק".

בעניינו ביטחון יש להחמיר. ראשית, להוציא את הגדודים שהם למעלה מן המוסכם באיזור הדילול. שנית, לדרוש היענות מראש ב„הפרות טכניות", שלפי טיבן עלולות לשנות את מצב הבטחון באיזור. שלישית, בביקרים חמורים לצרף אזהרה חד־משמעית לדריכה שייגבר בבילואו ההסכם.

נאום־הפיגוע של סאדאת בפיסגת הבלתי־מזדהים נגד ישראל, שבו איים „ללמד לה לקח מחודש", גם הוא מנוגד לרוח הסכם־הביניים ואין לפרשו כ„הפרה טכנית". יש קשר בין הצבת סוללות טילי־סא"ם והכפלת הגדודים לבין איומיו של סאדאת.

הנסיון הבטחוני הרב לימד להעריך דברים ועובדות בטווח קצר וארוך.

שליט פושע

קריאתו של הקונגרס היהודי־אמריקני אל הנשיא פורד לנתק את היחסים הדיפלומטיים עם לוב של קדאפי, טעונה פעולת הסברה רחבה בדעת־הקהל האמריקנית כהכרה לכך.

שליט לוב, קדאפי, בנאומו בוועידת קולומבו התפאר שהוא תומך תמיכה כספית בסידור הפליסטיני, שהוא בעיניו „מלחמת שיחרור" בעוד הציונים הם טירוריסטים".

אחד מצוויריו לשעבר, מחיישי, שנמצא עתה בקאהיר, מעיד, שלוב נעשתה בסיס לטירוריסטים בינלאומיים, ושגרירויותיה הן כהסוי נשק לביצוע מעשי־חבלה. „קדאפי אוהד את הפשע", כהגדרתו.

הערכה זו ל„מסורף בטריפולי" השמיע נשיא מצרים, סדאת, שהאשימו במעשי־טירור בקאהיר וברכבת אלכסנדריה, ובחטיפת מטוס איירפראנס לאנטבה. שני המחבלים שביצעו את הרצח בשדה־התעופה איסטנבול הודו, שיד קדאפי במימונם ובהפעלתם.

אם איש־דברים זה מתקבל בכבוד רב בוועידת קולומבו, שבה משתתפים נציגי עשרות מדינות, והתפארותו על חלקו בסידור מלווה תשואות, הרי זו עדות מחרידה לרמת הגוש ה„בלתי־מזוהה", שכוזדהה עם חוספי כסוסים ורוצחי אנשים, נשים וילדים.

קשה יהיה להניע ארצות־המערב, התלויות במידה רבה באספקת הנפט הלובי, לנתק את הקשרים עם קדאפי. הוא משתולל בהכירו בכוחו.

ואילו ארצות־הברית, צוצמת העולם השומר על דמותו האנושית, מבנה יש לתבוע נקיטת עמדה חד־משמעית לשליט שהלקו מכריע במעשי הבלה־ורצח מרובים.

פורד — מועמד הרפובליקנים לנשיאות

גבר בוועידת המפלגה על יריבו ריגאן ברוב של 1,187 נגד 1,070

קנזאס סיטי, 19 (עי"ר, יופיי"ע) — תוך תשואה וקריאות עידוד בחרה היום המפלגה הרפובליקנית של ארה"ב בנשיא ג'יראלד פורד כמועמד המפלגה לבחירות לנשיאות שייערכו בנובמבר.

פורד נבחר בוועידת המפלגה הרפובליקנית בקנזאס סיטי. כפי שהיה צפוי כראש נפלה ההכרעה בהצבעת הקולות דצים: מבין 2,259 צירי הוועידה הצביעו 1,187 בעד פורד, לעומת 1,070 שהצביעו בעד יריבו, מושל קליפורניה לשעבר רונאלד ריגן. ציר אחד הצביע בעד אליוט ריצ'רדסון, שר המסחר אשר הוזכר כמועמד אפשרי לסגן־הנשיא, וציר אחד נמנע מהצבעה.

הישיבה שבה נפלה ההכרעה נמשכה שעות ארוכות ועמדה בסימן של מהומה ורעש שהקימו תומכי ריגן: הם צפרו בצפירים, שרקו במשרוקיות והפעילו כל מיני אמצעים אחרים להקמת רעש. הרעש גדל עוד יותר כתוצאה מהפגנות־נגד של תומכי הנשיא פורד, אשר גם הם לא טמנו את ידיהם בצלחת. הם הריעו, שרו וצלצלו בפעמונים־בקר.

פורד ויריבו עקבו בטלוויזיה אחר מהלך ההצבעה

הנשיא פורד ויריבו ריגן עקבו שניהם בטלוויזיה אחר מהלך ההצבעה. כאשר נודע על נצחונו של פורד אמר הנשיא: „זה היה כשהו במרוץ וקשה. התוצאה היא נפלאה". רונאלד ריגן אמר אל המועמד להיות סגנו, סנטור ריצ'ארד שוויקר, כאשר נודע על תבוסתו: „המסע הי' ארוך וגבר. עכשיו אנחנו חוזרים ל' היות שלנו".

מיד לאחר היוודע תוצאות ההצבעה הפנה הנשיא פורד את השוכת לבו לביצור אחדותה של המפלגה הרפובליקנית. לצורך זה יצא אל בית המלון שבו התאכסן יריבו המובס רונאלד ריגן, כדי להיפגש עמו.

ריגן קיבל תבוסתו בצורה מכובדת

מר ריגן, כשם שנהג לא אחת במערכה, קיבל גם הפעם את התבוסה בצורה מכובדת. הוא לחץ ידיים עם

המנצח מול מצלמות הטלוויזיה והביע את מלוא תמיכתו למר פורד במערכת הבחירות בנובמבר כאשר יתחרה על משרת הנשיאות עם המועמד הדימוקראטי ג'ימי קארטר. עם זאת חזר ריגן על הודעתו הקודמת כי לא יסכים להיות שותפו של מר פורד במירוץ הבחירות, כמועמד לסגן הנשיא.

פורד ומשפחתו צוהלים

הנשיא פורד ומשפחתו קיבלו את הידיעה על בחירתו בשמחה ובצהלה, תוך חיבוקים, נשיקות ולחיצות ידים. השמחה היתה במקומה, שכן במהלך ששת החודשים של המערכה המוקדמת היה לעתים חשש, כי פורד עתיד להצטרף כחמישי לרשימה זו. לכן אפשר להבין את השמחה שלו ושל בני משפחתו, כאשר נתברר כי הוא נחלץ סוף סוף מן הסכנה הזו.

הבינימום הדרוש כדי לזכות במועמדות היה 1,130 קולות. מינימום זה הושג בצת ש־20 צירים של מדינת מערב וירג'יניה הודיעו כי הם נותנים את קולותיהם למר פורד. בכך נפלה ההכרעה, ובאותה שעה היו למר ריגן 1,052 קולות בלבד.

צירי הוועידה יוצאים מגדרם

עם נפול ההכרעה פרצו צירי הוועידה בתשואות הידד סוערות ותומכיו של הנשיא פורד יצאו מגדרם, עלו על המושבים, מחאו כף ונפנפו בכרזות ברוב התלהבות.

בתוך כך הכריז יו"ר הוועידה מר ג'ון רודס, מנהיג המפלגה בבית הנבחרים: „היו"ר מצהיר כי ג'יראלד פורד הוא המועמד שנתמנה ע"י ועידה זו".

תומכיו של ריגן וזוגתו ע"י התבוסה, וכמה מן האנשים שתמכו בו אף פרצו בדמעות.

ברוסים מביעים קורת רוח נוכח בחירת פורד למועמד הרפובליקאים

מוסקבה, 19 (יופיי"ע) — ברוה"מ הגיבה היום על בחירתו של הנשיא פורד כמועמד הרפובליקאים בציינה כי ההחלטה הועידה בקנזס סיטי מהווה דחיית של „דרך אולטרא־ריאקציונית".

עם זאת מותחת סוכנות הידיעות הסובייטית „טאס" ביקורת על תומכי פורד, שעשו ויתורים לתומכי ריגן במצע המפלגה הרפובליקאנית.

בהודעת „טאס" נאמר כי ריגן ותומכיו תקפו את מדיניות הפגת המתיחות וקראו ל„מירוץ חימוש" לא מוצדקים".

„ויקינג־2" תנחת על המאדים ב־3 בספטמבר

פסדינה 19 (עי"ר) — החללית האמריקאנית „ויקינג־2" תנחת כפי הנראה ב„מישור אוטופיה" שעל פני חצי הכדור הצפוני של המאדים, בערך בחצות הלילה ב־3 בספטמבר — מסרו היום מדענים אמריקאנים.

מנהל תכנית „ויקינג" ג'יימס מארטין, אמר, כי שני אתרי נחיתה אחרים שהובאו בחשבון ירדו בינתיים מעל הפרק אמנם גם מישור „אוטופיה" הוא איזור מתוסכם יחסית וחסר ביטחי, ויש משום סיכון בהחלטה להנחית כאן את החללית, אע"פ כי החלו לעשות כן, מתוך תקווה לגלות באיזור זה סימנים נוספים למציאות מים על פני המאדים.

קארטר מבטיח פעולה תקיפה נגד החרם הערבי

פליינס, בג'ורג'יה 19 (עסט"א) — המועמד הדמוקרטי לנשיאות ג'ימי קארטר אמר כאן אתמול כי אם ייבחר לנשיא ינקוט עמדה חזקה נגד פעולות חרם נגד חברות אמריקאניות רק משום שיש בהם מנהלים יהודיים.

בתשובה לשאלת כתבים אמר קארטר כי כנשיא יציע תחיקה אשר תראה במעשי חרם למיניהם פעולות בלתי חוקיות. הנשיא התבונן לפעולות חרם עקיפות כנגד חברות שאין להם מנהלים יהודיים או קשרים עם ישראל אולם בכל זאת מטילים הערבים חרם עליהן משום שקשרות עסקים עם חברות שיש להן קשרים כאלה. קארטר אמר כי הוא יפעל רבות כדי לפתור בעיה זו משום שהוא רואה בה ענין עקרוני.

המועמד הדמוקרטי אמר כי הוא נועד עם קבוצת מומחים בקשר לנקיטת עמדה חוקה בשאלת החרם הערבי.

● **שלושה בני משפחת כהן** איימו על אחיהם, שלמה כהן, בעל קיוסק ברחוב יהודה הלוי 46 בתל־אביב על רקע של סכסוך ממושך בינהם בקשר להחזקת הזוכה. השלושה הובאו בפני שופט השלום יהושע דיאמנט בתל־אביב, אשר שיחרר כל אחד מהם בערבות 2,000 ל"י. השופט אסר עליהם לגשת לדוכן או לאיים על אחיהם בקשר לסכסוך.

מצרים מבקשת סיוע ממדינות הנפט הערביות לכיסוי גרעונה

קהיר, 19 (יופיי"ע) — מצרים ביקשה מ־4 מדינות נפט ערביות סכום של מיליארד דולר, לשם כיסוי הגרעון במאזן התשלומים שלה לשנה זו —

מסר היום העתון המצרי „אל אהרם".

לדברי העתון העלתה מצרים את הבקשה הזו בועידה שבה השתתפו שרי האוצר של סעודיה, כווית, קאטאר, הנסיכויות הערביות המאוחדות ומצרים עצמה. הוועידה נפתחה אתמול בקהיר, לשם דיון בחתימת הסכם על הקמת קרן של שני מיליארד דולר לשם תמיכה בכלכלתה הרופפת של מצרים.

ההסכם נחתם בראשי תיבות כבר לפני כחודש, וכפי שנמסר הוא רוזק מלמלא אחרי ציפיותיה של מצרים. לפיכך העלה שר האוצר המצרי אחמד אבו איסמעיל בפני עמיתיו מ־4 מדינות הנפט את הבעיות דלקמן:

— מתן מלוה של מיליארד דולר למצרים לכיסוי הגירעון במאזן התשלומים לשנה זו.

— הסכום של שני מיליארד דולר ייחשב כהון של הקרן המוצעת, אולם לא יהיה זה גבול הסכומים שהקרן תעמיד לרשות מצרים בחמש השנים הבאות לשם מימון מפלגי הפיתוח הכלכלי שהיא מתכננת.

איסמעיל אמר, כי מן הראוי שהקרן תהיה מסוגלת להעמיד לרשות מצרים 10 עד 12 מיליארד דולר בחמש השנים הבאות, על ידי הוצאת אגרות חוב והסדרת מלוות למצרים ממדינות אחרות.

לפי שעה לא נודע אם אכן הסכימו המדינות הערביות האחרות לבקשתה זו של מצרים.

מאלטה קוראת לצמצום כוחות ארה"ב ובריה"מ בים התיכון

קולומבו, 19 (עי"ר) — מאלטה קראה היום למדינות הים התיכוניות להגביר את מאמציהן, כדי שארה"ב ובריה"מ יצמצמו את כוחותיהן בים התיכון.

נציג מאלטה בוועידת הפסגה של המדינות הבלתי מזוהות אמר כי שתי מעצמות־העל לא עשו עד כה ניסיון רציני לביצוע ההחלטות שנכללו באמנת הלסינקי בעניין הים התיכון.

נציגת הראשי של עומן טווייני בן שיהאז קרא היום למדינות הבלתי מזוהות להשפיע על לוב ודרום תימן שלא יתערבו בעניינים הפנימיים של מדינות אחרות.

שיהאז, המשמש כיועצו המשפטי של הסולטן קאבוס בן סעיד השיב לביקורת שנמתחה על ארצו על ידי קולונל קדאפי ונשיא דרום תימן סאלם רובאיה עלי.

לוב ודרום תימן תקפו את עומן על שביקשה סיוע צבאי מאירן במלחמתה נגד המורדים המארקסיסטיים בארצה.

חוסיין קורא לכל הערבים לתמוך בהתערבות סוריה בלבנון

רבת עמון, 19 (יופיי"ע) — חוסיין מלך ירדן קרא היום לכל הערבים לתמוך בהתערבות הסורית בלבנון, „כדי להקל מציאת פתרון למשבר".

בראיון שפורסם בעתוני דמשק ורבת עמון מתח חוסיין ביקורת על אש"ף, בציינו כי ארגון המחבלים עשה משגה, כאשר החליט „להכניס את אפו בשבר הלבנוני".

חוסיין העלה על נס את יחסי ירדן עם בריה"מ, אותה שיבח על „עמדתה האצילית כתומכת באומה הערבית וכמגישה סיוע לערבים".

על ביקורו במוסקבה בחודש שעבר אמר כי הניב „תוצאות טובות ופוריות" וחיזק את היחסים בין שתי המדינות.

ועידת קולומבו

(סוף מעמוד ראשון)

החלטות בעניין האוקיאנוס ההודי הוועידה קיבלה גם החלטות בעניין האוקיאנוס ההודי, שבהם נוגה שיתוף הפעולה הצבאי ההדוק שמקיימת ישראל ו„כמה מעצמות מערביות" עם דרום־אפריקה.

ועידת הפסגה קראה גם לפירוק נשק כללי ומלא ולנקיטת צעדים יעילים לעריכת ועידה עולמית לפירוק נשק.

היא המליצה על התביעה לכנס את עצרת האו"ם למושב מיוחד שיוקדש לפירוק נשק בהקדם האפשרי ולא יאוחר מאשר ב־1978.

הוועידה קראה לארה"ב לקיים את ההתחייבויות שקיבלה על עצמה בהסכם להסכם השלום משנת 1973 ולסייע לשיקומה של וייטנאם. היא הביעה שבמועצת הביטחון תעיין בבקשתה של וייטנאם להצטרף לאו"ם ותיענה לבקשה זו.

הוועידה קראה לנסיגה ללא תנאים של הכוחות המזויינים הזרים מקפריסין. בהודעה המסכמת אישרו ראשי העולם השלישי כי המדינות הבלתי מזוהות סולידאריות עם ממשלת קפריסין ועמה.

הוועידה קראה גם לנקיטת צעדים דחופים להחזרת כל הפליטים לבתיהם.

בנושא הכלכלי מציינת הוועידה כי הפער המתרחב בין המדינות המפותחות והמתפתחות מהווה מקור מסוכן ביותר של מתיחות וסכסוכים. הוועידה מציינת שיש לכונן משטר כלכלי בינלאומי חדש וכי לנושא זה יש ליחס חשיבות מדינית מירבית.

נבחרה ועידת הפסגה של המדינות הבלתי מזוהות

קולומבו, 19, (עי"ר). — ועידת הפסגה החמישית של המדינות הבלתי מזוהות נבחלה הערב בקולומבו לאחר שקיבלה סידרה של הלכות וביניהן קריאה להטיל חרם נפט על ישראל וצרפת.

ועידת הפסגה הבאה של המדינות הבלתי מזוהות תיערך בקובה ב־1979.

מכשלת עירק הציגה שהוועידה השביעית של המדינות הבלתי מזוהות תיערך בבגדד ב־1982.

תלונה לובית למזכיר האו"ם

מצרים זוממת לרצוח את קדאפי

ניו יורק, 19 (יו־פי־אי) — לוב האשימה את נשיא מצרים אנואר סאדאת בתכנון מזימה לרצוח את הנשיא מועמר קאדאפי — נמסר בדו"ח מטעם האו"ם שפורסם עתה.

באיגרת למזכיר הכללי של האו"ם ד"ר קורט ואלדהיים טוענת משלחת לוב כי בידיעה, שפרסמו בצתניות צוטטו מפיו של סאדאת הדברים דלהלן: „הפעם לא אניח לקאדאפי לחמוק מבין אצבעותי".

בהמשך האיגרת הלובית לדי"ר ולדהיים נאמר: „הרפובליקה הערבית הלובית סמוכה, כי תצהרותיו של נשיא מצרים קובצות תקדים חמור ביחסים הבינלאומיים. זוהי הפעם הראשונה בהסטוריה שנשיא של מדינה אחת מצהיר על כוונתו להפעיל סרור נגד נשיא של מדינה אחרת. פירוש הדבר, שהוא מתכנן מבצע רציני לרצוח ולחסל את נשיאה של אותה מדינה. הודאה מפורשת זו של הנשיא המצרי צוטטה ע"י סוכנויות החדשות ואמצעי התקשורת בכל רחבי תבל. לרבות אלה של מצרים עצמה. כל הכחשה לפרסומים אלה לא באה מצד נשיא מצרים, כך שאפשר לראות בכך אישור לנכונות הדברים".

בסיום האיגרת נאמר, כי לוב מבקשת להביא את הענין לתשומת לבה של הקהילה הבינלאומית ומבקשת מאת המזכיר הכללי להפיץ את האגרת בין המדינות החברות בארגון כמסמך רשמי של הארגון.

מבררה הקונקוליה הלובית במצרים

עם גבור המתיחות בין שתי המדינות ציוותה ממשלת מצרים לסגור את הקונסוליה הלובית באלכסנדריה כאמצעי־מגן מפני אפשרות של פעולות תגמול מצד סוכנים לובים נזעמים.

העתונות המצרית פרסמה היום מאמרים ראשיים בעמודיה הראשונים ובה דחתה את כחותיה ההבלית שמצרים הפנה את כחותיה. תוך שירון שלה מאיזור הגבול הלובי. ידוע הציבה מצרים את הכוחות באיזור הגבול כדי למנוע הסתננות של מחבלים לוביים לתחומה.

השר סאהמי אמר, כי הכוונה המחבלים אשר גרמו בשבת שעברה לפיצוץ ברכבת באלכסנדריה, שבו הרגו 8 נוספים ו־59 נפצעו — ועוד בקרבו ע"י כוחות הביטחון.

בינתיים נמסר כי שליט לוב עמר קאדאפי סיים את השתתפותו בוועידת המדינות הבלתי מזוהות בקולומבו ויצא חזרה לארצו, אך בדרך התעכב בפקיסטן לשיחות עם מנהיגי מדינה זו.

כאלף הרוגים בהתקפה רודזית על מוזאמביק

האג, 19, (עי"ר) — מספר ההרוגים בפשיטה שערכו כוחות צבא רודזיה על מחנה פליטים במוזאמביק יגיע כפי הנראה ל־1000 — נמסר בהודעה שפורסמה היום כאן על ידי הוועדה ההולנדית למען אנגולה.

כזכור הודיעה הממשלה הרודזית ב־10 באוגוסט, כי למעלה מ־300 פרטיזנים וכ־30 חיילים של מוזמביק נהרגו בפשיטה.

הוועד למען אנגולה, גוף שמאלני מציין כי כ־60 חיילים לבנים ושחורים של רודזיה ערכו את ההתקפה בעזרת שריוניות, משאיות ו־ארטילריה.

השיירה הרודזית נכנסה למחנה עם כ־5 כלי רכב, כשאנשי השיירה שרים שיר של הפרטיזנים. כ־8000 תושבי המחנה יצאו מביקתותיהם כדי לקדם את פניהם, אמר דובר הוועד.

החיילים הרודזיים שאלו היכן מתגוררים אנשי המחנה ולאחר זמן מה הם פתחו באש על הקהל שהצטופף מסביב לכלי הרכב.

האניה המורקית „סייסמוק 1" חוזרה לים האגאי

אנקרה, 19, (עי"ר). — האניה המורקית „סיסמיק 1" נכנסה היום שוב לים האגאי, כדי לחרש את חיפושי הנפט, כשהיא מלווה על ידי משחתת וספינת הוהדים של יוון.

משקיפים מציינים עם זאת כי נראה שהיחסים בין יוון ומורקיה הם עתה רגועים יותר מאשר בכמע הקודם של „סיסמיק 1" לים האגאי.

המשקיפים מצביעים על העובדה כי יוון פנתה בעניין זה למועצת הביטחון ולבית המשפט הבינלאומי בהאג ובעקבות צעדים אלה פחתה הסכנה של עימות צבאי בין שתי המדינות החברות בנאטו.

עם סגירת הגיליון

פורט אליזבת, 19 (יופיי"ע רצ"ר). התקוממות הדמים של תושבי העיירות האפריקניות בדרום אפריקה התפשטה אתמול לנקודת התלקחות חדשה — הפעם שלוש העיירות הכושיות שמסביב לציר הנמל פורט אליזבת השוכנת על חוף האוקינוס ההודי.

המהומות וההתפרעויות הגיעו עתה לעיירות ניו בריינטון, קוואוקלה וזווידה שמסביב לפורט אליזבת.

אתמול והיום נפתחה כמה פעמים אש על ידי משטרה דרום אפריקה כדי לפזר המוני נוצבים של מפגינים אפריקניים.

מקורות המשטרה סירבו למסור מספרים מדוייקים על האבידות שגרמו במעשי האלימות האחרונים. 23 נפצעו ו־31 נעצרו. קודם לכן נמסר, כי במהומות יום ד' נהרגו 8 אפריקנים ולפחות 20 נפצעו.

קובלנה פלילית פרטית הוגשה נגד מרוריסט — גרמני ביוון

אתונה, 19 (עי"ר) — פרקליט יווני הגיש היום קובלנה פלילית פרטית נגד הטירוריסט המערב־גרמני רולף פוהלה במענה כי השתמש בדרכון מסמכי־משפ כוזבים כדי להיכנס ליוון.

פוהלה הוא אחד הטרוריסטים אשר שוחררו אשתקד ע"י שלטונות מערב־גרמניה, תמורת שחרורו של המדינאי המערב ברליני, פטר לורנץ, אשר נחטף בידי טרוריסטים מחבריהם של הכלואים.

אש"ף קורא לוועידת קולומבו לפעול לגירוש ישראל מאו"ם

קולומבו 19 (עי"ר, עיתאי ופיי"ע) — נציג אש"ף קרא היום לוועידת המדינות הבלתי־מזדהות בקולומבו למצוא צעדים כדי להביא לגירושה של ישראל מן האו"ם.

את הקריאה השמיע הדובר הראשי של אש"ף לעניני חוץ, פארוק קאדומי, העומד בראש משלחת אש"ף בוועידת המדינות הבלתי מזדהות.

קאדומי גילה כי ועידת הפיסגה של המדינות הבלתי מזדהות הקימה ועדה שתכליתה להגשים את החלטותיה בעניין פלשתין ושאר בעיות המזה"ת.

„אנחנו מקדמים בברכה חמה את הצעד הזה של ועידת הבלתי מזדהות", אמר קאדומי. „ישראל, הנתמכת ע"י האימפריאליזם האמריקני, ממשיכה להמרות את רצונה של הקהילה הבינלאומית ולדחות את החלטות האו"ם. לפיכך יש לנקוט צעדים מעשיים כדי לשלול מישראל את חברותה בארגון האו"ם.

שבר גר מיטין בופר

בון, 19 (עסט"א) — בית האפנהיים במערב גרמניה שבו התגורר הפילוסוף היהודי מרטין בובר במשך 22 שנה לא יהרס בינתיים תודות למחאה של קבוצת אזרחים שנקטה יוזמה בענין זה.

משרד התרבות של מדינת הסן בגרמניה הודיע על הבית כמונומנט לאומי אולם מועצת העיריה של הפאנהיים, עיר הנמצאת במרחק של 50 ק"מ דרומית לפרנקפורט הגישה ערעור נגד החלטה זו.

הבית נמצא ברשות הבנק העירונית מאז 1949 והיא הפכה אותו כמרכז נוער. כיום קיימת מכוונה להקים שם בית משרד כחלק משיקום הרובע.

במאמץ לפייס את המתנגדים להריסת הבית הציעה מועצת האפנהיים להקדיש חדר בבית החדש לזכרו של מרטין בובר ואשר ינוצל כחדר קריאה.

בובר התגורר בבית זה מ־1916 שהיה פרופ' באוניברסיטת פראנקפורט בתקופה שבה ביחד עם פרנץ רוזנצווייג תרגם את התנ"ך לגרמנית.

קדאפי נפגש עם ראש"מ פאקיסטאן

פשאוואר, פקיסטן, 19, (עי"ר) המנהיג הלובי קולונל מועמר קדאפי נפגש היום כאן עם ראש ממשלת פקיסטן זולפיקר עליבהוטו.

מטוסו של קדאפי נחת כאן, בדרכו ללוב, לאחר שהמנהיג הלובי השתתף בוועידת המדינות הבלתי מזוהות בקולומבו.

קדאפי התעכב בפשאוואר כשעתיים ופקידים רשמיים אמרו ששני המנהיגים קיימו דיון על המצב במזרח התיכון ועל ועידת פיסגה של הבלתי מזוהות.

לפני צאתו ללוב הודיע קדאפי שהוא תומך בהצעתו של בהוטו לעריכת ועידת פיסגה של מדינות העולם השלישי, שתפעל למען משטר כלכלי צודק.

ח"כ מ. דיין מציג העיתון שלו שעומד להופיע בקרוב

„היום הזה" יהיה עיתון „טוב ונקי" ובעיקר בעל קו מדיני ברור

ח"כ משה דיין עורכו של העתון החדש „היום הזה" העומד לצאת בקרוב, אמר אתמול בראיון בגלי צה"ל כי הוא מקווה שיהיה זה עתון טוב ונקי ובעיקר בעל קו מדיני ברור — קו הדומה לדעות שלו.

מר דיין הדגיש, כי העתון יפרסם מדי פעם גם דעות מנוגדות לקו הכללי „אולם זה לא יהיה „כלבויניק" או סלס. לא יהיה זה עתון שמי שרוצה למצוא בו דעות סופר־יונית יפתח את הדף המרכזי ומי שירצה לקרוא ידיעות נציות יפתח את העמוד הראשון", הדגיש.

מר דיין אמר כי אין לו יומרה להוציא עתון שיעלה על העתונים האחרים או להביא בשורה וגאולה לישראל. „אבל אני מקווה שהוא יהיה עתון טוב עם קו מדיני והוא צריך במובן גם להימכר. אם לא ימכר לא יהקיים, אמר. הדגיש כי „היום הזה" אינו נתמך על ידי שום מפלגה או הסתדרות איזו שהיא וכי זהו עתון שהמשקיעים בו הם אנשים פרטיים.

העיתון יספק שלושה דברים

מר דיין אמר כי נראה לו שהעתון צריך לספק שלושה דברים: אינפורמציה טובה שתעמוד בדרישה וברמה הכללית, פרשנות לאינפורמציה שתסביר את משמעות הדברים הקורים וכן להביע דעה. בהקשר זה אמר כי ניתן להביע דעות גם על הדברים המתרחשים בחוץ אולם בעיקר יש להתרכז על הנושאים שהם מרכז חיינו. „לא כל כך על הבחירות בארה"ב לשם אלא על דברים שבידה של ישראל לנהוג כלפיהם כך או אחרת".

מר דיין הדגיש כי מקובל על כל חברי המערכת של העתון החדש כי העתון צריך להיות מהימן ונקי. כאשר העתון יביע דעה יהיה זה לגופם של דברים וכי הדברים שהוא מוסר כאינפורמציה או כפרשנות יהיו מהימנים ולא דברים" שאחר כך נצטרך שהתפרסמו".

עורכו של „היום הזה" אמר כי אין להניח שהוא יגיע לרמה הנאותה כבר בצעדים הראשונים. לא יהיו בו מטורבי הגוני המחשבה בארץ, סובי הכלכלנים וסובי המדינאים. אבל הוא מקווה שלמרות זאת יהיה עתון טוב גם אם צנוע.

פתות „סקופים" ויותר מהימנות

בפרשו את המושג „עתון סובי" אמר מר דיין כי קודם כל הוא צריך לתת סלקציה נכונה של עיקר הדברים. „לא לגבב עמודים ועוד עמודים בלי סוף, אלא להגיש ברירה נאותה של הדברים גם בידיעות וגם בכתבות הן מן הארץ והן מן העולם תוך דגש על הנעשה בארץ.

שנית, אמר, עליו להיות עתון מהימן. „מוטב פחות סנסציות ופחות „סקופים" ובלבד שלא להכשל באינפורמציה שאינה נכונה ויוצרת תמונה מעוותת".

בתשובה לשאלה אמר דיין כי הקו המנחה שלו כי קו העתון יהיה קרוב לדעות שהוא מייצג, מבוססת על כך כי ע היתה הסיבה שפנו אליו להיות העורך. „לא אני הגיתי את רעיון העתון, לא אני נושא במעמסה הכספית, הכלכלית והמינהלית, אלא אלה שהציעו לי להיות עורכו הראשי, לכתוב מאמרי מערכת ולכוון את הקו של העתון".

העורך האחראי של „היום הזה" יהיה עמוס אריכא.

יד הרב מימון

הרב מימון — YAD HARAV MAIMON

הכינוס הארצי התשעה עשר לתורה שבעל פה

מוקדש לבעיות בלבלה ועבודה בהלכה

יתקיים בעזה"י בימים ב'־ז'—כ"ס מנחם־אב תשל"ו (23—25.8.76) בבית מוסד הרב קוק, ירושלים

ישיבת הפתיחה
יום שני, כ"ז מנחם־אב, בשעה 4.30 אחה"צ
דברי פתיחה: שר הדתות, ד"ר יצחק רפאל
דברי ברכה: הרב הראשי ליהודי דרום אפריקה הרב ב. כספר
הרב הראשי לישראל, הראשון לציון הרב עובדיה יוסף: מבצע אנטבה בהלכה
פרופ' זאב לב: באיזו מידה כוח כוחו או כוח שני מתייחסים לפעולה של אדם

ישיבה שניה
יום שני, כ"ז מנחם־אב, בשעה 8.30 בערב
יו"ר: פרופ' ז. זילברשטיין
הרב יצחק וידידיה פרנקל: דין הפסד דמי קדימה לאחר חרטה בהמקח
הרב שמואל ברוך ורנר: הגדרת שכיר וקבלן

ישיבה שלישית
יום שלישי, כ"ח מנחם־אב, בשעה 10.00 לפנה"צ
יו"ר: ד"ר מאיר שחב
הרב אליהו בקשי־דורון: עיסקות בסוף לאור ההלכה
הרב פרופ' ב. ז. בנדיקט: מותר במולא תליא, שיעור בסוגיא
הרב יעקב יוסף אוירבך: מעמד החברות לסוגיהן בהלכה

ישיבה רביעית
יום שלישי, כ"ח מנחם־אב, בשעה 4.30 אחה"צ
יו"ר: מר דוד גלס
הרב שמחה הכהן קוק: מסחר הוגן
הרב שילה רפאל: היתר עיסקא

ישיבה חמישית
יום שלישי, כ"ח מנחם אב, בשעה 8.30 בערב
יו"ר מר ש. ז. שרגאי
הרב חיים דוד הלוי: עושה אדם דין לעצמו
הרב שמואל תנחום רובינשטיין: זכות מהברים ובעלי מסגרים בהלכה

ישיבה שישית
יום רביעי, כ"ט מנחם־אב, בשעה 10.00 לפנה"צ
יו"ר: הרב אברהם ישעיה דולגין
הרב שאר ישוב כהן: פיתות ותיקון המטבע בהלכה
הרב יהודה גרשוני: השביתה לאור ההלכה
הרב אביגדור נבנצל: קנין פועל

ישיבת הנעילה
יום רביעי, כ"ט מנחם־אב, בשעה 5.00 אחה"צ
יו"ר: מר חיים קוברסקי
הרב ישראל לאו: איסור הסגת גבול בדין עני המהפך בחררה
ד"ר נחום רקובר: פיצויים על הלנת שכר
מר יצחק כהן: המסים בישראל כגורם בכלכלתה ובחיי החברה שבה
דברי נעילה: הרב משה חיים קצנלנבוגן

שני חללי ההתקפה באיסטנבול שלמה וייסבך וארנסט אליאש הובאו למנוחות בחיפה ובפ"ת

שני חללי ההתקפה הרצחנית בנמל התעופה איסטנבול שלמה וייסבך וארנסט אליאש הי"ד, שארונותיהם הובאו ביום רביעי בערב לישראל, הובאו אתמול למנוחות במקומות מגוריהם, הראשון בחיפה והשני בפתח תקוה.

שלמה וייסבאך בן 47 תושב שכונת בת גלים שבחיפה, הובא למנוחות בחלקת הקדושים שבבית העלמין בחוף הכרמל בחיפה, ליד קבריהם של הללים אחרים של ארגוני החבלה.

קהל אלפים — קרובי המשפחה, חברים של המנוח ותושבי בת־גלים צעדו אחרי הארון שהיה עטוף בדגל הלאום. הספידוהו הרב הצבאי אברהם מרגלית חבר הכנסת משה ורסמן, ומזכיר אג"ד בחיפה שלמה צמר.

אחרי סתימת הגולל אמר בנו בן ה־16 של המנוח „קדיש". ליד הקבר ניצבה אמו הישישה של המנוח וכן שני אחיו. חזן אמר תפילת „מלא רחמים".

על הקבר הונחו זרים של נשיא המדינה, ממשלת ישראל והכנסת, חברת „אל על", שגרירות ישראל באיסטנבול, עיריית חיפה, חב"ד אג"ד שהמנוח היה חבר הקואופרטיב, השגרירות הטורקית ותר של המשמר האזרחי. שהמנוח היה פעיל בשורותיו.

המנוח השאיר אשה, שני בנים אם ובת פעוטה.

ארנסט אליאש — למנוחות בפתח־תקוה

לוויתו של ארנסט אליאש ז"ל, נערכה בבית העלמין „סגולה" בפתח־תקוה.

בלוויה השתתף קהל רב. רעייתו של המנוח וולט אליאש הובאה באמבולנס, כשהיא יושבת בכיסא גלגלים ורגלה השמאלית נתונה בגבס. לזכור נפצעה הגב' אליאש בהתקפה שבה נהרג בעלה. היא עדיין מאושפזת בבית החולים ע"ש „שיבא" בתל־השומר.

ארונו של המנוח הוצא מבית־החולים ע"ש „שיבא" על גבי קרון מבקר צבאי, כאשר שעה מחבריו לעבודה בלשכת הגבייה של מס־הכנסה בפתח תקוה מלווים אותו.

בראש מסע הלוויה צעדו שש שוטרות נושאות זרים. ליד הקבר הפתוח אמר הרב הצבאי של מחוז תל אביב, רס"ן דוד סגל, פרק תהלים. ספוד למנוח נציב מס־הכנסה ופקיד השומה בפתח תקוה שבמשרדו עבד המנוח שנים רבות וראש עיריית פתח תקוה ישראל פיינברג.

שר התחבורה גד יעקובי הביא את תנחומי הממשלה למשפחת אליאש השכולה. בין היתר אמר, „ארנסט אליאש נפל בהתקפה נפשעת של ארגון מרצחים בינלאומי על אזרחים חפים מפשע הרחק מישראל. אנו מצפים שהרוצחים, הצעורים עתה בטורקיה יישפטו בכל חומר הדין כמצוות הצדק".

בתום דברי השר אמר בנו של המנוח „קדיש". החזן הצבאי יוסף הומינר אמר תפילת „מלא רחמים".

אחרי סתימת הגולל הונחו על קברו של המנוח זרי פרחים של נציגות ישראל בטורקיה, נציבות מס־הכנסה, עיריית פתח־תקוה, נשיא המדינה, ממשלת ישראל, משטרת ישראל וזרי חברת „אל על" ונציגות טורקיה בישראל.

הדולר האמריקאני התאושש

בריסל, 19, (יופיי"ע) — הדולר האמריקאני התאושש היום במידה ניכרת בשוקי הכספים של אירופה, לאחר ששערו ירד בתחילת השבוע.

בפרנקפורט עלה היום שער הדולר מ־2.5090 מרקים ל־2.5150 מרקים.

בציריך עלה שער הדולר מ־2.4698 ל־2.4740 פרנקים שוויציים.

במילאנו עלה שער הדולר מ־836.95 לירטות ל־837.15 לירטות איטלקיות.

בלונדון היה היום שער הליש"ט 1.7815 דולרים לעומת 1.7815 דולר אתמול.

● **שני צעירים** בני 15 מבת־ים, אשר עמדו בראש כנופיה של בריונים צעירים נעצרו על ידי המשטרה. הצעירים הטילו חיתתם על באי המועדון בבת ים ועל דיירי הסביבה. הם תבעו מהמועדון דמי חסות, ונוסף על הפגיעות שפגעו בצעירים, התנכלו גם למבוגרים שניסו למנוע את התפרעותם.

זכו בהגרלת הפיס

בסך 500,000 ל"י זכה המספר: 032623.

בסך 100,000 ל"י זכה המספר: 454322.

בסך 50,000 ל"י זכה המספר: 578732.

בסך 10,000 ל"י זכו המספרים: 516537 ; 769472.

בסך 5,000 ל"י זכו המספרים הבאים: 144488 187710 268877 328865 434059 455722 679382 691147 699476 725068.

בסך 1,000 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 09115 31594 39589 40165 71525 78365 78861 80345 91777.

בסך 500 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 01378 04465 05217 21990 23373 25556 51059 59578 86092 90571.

בסך 200 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 1672 7503 8575.

בסך 100 ל"י זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 0238 0268 0296 0709 0941 1269 1367 1381 1534 2631 2933 2978 3417 3551 3862 3916 4289 4503 4746 5333 5816 5864 6380 6526 6934 7092 7284 7288 7510 7525 8089 8125 8253 8475 8479 9404 9427 9455 9556 9970.

בסך 8 ל"י זכו הכרטיסים הרגילים שמספריהם מסתיימים בספרה 3.

מאריה סלפאק התגרשה מבעלה בתקווה שתורשה לעלות לישראל

ניו יורק, 19, (עסט"א) — מאריה סלפאק, אשתו של הפעיל היהודי במוסקבה ולאדימיר סלפאק הודיעה כי נקבה צעד קיצוני של גירושין מבעלה בתקווה שהיא ובנה ליאוניד בן ה־17 יוכלו להגיע באורח נפרד בקשות לקבלת אשרת יציאה לישראל, אולם הגירושין הזה נכשל.

ההודעה לכנס יהודי בריה"מ בניו יורק, נמסרה כי גב' סלפאק בסרת על צעדה הנואש בפניה לקהילות היהודיות בעולם אשר בה קראה להן להריע את קולן ולהזכיר לעולם כי יש בקום על פני כדור הארץ עם מבנעים זכויות האדם כן האורחים.

בזה שש שנים נדחו הבקשות של משפחת סלפאק לעלות לישראל, בני הזוג הם קורבנות כתמידים של רדיפות התרדית מצד השלטונות. הפקידים הסובייטיים חזרו וטענו כי בידי ולאדימיר סלפאק יש אינפורמציה סודית על אף העובדה שהוא חבר תעסוקה זה 8 שנים. סלפאק הוא מומחה לאלקטרוניקה.

המועצה לכנס יהודי בריה"מ מסרה כי אחת הסיבות לגירושין היתה כי בנוף שנה זו יגויים הבן ליאוניד לצבא הסובייטי על אף שהוא סובל במחלה הכבד. הוא יועמד לדין אם יסרב להתגייס.

נמסר כי ראש משרד „אוביר" במוסקבה, המטפל באשרות, אמר כי הגירושין לא יעזרו לבני הזוג. על אף שהגירושין הוכרו באורח רשמי על ידי בית המשפט במוסקבה נמנעו אשרות כן האם והבן בכעגה שהגירושין לא היו אמיתיים.

ב־1975 נאמר בהודעת המועצה, אמר ראש משרד אוביר אנדרי ורין לסולפה כי „לפני 50 שנה היינו יתדים בך. היום איננו יכולים לעשות זאת, על כן היה שבע רצון שאתה עדיין חי".

מסתעפת החקירה ההולנדית בקשר לפשעים הנאציים

אמסטרדם, 19 (עסט"א) — שני התוקרים ההולנדים שיצאו לישראל כדי לגבות עדויות בקשר לפשעי מלחמה של שומר במחנות הסגר של הנאצים יגבו עדויות גם מ־15 עדים בישראל בקשר להשתתפותו של מיליונר הולנדי ברצח יהודים בתקופת השואה.

מקורות המשטרה באמסטרדם אמרו כי התוקרים יבדקו האשמה שהמולטימיליונר ההולנדי פטר מנטן ציווה או השתתף באורח אישי בהריגת עשרות יהודים באיזור למברג בפולין בקיץ 1941.

המקורות אמרו כי שמות העדים הישראליים נגד מנטן לא יפורסמו מחשש לבעשי גמול. הם אמרו כי יתכן שהעדים יתבקשו להעיד בהולנד בסוף שנה זו.

המקורות ציינו עם זאת כי ה־חוכר שנאסף עד כה נגד מנטן אינו מצדיק את מאסרו.

לפני צאתם אמרו שני החוקרים כי יגבו עדויות נגד הנס לוויין בן 59, שהודה כי היה שומר במחנה ההסגר של בוכנוואלד שבו רוכזו עצירי כפית מיהודות פולין.

האם יש פתרון לבעייה הפלשתינאית?

העמדת שאלה זו מניחה כמה הנחות שכדאי להבהירן טרם נכנס לעצם הבירור:

א. יש פלשתינאים. עד לפני זמן קצר נחשבה הדעה ש„יש אמנם ערבים בעלי זיהות פלשתינאית" משום „אפיקורסות" ואף משום סיוע בידי אויבינו. טוב שהגענו לכך שמותר להציג שאלה זו לוויכוח, ויכוח זה נראה לי השוב כדי שנבין „באיזה עולם אנו חיים".

ב. יש שאלה מיוחדת של צבור מוגדר כפלשתינאים, שאיננה מכוסה ממילא ע"י פתרון הבעיות העומדות בין מדינת ישראל והמדינות הערביות באיזור. רק על בסיס זה יש טעם לשאול את השאלה שעומדת לדיון. כי אם הפלשתינאים הם רק ערבים היושבים במקרה ב„דרום סוריה", ז: ההגדרה של ארץ ישראל השגורה בפי רבים מן הערבים, אין הכרח לנווח את רעיון הפתרון ע"י הגירתם אל אחיהם מעבר לגבול. אחרי שמתבטל שקונספציה זו אינה לוקחת בחשבון את הזיהות הפלשתינאית כעובדה ולכן בבירות ההצבעתה היא נמיכה מאד, יש צורך למצוא לבעייתם פתרון במקומם. כך מתעוררת השאלה, אם יש פתרון בשבילם בתוך מדינת ישראל.

ג. אין פתרון פשוט עקב הבעיות המסובכות המתעוררות בקשר לקיום של מיעוט אתני בסדר גודל של 30—40 אחוז בתוך המדינה. לא מספיק „לזרוק רעיון" ולהתלות בו, כדי לעבור על הבעיה לסדר היום. יש צורך לבחון את הרעיונות על משמעותם המלאה, לטווח קצר ולטווח ארוך.

ד. אין מעמידים לדיון את השאלה כיצד ניתן לפתור את בעית הפלשתינאים מחוץ למסגרת של מדינת ישראל. כדי למנוע הסחת הדעת מעניננו ע"י הפלאת השאלה: ומה יהיה אם הם יהיו מחוץ למדינה? — נאמר מראש שברור לנו שגם במקרה שלא נכלול את ערביי השטחים במדינה אין פתרון קל. מטעמים מיתודיים בלבד אנו מפרידים בין שתי הסוגיות. השיקול מה הרע במיעוטו צריך לעמוד אחרי שבירורנו כל אחת משתי האפשרויות לגופן.

*

שאלה כפולה

השאלה כשלעצמה כפולה: היא עומדת בראש וראשונה מבחינתנו, כלומר מצד רצוננו להקים כאן מדינה בה יכול ורשאי העם היהודי „לעשות כבתוך שלו", בה הוא יכול לבטא באופן חופשי את מהותו הסגולית, בלי להיות מודרך או כבול ע"י גורמים זרים בעלי אופי תרבותי ולאומי שונה. הפתרון המתקבל על דעתנו חייב לעמוד במבחן זה.

מצד שני עומדת השאלה מצד הפלשתינאים. כדי להבינה יש לראותה לא רק כפי שהיא מצטיירת על־פי הפרספקטיבה שלנו. עלינו לראותה גם מנקודת מבטו של ה„אובייקט". מי שסבור שבכוחנו להטיל פתרון בעל־כורחם של הפלשתינאים ופתרון זה יחזיק מעמד לאורך ימים, טועה לדעתנו טעות יסודית. כדי שיהיה לפתרון סיכוי כלשהו להתקבל על־מנת שיתקיים, חייב הוא לקחת בחשבון לא רק את הצרכים והשאיפות שלנו, אלא גם את האלמנטים הבסיסיים והמהותיים שבשאיפותיהם של הפלשתינאים.

ושוב עלינו להבהיר: בבירור זה האספקט הבטחוני עדיין אינו בא לידי בטוי מלא. אין אדם חושב יכול לכפור בחשיבותו הגורלית. הוא יהיה בין הגורמים המכריעים בבואנו לשקול זה מול זה פתרון פנימי מול פתרון חיצוני. אולם הבנתו האמיתית של גורם הבטחון תלויה בהבנת שתי השאלות שהצגנו, ואין „להפוך את היוצרות".

בבהיר לנו, איפוא את הרקע של הבעיה, יש לה צד גיאוגראפי וצד הקשור בנסיבות תקופתנו. נקרא לראשון תחום המקום ואת השני תחום הזמן — לשניהם יש „מעמד" נכבד לגבי הבעיה.

את הצד הגיאוגראפי קל לראות: בתחומה של ארץ־ישראל בו העם היהודי הקים את מדינתו, נמצא קיבוץ בני־אדם — הפלשתינאים — שאינם שייכים לעם היהודי, ואינם רוצים להשתייך אליו. הם נמצאים בריכוזים ניכרים בכמה מקומות בארץ, עובדה הנותנת להם עוצמה פנימית; הם מעבדים את האדמות עליהן הם יושבים, עובדה הנותנת להם אחיזה חזקה במקום ויציבות.

יותר קשה להבחין בנסיבות של התקופה הנוכחית שהן רילוואנטיות לדיוננו. אולם לטווח ארוך הן אינן פחות חשובות מן העובדה הגיאוגראפית. בקונסטלאציות מסויימות חשיבותן אף עלולה לעלות על זו של הצד הגיאוגראפי. (והלחץ המופעל עלינו בעולם, לא רק במסגרות האו"ם, ניזון בעיקרו מנסיבות תקופתנו.) אנו נאלצים לטפל בשאלת הפלשתינאים בתקופה שבה מסימני ההיכר שלה הוא השתחררותם של העמים שעמדו תחת שלטון קולוניאלי. ההתנגדות הגוברת, המעילה, ההוקעות לשליטה עם אחד על משהו בנגיד לרצונו, קובעת במידה מכרעת את האווירה בעולם. את היחס בין האומות — ואת הפרקטיקה הפוליטית בה נוקטים. זוהי תקופה שהשם אנטיקולוניאליסטית יאה לה, התביעה להגדרה עצמית אף של אומות קטנות משמשת נשק יעיל בידי הקומוניזם; אולם גם העולם החופשי — ובודאי זה הנקרא העולם השלישי — מכוונים את החלטותיהם ומעשיהם לאור מצב זה.

יש צד נוסף למטבע שטבעה התקופה בשבילנו: עם ישראל שחזר לארצו מפזורותיו נמצא בעיצומו של תהליך התגבשותו — ויש אומרים בתחילת תהליך זה — מבחינה חברתית ותרבותית. הבריות אינם בטוחים בעצמם עקב אובדן הישן שהסכבנו לו ונוכח החדש האופף אותם, שדרות העם השונות מודרכות על־ידי כסטני העבר השונים שכל חלק וחלק של העם הביא עמו, ותביעות מנוגדות ולעיתים מופרזות המועלות בתוקף ע"י יהודים וקבוצות בני־אדם — כל אלה מתרוצצים בתוכו ומתגוששים אלה באלה. לא נגזים אם נאמר שהעם עדיין לא צבר כוח די צרכו כדי להתמודד בהצלחה בבעיה כה קשה מבחינה אנושית וחברתית, רוחנית ולאומית כמו בעיה זו של מיעוט אתני זר ומגובש בתוך מדינתו.

עלינו לראות את הגורם האנושי בכל כובד משקלו. יש כאן בארץ שני קיבוצי בני־אדם, שונים על־פי תרבותם. דתם וההיסטוריה שלהם שעיצבה אותם בתכלית השוני. אין אחד מהם מוכן לוותר על הייחוד הלאומי שלו כפי שהוא מבין אותו. אדרבא, תחושת השייכות הלאומית התחזקה והתחדדה אצל שניהם מעבר למה שמקובל אצל עמים אחרים היושבים בארצם במצב נורמאלי ובאין מפריע, כגון הדנים, ההולנדים, השויצרים. אצלנו היהודים פועלים השחרור מן הגלות וההתקבצות מן הפזורה ועל הכל זכר השואה כגורמים המלבים את הרגשות הלאומיים. אצל הפלשתינאים פועלים מצבם כפליטים והתסכול כ„אחיהם" הערבים — ימן ההודים גם יחד. לכן מתקשים שניהם לראות את הצד שכנגד בראייה מפוכחת: כל אחד רואה את הצד שכנגד כהופעה המעוררת חשדנות, מאיימת ואף מפלצתית. מי שינסה להצלים בין מגמות אלה — מאמציו למציא פתרון יהיו צפויים לכשלון חרוץ.

על רקע זה אנו דנים בשאלה שהוצגה לפנינו.

*

עיקרה של בעייה

נחזור לעיקרה של הבעיה: מה הן ההנחות הדרושות שמדינת ישראל אכנם תהיה מדינת היהודים. ההנחות בהן יש להתבונן ואת משמעותן בשביל המדינה והעם יש לשקול בהקשר לנושא שלנו, ולאורן יש לבחון את הפתרונות האפשריים, אם טובים הם או אם יש לפסול אותם? אנו מדברים על פתרונות ולא על יצירת מצב שבגוהו כמצב מלחמה המדיית בין שני חלקי האוכלוסיה. הברור שהערבים במדינה צריכים לדעת שהם יושבים במדינה יהודית וציונית (וכפי שנסח באחרונה רה"מ) יש לה — אולי — משמעות בבעלת הספפה במתנה ומפוכחת על בני המיעוטים אם הם מהווים 10%—12% באוכלוסיה. להודעה כגון זו לא תהיה השפעה על יחסם למדינה, אם הם יהיו 30% — 40%.

נראה לנו שכדי שמדינת ישראל יכולה להתחשב כמדינה יהודית במלוא מובן המלה יש צורך שיתחשבו בה ארבע משימות:

א. שמדינת ישראל תקיים בתוכה רוב מכריע ויציב.
ב. שתטפח משטר דימוקראטי.
ג. שתגשים את השאיפה לתחייה תרבותית של העם היהודי.
ד. שתתפוס את מקומה בקרב מדינות העולם והאיזור ללא ערעור משום צד.

*

חשיבות הרוב היהודי

אין ויכוח על כך שמטרתנו היא מדינה שביכולתה לבטא בחופשיות את מהותו של העם היהודי בתחומי ההוויה השונים. השגת מטרה זו מובטחת רק אם קיים במדינה רוב יהודי מכריע. כלומר רוב כזה שאינו צריך להתחשב יתר על המדה במיעוט בקביעת דרכו שלו, רוב שאינו דורש שימת־לב מיוחדת בגלל החשש שיצטמצם, רוב שאינו מובטח לאורך ימים יהיה נאלץ בעל־כרחו לכוון חלק חשוב ממאמציו התחיקתיים, הארגוניים ואף התרבותיים לשמירה על מעמדו כרוב. במצב זה אין כמעט מנוס מאפליית כלפי המיעוטים. הרי מעשיו של הרוב ותגובותיו יהיו מושפעים באופן משמעותי משיקולים שמקורם ברצון לשמור על הרוב. שיקוליו ותגובותיו לא יהיו עוד ביטוי לתחושה האומרת: מה יש לנו לומר כעם יהודי נוכח תופעת־חיים זו או אחרת? מה יש לנו לעשות במצב זה או אחר כדי לבטא נאמנה את העם היהודי. ההחלטה תהיה מודרכת במדה רבה ע"י מחשבה האומרת: מה עלינו לומר בהתחשב בעובדת קיום המיעוט במדינתנו. מה עלינו לעשות כדי שלא נסכן את מעמדנו כרוב ומצד שני: כדי שהמיעוטים לא ימצאו עילה לטעון טענת קיפוח ואפליה ויסבכו אותנו בקשיים. לכן אין זה מספיק שיהיה רוב יהודי במדינה שניתן לשמור עליו ע"י מאמץ בלתי פוסק — ואם יהיה צורך בכך: בלי להיות ברורני יתר על המדה באמצעים.

*

הצורך במשטר דימוקראטי

מדוע אנו רואים במשטר הדימוקראטי ענין כה חשוב למדינה? במה הוא קשור במעימות המהותיות שלה כדי להצדיק את העמדתו בצדם של הדברים הקובעים את אופיה היהודי של המדינה? אין זה עקרון מופשט בשבילנו ואין אנו שמים את הדגש על הצד הכלל־אנושי שהוא מבטא. (אין אנו שוללים מראש את האפשרות שבמצבים מסויימים — מצבי חירום! — יהיה צורך לוותר על הדימוקראטיה כדי להציל את המדינה.) לדעתנו נובעת החובה לקיים משטר דימוקראטי במדינת ישראל מן הצורך שהיא תתפוס מקום מרכזי ומכוון בעם היהודי ותהיה מסוגלת למלא תפקידיה כלפי העם כולו. רוב מנינו ובנינו של העם חי בתפוצה במדינות השייכות לעולם החופשי. מדינת ישראל בעלת משטר לא דימוקראטי לא תתקבל כמייצגת את העם היהודי וכראויה למנהיגות בשבילו. לכן יש צורך במשטר דימוקראטי ואין תחליף לו.

המשטר הדימוקראטי מושתת, כידוע, על שוויון האזרחים בפני החוק ועל זכויות וחובות שווים. סטייה מעקרון זה שמקורו בשוני הלאומי בין חלקי האוכלוסיה תביא להפרעות חדירות בסדרי הדימוקראטיה. יהיה להחק חוק וגובר להגביל את זכויות המיעוט לתחום האזרחי וההתרבותי תוך שלילתן בתחום הלאומי. זה לא יספק את המיעוט. מצב זה טומן בחובו אי־יציבות, ואף התנגשויות אלימות (כפי שראינו אותן באחרונה), שסופן הבלתי נימנע כמעט שינוי המשטר. על משמעותו של שינוי כזה הצבענו לעיל.

*

תחייה תרבותית לעם בארצו

המשימה הקשה ביותר שקבלה על עצמה מדינת ישראל היא, לדעתנו, הגשמת התחייה התרבותית־רוחנית והחברתית־לאומית של העם היהודי. היום שוכחים — וגם רוצים להשכיח! — את עובדת היסוד של הציונות שהיא, הציונות באה לעולם על־מנת להציל את העם היהודי מכליון פיסי, חברתי ותרבותי. (זו ולא אחרת היא נקודת המוצא של הציונות!) תחייה זו, לה צפינו שתתמסש בשובו של העם לארצו, ארץ־ישראל, שתי פנים לה: חידוש הקשר והזיקה בין העם והארץ כתנאי לתחייה, ושחרור מתלות בגורמים זרים דהיינו עצמאות פיסית ורוחנית. כך ולא אחרת יוכל העם להמשיך בדרכו הסגולית. זה הפירוש הנכון של המושג „הצלת העם". היא לא תתגשם ע"י ויתור על המשכיות בהוייתו של העם וההתחדשותו — תוך יצירת עם חדש „ישראלי", בה ישתתפו בסופו של דבר כל אזרחי המדינה. רעיון זה נראה בוודאי בעיני רבים כהוגנו כדמייני, והוא אינו כה דמיוני כפי שהיינו רוצים שאמנם יהיה. יכולת ההתבוללות היא בהכונות היסוד האופייניות של העם היהודי. יש לשלול רעיון זה לא ע"י דחייתו הסבילה — „זה לא יהיה" — כי אם ע"י יצירה חברתית־תרבותית חיובית. כדי שזו תתפתח היא זקוקה לאקלים רוחני. והיא חייבת להיות, לפחות בכוח נחלת רוב רובו של העם היושב בציון. לא מספיק שיתקיים מיעוט השומר על הגחלת „עד יעבור זעם". לכן יש לחשוב היטב על התנאים הדרושים, כדי שמעשה־יצירה כזה ימצא לפניו דרך פתוחה, ותנאים נאותים למימושו.

הרי גם זה מעקרונות־היסוד של הציונות שהיא פונה ומתכוונת לעם היהודי כולו על כל חלקיו. עקרון זה הקנה לציונות את כלליותה ובטא את יכולתה לאחד תחת דגלה גורמים שונים בעם, רחוקים אחד מן השני ואף מנוגדים בעניינים יסודיים. איחוד לטובת הכלל, המדינה חייבת ללכת בעקבות הציונות בעניין זה, בארץ־ישראל. אין ספק שבעקרון הכלליות טמונים מכשולים שעלולים להעמיד סימן שאלה לעצם השגת המקוריות והעצמיות בתחייה התרבותית. יש לראותם בעין פקוחה כדי לא להכשל על ידם. הצורך לחפש פשרות עם עם אחר הוא אחד המכשולים ולא הבלתי חשוב ביניהם. להיות באלץ לחפש פשרה או להיות חופשי מזה — ההבדל בין שני מצבים אלה עלול להכריע על עתידו של העם, לשבט או לחסד.

אל תשום אחר מובילה אותנו המשימה הרביעית שמנינו. הנחה־יסוד בהקמת מדינת ישראל היתה שהיא באה להביא לידי ביטוי מחדש של העם היהודי בארצו, לצמיתות. לא ל־50 שנה ולא ל־100, כי אם לאורך ימים! יש לראות את ההבדל העקרוני בין מקרה זה ומקרים אחרים בהם שואפים בני־אדם להקים בפעל „שלא ימוט לעולם". סוד יכולתו של העם היהודי לשרוד מתוכו את הכוחות הגדולים שהיו דרושים לבצוע שיבת ציון טמון במדה רבה בשאיפה לכונן בשביל העם היהודי מצב חדש, מצב של קבע המסיים את חיי הנדודים שלו. בכך גם מצאו את ההצדקה הפנימית למאמץ האנושי הכביר שהופעל כדי להגשים עד תומו את המפעל בו החלו. עדיין לא הגענו „אל המנוחה ואל הנחלה"; תפקידנו הוא להניח את היסודות הבריאים למצב בו ישכון ישראל לבטח, ולא להשאיר לבאים אחרינו יהדות שספק רב אם יוכלו לעמוד בו.

אי־אפשר לבנות יסודות איתנים לקיומה הקבוע של המדינה, אם רוצים להתחיל על עוצמה צבאית גרידא. לפי מיטב ידיעתי נסיון כזה עוד לא עלה יפה בשום מקום בעולם ובשום תקופה היסטורית. העוצמה הצבאית עשויה לשמש אמצעי עזר בעל חשיבות רבה, ולהקים כמרקה, אם היא באה על־מנת להרתיע בהקף פוטנציאלי וע"י כך לאפשר ואף להבטיח יחסים תקינים בין מדינות. רק על יחסים תקינים בין מדינות שכנות ניתן לבנות סדרי קבע של מדינה. יחסים כאלה אפשר להשיג ע"י יצירת עובדות־חיים המגשרים על המפריד בין עם לעם ובין מדינה למדינה, המקהים ניגודים אף מעבר לחומות של ניכור ושנאה. לזה תזכה מדינת ישראל אם תהיה חזקה ומלוכדת מבפנים, אם היא תהיה גורם יציב, בפנים ובחוץ; ואם כתוצאה ממעשיה והליכותיה היא תתקבל בתור שווה במשפחת העמים.

(מאמר ראשון)

מצרים: האם לפני שואה כלכלית?

מאת ד"ר יצחק בן־גד (מכלוף)

בנאום שנשא נשיא מצרים אנואר סאדאת בפני סטודנטים באוניברסיטת אלכסנדריה הוא הודה לאחרונה כי כלכלת מצרים נמצאת על סף שואה וכי ללא עזרה דחופה ונדיבה ביותר מצד מדינות הנפט הערביות יהיה מצב ארצו בלתי נסבל.

סאדאת ראה לנכון גם לפרט את דרישותיה של ארצו מארצות הנפט העשירות. הסכום שמדינות הנפט הקצו לארצו, הוסיף סאדאת, מגיע לכ־שני מיליארד דולר. אלא שסכום זה אינו מספיק כלל ועיקר, ועל הארצות העשירות האלו לתת למצרים כ־12 מיליארד דולר נוספים לביסוס כלכלתה „אחת ולתמיד". בדבריו גם לא הסרה נימה של טרוניה. הוא ציין שארצות השוק האירופי העניקו לאיטליה כשני מיליארד דולר במזומנים ועתה הן מוכנות להעניק לה עוד 10 מיליארד דולר. „אז מדוע לא יבינו ידידנו הערביים כי גם הם צריכים לנהוג בצורה דומה?"

סאדאת ראה לנכון להוסיף ולהדגיש שמצרים חלשה בבחינה כלכלית תתקשה להתמסר ל„משימות הערביות הלאומיות בעתיד". אם מדינות הנפט העשירות שואפות כמו מצרים להשיג את המטרות הלאומיות של הערבים כי אז עליהן לתמוך בביסוס כלכלתה של מצרים. דברים אלה של סאדאת אינם חדשים, בדברים שהוא כלל ב„מסמך אוקטובר" שלאחר מלחמת יום הכיפורים נאמר ש„האומה המצרית לא שילמה מחיר יקר רק להגנתה אלא על הגנת האומה הערבית כולה אשר עומדת בפני איום הפלישה הציונית... עקב כך אני מצפה שהעזרה שקבלנו בזמן המלחמה תימשך כך שתעזור לנו בשלב הפיתוח והשיקום..."

*

החולשה הכלכלית

מהן איפוא בעיותיה הכלכליות של מצרים; מה כואב לנשיא סאדאת? במאמר, שפורסם בתחילת שנה זו בעתון "אלאהראם" מפרי עטו של הכלכלן המצרי ד"ר לופטי עבד־אל־עזים, אנו מוצאים תשובה מפורטת לשאלות אלה. מאמר זה שולח אצבע מאשימה כלפי ארצות ערב וקובע כי הן; למעשה, הסיבה הראשונה לבעיותיה הכלכליות החמורות של מצרים. בין השנים 1967—1973 הוציאה מצרים על בטחון בין 25 ל־30 אחוז מהתפוקה הלאומית הגולמית שלה, זאת, על חשבון חיזוק כוחה הכלכלי והסוציאלי. ככל שגברו ההוצאות הכספיות על ההכנות למלחמה — כן הלך וגבר החנק הכלכלי. מפעלים רבים נגנזו באופן חלקי, או כלא: ופועלים נשארו מובטלים עקב העדר חלקי חילוף וחומרי־גלם, שלא ניתן היה לרכשם בגלל העדר מטבע זר.

זאת ועוד: היבוא המצרי הלך ופחת בגלל הליקוי הכבדי של האוכלוסיה. לזאת יש להוסיף את העליה החדשה במחירי המזון בשוק העולמי, דבר המהוה סעיף חשוב ביותר ביבוא של מצרים. כתוצאה התדלדלו יתרות מטבע החוץ.

ד"ר אל־עזים קובע שמלחמת אוקטובר דירדרה עוד יותר את מצבה הכלכלי של מצרים. בעת ובעונה אחת, עזרה למדינות הערביות להגדיל את הכנסותיהן בצורה מדהימה. הן הפכו לעשירות מופלגות. הגרעון במאזן התשלומים של מצרים, שהיה 569 מיליון דולר בשנת 1973 — הגיע לכ־1.4 מיליארד דולר בשנת 1974; וקפץ לשלושה מיליארד דולר — או כשליש מהתפוקה הלאומית של מצרים — בשנת 1975.

*

הסבל של המלחמה

ד"ר על־עזים מצטט את דבריו של ד"ר אחמד אבו איסמעיל, שר האוצר המצרי, שנאמרו על המדיניות הכלכלית של מצרים בשנים 1975—1976 ונועדו להציג את מצבה הכלכלי הנואש של מצרים: „מצב המלחמה, שעודנו קיים, דורש הפניית חלק גדול ממשאבינו הכלכליים ואשר אפשר היה להפנותם לפיתוח כלכלי וסוציאלי לאספקת דרישות ההגנה והבטחון הלאומי". השר הוסיף כי הפסדיה של מצרים מיוני 1967 עד אוקטובר 1973 הגיעו לסכום האגדי של כ־40 מיליארד דולר.

ד"ר על־עזים מוסיף כי תמונה זו, אשר מתייחסת רק לצד הפיננסי לוקה בחסר. שכן, בתמונה לא נכללים הסבל והצער, שנגרמו לעם המצרי מחמת מותם של עשרות אלפי חיילים ומאות אלפי הנפגעים והנכים. כמו כן, אינה כוללת את הפסדיה של מצרים ממלחמות 1948 ו־1956. מצרים איפוא, נלחמה ארבע מלחמות כדי להגן על העולם הערבי. היא נלחמה לא למען דגלה של מצרים, אלא למען דגלו של העם הערבי כולו. וכפי שאמר המנהיג המצרי איסמעיל צדקי ב־1948 ולפני ההחלטה הגורלית של מצרים להיכנס למלחמה נגד ישראל: „מלחמה זו אינה מעניינינו ואין לנו כל חפץ בה".

וכה היה שכרה של מצרים על קרבנותיה ואבדותיה ברכוש ובנפש בארבע המלחמות?

הסתכלות אובייקטיבית וזהירה קובע אל־עזים תגלה כי מדינות ערב אינן מעריכות, ולו חלקית, את אשר מצרים עשתה למענן. בזמן שמצרים הפסידה בין שתי המלחמות האחרונות 40 מיליארד דולר, היו התרומה של מדינות הנפט הערביות למצרים, כעשרה אחוזים מסכום זה, היינו כ־4 מיליארד דולר. וזאת, בתקופה, שבה עלו הכנסות הנפט של מדינות הנפט של מדינות אלה מ־13.5 מיליארד דולר בשנת 1973, ל־56 מיליארד דולר בשנת 1973, ל־65 מיליארד בשנת 1975.

קפיצה זו ברווחים לא היתה אפשרית, בשום אופן, ללא מלחמת 1973, אשר תוכננה ובוצעה בעיקר בידי מצרים. חשבון פשוט יעיד כי ארבעה מיליארד הדולר, שקיבלה מצרים בתקופה שבין שתי המלחמות, מהווים כ־7.8 אחוזים מרווחיהן של מדינות הנפט במשך שנה אחת בלבד. במילים אחרות, תמורת הפסדיה הנוראים של מצרים במשך כ־3000 ימים במאבק למען העניין הערבי, היא קיבלה מאלה שלחמה למענן את התוספת, שהן קיבלו מעליית מחירי הנפט ב־28 ימים בלבד. הפסדים נוספים למצרים נגרמו עקב בריחתם של כוחות אדם מקצועיים למדינות הערביות האחרות: החל מהמהנדס והרופא, וכלה בפועל הפשוט. נוצר מצב, שלמצרים חסרים מורים. אלה נמצאים במדינות ערב שונות כדי לבער את הבערות, וזאת בשעה שבמצרים הבערות הולכת וגדלה. חמור מזה, המדינות הערביות לא רק שאינן מעריכות את אבדותיה של מצרים, אלא גם אינן משלמות לעובדים המצרים על פי כושרם ויכולתם.

*

החובות של מצרים

ד"ר אל־עזים מספר, כי הוא עצמו ראה באחת ממדינות ערב מורה מצרית עם תואר ראשון בחינוך, שקיבלה משכורת השוה לזו של אוסף אשפה. „האשמה אינה רק במדינות הערביות המנצלות, אלא גם בשבדים המצריים, המוותרים בקלות על זכויותיהם", מסיים ד"ר על־עזים.

לפי הערכות זהירות חייבת מצרים כשבעה מיליארד דולר בחובות אזרחיים. היקף החובות הצבאיים לבריה"מ נמסר לראשונה לחברי האספה הלאומית המצרית בישיבה סודית, שנערכה באחרונה במצרים. מצרים, לפי דברי ממדוח סאלם, ראש הממשלה המצרית, חייבת לבריה"מ כשבעה מיליארד דולר על חשבון הרכש הצבאי. מצרים שילמה רק כ־35 אחוז מהחובותיה על הנשק שקיבלה בין השנים 1960 ל־1967 ו־1973.

כדי להחזיר חלק מן החובות הלוחצים ביותר, נאלצה מצרים לקחת הלוואות לטווח קצר ובריבית גבוהה, בצורה זו, פתרה אומנם חלק מבעיותיה המידיות, אך התמונה בכלל לא השתפרה. אדרבא, חובותיה הלכו וגדלו. מצבה של מצרים החמיר בצורה כזו, שבנקים רבים בעולם מהססים, או אף מסרבים, להלוות לה כספים, מחשש שמא לא תוכל לסלק חובותיה.

ארה"ב ומדינות אירופה עזרו ועוזרים למצרים מבחינה כלכלית בצורות שונות. מבין אלה תרומתה של ארה"ב היא המרשימה ביותר, אך הסיוע הזה אינו מהווה תרופה יעילה לתחלואיה של מצרים. מדינה זו, לדעת כלכלנים, זקוקה לשישה עד שבעה מיליארד דולר בשנה, למשך שנים רבות, כדי להתגבר על בעיותיה הכלכליות החמורות. ברור, שהסיוע האמריקני האירופי והערבי שהוזכרו לעיל אינו עונה על דרישות אלה. המדינות היחידות היכולות אולי לעזור הן מדינות הנפט הערביות.

ובינתיים נולדים במצרים כל דקה שלשה ילדים ומת אחד. בשנת 1975 נוספו 1.5 מליון מצרים ומתו 450 אלף. ומצרים חייבת ליצור כל שנה 200 אלף מקומות עבודה חדשים, ואשתקד בלבד היא ייבאה מזון במיליארד דולר.

הלקח של אל־זעתר

מאת יעקב אדלשטיין

הזוועות שנתגלו עם נפילת מחנה תל אל זעתר בביירות שבלבנון, אחרי מלחמה ממושכת מסביב למחנה הפליטים הזה, כאשר מאות גוויות היו מונחות ומפוזרות בעטת, ואלפי משפחות הפכו לפליטים במהדורה שנית, עוררו מחשבות חדש בעולמנו האדיש.

האפיפיור השתקן, שעמד בשתיקתו כאשר ריחפה סכנה של השמדה על הנוצרים בלבנון, התעורר מתרדמתו העמוקה, והזכיר בדבריו את הסבל של תושבי תל אל זעתר. עתונים ברחבי העולם ראו את נפילת המחנה והזוועות שבו, כאשר ערבי הרג ערבי, בין שהוא נוצרי, בין שהוא מוסלמי, סמל לקטל הנורא המתחולל במלחמת לבנון, קטל ללא רחמים, ללא שבויים, שעה שהמלחמה מתחוללת בין ערבים לבין עצמם.

מבחינתנו אין בכך חדש. זה היה צפוי. מי שמכיר את שכנינו, את תאוות הרצח, ואת הזוועות שחוללו במאורעות תרפ"ט, במאורעות שנות השלושים, במלחמת תש"ח, לא יתפלא על מה שקרה במחנה תל אל זעתר. זוהי תמונה המתאימה לנוף ולאנשים. תמונה השייכת לאלבום התמונות של א"י המנדטורית, של חמישים שנות מלחמה בארץ הזה. אבל היו שהופתעו משום מה, שהוכו מחדש בתדהמה, שחזרו להרהר מחדש על הצפוי, עם מי יש לנו עסק, ומה יקרה אם, כאילו התעוררו משנתם הממושכת והסתכלו סביבם וראו הנה העולם סביבנו חוזר על הרצות, כה קרוב עד למגע יד. העולם הגדול, לא נזדעזע, לא הסיק שום מסקנות סביב לשאלה, עם מי יש לנו ענין, לא נמרד בשל זוועות אלה. לא ביטא את ההירהור, כי ישראל ניצבת בפני אויב אכזרי, פרוע, שאי אפשר כללי לנהל אתו מו"מ. למעלה מחמישים הפסקות אש הוכרזו בלבנון ואף אחת מהן לא כובדה. אנו שזוכרים את חוזי שביתת הנשק עם מדינות ערב, את הסכמי הפסקת אש, שמעולם לא כובדו, לא הופתענו. זה טבעי. „הערבים אינם מכבדים ניירות", אמר דוד בן גוריון. „הם מכבדים את מי שחזק מהם, ולא את הנייר שעליו התמר". זהו הביטוי הנכון. ועוד אמר בן גוריון: „הלאומית הערבית קשורה מאד ומתמיד ברצח ובאלימות". זהו חלק מן התמונה. במאורעות שנות השלושים בארץ, רצחו כנופיות המופתי הירושלמי, הזכור לשמצה, את יריביהם וסילקום מן השטח, לא פחות משרצחו יהודים.

בא הסופר ס. יזהר, מחבר „חרבת חיזעה" ו„השבוי", שבהם תיאר את זוועות מלחמת תש"ח, בבחינת תוצאותיהן בכפר ערבי כבוש, ומעלה בקול רם שאלות מטרידות בעקבות זוועות תל אל זעתר והוא אומר: „בתל אל זעתר אין יהודים. אין ציונים, ואין שום סיפור על איזה גוף זר שפלש אל תוך רקמת הגוף האורגני, כאן כלפי ערבים, שפתם אחת, תרבותם בכללה אחת, דתם יומם אחד. בלכתם ברחוב מי יוכל להבחין בין אוהב לאויב. לבנונים, סורים, פלסטינאים, מוסלמים, נוצרים, אזרחים ופליטים — כולם יד איש באחיו ועד הסוף המר, עד חרמה בקנאות חוגגת..."

שואל יזהר: „אם אפשר עד כדי כך שם — מה, איפוא, אי אפשר? ואם הלבנונים כך שם — מה יעשו האחרים, שכבר התפרסמו במוניטין שלהם בעיראק ובסוריה? האם לא צריך לחזור ולהשיב מהרש, יונים כניצים, את כל ההשתבות בצילו של תל אל זעתר ולהזהר מאד לא להיות קלי דעת, המתהפכים לדימויים מדומים ובהבהמים מסה שצורת התל הזה כעת ללא רחמים, צריך ראש ד־

לכאורה, דברים פשוטים, הגיוניים, שלא היה צורך אף לחזור עליהם ולוא בשפה יהודית עשירה ומגוונת. הלא כל ילד מבין את הדברים הללו. החידוש הוא בכך רק שהם נאמרו על ידי סופר בשם ס. יזהר, שהתפרסם דווקא בשל שני סיפוריו הידועים „חירבת חיזעה" ו„השבוי" על מלחמת תש"ח, סיפורים שעוררו מצפונם של יהודים על הזוועות שנגרמו לערבים במלחמה זו שהיה בהם משום תיאור עקירתם של ערבים מכפריהם, מאדמותיהם שעליהם ישבו שנים רבות. והיה בסיפורים אלה הרבה מזוכיזם, שכן סופר בולט כמו ס. יזהר בחר לו לנושא מלחמת השיחרור, לא תיאור השמדתו וכיבושו של כפר יהודי במלחמת תש"ח, כפר פורה, שכה הרבה חיים פיכו בו, וכל כך הרבה הון נסכן בו, והנה הכל נחרב, ואף העצים נעקרו על ידי הערבים ולא רק האנשים. הכל הושמד ללא זכר. לא את הנושא הזה בחר לו ס. יזהר כנושא הראשי של מלחמת השיחרור, אלא דווקא את הנושא ההפוך, את תיאור כיבושו של כפר ערבי, דל אמצעים, כפר של חירבות, על ידי צה"ל. מול העשן שעלה מן החירבות, הרהר את ההרהור על זוועות שמלחמה זו גרמה לערבים. כשם שהסופר שלום אש, בחר לו לנושא ראשי את חייו של אותו האיש, בספר שכתב דווקא בשנות השואה. עת מיליוני יהודים עלו על הגרדום מכוח השנאה של מאמיני אותו האיש. שנים חינכו בשיעורי בתי־הספר, שיעורי ספרות, את התלמידים לקריאת סיפוריו של ס. יזהר. למדו מהם מה שלמדו, על רחמים, ועל תחושת אשמה, על חורבן של חיים, ועל הרהורים הכבדים של הסופר. ויש שהרחיקו ולמדו על זכויותיהם של הערבים, תושבי הכפרים האלה שנחרבו במלחמת תש"ח ועל יסורי מצפון נוכח זוועות כאלה.

והלא הסיפורים של יזהר מלאים דו שיח כזה: „נתקלתי במוישה". מה אתה מביט עלי? אמר מוישה. — „זו מלחמה מזוהמת, זו" אמרתי לו בחנק משהו. — „דחילק", אמר משה, „או מה אתה רוצה"? ואני דווקא רציתי, והיה לי מה לומר, רק שלא ידעתי לומר דבר שהוא תבונה מעשית ולא רק איזו התרגשות גרידא. צריך איך שהוא לזעזע אותו. צריך ובקיצור להעמידו על תמורת הדברים".

ובהמשך: „תליתי עיני כה וכה והן נשבטו מכל מקום, מאחור כבר הכפר מתחיל שותק, מגובב בתיו, במעלה הגבעה, וחסום פה ושם בצברות, שהשמש מעבר להן גוזרה מהן צלליות דוממות, שקועות בהתבוננות, ידודות הרבה יותר מאתנו, וצופות אל שתיקת הכפר, אותה שתיקה שכבר היתה מתקשרת יותר ויותר ועשתה אווירה משל עצמה, הוויית עזובה, עקת עגמה של פרידה, של בית ריק, של ועף שומם, גלים גלים ואופק ריק, ואותה דממת מורה של גויית מת, ולמה לא? — לא כלום: יום אחד לא נוח, ואחר כך שלנו יכו פה שורש, ימים רבים כעץ על פלגי מים, כן, לעומת זה, הרשעים... — אבל הנה הם שם כבר בקרונות ומיד לא יהיו אלא כדף שנסתיים והפך על פניו. בוודאי לא זכותנו היא? וכי לא כבשנוהו היום? הרגשתי שאני על פי חלקלקות. התגברתי לשלוט בעצמי. כל קרבי צעקו, קלוניהסורים — צעקו קרבי, חרבת חיזעה אינה שלנו. מעולם לא הקנה השפנדאו זכות כלשהי. הה־הה, צעקו קרבי. מה לא סיפרו לנו על פליטים. שלומם והצלתם.. כמובן פליטים שלנו. אלא שאנו מגרשים — זה ענין אחר לגמרי. המתן: אלפיים שנות גלות. מה לא. הורגים יהודים, אירופה, עתה אנחנו האדונים. כלום אלה שיגורו בכפר הזה — לא יצעקו הקירות באוזניהם? (חרבת חיזעה עמודים 108־109).

כן, יזהר הישט עמוק כאן במצפון היהודי, הנחרד מול חורבן של כפר ערבי, במלחמה, ובעת שיבואו כאן יהודים ויישבוהו, ישמעו את זעקות הקירות שבתוכם היו ערבים. הם לא ישמעו את הד הקודמים העברי. אלא את הזעקה של חורבן כפר החירבות. הזעקה הערבית על החורבן. עתה בא חורבן תל אל זעתר ומחזיר את יזהר להרהור שני. בעצם, הערבים גורמים גם לעצמם חורבן כזה, הם מסוגלים

(סוף בעמוד 8)

לא כך ממנים נגיד

מאת יצחק דויטש

מה שמתחולל בימים אלה סביב מינוי הנגיד הבא ל„בנק ישראל" יכול להיראות כבבואה לממשל בישראל — ובעיקר לממשל הכלכלי. תהליך קבלת ההחלטות הוא כה לקוי עד שעצם הנושא נפגם באופן יסודי.

אמת: מי שאומר דברים אלה היום — לאחר „אנטבה" — נשמע כמי שאינו מעריך די את הפירושים החדשים ואיננו מודע לרוח הרעננה הנושבת בממשלה שלנו. אולם מי שרוצה לגזור את דבריו עפ"י פורמולה מסויימת שבאופנה — יברשם לו ויטייח ככל שיחפוץ.

חשיבות הכהונה

תפקיד נגיד „בנק ישראל" הוא בעל חשיבות רבה ביותר במשק. מבחינת ההשפעה על המשק זוהי הכהונה מספר שתים, לאחר כהונת שר האוצר. השפעת הנגיד איננה רק בניהול הבנק המרכזי והשפעתו על מערכת הבנקאות, אלא בעיצוב דמות המשק. הנגיד משמש כיועץ כלכלי לממשלה. מעבר לכך הוא „העיניים והאוזניים" של המשק. לדברי הנגיד יש השפעה על הממשלה ומחוצה לה — שכן הוא האיש הבלתי תלוי פוליטית. תפקידו להזהיר ולהתריע. לא אחת הוא אומר דברים שאינם עולים בקנה אחד עם עמדתה של הממשלה.

אך בעוד שהשרים הם נבחרים ויוצאים — את מעמדם ע"י הבחירות של הציבור והמערכת הפוליטית, הרי מעמדו של נגיד הבנק המרכזי תלוי הרבה במשקל האישי של האיש, היחס אליו של הממשלה כולה ועמדתו בציבור. אם תהליך מינויו של הנגיד איננו מבטיח את כל אלה, הרי מראש מבטיחים כי יקשה עליו למלא את תפקידו כיאות, או, לפחות, כי יצטרך לעמול זמן רב כדי לבנות את מעמדו כיאות.

ריבוי מועמדים

בסוף חודש מאי שעבר הודיע נגיד בנק ישראל משה זנבר על החלטתו שלא לכהן בתפקידו תקופת כהונה נוספת, בתום התקופה הנוכחית בסוף אוקטובר השנה. אפשר לשער כי בחלק מהצמרת לא ייחסו להודעה זו את המשקל הנכון. מן הדין היה שהנוגעים בדבר יערכו את הבירור המתאים והסופי תוך זמן קצר. בדיעבד נעשה הדבר באיחור מסויים. אולם עדיין היה זמן כדי לקיים דיון יסודי ולהחליט מיהו המועמד המתאים. שוב לא נעשה הדבר. בצמרת אמנם הזכירו מועמד מסויים שרוצים בו, אך הפעולה נעשתה בצורה רפויה ולא חותכת.

מכאן ואילך התגלגלו הדברים בלא שתהיה שליטה ויד מכוונת. לחלל האוויר נזרקו — במידת רצינות זו או אחרת — שמותיהם של כתריסר מועמדים, חלק מהם מתאימים וחלק אחר פחות מתאימים. עצם העלאת תריסר מועמדים ברמות שונות יש בו כדי להרתיע מועמדים רציניים.

הממשלה ומועצת המנהלים

בכך לא די. מסתבר כי המועמד שנראה המתאים ביותר בקרב אנשי הצמרת הקובעים (רה"מ יצחק רבין, שר האוצר י. רבינוביץ ושר המשפטים ח. צדוק) הוא דוד גולן, מנכ"ל הבנק הבינלאומי הראשון. היתה אליו פנייה פורמאלית. אלא שמלכתחילה העלה הרעיון בצורה בלתי רשמית ובלתי מחייבת. התוצאה היתה שכאשר באה פניה אליו מטעם שר האוצר הוא הודיע שיביא את העניין בפני מועצת המנהלים של הבנק שלו. אז התברר שהשותפים האמריקאים של „פירסט פנסילבניה בנק" הודיעו שהם מתנגדים לפרישתו של מר ד. גולן כהבנק שלהם — ולכן הוא לא יהיה נגיד בנק ישראל.

קצת משנה. מדובר בתפקיד ממלכתי־משקי בדרגה ראשונה. אולם מי שקובע בעניין זה, הרי זו מועצת המנהלים של בנק פרטי והשותפים בחו"ל.

אילו...

מותר להעריך: אילו היו ראש הממשלה ושר האוצר מזמינים את דוד גולן בשלב ראשון ומודיעים לו על החלטתם להביא לממשלה הצעה למינויו כנגיד — אין להניח שאז היה תופס „ויטו" של חברי מועצת המנהלים המכובדים. אך משנעשה הדבר בתהליך שבו הוא נעשה — אין תימה שהממשלה תרה אחרי מועמדים לתפקיד כה רם והדר שלה נשארת מושטת. אלא שכאן באו לידי ביטוי חוסר יכולת להחליט והיעדר תקיפות בביצוע.

צריך להכריע

את הנעשה אין להשיב. אולם לעניננו נראה שהכהונה בה מדובר היא חשובה מדי מכדי שיחול בה פיחות לפני המינוי. פיחות שכזה יפגע במשק, בסופו של דבר. עדיין ישנם מועמדים בעלי כושר והתאמה לכהונה רמה זו — וככל שיזדרזו להתוך בנושא ולקרוא לאיש הנכון למלא את התפקיד ייטיבו לשמור על מעמד האיש והכהונה. סחבה נוספת תשפיע לשלילה.

זאת אשר לכהונת נגיד בנק ישראל. וכל אשר נוגע לסדרי ממשל ותהליך קבלת החלטות — תצטרך הממשלה להסיק מסקנות ולהפיק לקחים. אל יבואו אישיה בטענות כלפי מי שעוקב אחרי הדברים ומציג את אותם כמי שהם באמת.

יומן ניו־יורק

הנשיא החדש של הישיבה אוניברסיטה

מאת ד"ר הלל זיידמן,
סופר „הצופה" בארה"ב

בחירתו של הרב ד"ר נחום לם לנשיא ישיבה אוניברסיטה מהווה מאורע ראשון במעלה מכמה בחינות. ראשית, העובדה שמצאו ממלא מקום להרב ד"ר שמואל בלקין, ז"ל, במשך זמן קצר יחסית אחר פטירתו, משמחת כשלעצמה. כי לא קלה היתה המשימה. נוסף לזה מצטיינת הבחירה בזה שהיא נעשתה מתוך צוות המורים בישיבה. משמע שהישיבה הצליחה להוציא מתוך עצמה אישיות הראויה לעמוד בראשה; והוא אינו היחיד מסוגו.

עד עתה היו ראשי ישיבות מיוצאי אירופה, ומחנכי ישיבותיה. ומאלה הם רובם המכריע של ראשי הישיבה אוניברסיטה, בדומה לישיבות אחרות. המסקנה, — שמוסדות התורה באמריקה סמוכים על שולחן אחרים, תלויים ב„יבוא רוחני" מארצות אירופה, ואין כחם יפה להזין את עצמם. מובן, שהיה במסקנה זו להדאיג באשר לעתידם של מוסדות תורה בארץ־זו.

לכן, בחירתו של הרב לם, יליד ארץ זו וחניך ישיבותיה, יש בה כדי להרגיע באשר לדאגה זו, ולנסוך בנו תקוה שארץ זו עשויה לגדל גדוליה משל עצמה, בתוך ישיבותיה היא.

ואמנם יש כבר תקדים לזה, שכן ראש ישיבת „תורה ודעת" הרב ר' גדלי' שור גם הוא חניכה של ישיבה זו בישיבת רבנו יצחק אלחנן וב„כולל" ככהנים כר"מ, וכמורים כמה לומדים מופלגים ילידי אמריקה וחניכיה. וככה בישיבת רבנו חיים ברלין, בישיבת סלוו בלייקווד, בישיבה בפילדלפיה, ובכמה ישיבות אחרות.

נראה לכן שאכנם גדלים וצומחים פה מחנכים דגולים, ראשי ישיבות ומנהליהן מילידי הארץ.

התעמקות והתפשטות

הנשיא החדש, בן 48, הוא למדן ומלומד, הוגה וסופר, נואם ומחנך, מצטיין בכל אחת מסגולות אלה. הן מתקפלות בו לאישיות שלימה בדעותיו ופעולותיו, באמונתו ובמשנתו.

אם כי הוא לומד ומלמד בעיון, מתעמק בבעיות וכתורכו בסוגיות בהן עוסק, אופקיו רחבים ומבטו כולל שטחים רבים. תודעה הכלל־ישראלית שבו מכשירה אותו לעמוד על ההגה של אותו מוסד שהצליח בהפצת תורה ויהדות בהתפשטות רחבה ביותר, ביציאה מקרן זווית שהתורה היתה מונחת בה מקדם.

למרחבים של ארץ גדולה זו, שהיא למעשה יבשת שלימה, ושאין ברחביה פינה שישיבה אוניברסיטה לא חדרה אליה ע"י תלמידיה וחניכיה.

למרחבים, — שכן ראשית, מוריה, תלמידיה ומוסמכיה של הישיבה יצאו ויוצאים לארצות רחוקות מרכוזים יהודיים, כדי להפיץ בהן תורה ויהדות כדי להחזיר נדחי ישראל לבקרים.

במשך שנים אחרונות ביקר הרב לם באפריקה הדרומית, באוסטרליה, בנ"ד זילאנד, בהודו, ובארצות אחרות, כדי להביא את דבר ה' ותורתו ליהודי ארצות אלה. אבל הוא לא הסתפק בהרצאה אחת או שתיים. בנאומים ושיעורים; הוא אירגן קבוצות של צעירים בני תורה, תלמידי הישיבה וחניכיה, לסייר בארצות אלה לזמן ממושך. ביחוד בחדשי הקיץ והופעות, כדי ללמד את צעירי ישראל, להרביץ תורה, ליסד מוסדות חינוך, וגם לחזק ידי העושים במלאכת הקודש, העומדים במערכה כשהם מבודדים ומול קשיים עצומים.

בבקוריו אלה עודד את העוסקים בחנוך ודרבן אותם למעשים גדולים. הוא השפיע על אנשי הקהלות האלה להושיט יד עזרה לעושים בשטח החנוך.

הרב לם סלל והראה דרך לאחרים, וגם החדיר תודעת האחריות לקהלות רחוקות, בלבם של רבים וכן טובים.

יש להזכיר את פעולותיהם גם של אחרים. ביניהם מורי ישיבה אוניברסיטה, כמו הרב מאיר פונד, שהרביצה תורה באפריקה הדרומית, מיוהנסבורג עד קייפטאון, באוניברסיטאות ובמחנות צבא, — כשהבסיס שהזמין ועודד אותו הוא ה„כולל" מיוהניסבורג, — הוכיח עד כמה יכול להצליח איש בעל כשרונות ומעוף בהשפעה והדרכה אף למרוחקים — ולא רק מבחינה גיאוגרפית...

אחריות לכלל

פעולותיו של הרב לם בארצות אלה מוכיחות על אופקיו הרחבים ותחושת האחריות שבו לכלל. ואם נדד למרוחקים לקרב רחוקים מובן שאינו מתרחק מאלה שהיותו פה. במאמר גדול עליו ב„ניו יורק טיימס" להיבחרו, הודגשה עמדתו החיובית בדבר השתתפותם של יהודים חרדים בגופים כלליים המכילים גם ריפורמים ושמרניים, כמו „מועצת בתי כנסת", „סינגוג קאונסיל". עמדתו זו היא תוצאה מארץ מוצאם של אבותיו, גליציה המזרחית, בה לא ידעו, וגדולי תורה לא רצו לדעת מההבדלות; וגם מחינוכו של ישיבה אוניברסיטה, ושיטת קודמו.

אם על הרב בלקין ז"ל היה לפרוץ דרך, לסלול דרך בארץ לא זרועה, בשממה רוחנית, כיום הדרך סלולה, וקיים בסיס להרבצת תורה בממדים רבים.

זאת ועוד, אמר לי פעם קודמו של הרב לם: אין ברצוננו לספח פה כמו באיזו חממה בגידול אקזוטי, ששמו לכוד תורה. מטרתנו ליצור אקלים בו יגדל ויצמח וישגשג ויניב פירות ליכוד התורה באופן טבעי.

הנה קיימת, ב"ה, כיום באמריקה אווירה נאותה לתורה ויהדות, במידה רבה גם תודות לאימפריה תודעית זו ששמה ישיבה אוניברסיטה. כשבע שמשימתו של הנשיא החדש תהיה קלה יותר מזו שהיתה עמוסה על שכמי קודמו.

מאידך התפשטותה של הישיבה בממדים עצומים, עם 7,000 תלמידיה במחלקותיה הרבות והשונות, מהווה עומס כבד, ביחוד נוכח המצב הכלכלי הקשה כיום.

הנשיא החדש זקוק לכן לסיוע, לעזרה, לעידוד ולתפילה, — שיצליח בתפקידו זה. אבל ישנם גם סכויים שאלה שפתחו ידם עד עתה למוסד גדול זה ימשיכו בסיועם, וגם שמעגל העוסקים התומכים יתרחב.

*

בחירתו של הרב לם היא גם ערובה שישיבת רבנו יצחק אלחנן, המרכז של ישיבה אוניברסיטה ולבה, תמשיך לתפוס את המקום המרכזי בה, ולא תקופח, חיו בתוך המחלקות הרבות האחרות. כי הרב לם הוא לא רק רב ולומד תורה. בהתנהגותו ובפעולותיו לימוד התורה היא נקודת המוקד, העיקר שבעיקרים, והחלטתו נחושה שככה יהיה זאת בישיבה.

לבסוף יש להזכיר את קשריו ההדוקים והממשיים למדינת ישראל. הוא מסור לה בכל נימי נפשו, והוכיח את התמסרותו בכמה הזדמנויות, שלא רק שאינו מתחמק, אלא הוא יוזם אותן, גם מבחינה זו הוא מנהיג מתאים למוסד זה, שנאמנותו לישראל מתבטאת בפעולות כבירות.

הוא ימשיך לכן במסורת מפוארה של הישיבה גם בבחינה זו, וכיוון שהוא מבקר ומבקר תכופות בארץ, מודע לבעיותיה ומעורב בחייה, קשרה של הישיבה עם הארץ יתחזק ויתהדק, ויימצא ביטוי בכמה תוכניות נועזות שכבר מתרקמות בהנהגה החדשה.

مطابق للأصل

רופאים בכירים דנים על בעיות בתי־החולים

המחסור באחיות מחריף והולך

כ־150 רופאים בכירים בבתי החולים הממשלתיים והעירוניים ובמנהלי מחלקות, דנו אתמול על המצב בבתי החולים, בהשתתפותו של שר הבריאות מר ויקטור שם־טוב והמנכ״ל ה־בכיר פרופ׳ י. בנצ״ל.

בכינוס הדיון החליטו הרופאים ל־קיים אסיפות נוספות כדי לדון ול־הציע הצעות. הכינוס נקרא על ידי ארגון הרופאים עובדי המדינה. סדר היום כלל שלוש בעיות: המחסור ב־אחיות, חלוקה אזורית של בתי־החולים והאוכלוסיה בסביבה שהיא צריכה לשרת וכן השוואה של תנאי העבודה של הרופאים בבתי החולים הממשלתיים לתנאי בתי־החולים של קופת חולים.

השר שם־טוב הביע הערכתו ל־יוזמה של הרופאים. אשר לבעיית האחיות, אמר שר הבריאות, כי המח־סור מחריף והולך, אחד הגורמים ל־כך הוא פיתוח שירותי הבריאות ה־דורש אחיות נוספות. מר שם טוב אמר, כי אילו היו כל האחיות ה־מדופלמות חוזרות לעבודה, היתה ב־עיית האחיות נפתרת. השאלה היא כיצד להפוך את המקצוע לאטרקטיבי ל־זמן מסויים ואם אפשר לתת תמרי־צים לאחיות בלי לגרור את כל משק המדינה למתן תוספות.

להלן עמד שר הבריאות על הזע־זוע בהערכת האישפוז, כאשר ש־קופת חולים החלה להעביר חולים אל בתי החולים שלה, הוא הדגיש, כי בגליל ובנגב ההתערבה הכפה של העברת חולים לבתי חולים.

ד״ר אלכסנדר אבירם דרש השוואת תנאי השירות לתנאים הנהוגים ב־קופת חולים, כיוון שכעת קיים פער גדול לטובת קופ״ח. הפער מסכן את הרמה הרפואית ובתי החולים הממ־שלתיים עלולים להפוך למוסדות מ־סוג ב׳.

ד״ר דניאל גור אמר, כי יש לשמור על כבוד החולה. קורים אסונות בגלל המחסור באחיות. הוא טען, כי 300 חולים במחלקה הכירורגית בהדסה־שומר מחכים לניתוחים, אך בגלל ה־מחסור באחיות אי אפשר לנתח. ה־דרך היחידה להחזרת אחיות לעבודה הוא מתן תשלום נוסף.

אחיות בייה השרון ייצאו לחופשה מאונס ביום א׳

110 אחיות בית החולים „השרון״ בפתח־תקוה, העובדות משרה מלאה, הודיעו אתמול להנהלת המוסד כי הן ייצאו ביום א׳ הקרוב לחופשה באונס.

כתב עתיים בנת׳ יוסף כי חופשה זו תגרום לשיבושים חמורים במתן שירותים לחולים המאושפזים בבית החולים.

מצב זה מיוחד עלול להיווצר נוכח העובדה, שבית חולים השרון משמש בכל יום א׳ כבית חולים תורן לכל האיזור.

האחיות בבית חולים השרון מסרו על צעד זה ביום ה׳ להנהלת בית החולים לאחר כה שהן מכנות „נסיונות כושלים כזה זמן רב ל־יצירת מגעים עם מוסדות הבריאות להטבת תנאי עבודתן״.

כ־50 אלף תושבים יצאו לחו״ל ביולי

ירידה לעומת יולי 1975

בחודש יולי 1976 — שהוא חודש השיא בתנועת היציאה — יצאו את הארץ 49,500 תושבים (כולל תושבי מזרח ירושלים), זאת ירידה של כ־5% לעומת החודש יולי 1975 כאשר יצאו את הארץ 52,300 תושבים. על כך מסר בירושלים דובר הלשכה המ־רכזית לסטטיסטיקה.

מספר התושבים שיצאו את הארץ בחודש יולי השנה, לאחר ניכוי ה־שינויים העונתיים הרגילים, היה נמוך ב־13% לעומת מספר היוצאים ביוני 1976.

בשבעה החודשים הראשונים של השנה יצאו את הארץ 168,100 תוש־בים — עלייה של ארבעה אחוזים לעומת התקופה המקבילה ב־1975.

שעונים מוברחים נתפסו בנמל אשדוד

ח״שנב שעונים מסוג „סייקו״ ש־שווים במיליון ל״י נתגלו אתמול לפנות בוקר על ידי משטרת המכס בנמל כשהם מוסתרים בתוך מכונית של אחד מבעלי האניה „גרקיס״.

האיש שנעצר יובא היום לפני שופט מחוזי להוצאת פקודת מעצר נגדו ואנשי המכס ממשיכים אחרי איש שני, אשר יצא יחד איתו לכן ב־שערי הנמל במכוניתו וכשהציעו. כאן הוא העביר שהוא מוברחת והצליח להמלט.

שר הפנים:

יש לסיים את בניית התחנה המרכזית בתל־אביב

שר הפנים, ד״ר י. בורג, ביקר אתמול בלוויית הממונה על מחוז תל־אביב, מר דוד רוניק, המפקח על התעבורה במחוז ת״א והמרכז, מר רפאל סהין, בתחנה המרכזית החדשה בתל־אביב.

שר הפנים ציין, כי קיימת חובה לסיים את בניית התחנה המרכזית הן לטובת העיר והאיזור המטרו־פוליטני של גוש דן והן כדי ש־המשקיע לא יסבול הפסדים.

שר הפנים הבהיר, כי בעת הדיון בממשלה בנושא זה הוא יציע הצעות מפורטות לפתרון הבעייה.

מזכיר ההסתדרות י. משל:

ההסכם הרב־שנתי בענין תוספת היוקר — אחד ההשגים החשובים לעובדים ולמשק

„כל אלה שביקרו בעבר את ההס־כם הרב־שנתי בעניין תוספת היוקר בין הממשלה, המעסיקים וההסתדרות, לפי הצעת ד״ר פ. זוסמן, הפכו כעת לתומכים. התברר שזה אחד ההיש־גים החשובים לציבור העובדים הש־כירים וגם למשק״ — אמר מזכיר ה־הסתדרות ירוחם משל, בישיבה מיו־חדת של סיעת המערך במועצת ה־הסתדרות, שנערכה אתמול בבית ברל.

הוא אמר, כי ההסתדרות תעמוד בתוקף על תשלום תוספת יוקר פע־מיים בשנה בחודשי אפריל ואוקטו־בר אם ההתייקרות תעלה על 5 אחוז. „כל אלה ששתקו נוכח גל ה־התייקרות אחרי חודש אפריל, אין להם כל זכות מוסרית לתבוע מה־עובדים לוותר על תוספת יוקר בחו־דש אוקטובר״, אמר.

בישיבה בבית ברל השתתפו חברי הוועדה המרכזת וצירי קופ״ח. ה־דיון נערך לקראת הכנס המיוחד של מועצת ההסתדרות, שיתקיים ב־12 ב־ספטמבר בשפיים. כנס זה ידון בער־עורים של כמה סיעות על החלטת מליאת הוועד הפועל בעניין התשלום עבור תרופות.

מזכיר ההסתדרות שלל את עמדתו של נגיד בנק ישראל, שהציע סובסי־דיה לנצרך ולא למצרך. אשר לטענה שמרק משביץ מקבל להם זול, כמו מעוטי יכולת, הזכיר מזכ״ל ההסתד־רות שהביטוח הלאומי משלם תשלום שווה לפנסיונרים שכירים ולפנסיונ־רים בעלי יכולת. בצד שרוצים לקח ממוסד הביטוח הלאומי מפנסיונרים שכירים, נותנים לבעלי יכולת את המענק מביטוח הלאומי ללא תנאי.

מר משל הזכיר את חוק חינוך חובה, העולה למדינה ולרשויות ה־מקומיות אלפי לירות, ממנו נהנה ה־תלמיד העשיר והתלמיד העני באופן שווה. „איש, ואף אני בתוכם, אינו מציע בגלל זה לבטל את חוק חינוך החובה. אבל מותר הוא שמעלים ני־מוק זה רק לגבי הסובסידיה למצרכים חיוניים״ — אמר מזכיר ההסתדרות.

הסתיים הסמינר למנהיגים צעירים דתיים

הסמינר למנהיגים צעירים ו־למסבירים דתיים הסתיים אתמול באוניברסיטת בר־אילן.

בסיכום הסמינר אמר אליעזר ש־פר מראשי דור ההמשך כי במשך שלושת השבועות הוכשרו 37 מש־תתפי הסמינר לנהל פעולה ארגו־נית חינוכית והסברתית הם חוז־רים עתה לארצות מגוריהם ב־ארה״ב, אנגליה, אירלנד, וצרפת כדי לחזק את סניפי התנועה וה־משמרת הצעירה ובמיוחד להגביר את הפעילות ההסברתית נגד המג־מות האנטי ציוניות בתעמולה של החוגים החרדים הקיצוניים בחו״ל.

משתתפי הסמינר, שאורגן ע״י ההסתדרות הציונית העולמית ב־שיתוף המרכז העולמי של המזר־חי והמשמרת הצעירה היו גם אור־חיו של הרב הראשי לישראל, הרב שלמה גורן, ששוחח עימם על מדי־נת ישראל בתהליך הגאולה. בשבת ישתתפו משתתפי הסמינר במפגש העולמי של המשמרת הצעירה ה־נערך אף הוא באוניברסיטת בר־אילן.

המובילים החליטו להחריף צעדיהם

מועצת מובילי המשאיות החליטה היום לקיים הפסקת הובלה במש־איות לאות מחאה על הסחבת ש־מגלה הממשלה בפתרון בעיות ה־ענף. עם זאת החליטו, להענות ל־הזמנת שר התחבורה לקיים דיון משותף בבעיות הענף, בשבוע ה־בא.

נציגי המובילים יתבעו בישיבה זו זמנים מוגדרים לביצוע הב־טחות הממשלה ולפתרון הבעייה שהביאו הענף לסף משבר. אם לא ישגו תוצאות מיידיות מפגישה זו, ייקבעו מועדים להפסקת ההובלה ולצעדים נוספים שיינקטו בעתיד הקרוב.

ניכוי מס הכנסה מקיצבאות זיקנה — בוועדת העבודה

חה״כ שושנה ארבלי־אלמוזלינו פנתה היום במכתב אל שר העבודה, כי היא מבקשת הדסמת ליבו ל־החלטת ועדת העבודה של הכנסת ב־עניין ניכוי מס הכנסה במקור מקיצ־באות זיקנה.

ועדת העבודה החליטה שלא ייעשה כל צעד — בעניין הנדון — כל עוד לא הובא לדיון מוקדם בוועדת ה־עבודה.

החלטת הוועדה התקבלה בעקבות שאילתה שהגיש חה״כ הלל זידל בעניין זה לנציגי המוסד לביטוח ל־אומי, שנכחו באותה ישיבה.

הפדרציה העולמית של ארגוני הוראה:

יש לבטל את החלטת עצרת האו״ם בגנות הציונות והשוואתה לגזענות

לבטל לאלתר את החלטת עצרת האו״ם כאשתקד בגנות הציונות ו־השוואתה לגזענות, דרש קונגרס ה־פדרציה העולמית של ארגוני ההו־ראה, שהתקיים באמצע חודש זה בוואשינגטון ובו השתתפו 800 צי־רים מ־60 מדינות מהמערב ומהעו־לם השלישי.

בקונגרס זה היו מיוצגים כשמו־נה מיליון מורים. איש מן הצירים לא הרים את ידו נגד הדרישה ל־בטל את החלטת האו״ם. רק 16 מבין מאות משתתפי הקונגרס נמנעו.

ח״כ שלום לוין, מזכיר הסתדרות המורים בישראל, ומר דב שי, ש־ייצגו את מחנכי ישראל בקונגרס העולמי, מסרו על כך במסיבת עתו־נאים שהתקיימה אתמול בירושלים, עם שובם מוואשינגטון. הם ציינו באכזבה שבין הנמנעים היו גם נציגי בריטניה וניו־זילנד, שהסבי־רו כי לא ראו מקום לדון בעניין פוליטי בקונגרס.

החלטת קונגרס המחנכים מזכי־רה גם את גינוי הפדרציה העולמית של ארגוני ההוראה בשנה שעברה לגבי אונסק״ו וקובעת, כי „הפד־רציה מביעה התמרמרות על החלטת עצרת האו״ם לגבי הציונות ומצי־רה את מאבקו של העם היהודי ל־מען זכויותיו בהשוואה לגזענות. על ידי כך גוברת הסכנה להחמרת המצב במזרח התיכון״.

הקונגרס הטיל על הוועד הפועל של הפדרציה לשלוח את נוסח ה־החלטה למזכיר האו״ם.

משרד הפנים יבדוק האפשרות לבטל דרכונים של עבריינים הנידונים בחו״ל

שר הפנים, ד״ר י. בורג, הורה ל־יועץ המשפטי של משרדו לבדוק את הדרכים החוקיות למנוע מתן דר־כון ישראלי, או לבטל תוקפו לכל אזרח ישראלי, אשר נתפס ונידון ב־בתי משפט זרים על עבירות המטי־לות קלון על מדינת ישראל.

שר הפנים נדרש לפעולה זו לאחר שבאחרונה נתרבו המקרים בהם נדונו ישראלים בחו״ל על עבירות פליליות.

יצויין, כי אורחים כאלה מכבידים על פעולותיהן של נציגויות ישראל בחו״ל ואף גורמים להוצאות במטבע חוץ.

נהרג בנפילה מקומה שניה

אהרון בן־שבטן משכונה ד׳ ב־אילת נהרג אתמול בעת שניסה לתקן את מזגן דירתו בקומה השניה. האיש מעד ונפל לחצר הבית וקיבל מכה בראשו מגזרה. הוא הועבר לבית ה־חולים על שם יוספטל, שם נקבע מותו.

המנוח השאיר אשה ו־7 ילדים.

אישים ומוסדות

— מר אהרן כהן, חבר המרכז ה־עולמי של המזרחי הפוהמ״ז ומנהל מדרשית „נעליה״ בירושלים ומר דב גולדפלם, מנהל המרכז הסמינריוני של המחלקה התורנית בסוכנות היהו־דית לא״י, חזרו מביקור בן חודשים אצל הפלאשים באתיופיה.

— אישי ציבור, רב השכונה הרב י. מגנוס, האדמו״ר אלימלך שפירא שליסיא, וותיקי חברי הפוהמ״ז, השתתפו אמש בחגיגת בר המצוה של שמואל קולה, נכדו של מר זאב קולה מראשוני חברי הפוהמ״ז.

מטפלת „מיפלחה״ בתכשיטי הבתים בהם עבדה

אשה שהיתה עונה למודעות בעיתונות ומציעה את שירותה לעבודה בבתים שחיפשו עוזרות או מטפלות, והיתה מנצלת את שהותה בדירות לביצוע גניבות, נעצרה אתמול ל־15 יום בפקודת שופט השלום יהושע דיאמנט ב־תל־אביב.

תובע המשטרה י. לידגי סיפר לשופט, כי עליה לוי היתה נע־נית למודעות בעתונות בהן חיפשו עוזרת או מטפלת. בכל מקום הופיעה בצורה חיצונית אחרת ואף מסרה על עצמה פר־טים שונים. היא היתה מנצלת את יום העבודה הראשון לגניבת תכשיטים מן הבית בו עבדה.

ערך הגניבות הידועות עד כה מגיע ל־200 אלף ל״י.

חפירות בנגב הצפוני

מאת סופר „הצופה״

הנחות קיימות של חוקרים בדבר זיהוי תל שריעה שבנגב הצפוני, ליד שובל, כצקלג המקראית, העיר שאליה ברח דוד מפני שאול, חוזקו בממצאים של חפירות ארכיאולוגיות הנערכות בתל ע״י אוניברסיטת בן־גוריון.

ד״ר אליעזר אורן, ראש המגמה לארכיאולוגיה באוניברסיטת בן־גוריון, העומד בראש המשלחת ה־ארכיאולוגית החופרת בתל זו העונה החמישית, הסביר אתמול לעתונאים שסיירו במקום, כי בין היתר נמצאו עדויות על הזיהוי בממצאים בתקופה ה־פלישתית שנתגלו במקום. כיום יש בספק עדויות שתל שריעה הינה צקלג, אולם עם זאת אין לקבוע זאת עדיין בוודאות.

נחשפו ישובים מהתקופה הכנענית ועד למלכי ישראל ויהודה

בחפירות נחשפו שרידי ישובים מהתקופה הכנענית, הפלישתית, מלכי ישראל ויהודה, הפרסית והרומית. מתקופות אלו נתגלו בניני ציבור, ביצורים ובתים פרטיים. ממצאים שונים — כדים, כלי פולחן ועוד, מעידים על קשרי תרבות ומסחר עם הרבויות של ארצות שכנות — קפרי־סין, מצרים, יוון ועוד. אחד הממצ־אים המעניינים והחשובים הוא גם אשורי, שדוגמתו לא נמצאה עד כה בשום חפירה ארכיאולוגית בעולם והיו רק ציורים של גם זה.

מצודה בראשית תקופת המלוכה הישראלית

בעונת החפירה הנוכחית התגלה בנין גדול ומפואר, שהיה, כנראה, מצודה בראשית תקופת המלוכה ה־ישראלית. שיטת הבניה המיוחדת ל־בינה מצביעה על תכנון ארכיטקטוני מקצועי אשר כמוהו נתגלה עד כה בארכיטקטורה ובמצודות מלכותיות מראשית תקופת המלוכה במגידו, גזר, חצור וירושלים — הסביר ד״ר אורן. המצודה חרבה בשריפה גדולה, כנראה בימי מסע שישק מלך מצרים לארץ ישראל, בשנה החמישית ל־רחבעם מלך יהודה.

ממצא אחר בעונת החפירות ה־

חמישה נהרגו בתאונה

מאת סופר „הצופה״ בגליל

חמישה אנשים נהרגו ושלושה נפצעו קשה בתאונת דרכים קט־לנית. ההרוגים והפצועים כולם מאזור הגליל הועברו לבית חולים עפולה.

התאונה ארעה ביום ד׳ בשעה 1 בצהרים, עת טנדר פולקסווגן עם קבינה כפולה, סטה לפתע משמאלה בכביש הסרגל בין מגידו לעפולה והתנגש במעקה של גשר והתהפך לוואדי.

ואלה שמות ההרוגים: יוסף פרנדיאן, בן 33, המשרת בתחנת ראש־פינה, אשתו שושנה, בת 30, ואחיו עזרא, בן 29, וכן שולה מיי־מון, בת 18, ויצחק מיימון בן 5 בנו של נהג הטנדר אברהם מיימון, בן 29, ואשתו מרים, בת 29, שנפ־צעו קשה בתאונה זו. כן נפצעה קשה שושנה פרנדיאן, בת 27, ש־היא גיסתו של השוטר שנהרג.

ההרוגים והפצועים הם בני שתי משפחות ותיקות, ממייסדות חצור הגלילית. בבית החולים נמסר, אתמול בצהריים, שמצבם של ה־פצועים עדיין קשה.

לוויתם של חמשת ההרוגים תי־ערך היום בשעה 3 אחרי הצהריים בבית העלמין של חצור הגלילית.

נהרג בתאונת עבודה

חבר קיבוץ אלונים נהרג היום בתאונת עבודה, במפעל לייצור תע־רובת „בילוברי״ דרומית לעכו.

המנוח שמואל בן־שושן, בן 50, מאלונים, עמד על גג אסבסט ולפתע נשבר אחד הלוחות תחתיו והוא נפל מגובה של 5 מטר. הנפגע נפצע קשה והוחש לבית החולים הממשלתי ב־נהריה ושם מת מפצעיו.

3 שנות מאסר למחבל

פקיד קבלה שעבד במלון הורשע כי מסר מידע לגורמים עויינים על התאכסנותו של איש בטחון במקום כדי להביא לחטיפתו וכדי שישמש בן ערובה שיוחלף בארכיבישוף קפוצ׳י — נדון אתמול ל־3 שנות מאסר בפועל ול־3 שנות מאסר על תנאי בביה״ד הצבאי בלוד.

הנאשם, יוסף יעקוב רופה, בן 43 נשוי ואב ל־4 בנוה מבית חנינא, שליד ירושלים הואשם גם בניסיון להסיע מכוניות תופת וב־השתייכות לארגון המחבלים של סובחי גושה, ארגון „חזית המאבק״ בירדן.

אב ביה״ד סא״ל אהרון אלפרן, אמר בגזר הדין, כי החליטו להקל על עונשו של הנאשם בגלל מצבו ה־בריאותי הלקוי ובהיותו אב למשפחה מרובת ילדים, בשל שיתוף הפעולה מצידו עם חוקריו והחרטה שהביע על מעשיו.

מפנה בחקירת רצח פרנק פינגר

מפנה חל בחקירת רצח פרנק פינ־גר ז״ל, בן 61, מרחוב פינסקר 23 בתל־אביב. למשטרה נודע, כי מכר ניר ונהג חיכו ליד הבית בליל הרצח כשמנוע המכונית פועל.

פרנק פינגר נמצא מת בדירתו ב־28 ביולי בשעות הבוקר. אנשי ה־משטרה חקרו עשרות אנשים, שהיו ערים בלילה אור ליום 28 ביולי, כש־צפו בתכניות הספורט ממונטריאול, ששודרו בטלוויזיה. שוחזר מראהו של הנהג ונודעו פרטים על המכו־נית. המשטרה סבורה, שזה יעזור לה בחקירתה לגילוי הרוצח או הרוצחים.

גלילי: ההתיישבות וההתנחלות — נושא ראשי על השלום והביטחון

ההתיישבות וההתנחלות מהווים נושא ראשי במאבק על השלום, על הבטחון ועל העתיד בגלל הקשר ה־בלתי נפרד בין ההתישבות והגבולות — אמר אתמול השר ישראל גלילי ביום עיון לזכר יצחק טבנקין במרכז הסמינריוני של הקבוץ המאוחד ברמת אפעל.

מר גלילי אמר, כי „מחר או מחר־תיים עלול נושא ההתיישבות ברמה, בבקעה, בפיתחת רפיח, בגוש עציון ובירושלים הגדולה להיות סלע מחלוקת רציני ומסוכן. מה עוד, ש־ההתנגדות להתיישבות קשורה לרפיון ולחולשת הדעה בקרב יהודים ומדינ־אים בישראל ובתפוצות״.

השר גלילי ציין, כי ההתפתחויות המדיניות האחרונות מלמדות שאין לדחוק את יישוב הגליל בנימוק ש־זהו מרחב פנימי ואין להזניח את יישוב הר הנגב, הערבה ופיתחת רפיח אף על פי התודעת אקטואליות מחודדת להתיישבות בבקעת הירדן, במרחב ירושלים וברמת הגולן. השר הוסיף, כי כדי למלא את החללים הריקים בהתיישבות בתחום הקו ה־ירוק ובמקומות שונים בעבר נדרש מאמץ כפול ומכופל.

השר סיים באומרו, כי יידרש מא־מץ אדיר על מדינת ישראל ו־ממשלת ישראל על מנת לא להפסיד זמן בתהליך יישובה של הארץ.

מר יחיאל אדמוני, מנהל מחלקת ההתישבות של הסוכנות מסר על התכניות מחלקתו להקמת ישובים חדשים. בין היתר מסר, כי בגליל תוכננו 4 גושי יישובים: תפן, שגב, הר חזון וטורען, שבהם יוקמו 18 יישובים חקלאיים־תעשייתיים. באי־זור גוש עציון יוקמו עוד שני יישו־בים ובערבה תוקם יישוב לשנה מזה כמה שנים. הוא אמר כי בפיתחת רפיח יוקמו 10 ישובים חדשים.

מאה אורחים מלבנון יבקרו בישראל

100 אנשים מכפרי דרום לבנון ו־מבעלים רחוקים יותר נרשמו אצל הקצין הצבאי לביקור בישראל ב־יום ב׳ הקרוב.

כן נודע לכתב עתיים שביום א׳ צפוי ביקור של נכבדי עזה ליד „הגדר הטובה״ במטולה. כמו כן נעשות הכנות לפתוח בקרוב (כנראה ביום א׳) תחנת גבול ליד הגדר ש־תכלול פקידים ממשרד הפנים, סניף דואר ושאר השירותים הניתנים ב־תחנת גבול.

נמסר, כי בין ה־15 באפריל ועד ל־18 באוגוסט ניתנו 566 טיפולים במרפאות צה״ל ליד הגדר במטולה ובדובב. לפני כן ניתנו כמה מאות טיפולים נוספים. כן נמסר, כי עד כה סופקו 10.5 טון קמח, 115 טון סוכר, 6.5 טון אורז, 14 טון מלח, 40 טון בצל ו־12,900 ליטר בנזין לתושבים בדרום לבנון.

בימים האחרונים הופץ בכפרים הנוצריים בדרום לבנון כרוז מטעם הלובים והוועדה לשיווק טבק של ממשלת לבנון. בכרוזים נתבעים התושבים שלא לסחור עם ישראל וכי לוב מוכנה לשלם פי שלוש עבור הטבק. המסחר עם ישראל הוגדר בכרוז כפשע. (ע)

השר צדוק חזר מארה״ב

שר המשפטים מר חיים צדוק, שב אתמול מארה״ב שם השתתף בפתיחת ועידת „הדסה״ שנערכה בוואשינגטון. מר צדוק נאם בערב הפתיחה של ועידת „הדסה״ דברים השמיע גם ג׳וזף סיסקו, שהיה סגן שר החוץ האמריקני ופרש לאחרונה מהשרות. מר צדוק נפגש גם עם שר המשפ־טים האמריקני בר לוי בארוחת ערב אצל השגריר שמחה דיניץ.

● הסכם להתיימות חוזה עב־דה קיבוצי ארצי, לשנים 1976/77, בין מרכז השלטון המקומי לבין מרכז ההסתדרות הפקידים ומזכירות ארגון המצילים, הושג ביום חמי־שי במרכז השלטון המקומי בתל־אביב.

מאסר ארבע שנים על גניבת בשר

מאסר ארבע שנים, מזה שנתיים בפועל ושנתיים על־תנאי, פסק את־מול השופט המחוזי אליהו מני בתל־אביב לצעיר, שביצע יחד עם אחרים גניבות בשר מאטליזים.

יוסף עטור, בן 23, מתל־אביב הודה בפריצה לאטליזים ושיווק ה־בשר הגנוב. הוא השתתף ב־9 גניבות שבוצעו מנובמבר 1975 עד יוני 1976. ערך הגניבה הוא 68 אלף ל״י.

עטור היה בחור ישיבה לפני גיוסו לצבא וכאשר השתחרר למד להיות מציל. בינתיים סטה מדרך הישר והצטרף לפורצים. כאשר נעצר, הוא הודה ומסר פרטים על פעולותיו וזה סייע לפענח מקרי גניבה נוספים.

השופט מני התחשב בעברו הנקי של הנאשם, שירותו בצבא, תרומתו לשיתוף הפעולה עם החוקרים והקל בעונשו.

שלוש שנים חלפו מאז נלקח מאיתנו

משה ז״ל שלנו

נעלה לקברו להתיחד עם זכרו ביום רביעי כ״ט מנחם־אב תשל״ו (25.8.76) בשעה 4.00 אחה״צ בבית העלמין בקרית שאול.

התבורה בביתנו רחוב לויד ג׳ורג׳ 3, תל־אביב בשעה 3.30 אחה״צ.

ימימה ופרופ׳ יוסף א. שטיין
מירי ורפי
שוקי

קריאה דחופה לעזרה

הננו לחלות פני יקירי קודש, נדיבי עם אלוקי אברהם, לבוא לעזור למשפחה נכבדה מעיר הקודש ירושלים ת״ו, אשר פגעה בהם יד ה׳, ונלקח מאתם בחתף, ראש משפחתם צעיר לימים, ת״ח גדול וירא שמים מרבים.

נשארה אלמנה צעירה ושמונת ילדיה הרכים, שהגדולה בהן בת 13, ללא דואג ומכלכל.

גדול הוא הכאב ועמוק הוא הצער, חובה קדושה היא להטות שכם ולהושיט יד עוזרת למשפחה זו, לבל תכרע ההולכה תחת כובד משאה.

נא הבא החלצו חושים להקים קרן קיום ובסיס נאמן לכלכלתם ולהחזקתם.

אך למותר להסביר גודל המצוה הזאת ומה שכר יש בה, וכל העוזר בזה יתברך מאת אבי היתומים בכל משאלות לבו לטובה ויזכה לראות במהרה בנחמת ציון וירושלים אכי״ר.

הרב ש. ז. אויערבאך, ראש ישיבת קול תורה
הרב י. ב. זולטי, ראש הרבנים
הרב י. ש. אלישיב, חבר ביה״ד העליון

הועדה הציבורית להצלת המשפחה:
פרופ׳ זאב לב, רח׳ שמה הימים 34
משה שטרן, מנהל בנק אוצר החכמה, ירושלים
יהודה בוק, חבר המפד״ל ירושלים, רח׳ הי 15

נא להעביר את התרומות: בנק אוצר חסכון י״ם 8008

שתי מיכליות הושבתו בנמל הנפט באשקלון

מלחי שתי מיכליות ישראליות, ש־סיימו אתמול בשעות הצהריים ולפ־נות ערב להטעין נפט בנמל באשק־לון, תבעו מעובדי מחלקת הים של הנמל להחזיר את המיכליות מהמב־פים הן נשארו במקום.

השביתה פוגעת בשלב זה רק בבע־לת האניות, שהיא חברה „צים״.

השבתת המיכליות באה לפי הו־ראות איגוד הימאים הדירוגים, ש־מרכזו בחיפה, לאות הזדהות עם מא־בקם של עובדי מחלקת הים בנמל. למראית עין אין עובדי המחלקה ב־נמל הנפט מעורבים בשביתה, והם אף ביקשו למיכליות כדי לבצע את עבו־דת הנרתה. הרקע למאבק עובדי מח־לקת הים בנמל הנפט, הוא רצונם ל־הנתק מכל קשר מקצועי אל מועצת פועלי אשקלון ולקבל את חסותו של איגוד הימאים שבהנהגתו של משה לוי בחיפה. בנמנו פסקה המחלקה ל־איגוד המקצועי בוועד הפועל של ההסתדרות, שאין עובדי מחלקת ה־ים באשקלון יכולים להחשב למלחים והיות כיון כל עובדי הנמלים ולכן כפופים הם לאיגוד המקצועי במועצת הפועלים.

לכתב עתיים באשקלון נודע, ש־וועד עובדי מחלקת הים בנמל קיים ביום ה׳ דיונים עם אנשי מועצת ה־פועלים הנהלת הנמל במגמה למצוא מוצא לסכסוך סביב הסדרי העבודה החדשים, שהונהגו בנמל כאן ראשית יוני. לעובדים הוצעו, סדרי עבודה של 12 שעות ו־36 שעות מנוחה, ל־עומת 12 שעות ו־24 שעות מנוחה. כן הובטחו להם תוספת פרמיות ב־תנאי שקבוצות העובדים של המחל־קה ימלאו עבודות שונות בנמל. לפי שעה לא נתקבלה החלטה ונקבעה ישיבה נוספת.

משפחה דתית בארה״ב
מעוניינת
בבחורה דתית
בגיל 19—22
לעבודת משק בית בניו־יורק
לתקופת שנה עד שנתיים.
נא לפנות בכתב עם פרטים אישיים מלאים לת. ד. 8078 ת״א בציון כתובת ומס. טלפון.

קריאה נרגשת לנדיבי העם

הננו פונים בזה אל אחינו בני ישראל בדבר הגשת עזרה דחופה למשפחה בת 14 נפשות שיתוי הגרה בדירת חדר וחצי בשהקירות סתובות מגשם.

אחד הילדים עבר ניתוח לב לפני כשנה ולדברי הרופאים הצפיפות והרטיבות אינו מאפשר ההתפתחות הילד ומזיק לבריאותו. ההורים דלי אמצעים והמשכורת כל האין להם כדי פרנסתם הדחוקה לשנים עשר ילדיהם שיחיו.

כתוצאה מכך נקלע האב למשבר נפשי חמור וזקוק לטיפול. מיותר המצב קשה לתאר, והנה נתעוררו מכה מסקנים לבסס להם פרנסה ולדאוג לדיור מתאים עבורם.

לאור האמור הננו בבקשתינו לבא לעזרה למען מצוה גדולה זו של „כי ימוך אחיך והחזקת בו״.

זכות המצוה תגן על העושים והמעשים להתברך בכל טוב סלה.

עובדיה יוסף — בצלאל זולטי
מרדכי אלי־הו — י־הודא צדקה

משלוח כספים:
הרב משה יוסף טולצקי, רח׳ צפניה 21 י״ם.
מר יעקב כהנה מנהל בנק המזרחי סניף גאולה מלכי ישראל 3 י״ם
תיק 6640 י״ב — בנק הדואר 4־27550־9
בנק המזרחי סניף גאולה מלכי ישראל 3 מס׳ חשבון 241480

הנך עייף מהמתח של השנה?
תוכל למצוא הבראה מהירה
בסביבה שקטה, באוירה ביתית־דתית
ובאויר צח על כרי דשא,
בתוך גן יפה ומוצל, עם תזונה ביתית
טעימה ומגוונת (גם דיאטטית).
בפנסיון ובית מרגוע „כרמי״
תלפיות, ירושלים, טלפון 37743
מתקבלות כבר הזמנות גם לחג הסוכות הבעל״ט

ימין אורד
כפר נוער דתי
ד. נ. חוף הכרמל
דרושים
1. מדריך חברתי
2. מדריכה (אם בית קבוצתית)
3. מורה לתכשיטנות או תכשיטן (משרה מלאה)
מועמדים מתבקשים לבוא לכפר לראיון אישי ביום שני 23.8.76 בשעות היום.

משרד הבריאות
בית החולים
כפר שאול

בית החולים
שערי צדק

קורס לאחיות ואחים מעשיים ללא פנימיה
מתאים לבעלי משפחה
ייפתח בבית-הספר שליד בית החולים כפר שאול בחודש אוקטובר 1976
תנאי הקבלה:
גיל 45 — 18.
השכלה — עממית מושלמת
גברים — לאחר שירות צבאי
מועמדים לעבודה בגמר הקורס בבית החולים „כפר שאול״ יתקבלו גם בתנאי מגורים בכפר שאול.
בוגרי הקורס יתחייבו לעבוד שנת חובה בבית החולים „שערי צדק״ או „כפר שאול״ לפי בחירתם ולפי התאמתם למוסד.
לקביעת ראיון נא לפנות למרכזת הקורס בבית החולים כפר שאול — 02—522231.

בנק המזרחי המאוחד בע״מ
קרנות נאמנות

	מחיר יחידה	מחיר פדיון
סלע	190.39	185.78
שחם	143.37	139.93
חלמיש	113.91	111.16

המנהל: חברת השקעות של בנק המזרחי המאוחד בע״מ

תנועת האשה הדתית־הלאומית
ירושלים
עברנו לביתינו החדש
שדרות בן־מימון 26
נשמח לארח את חברותינו וידידינו
אי״ה ביום שלישי, כ״ח במנחם־אב תשל״ו (24.8.76)
בין השעות חמש אחרי הצהרים עד תשע בערב!

הרב שאול כהנא מנהל ת״ת יגדיל תורה
רח׳ עזרא 10 רחובות
ברכת מזל טוב לבבית למכובדנו הדגול
ר׳ ברוך דובדבני וב״ב הי״ו
מנהל המרכז לחנוך דתי
לרגל הולדת הנכד ני״ו
יהיר שיזכו יחד עם ההורים לגדלו ולחנכו לתורה לחופה ולמעשים טובים
הנהלת ת״ת „יגדיל תורה״ רחובות
הרב שאול כהנא מייסד וכנהל
גם אני מצטרף מעומק הלב למברכים
הרב ש. ירושלמי

עפרה
ישוב עיבוים
הרי בית אל

טהרת המשפחה
ירושלים

טקס חנוכת המקווה בעפרה
יתקיים, אי״ה, ביום חמישי, א׳ דר״ח אלול (26.8.76), בשעה 5.00 אחה״צ
כל ידידי עפרה מוזמנים
ישאו דברים:
הרב יהושע לוי — טהרת המשפחה
הרב שלום גמליאל — משרד הדתות
הרב שלמה גרוסמן — רב בקעת הירדן והשומרון
נציג הישוב
אוטובוס קו 40 יצא מגן דניאל בירושלים בשעה 4.00 בדיוק.

אולפנת בני־עקיבא
צפירה — מושב צפריה
דרושות
מדריכות דתיות ומוכשרות
למתאימות תנאים טובים * מגורים במקום.
לפנות טלפונית 944686

ארזי הבירה שכונה דתית
מעלות דפנה — ירושלים
נותנו למכירה
דירות 4 חדרים וקוטג׳ים
הכניסה בחודש נובמבר הבעל״ס
פרטים במשרדנו באתר הבניה: מעלות דפנה 49, ירושלים, טלפון 02-810863, בשעות 9—13 לפנה״צ

למד כתיבה במכונה תוך 12 שעות בלבד!
השיטה האורקולית הבינלאומית
היחידה בארץ בשימוש צה״ל
משרדי ממשלה והבנקים הגדולים
קורסים בעברית ובאנגלית מתחילים כל יום!
סייט אנד סאונד
תל־אביב: אלנבי 98 טל. 624281 (8.00—20.00)
ירושלים: המלך ג׳ורג׳ 5 (8.00—13.00, 15.30—19.30)
סגור בימי שישי.

אתגר לבחור הדתי
למושב תרום
דרוש
עובד נוער וקהילה דתי
1) השכלה אקדמית בתחום החינוך או ע״ס עם רקע ישיבתי.
2) מדריך נוער מוסמך או קומנר בבני עקיבא.
תנאי שכר הולמים עם אפשרות מגורים במקום.
מועמדים דתיים מתבקשים לפנות אל מימון מרציאנו, מרכזת אזורית מטה יהודה, רח׳ אהליאב 29, ירושלים טל: 02-524102 בימי ב׳ ו־ד׳ בין 09.00—13.00.

לצה״ל דרושים באיזור ת״א וחיפה
טכנאי יצור
בדבר פרטים יש לפנות:
א. אזור ת״א — ד. צ. 3038
ב. אזור חיפה — ד. צ. 2310

האם יש פתרון לבעייה הפלשתינאית?

העמדת שאלה זו מניחה כבה הנחה שכדאי להבהיר פרט נכבד לעצם הבירור:

א. יש פלשתינאים. עד לפני זמן קצר נחשבה דעה שיש אמנם ערבים בעלי זיהות פלשתינאית כסוג ,,אפיקורסות" ואף כשום סיוע בידי אויבינו. טוב שהגענו לכך שמותר להציג שאלה זו לוויכוח. כוח זה נראה לי השוב כדי שנבין ,,באיזה עולם אנו חיים".

ב. יש שאלה מיוחדת של צבור מוגדר כפלשתינאים, שאינה נפתרת כבושה ממילא ע"י פתרון הבעיות העומדות בין מדינת ישראל והמדינות הערביות ביותר. רק על בסיס זה יש טעם לשאול את השאלה העומדת לדיון. כי אם הפלשתינאים הם רק ערבים יושבים במקרה ב,,דרום סוריה", זו ההגדרה של ארץ ישראל השגורה בפי רבים מן הערבים, אין ברירה לנוח את רעיון הפתרון ע"י הגירתם אל מעבר לגבול. אחרי שמתברר שקונספציה זו לוקחת בחשבון את הזיהות הפלשתינאית כעובדה וכבעיות שמשמעותה היא נמוכה מאד, יש צורך למצוא לבעייתם פתרון במקומם. כך שמתעוררת הבעיה, אם יש פתרון בשבילם בתוך מדינת ישראל.

ג. אין פתרון פשוט עקב הבעיות המסובכות המתעוררות בקשר לקיום של מיעוט אתני בסדר גודל 30—40 אחוז בתוך המדינה. לא מספיק ,,לזרוק ציון" ולהתלות בו, כדי לעבור על הבעיה לסדר היום. יש צורך להבהיר את הדעה על משמעותם במלאה. לטווח קצר ולטווח ארוך.

ד. אין כעמידים לדיון את השאלה כיצד ניתן להחזיר את בעית הפלשתינאים מחוץ למסגרת של מדינת ישראל. כדי למנוע הסחת הדעת מעניננו ע"י שאלת השאלה: וכה יהיה אם הם יהיו מחוץ למדינה? — נאמר בראש שברור לנו שגם במקרה שלא נכלול את ערביי השטחים במדינה אין פתרון. מטעמים מיוחדים בלבד אנו מפרידים בין שתי סוגיות. השיקול מה היה בשיטתו צריך לעמוד אחרי שבירורנו כל אחת מהבר לאפשרויות לכפן.

*

שאלה כפולה

השאלה בשלעצמה כפולה: היא עומדת בראש ובראשונה מבחינתנו, כלומר מצד רצוננו להקים כאן מדינה בה יכול העם היהודי ,,לעשות כבתוך שלו". בה הוא יכול לבטא באופן חופשי את מהותו הסגולית, בלי להיות מודרך או כבול ע"י גורמים זרים בעלי אופי תרבותי ולאומי שונה. הפתרון המתקבל על דעתנו חייב לעמוד במבחן זה.

כצד שני עומדת השאלה מצד הפלשתינאים. כדי להבינה יש לראותה לא רק כפי שהיא מצטיירת בעיני הפרספקטיבה שלנו. עלינו לראותה גם מנקודת מבטו של ה,,אובייקט". מי שסבור שבכוחנו להטיל פתרון בעל־כורחם של הפלשתינאים ושפתרון זה יחזיק מעמד לאורך ימים, טועה לדעתנו טעות יסודית. כדי שיהיה לפתרון סיכוי כלשהו להתקבל על־מנת להתקיים, חייב הוא לקחת בחשבון לא רק את הצרכים והשאיפות שלנו, אלא גם את האלמנטים הבסיסיים והמהותיים שבשאיפותיהם של הפלשתינאים.

ושוב עלינו להבהיר: בבירור זה והאפשרויות המעשיות אינו בא לידי בטוי המלא. אין אנו מן המשתדלים לכפור בחשיבותו הגורלית. הוא יהיה בין הגורמים המכריעים בבואנו לשקול זה מול זה פתרונות שונים של פתרון הבעיה. אולם המבנה האוביקטיבי של גורם המפתח תלויה בהבנת שתי השאלות שמנינו, אין ,,להפוך את היוצרות".

נבהיר לנו, איפוא את הרקע של הבעיה, יש לה צד גיאוגראפי וצד הקשור בנסיבות תקופתנו. נקרא לראשון תחום המקום ואת השני תחום הזמן — לשניהם יש ,,מעמד" מכבד לגבי הבעיה.

את הצד הגיאוגראפי קל לראות: בתחומה של ארץ־ישראל בו העם היהודי הקים את מדינתו, נמצא קיבוץ בני־אדם — הפלשתינאים — שאינם שייכים לעם היהודי, ואינם רוצים להשתייך אליו. הם נמצאים בריכוזים ניכרים בכמה מקומות בארץ, עובדה הנותנת להם עוצמה פנימית; הם מעבדים את האדמות עליהן הם יושבים, עובדה הנותנת להם אחיזה תוקה במקום ויציבות.

יותר קשה להבחין בנסיבות של התקופה הנוכחית שהן רילוואנטיות לדיונו. אולם לטווח ארוך הן אינן פחות חשובות מן העובדה הגיאוגראפית. בקונסטלאציה מסויימת חשיבותן אף עלולה לעלות על זו של הצד הגיאוגראפי. (ההזק המופעל עלינו בעולם, לא רק במסגרות האו"ם, ניזון בעיקר מנסיבות התקופה.) אנו נאלצים לטפל בשאלת הפלשתינאים בתקופה שאחד מסימני ההיכר שלה הוא השתחררותם של העמים שעמדו תחת שלטון קולוניאלי. ההתנגדות הנחרצת, הפעילה, ההוקפנית לשליטה של עם זר על עמים אחרים, קובעת במדה מכרעת את האווירה בעולם. את ההיפוך בין האומות — ואת המקביעה הפוליטית בה נוקטים. זוהי תקופה שהשם אנטיקולוניאליסטית יאה לה. התביעה להגדרה עצמית אף של אומות קטנות משמשת נשק יעיל בידי הקיבוצים; אולם גם העולם החופשי — ובודאי זה הנקרא העולם השלישי — מכוונים את החלטותיהם ומעשיהם לאור מצב זה.

יש צד נוסף למטבע שטבעה התקופה בשבילנו: עם ישראל שחזר לארצו מפזורותיו נמצא בעיצומו של תהליך התגבשותו — ויש אומרים בתחילת תהליך זה — מבחינה חברתית ותרבותית. הבריות אינם בטוחים בעצמם עקב אובדן הישן שהסכנו לו נוכח החדש האופף אותם, שדרות העם השונות מודרכות על־ידי מנהגי העבר השונים שכל חלק וחלק של העם הביא עמו, ותביעות מנוגדות ולעיתים מופרזות המועלות בתוקף ע"י יחידים וקבוצות בני־אדם — כל אלה מתרוצצים בתוכנו ומתגוששים אלה באלה. לא נגזים אם נאמר שהמצב עוד לא עבר כדי צרכו כדי להתמודד בהצלחה בבעיה כה קשה מבחינה אנושית וחברתית, רוחנית ולאומית, כמו בעיה זו של מיעוט אתני זר ומגובש בתוך מדינתנו.

עלינו לראות את הגורם האנושי בכל כובד משקלו. יש כאן בארץ שני קיבוצי בני־אדם, שונים על־פי תרבותם, דתם וההיסטוריה שלהם שעיצבה אותם בתבליה השונה. אין אחד מהם מוכן להתגר על הייחוד הלאומי שלו כפי שהוא מבין אותו. אדרבא, התחושה השייכות הלאומית התחזקה והתחדדה אצל שניהם מעבר לזה שמקובל אצל עמים אחרים היושבים בארצם במצב נורמאלי ובאין מפריע, כגון הדנים, ההולנדים, השוויצרים. אצלנו היהודים פועלים השחרור מן הגלות וההתקבצות מן הפזורה ועל הכל זכר השואה כגורמים המלבים את הרגשות הלאומיים. אצל הפלשתינאים פועלים מצבם כפליטים וההסכול מ,,אחיהם" הערבים — ומן היהודים גם יחד. לכן ובהתקפים שניהם לראות את הצד שכנגד ראייה מפוכחת: כל אחד רואה את הצד שכנגד כהופעה הכעורה חשדנית, מאיימת ואף מפלצתית. מי שינסה להתעלם מנתונים אלה — מאמציו למצוא פתרון יהיו צפויים לכשלון חרוץ.

על רקע זה אנו דנים בשאלה שהוצגה לפנינו.

*

עיקרה של בעייה

נחזור לעיקרה של הבעיה: מה הן ההנחות הדרושות שמדינת ישראל אכן תהיה מדינת היהודים. ההנחות בהן יש להתבונן לאור משמעותן בשביל המדינה והעם יש לשקול בהקשר לנושא שלנו, ולאורן יש לבחון את הפתרונות האפשריים, אם טובים הם או אם יש לפסול אותם? אנו מדברים על פתרונות ולא על יצירת מצב שכמוהו כמצב מלחמה תמידית בין שני חלקי האוכלוסיה. הכרזה שהערבים במדינה צריכים לדעת שהם יושבים במדינה יהודית וציונית (כפי שנכח באחרונה רה"מ) יש לה — אולי — משמעות בעלת השפעה מרגיעה ומפוכחת על בני המיעוטים אם הם מהווים 10%—12% באוכלוסיה. להודעה כגון זו לא תהיה השפעה על יחסם למדינה אם הם יהיו 30% — 40%.

נראה לנו שכדי שמדינת ישראל יכולה להחשב כמדינה יהודית במלוא מובן המלה יש צורך שיתגשמו בה ארבע השימות:

א. שמדינת ישראל תקיים בתוכה רוב מכריע ויציב.
ב. שתקבע משטר דימוקראטי.
ג. שתגשים את השאיפה להחייה תרבותית של העם היהודי.
ד. שתתפוס את מקומה בקרב מדינות העולם והאיזור ללא ערעור משום צד.

*

חשיבות הרוב היהודי

אין ויכוח על כך שמטרתנו היא מדינה שביכולתה לבטא בחופשיות את מהותו של העם היהודי בתחומי ההוויה השונים. השגת מטרה זו מובטחת רק אם קיים במדינה רוב יהודי מכריע. כלומר רוב כזה שאינו צריך להתחשב יותר על המדה במיעוט בקביעת דרכו שלו, רוב שאינו דורש שימת־לב מיוחדת בגלל החשש שיצטמצם, רוב שאינו מובטח לאורך ימים יהיה נאלץ בעל־כרחו לכוון חלק חשוב ממאמציו התחיקתיים, הארגוניים ואף התרבותיים לשמירה על מעמדו כרוב. במצב זה אין כמעט מנוס מאפליות כלפי המיעוטים. הרי מעשיו של הרוב ותגובותיו יהיו מושפעים באופן משמעותי משיקולים שמקורם ברצון לשמור על הרוב. שיקוליו ותגובותיו לא יהיו עוד ביטוי לתחושה האומרת: מה יש לנו לומר כעם יהודי נוכח תופעת־חיים זו או אחרת? מה יש לנו לעשות במצב זה או אחר כדי לבטא נאמנה את העם היהודי. התחושה תהיה מודרכת במדה רבה ע"י מחשבה האומרת: מה עלינו לומר בהתחשב בעובדת קיום המיעוט במדינתנו. מה עלינו לעשות כדי שלא נסכן את מעמדנו כרוב ומצד שני: כדי שהמיעוטים לא ימצאו עילה לטעון טענת קיפוח ואפלייה ויסבכו אותנו בקשיים. לכן אין זה מספיק שיהיה רוב יהודי במדינה שניתן לשמור עליו ע"י מאמץ בלתי פוסק — אם יהיה צורך בכך: בלי להיות בררני יותר על המדה באמצעים.

*

הצורך במשטר דימוקראטי

מדוע אנו רואים במשטר הדימוקראטי ענין כה חשוב למדינה? במה הוא קשור במגמות המהותיות שלה כדי להצדיק את העמדתו בצדם של הדברים הקובעים את אופיה היהודי של המדינה? אין זה עקרון מופשט בשבילנו ואין אנו שמים את הדגש על הצד הכלל־אנושי שהוא מבטא. (אין אנו שוללים מראש את האפשרויות שבמצבים מסויימים — מצבי חירום! — יהיה צורך לוותר על הדימוקראטיה כדי להציל את המדינה.) לדעתנו נובעת החובה לקיים משטר דימוקראטי במדינת ישראל מן הצורך שהיא תתפוס מקום מרכזי ומכוון בעם היהודי ותהיה מסוגלת למלא תפקידיה כלפי העם כולו. רוב מנינו ובנינו של העם חי בתפוצות במדינות השייכות לעולם החופשי. מדינת ישראל בעלת משטר לא דימוקראטי לא תתקבל כמייצגת את העם היהודי וכראויה למנהיגות בשבילו. לכן יש צורך במשטר דימוקראטי ואין תחליף לו.

המשטר הדימוקראטי מושתת, כידוע, על שוויון האזרחים בפני החוק ועל זכויות וחובות שוות. סטייה מעקרון זה שמקורה בשוני הלאומי בין חלקי האוכלוסיה תביא להפרעות תדירות בסדרי הדימוקראטיה. יהיה לחץ חזק וגובר להגביל את זכויות המיעוט לתחום האזרחי והתרבותי תוך שלילתן בתחום הלאומי. זה לא יספק את המיעוט. מצב זה טומן בחובו אי־יציבות, ואף התנגשויות אלימות (כפי שראינו אותן באחרונה), שסופן הבלתי נימנע כמעט שינוי המשטר. על משמעותו של שינוי כזה הצבענו לעיל.

*

תחייה תרבותית לעם בארצו

המשימה הקשה ביותר שקבלה על עצמה מדינת ישראל היא, לדעתנו, הגשמת התחייה התרבותית־רוחנית וההתחדשות־לאומית של העם היהודי. היום שוכחים — וגם רוצים להשכיח! — את עובדת היסוד של הציונות שהיא, הציונות באה לעולם על־מנת להציל את העם היהודי מכליון פיסי, חברתי ותרבותי. (זו ולא אחרת היא נקודת המוצא של הציונות!) התחייה זו, לה צפינו שתתממש בשובו של העם לארצו, ארץ־ישראל, שתי פנים לה: חידוש הקשר והזיקה בין העם הארץ כתנאי לתחייה, ושחרור מתלות בגורמים זרים להיינו עצמאות פיסית ורוחנית. כך ולא אחרת יוכל העם להמשיך בדרכו הסגולית. זה הפירוש הנכון של המושג ,,הצלת העם". היא לא תתגשם ע"י ויתור על המשכיות בהוויתו של העם והתחדשותה — תוך יצירת עם חדש ,,ישראלי", בה ישתתפו בסופו של דבר כל אזרחי המדינה. רעיון זה נראה בוודאי בעיני רבים בתוכנו כדמיוני, והוא אינו כה דמיוני כפי שהיינו רוצים שאמנם יהיה. יכולת ההתבוללות היא מתכונות היסוד האופייניות של העם היהודי. יש לשלול רעיון זה לא ע"י דחייתו הסבילה — ,,זה לא יהיה" — כי אם ע"י יצירה חברתית־תרבותית חיובית. כדי שזו תתפתח היא זקוקה לאקלים רוחני. והיא חייבת להיות, לפחות בכוח נחלת רוב רובו של העם היושב בציון. לא מספיק שיתקיים מיעוט השומר על הגחלת ,,עד יעבור זעם". לכן יש לחשוב היטב על התנאים הדרושים, כדי שמעשה־יצירה כזה ימצא לפניו דרך פתוחה, ותנאים ניאותים למימושו.

הרי גם זה מעקרונות־היסוד של הציונות שהיא פונה ומתכוונת לעם היהודי כולו על כל חלקיו. עקרון זה הקנה לציונות את כלליותה ובסס את יכולתה לאחד תחת דגלה גורמים שונים בעם, רחוקים אחד מן השני ואף מנוגדים בעניינים יסודיים. איחוד לטובת הכלל, המדינה חייבת ללכת בעקבות הציונות בעניין זה, בארץ־ישראל. אין ספק שבעקרון הכלליות טמונים מכשולים שעלולים להעמיד סימן שאלה לעצם השגת המקוריות והעצמאות בתחייה התרבותית. יש לראותם בעין פקוחה כדי לא להכשל על ידם. הצורך לחפש פשרות עם עם אחר הוא אחד המכשולים ולא הבלתי חשוב ביניהם. להיות נאלץ לחפש פשרות או להיות חופשי מזה — ההבדל בין שני מצבים אלה עלול להכריע על עתידו של העם, לשבט או לחסד.

אל תחום אחר מובילה אותנו המשימה הרביעית שמנינו. הכוונת־יסוד בהקמת מדינת ישראל היתה שהיא באה להביא לידי ליכוד מחדש של העם היהודי בארצו, לצמיתות. לא ל־50 שנה ולא ל־100, כי אם לאורך ימים! יש לראות את ההבדל העקרוני בין מקרה זה ומקרים אחרים בהם שואפים בני־אדם להקים מפעל ,,שלא ימוט לעולם". סוד יכולתו של העם היהודי לשחרר מתוכו את הכוחות הגדולים שהיו דרושים לבצוע שיבת ציון טמון במדה רבה בשאיפה לכונן בשביל העם היהודי מצב חדש, מצב של קבע המסיים את חיי הנדודים שלו. בכך גם מצאו את ההצדקה הפנימית למאמץ האנושי הכביר שהופעל כדי להגשים עד תומו את המפעל בו החלו. עדיין לא הגענו ,,אל המנוחה ואל הנחלה"; תפקידנו הוא להניח את היסודות הבריאים למצב בו ישכון ישראל לבטח, ולא להשאיר לבאים אחרינו ירושה שספק רב אם יוכלו לעמוד בה.

אי־אפשר להניח יסודות איתנים לקיומה הקבוע של המדינה, אם רוצים להשתית על עוצמה צבאית גרידא. לפי מיטב ידיעתי נסיון כזה עוד לא עלה יפה בשום מקום בעולם ובשום תקופה היסטורית. העוצמה הצבאית עשויה לשמש אמצעי עזר בעל חשיבות רבה, ולעתים מכרעת, אם היא באה על־מנת להרתיע מתקיף פוטנציאלי וע"י כך לאפשר ואף להבטיח יחסים תקינים בין מדינות. רק על יחסים תקינים בין מדינות שכנות ניתן לבנות סדרי קבע של מדינה. יחסים כאלה אפשר להשיג ע"י יצירת עובדות־חיים המגשרים על המפריד בין עם לעם ובין מדינה למדינה, המקהים ניגודים אף בעבר להתהוות של ניכור ושנאה. לזה תזכה מדינת ישראל אם תהיה חזקה ומלוכדת מבפנים, אם היא תהיה גורם יציב, בפנים ובחוץ; ואם כתוצאה ממעשיה והליכותיה היא תתקבל כחוג שכנאה במשפחת העמים.

(מאמר ראשון)

מצרים: האם לפני שואה כלכלית?

מאת ד"ר יצחק בן־גד (מכלוף)

בנאום שנשא נשיא מצרים אנוור סאדאת בפני סטודנטים באוניברסיטת אלכסנדריה הוא הודה לאחרונה כי כלכלת מצרים נמצאת על סף שואה וכי ללא עזרה דחופה ונדיבה ביותר מצד מדינות הנפט הערביות יהיה מצב ארצו בלתי נסבל.

סאדאת ראה לנכון גם לפרט את דרישותיה של ארצו מארצות הנפט העשירות. הסכום שמדינות הנפט הקצו לארצו, הוסיף סאדאת, מגיע לכ־שני מיליארד דולר. אלא שסכום זה אינו מספיק כלל ועיקר, ועל הארצות העשירות האלו לתת למצרים כ־12 מיליארד דולר נוספים לביסוס כלכלתה ,,אחת ולתמיד". בדבריו גם לא חסרה נימה של טרוניה. הוא ציין שארצות השוק האירופי המשותף הענקו לאיטליה כשני מיליארד דולר במומנים ועתה הן מוכנות להעניק לה עוד 10 מיליארד דולר. ,,אז מדוע לא יבינו ידידנו הערביים כי גם הם צריכים לנהוג בצורה דומה?"

סאדאת ראה לנכון להוסיף ולהדגיש שמצרים חלשה מבחינה כלכלית תתקשה להתמסר ל,,משימות הערביות הלאומיות בעתיד". אם מדינות הנפט העשירות שואפות כמו מצרים להשיג את המטרות הלאומיות של הערבים כי אז עליהן לתמוך בביסוס כלכלתה של מצרים. דברים אלה של סאדאת אינם חדשים, בדברים שהוא כלל ב,,מסמך אוקטובר" שלאחר מלחמת יום הכיפורים נאמר ש,,האומה המצרית לא שילמה מחיר יקר רק להגנתה אלא על הגנת האומה הערבית כולה אשר עומדת בפני איום הפלישה הציונית... עקב כך אני מצפה שהעזרה שקבלנו בזמן המלחמה תימשך כך שתעזור לנו בשלב הפיתוח והשיקום..."

*

החולשה הכלכלית

מהן איפוא בעיותיה הכלכליות של מצרים; מה כואב לנשיא סאדאת? במאמר, שפורסם בתחילת שנה זו בעתון ,,אלאהראם" מפרי עטו של הכלכלן המצרי ד"ר לוטפי עבד־אל־עזים, אנו מוצאים תשובה מפורטת לשאלות אלה. מאמר זה שולח אצבע מאשימה כלפי ארצות ערב וקובע כי הן, למעשה, הסיבה הראשונה לבעיותיה הכלכליות החמורות של מצרים. בין השנים 1967—1973 הוציאה מצרים על בטחון בין 25 ל־30 אחוז מהתפוקה הלאומית הגולמית שלה, זאת, על חשבון חיזוק כוחה הכלכלי והסוציאלי. ככל שגברו ההוצאות הכספיות על ההכנות למלחמה — כן הלך וגבר החנק הכלכלי. מפעלים רבים נסגרו באופן חלקי, או כלא: ופועלים נשארו מובטלים עקב העדר חלקי חילוף וחומרי־גלם, שלא ניתן היה לרכשם בגלל העדר מטבע זר.

זאת ועוד: היבוא המצרי הלך ותפח בגלל הריבוי הטבעי של האוכלוסיה. לזאת יש להוסיף את העליה החדשה במחירי המזון בשוק העולמי, דבר המהווה סעיף חשוב ביותר ביבוא של מצרים. כתוצאה התדלדלו יתרות מטבע החוץ.

ד"ר אל־עזים קובע שמלחמת אוקטובר דירדרה עוד יותר את מצבה הכלכלי של מצרים. בעת ובעונה אחת, עזרה למדינות הערביות להגדיל את הכנסותיהן בצורה מדהימה. הן הפכו לעשירות כופלגות. הגרעון במאזן התשלומים של מצרים, שהיה 569 מיליון דולר בשנת 1973 — הגיע לכ־1.4 מיליארד דולר בשנת 1974; וקפץ לשלושה מיליארד דולר — או כשליש מהתפוקה הלאומית של מצרים — בשנת 1975.

*

הסבל של המלחמה

ד"ר על־עזים מצטט את דבריו של ד"ר אחמד אבו איסמעיל, שר האוצר המצרי, שנאמרו על המדיניות הכלכלית של מצרים בשנים 1975—1976 ונועדו להציג את מצבה הכלכלי הנואש של מצרים: ,,מצב המלחמה שעודנו קיים, דורש הפניית חלק גדול ממשאבינו הכלכליים ואשר אפשר היה להפנותם לפיתוח כלכלי וסוציאלי לאספקת דרישות ההגנה והבטחון הלאומי". השר הוסיף כי הפסדיה של מצרים מיוני 1967 עד אוקטובר 1973 הגיעו לסכום האגדי של כ־40 מיליארד דולר.

ד"ר על־עזים מוסיף כי תמונה זו, אשר מתייחסת רק לצד הפיננסי לוקה בחסר. שכן, בתמונה לא נכללים הסבל והצער, שנגרמו לעם המצרי כתוצאה ממותם של עשרות אלפי חיילים ומאות אלפי הנפגעים והנכים. כמו כן, אינה כוללת את הפסדיה של מצרים במלחמות 1948 ו־1956. מצרים איפוא, נלחמה ארבע מלחמות כדי להגן על העולם הערבי. היא נלחמה לא למען דגלה של מצרים, אלא למען דגלו של העם הערבי כולו. וכפי שאמר המנהיג המצרי איסמעיל צדקי ב־1948 ולפני ההחלטה הגורלית של מצרים להיכנס למלחמה נגד ישראל: ,,מלחמה זו אינה מענייננו ואין לנו כל חפץ בה".

ומה היה שכרה של מצרים על קרבנותיה ואבדותיה ברכוש ובנפש בארבע המלחמות?

הסתכלות אובייקטיבית זהירה קובע אל־עזים מגלה כי מדינות ערב מעריכות, ולו חלקית, את אשר מצרים עשתה למענן. בזמן שמצרים הפסידה בין שתי המלחמות האחרונות 40 מיליארד דולר, היו התרומות של מדינות הנפט הערביות למצרים, עשרה אחוזים מסכום זה, היינו כ־4 מיליארד דולר. זאת, בתקופה, שבה עלו הכנסות הנפט של מדינות אלה מ־13.5 מיליארד דולר בשנת 1973, ל־56 מיליארד דולר בשנת 1973, ל־65 מיליארד בשנת 1975.

קפיצה זו ברווחים לא היתה אפשרית, בשום אופן, ללא מלחמת 1973, אשר תוכננה ובוצעה בעיקר בידי מצרים. חשבון פשוט יעיד כי ארבעה המיליארד הדולר, שקיבלה מצרים בתקופה שבין שתי המלחמות, מהווים כ־7.8 אחוזים מריווחיהן של מדינות הנפט במשך שנה אחת בלבד. במילים אחרות, תמורת הפסדיה הנוראים של מצרים במשך כ־3000 ימים במאבק למען הענין הערבי, היא קיבלה מאלה שלחמה למענן את התוספת, שהן קיבלו מעליית מחירי הנפט ב־28 ימים בלבד. הפסדים נוספים למצרים נגרמו עקב בריחתם של כוחות אדם מקצועיים למדינות הערביות האחרות: החל מהמהנדס הרופא, וכלה בפועל הפשוט. נוצר מצב, שלמצרים חסרים מורים. אלה נמצאים במדינות ערב שונות כדי לבער את הבערות, וזאת בשעה שבמצרים הבערות הולכת וגדלה. חמור מזה, המדינות הערביות לא רק שאינן מעריכות את אבדותיה של מצרים, אלא גם אינן משלמות לעובדים המצרים על פי כשרם ויכולתם.

*

החובות של מצרים

ד"ר אל־עזים מספר, כי הוא עצמו ראה באחת ממדינות ערב מורה מצרית עם תואר ראשון בחינוך, שקיבלה משכורת השווה לזו של אוסף אשפה. ,,והאשמה איננה רק במדינות הערביות המנצלות, אלא גם בשבדים המצריים, המוותרים בקלות על זכויותיהם", מסיים ד"ר על־עזים.

לפי הערכות זרות מצרים חייבת כשבעה מיליארד דולר בחובות אזרחיים. היקף החובות הצבאיים לבריה"מ נמסר לראשונה לחברי האספה הלאומית המצרית בישיבה סגורה, שנערכה באחרונה במצרים. מצרים, לפי דברי ממדוח סאלם, ראש הממשלה המצרית, חייבת לבריה"מ כשבעה מיליארד דולר על חשבון הרכש הצבאי. מצרים שילמה רק כ־35 אחוז מחובותיה על הנשק שקיבלה בין השנים 1960 ל־1967 ו־1973.

כדי להחזיר חלק מן החובות הלוחצים ביותר, נאלצה מצרים לקחת הלוואות לטווח קצר ובריבית גבוהה. בצורה זו, פתרה אומנם חלק מבעיותיה המיידיות. אך התמונה בכלל לא השתפרה. אדרבא, חובותיה הלכו וגדלו. מצבה של מצרים הדרדר בצורה כזו, שבנקים רבים בעולם מהססים, או אף מסרבים, להלוות לה כספים, בחשש שמא לא תוכל לסלק חובותיה.

ארה"ב ומדינות אירופה עזרו ועוזרים למצרים מבחינה כלכלית בצורות שונות. מבין אלה תרומתה של ארה"ב היא המרשימה ביותר, אך הסיוע הזה, סיפק אינו מהווה תרופה יעילה לתחלואיה של מצרים. מדינה זו, לדעת כלכלנים, זקוקה לשישה עד שבעה מיליארד דולר בשנה, למשך שנים רבות, כדי להתגבר על בעיותיה הכלכליות החמורות. ברור, שהסיוע האמריקני האירופי והערבי שהוזכרו לעיל אינו עונה על דרישות אלה. המדינות היחידות היכולות אולי לעזור הן מדינות הנפט הערביות.

ובינתיים נולדים במצרים כל דקה שלשה ילדים ומת אחד. בשנת 1975 נוספו 1.5 מליון מצרים וכתו 450 אלף. ומצרים חייבת ליצור כל שנה 200 אלף מקומות עבודה חדשים, ואשתקד בלבד היא ייבאה מזון במיליארד דולר.

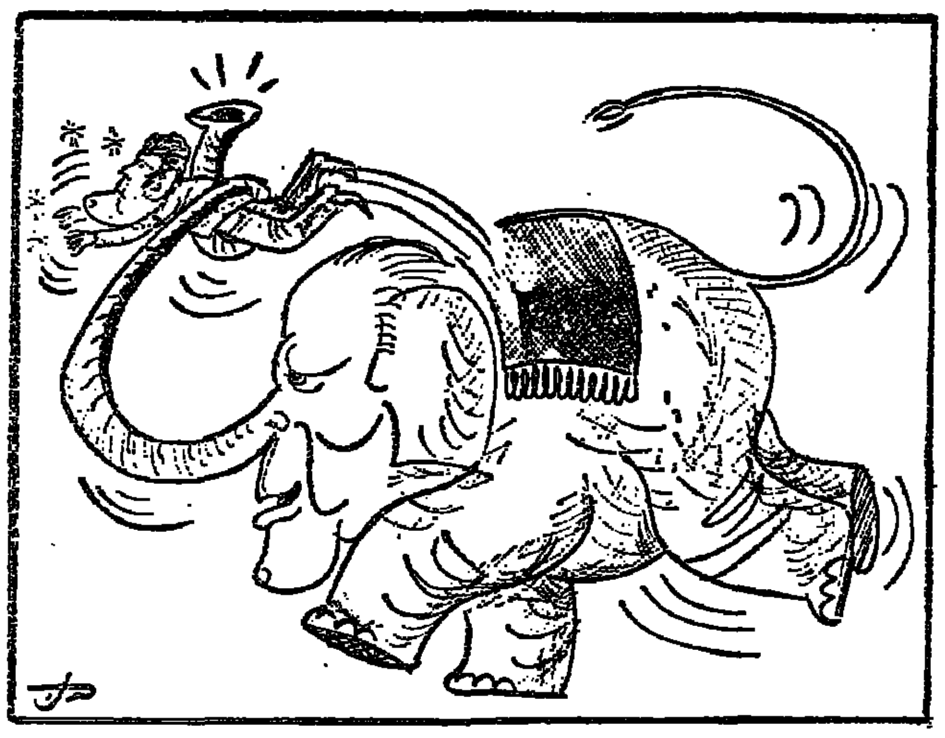

הלקח של אל־זעתר

מאת יעקב אדלשטיין

הזוועות שנתגלו עם נפילת מחנה תל אל זעתר בביירות שבלבנון, אחרי מלחמה ממושכת מסביב למחנה הפליטים הזה, כאשר מאות גוויות היו מונחות ומפוזרות בשטח, ואלפי משפחות הפכו לפליטים במהדורה שניה, עוררו מהמבות חדש בעולמנו האדיש.

האפיפיור השתקן, שעמד בשתיקתו כאשר ריחפה סכנה של השמדה על הנוצרים בלבנון, התעורר מתרדמתו העמוקה, והזכיר בדבריו את הסבל של תושבי תל אל זעתר. צלמים ברחבי העולם ראו את נפילת המחנה והזוועות שבו, כאשר ערבי הרג ערבי, בין שהוא נוצרי, בין שהוא מוסלמי, סבל להסל הנורא שהתחולל במלחמת לבנון, קטל ללא רחמים, ללא שבויים, שעה שהמלחמה מתחוללת בין ערבים לבין עצמם.

מבחינתנו אין בכך חדש. זה היה צפוי. מי שמכיר את שכנינו, את תאוות הרצח, ואת הזוועות שחוללו במאורעות תרפ"ט, במאורעות שנות השלושים, במלחמת תש"ח, לא יתפלא על מה שקרה בשכונת תל אל זעתר. זוהי תכונה המתאימה לגזע ולאנשים. התמונה השייכת לאלבום התכונות של אנשי הכנופיות, של הכישים שנות מלחמה בארץ הזו. אבל היו שהופתעו בשים מה, שהוכו מחדש בתדהמה, שהחלו להרהר מחדש על הצפוי, עם מי יש לנו עסק, ומה יקרה אם, כאילו התעוררו משנתם המכושפת והסתכלו סביבם וראו הנה העולם סביבנו חזר על הזוועות, כה קרוב עד לנגע יד. העולם הגדול, לא נזדעזע, לא הפסיק שום מסקנות סביב לשאלה, עם מי יש לנו ענין, לא נכרך בשל זוועות אלה. לא ביטא את ההירהור, כי ישראל ניצבת בפני אויב אכזרי, פרוע, שאי אפשר כלל להבל אתו בריק. למעלה מהמישים הפסקות אש הופרו בלבנון ואף אחת מהן לא כובדה. אנו שמזכירים את הסכמי שביתת הנשק עם מדינות ערב, את הסכמי הפסקת אש, שמעולם לא כובדו, לא הופתענו. זה טבעי. ,,הערבים אינם מכבדים ניירות". אמר דוד בן גוריון. ,,הם מכבדים את מי שחזק מהם, ולא את הנייר שעליו חתום". זהו הביטוי הנכון. ועוד אמר בן גוריון: ,,הלאומיות הערבית קשורה מאוד ומתכרכת ברצח ובאלימות". זהו חלק מן התכונה. במאורעות שנות השלושים בארץ, רצחו כנופיות המופתי הירושלמי, הזכור לשמצה, את יריביהם וסילקום מן השטח, לא פחות משרצחו את היהודים.

בא הסופר ס. יזהר, מחבר ,,חירבת חיזעה" ו,,השבוי", שבהם תיאר את זוועות מלחמת תש"ח, בבחינת הוצאותיהן בכפר ערבי כבוש, ומעלה בקול רם שאלות מטרידות בעקבות זוועות תל אל זעתר והוא אומר: ,,בתל אל זעתר אין יהודים. אין ציונים. ואין שום סיפור של איזה גוף זר שפרש אל היה רכבת הגיה האורגני. כאן כלפי ערבים. שפה אחת, תרבית נפרית אחת, הרי יושב אחד. ביהוב ביחוב כי יוכל להבחין בין איבר לאוייב. המטינים, סורים, פרטינאים, כי־סרים. נוצר ייב, אזרחים ופריטים — כיום יד איש באחיו ועד הסוף המר, עד הרבה בשנאה הגנה..."

שואל יזהר: ,,אם אפשר עד כדי כך שם — מה, איך אי אפשר? ואם הלבנונים כך שם — מה יעשו האחרים, שמבר התהבבו בביניין שהם בעיראק ובסוריה? האם לא צריך להזהר והשיב שיניים, ינים כנצים, את כל הדרבית בצידי של תל אל זעתר והזהיר מאד לא להיות קדי ה... יבתפכים לדיבויים ...

(הטקסט בטור זה מטושטש ברובו בסריקה.)

...כן, יזהר היטב עביק כאן בבצפין היהודי, המהרד של הורבן של כפר ערבי, בבזהבה, ובעת שיבואו כאן יהודים ויישבוהו, ישבצו את זכרון הקירות שבהיבם היו ערבים. הם לא ישכחו את הר הקדומים הצבר, אלא את הזעקה של חורבן כפר הערבי. הזעקה הערבית על החורבן. עתה בא חורבן תל אל זעתר יהדויר את יזהר להרהר שני. בעצם, הערבים גורבים גם לעצבם חורבן כזה, הם כמוגלים

(סוף בעמ' 8)

יומן ניו־יורק

הנשיא החדש של הישיבה אוניברסיטה

מאת ד"ר הלל זיידמן,
כתב ,,הצופה" בארה"ב

בחירתו של הרב ד"ר נחום לם לנשיא ישיבה אוניברסיטה מהווה מאורע ראשון במעלה מכמה בחינות. ראשית, העובדה שמצאו ממלא מקום להרב ד"ר שמואל בלקין, ז"ל, במשך זמן קצר יחסית אחר פטירתו, משמחת כשלעצמה. כי לא קלה היתה המשימה. נוסף לזה מצטיינת הבחירה בזה שהיא נעשתה מתוך צוות המורים בישיבה. משמע שהישיבה הצליחה להוציא מתוך עצמה אישיות הראויה לעמוד בראשה; והוא אינו היחיד מסוגו.

עד עתה היו ראשי ישיבות כיוצאי אירופה, ומחנכי ישיבותיה. וכאלה הם רובם המכריע של ראשי הישיבה אוניברסיטה, בדומה לישיבות אחרות. המסקנה, — שמוסדות התורה באמריקה סמוכים על שולחן אחרים, תלויים ב,,יבוא רוחני" מארצות אירופה, ואין כחם יפה להזין את עצמם. מובן, שהיה במסקנה זו להדאיג באשר לעתידם של מוסדות תורה בארץ זו.

לכן, בחירתו של הרב לם, יליד ארץ זו וחניך ישיבותיה, יש בה כדי להרגיע באשר לדאגה זו, ולנסוך בנו תקוה שארץ זו עשויה לגדל גדולים משל עצמה, בתוך ישיבותיה היא.

ואמנם יש כבר תקדים לזה, שכן ראש ישיבת ,,תורה ודעת" הרב ר' גדלי' שור גם הוא חניכה של ישיבה זו בישיבת רבנו יצחק אלחנן וב,,כולל" מכהנים כר"מים, וכמורים כמה למדנים מופלגים ילידי אמריקה וחניכיה. וכמה בישיבת רבנו חיים ברלין, בישיבת כלל בלייקווד, בישיבה בפילדלפיה, ובכמה ישיבות אחרות.

נראה לכן שאכן גדלים וצומחים פה מחנכים גדולים, ראשי ישיבות ומנהליהן כילידי הארץ.

התעמקות והתפשטות

הנשיא החדש, בן 48, הוא למדן ומלומד, הוגה וסופר, נואם ומחנך, מצטיין בכל אחת מסגולות אלה. הן מתקפלות בו לאישיות שלימה בדעותיו ופעולותיו, באמונתו ובשכנתו.

אם כי הוא לומד ומלמד בעיון, מתעמק בבעיה ומתרכז בסוגיות בהן עוסק, אופקיו רחבים ובכבו כולל שטחים רבים. תודעה הכלל־ישראלית שבו מכשירה אותו לעבוד על יד ההגה של אותו מוסד שהצליח בהפצת תורה ויהדות בהתפשטות רחבה ביותר, ביציאה מקרן זוית שהתורה היתה מונחת בה מקודם.

למרחבים של ארץ גדולה זו, שהיא למעשה יבשה שלימה, ושאין ברחביה פינה שישיבה אוניברסיטה לא חדרה אליה ע"י תלמידיה וחניכיה.

למרחבים, — שכן ראשיה, מוריה, תלמידיה ומוסמכיה של הישיבה יצאו ויוצאים לארצות רחוקות ממרכזים יהודיים, כדי להפיץ בהן תורה ויהדות כדי להחזיר בדתי ישראל לבקיים.

במשך שנים אחרונות ביקר הרב לם באמריקה הדרומית, באוסטרליה, בניו זילאנד, בהודו, ובארצות אחרות. כדי להביא את דבר ה' ותורתו ליהודי ארצות אלה. אבל הוא לא הסתפק בהרצאה אחת או שתיים. בנאומים ושיעורים; הוא אירגן קבוצות של צעירים בני תורה, תלמידי הישיבה וחניכיה, לסייר בארצות אלה לזמן ממושך. ביחוד בחדשי הקיץ והחופשות, כדי ללכד את צעירי ישראל, להרביץ תורה, ליסד מוסדות חינוך, וגם לחזק ידי העוסקים במלאכת הקודש, העומדים במערכה כשהם מבודדים וכמעט קיומים עצומים.

בבקוריו אלה עודד את העוסקים בחנוך ודרבן אותם למעשים גדולים. הוא השפיע על אנשי הקהילות האלה להושיט יד עזרה לעוסקים בשטח החנוך.

הרב לם סלל והראה דרך לאחרים, וגם החדיר תודעת האחריות לקהילות רחוקות, בלבב של רבים ובין כונים.

יש להזכיר את פעולותיהם גם של אחרים. ביניהם מחוני ישיבה אוניברסיטה, כמו הרב מאיר פונד, שבהרבצת תורה באפריקה הדרומית, ביוהנסבורג עד קייפטאון, באוניברסיטאות ובמחנות צבא, — כשהמטיף שהובין ועודד אותו היא ה,,כולל" ביוהנסבורג, — הוכיח עד כמה יכול להגיע איש בעל כשרונות ובעל השפעה והדרכה אף למרוחקים — ולא רק בבחינה גיאוגרפית...

אחריות לכלל

פעולותיו של הרב לם בארצות אלה מוכיחות על אופקיו הרחבים ותחושת האחריות שבו לכלל. ואם נדד ,,ברחוקים" לקרב רחוקים מובן שאינו מתרחק מאלה בהיותו פה. במאמר גדול עליו ב,,ניו יורק טיימס" להיבחרו, הודגשה עמדתו החיובית בדבר השתתפותם של יהודים חרדים בגופים כלליים המכילים גם ריפורמיים ושמרנים, כמו ,,מועצת בתי כנסת", ,,סינגוג קאונסיל". עמדתו זו היא הוצאה מארץ מוצאם של אבותיו, גליציה המזרחית. בה לא ידעו, וגדולי הדור לא רצו לדעת מהבדלות: גם בחינוכו של ישיבה אוניברסיטה, ודיעות קודמה.

אם על הרב בלקין ז"ל היה לפרוץ דרך, לסלול דרך בארץ לא זרועה, בשכבה רוחנית, כיום הדרך סלולה, וקיים בסיס להרבצת תורה בממדים רבים.

זאת ועוד, אמר לי פעם קודמו של הרב לם: אין ברצוננו לטפח פה כמו באיזו חממה בגידול אחוזה, שבשו למיד תורה. מטרתנו ליצור אקלים בו יגדל ויצמח וישגשג ויניב פירות לימוד התורה באופן ט ב ע י.

הנה ישנה, ב"ה, כיום באמריקה אווירה כאורגה לתורה ויהדות, במידה רבה גם הודות לאיספריה תדירית זו שבשבה ישיבה אוניברסיטה. בשבע שמשימתו של הנשיא החדש תהיה קלה יותר ביוו שהיתה עמוסה על שכמי קודמיו.

כאידך ההתפשטותה של הישיבה בממדים צצורים, עם 7,000 תלמידיה במחלקותיה הרבות והשונות, מהווה עומס כבד, ביחוד נוכח המצב הכלכלי הקשה כיום.

הנשיא החדש זקוק לכן לסיוע, לעזרה, לעידוד ולתפילה, — שיצליח בתפקידו זה. אבל ישנם גם סכויים שאלה שנהגו דבר עד עתה למוסד גדול זה יכניסו בסיוע, וגם שמעגל העוסקים והויכוחים יתרחב.

*

בחירתו של הרב לם היא גם ערובה שישיבת רבנו יצחק אלחנן, המרכז של ישיבה אוניברסיטה הזבה, תמשיך לתפוס את המקום המרכזי בה, ולא תקיפה, היו בתוך המחלקות הרבות האחרות. כי הרב לם הוא לא רק רב ולומד תורה, בהתנהגותו ובפעילויותיו ליחוד התורה היא נקודת המוקד, העיקר שבעיקרים, והתלהבותו נחושה שככה יהיה זאת בישיבה.

לבסוף יש להזכיר את קשריו ההדוקים והמסורים למדינת ישראל. הוא מסור לה בכל נימי נפשו, והוכיח את התמסרותו בכמה הזדמנויות, שלא רק שאינו מתמיגן, אלא הוא יוזם איתן, גם בבחינה זו הוא מנהיג מתאים למוסד זה, שנאבבנות לישראל בהבבאת בפעילות בבירות.

הוא ימשיך לכן במסורת המפוארה של הישיבה גם בבחינה זו, וכיוון שהוא ביקר ומבקר תכופות בארץ, מידע לבעיותיה ומעורב בחייה, קשרה של הישיבה עם הארץ יתחזק ויתהדק, ויבצא בימי נכבה תוכניות נועזות שכבר כתרקמה בהנהגה החדשה.

לא כך ממנים נגיד

מאת יצחק דויטש

מה שהתחולל בימים אלה סביב מינוי הנגיד הבא ל,,בנק ישראל" יכול להיראות כבבואה לממשל בישראל — ובעיקר לממשל הכלכלי. תהליך קבלת ההחלטות הוא כה לקוי עד שעצם הנושא נפגם באופן יסודי.

אמת: מי שאומר דברים אלה היום — לאחר ,,אנטבה" — נשמע כמי שאיננו מעריך די את הפיודשים החדשים ואיננו מודע לרוח הרעננה הנושבת בממשלה שלנו. אולם מי שרוצה לגזור את דבריו עפ"י פורמולה מסויימת, שבאופנה — יבושם לו ויסייה ככל שיחפוץ.

חשיבות הכהונה

תפקיד נגיד ,,בנק ישראל" הוא בעל חשיבות רבה ביותר במשק. מבחינת ההשפעה על המשק זוהי הכהונה מספר שתים. לאחר כהונת שר האוצר. השפעת הנגיד אינה רק בניהול הבנק המרכזי והשפעתו על מערכת הבנקאות, אלא בעיצוב דמות המשק. הנגיד משמש כיועץ כלכלי לממשלה. מעבר לכך הוא ,,העיניים והאזניים" של המשק. לדברי הנגיד יש השפעה על הממשלה ומחוצה לה — שכן הוא האיש הבלתי תלוי פוליטית. תפקידו להזהיר ולהתריע. לא אחת הוא אומר דברים שאינם עולים בקנה אחד עם עמדתה של הממשלה.

אך בעוד שהשרים הם נבחרים ויוצקים את מעמדם ע"י הבחירות של הציבור והמערכת הפוליטית, הרי מעמדו של נגיד הבנק המרכזי תלוי הרבה במשקל האישי של האיש, היחס אליו של הממשלה כולה ועמדתו בציבור. אם תהליך מינויו של הנגיד אינו מבטיח את כל אלה, הרי מראש מבטיחים כי יקשה עליו למלא את תפקידו כיאות. או, לפחות, כי יצטרך לעמול זמן רב כדי לבנות את מעמדו כיאות.

ריבוי מועמדים

בסוף חודש מאי שעבר הודיע נגיד בנק ישראל משה זנבר על החלטתו שלא לכהן בתפקידו תקופת כהונה נוספת, בתום התקופה הנוכחית בסוף אוקטובר השנה. אפשר לשער כי בחלק מהצמרת לא ייחסו להודעה זו את המשקל הנכון. מן הדין היה שהנוגעים בדבר יערכו את הבירור המתאים והסופי תוך זמן קצר. בדיעבד נעשה הדבר באיחור מסויים. אולם עדיין היה זמן כדי לקיים דיון יסודי ולהחליט מיהו המועמד המתאים. שוב לא נעשה הדבר. בתחילה אמנם הזכירו מועמד מסויים שרוצים בו, אך הפעולה נעשתה בצורה רפויה ולא חותכת.

מכאן ואילך התגלגלו הדברים בלא שתהיה שליטה ויד מכוונת. לחלל האוויר נזרקו — במידת רצינות זו או אחרת — שמותיהם של כתריסר מועמדים. חלק מהם מתאימים וחלק אחר פחות מתאימים. עצם הפלאת תריסר מועמדים ברמות שונות יש בו כדי להרתיע מועמדים רציניים.

הממשלה ומועצת המנהלים

בכך לא די. מסתבר כי המועמד שנראה המתאים ביותר בקרב אנשי הצמרת הקובעים (רה"מ י. רבין, שר האוצר י. רבינוביץ ושר המשפטים ח. צדוק) הוא דוד גולן, מנכ"ל הבנק הבינלאומי הראשון, היתה אליו פנייה פורמאלית. אלא שמלכתחילה הועלה הרעיון בצורה בלתי רשמית ובלתי מחייבת. התוצאה היתה שכאשר באה פניה אליו מטעם שר האוצר הוא הודיע שיביא את הענין בפני מועצת המנהלים של הבנק שלו. אז התברר שהשותפים האמריקאים של ,,פירסט פנסילבניה בנק" הודיעו שהם מתנגדים לפרישתו של מר ד. גולן מהבנק שלהם — ולכן הוא לא יהיה נגיד בנק ישראל.

קצת משונה. מדובר בתפקיד ממלכתי־משקי בדרגה ראשונה. מי שקובע בעניין זה, הרי זו מועצת המנהלים של בנק פרטי והשותפים בחו"ל.

אילו...

מותר להעריך: אילו היו ראש הממשלה ושר האוצר מזמינים את דוד גולן בשלב ראשון ומודיעים לו על החלטתם להביא לממשלה הצעה למינויו כנגיד — אין להניח שאז היה תופס ,,ויטו" של חברי מועצת המנהלים המכובדים. אך משנעשה הדבר בתהליך שבו הוא נעשה — אין תימה שהממשלה תרה אחרי מועמדים לתפקיד כה רם ההוד שלה בשארת כושלת. אלא שכאן באו לידי ביטוי חוסר יכולת להחליט והיעדר תקיפות בביצוע.

צריך להכריע

את הנעשה אין להשיב. אולם לעינינו נראה שהכהונה בה מדובר היא חשובה מדי מכדי שיחול בה פיחות לפני המינוי. פיחות שכזה יפגע במשק, בסופו של דבר. עדיין ישנם מועמדים בעלי כושר והתאמה לכהונה רמה זו — וככל שימהרו לחתוך בנושא ולקרוא לאיש הנכון למלא את התפקיד ייטיבו לשמור על מעמד האיש והכהונה. סחבת נוספת תשפיע לשלילה.

זאת אשר לכהונת נגיד בנק ישראל. וכל אשר נוגע לסדרי ממשל ותהליך קבלת החלטות — על הממשלה להסיק מסקנות ולהפיק לקחים. על יבואו אישיה בטענות כלפי מי שעוקב אחרי הדברים נגע את אותם כפי שהם באמת.

طبق الأصل

[illegible] الأصل

עיטורי

סופרים וספרים

פגישות ודברים

מאת ש. קורא

פרקי־זכרונות על אישי רוח ומעשה, כתובים בידי אלה שעשו במחיצתם, נבחנים בטיב עין־רואה ואוזן־שומעת של הכותב, בבררתו בין עיקר לטפל. ובהימנעותו שכל המסופר הם דברים כהווייתם.

אברהם ברוידס, כידוע, ששימש שנים מרובות כזכיר אגודת־הסופרים, בספרו החדש „פגישות ודברים עם סופרי הדור" (הוצאת מסדה תשל"ו) כליל בו, כאמור בפתיחה, אישי ספרות, „כפי שנתפסו לפי שעה זו וזכות להיות קרוב אליהם קירבת נפש ומקום". הוא מציין במקורותיו: „נכתבו־יעתי בפתקים, ברשימות־יומן קצרות, בפרסיכלים... בהמשך שנים מרובות, אורבת פעמים סכנת שיכחה, אך הייתי נאמן לזכור דברים שנשתמרו בי ועודם מפעימים אותי".

הפרקים מרובים להוב קבצי־שיחות שנרשמו במקום, רשמי פגישות ובקבים. נוסחות כיבוצים, אירועים וכישבים. הכול כסופר בלשון עניינית, ללא קישוטים מפליגים ללא ליווי הערכת הכותב, אלא כדברים שנאמרו, באירועים שאירעו וכפעולות שנעשו.

יש להניח, שכתב ויתייר הרבה בעצמו, במיוחד מה ש־יש בו אבק לשון־הרע ורכילות. הוכיח שכתב עשוייה לא־מעט מפרק רבי־גבור. הכותב מתייחס בכבוד לסופרים שבהם עוסק, כעצמם כבכייבם, יוצב הסבריע הבירית בני דורו של ביאליק, „אנשי האצת הבקיעד באורחם הספרותי".

היא שיחה בפגישה קצרה עם אחד־העם, בשנת תרפ"ד, שכידוע עיריית תל־אביב התקינה שרשרת־ברזל בקטע הרחוב שבו גר כדי להבטיח תנועת־הרכב בשעת מנוחתו אחר־הצהריים. הסיפר אמר לו: „ענבת־נפש גורמת לי שרשרת־הברזל המוגרת עלי. הכוונה היא טובה. אבל איננה לפי מעמדי. הסיבת־הרחוב, ולוא לשעה קלה, כעוררת בי הרגשה מדכאה. אין זה מוסרי לעכב את התנועה בגלל אדם זקן".

ועוד אמר לו: „יקיל שאין הגימנזיסטים בבניין „הרצליה" הסמוך: „חרד אני לעתידם. אם לא ישתנה מצבנו הפוליטי בארץ, מי יודע מה עוד צפוי כאן בקרב הימים. כדאיגה אותי ביותר איבת הערבים. אנו צריכים יותר יהודים להתעוררות העם כולו".

בין הקטעים המרובים בפרק המקיף על ח. נ. ביאליק כמה וכמה דברים שבאיירים את האיש ישיחו, האיש ואופיו. הוא היה מן המעטים כבין הסופרים שהי־טב עם חבריו וידידיו בהשגת מקום־עבודה לפרנס־תם. בראיתו את ברוידס כורע תחת כובד מח־ביטון והוא בכפס על פיצים בתנגיד, אמר לו, בהלילה בכך, אינך נראה ציבור גדול, וגם העבודה אינה קבועה. ולכן רצוי שתקבל כישרה קטנה שנתמנתה צהה בבירית הסיפ־ים. אכנם א־ין צבה פרנסה אלא כזית אבל יש בה לגביך יתרונות אחרים. כך החל בתפקיד כזכיר אגודת הסופרים.

„פשוט בהליכותיו היה ביאליק. לא הקים מחיצה בינו לשאר. בו לכל בהרפב יהנה. לכל יהיר ומתחנף. אהב את הצעד הישר, הגישה הכנה והחיבוד הבבעי. מי עוד כמוהו ידע לראות לליבו של אדם ויהקשיב לשיח אניש בצר לו? לא בכדי רבו המבקרים בביתו, לפלוני כ־עת במתן עצה. לאלמוני בכתב־המלצה. גם הלך בעצמו להשתדל".

באחת השיחות לפני נושר צוצד דיבר ביאליק על ההבדל בין ה־בית להיות: „בזמננו כקצבים לדבר על תורה ותבצים לדבר על הבית, בכמסבותים להתנהגות אשר ארצי, ידיעות הכשב־יות גימוסי אדם. אך אין בכעט דואג ב־מינו לשיפור חייו הפנימיים של האדם, כשהוא נשאר רבד עם נפשו. אותר בא כבסבנים ולא מבחין. התורה נתנה לאדם את הכוח להתחדש בכל יום. וזכורני איך אבותינו היו חוזרים על שירי ההיים יום־יום, כאילו הם נאמרו זה עתה. אין הסיפיה אל התהים. פיזרו את החגיך על שבעה ימים, כאפיכים עליו דבריב הרבה וחוקרים אותו בשירים. שאלות פיליסיות מסיחות את דעתו כן ההויה. גם הלהיטה היתירה אחרי הספורט בולעת חלק גדול מזמננו. כל הפריה בהתעסקות זו אינה נותנת לנער לגדול ולגדול תאואי בקרביו".

בזכרונותיו על המשורר שאול טשרניחובסקי באים פרטים רבים, שיחות ופעלים יחסיים, שמצטרפים כדי שירטוט קווי־דמות: „הוא היחזק כאחד תם, כילד בגודל וכפתיע בשובהו, אך עם התבונה הגאיבית בדרך דיבור והתנהגות, היתה בו מידת־חכמה משלו, חכמת־מסירים מיוחדת בטיבה".

שני סופרים, יעקב שטיינברג וזלמן שניאור, לא־קלים ביחסיהם עם זולתם, מחשיבים מאוד את חיבוריהם ונוהגים יחס־ביטול לרבים מבין חבריהם. הליכותיהם ניכרות בקטעי פרקיהם, גם כשהמחבר שוקד להבליע קצת באור־פנים בדי־בורם ובערכתם. כל אחד מהם ראו את עצמם בלתי נצרכים לפי שיעור קומתם, ומכילא היו טעונים רוגז ומרירות. שניאור היה סבור שהוא ראוי לקבל פרס־נובל, ולבסוף גם לא הוכתר בפרס ישראל לספרות בשנת העשור למדינה. באחד משיריו תקף את „הגבורות הדיקרים את רכם במחט חלוד".

באחד הפרקים מתואר ריב־דברים בין שני סופרים ותיקים, שנת־גלגל למהלומות־ידיים, בישיבת ועד אגודת הסופרים בא אחד בטענה אל חברו, עורך „באזניים", שאינו מפרסם את דבריו בירחון, בעוד הוא עצמו תמנהגו העיקרי מן הקצרה. כדיבור לדיבור עברו לקטטות, שתיאורה בלשון כבודחת באחד הכתבים: „לא הייתי בשעת מעשה, בשעה שאנשי הרוח הישטו יד איש לרעהו והיו מדים סטירות־לחי רצוא־ושוב כמראה הבזק".

קנאת סופרים לפעמים מרבה חכמה אך לרוב מרבה מחלוקת. סופרים מכוסדים, בעלי עמדות בעריכה ובפירסום, כשהם הודפים את חבריהם אם בגלל עין צרה ואם משום שאין דבריהם בעלי ערך, מעוררים תרעומת גם שנאה. זה הרקע לפולמוסים בוטים בין מחברים בעל־פה ובכתב, שבהן הכומ־ראגז מגיעים גם לסטירות־לחי. בימי כצוכה הומרת גובית המתיחות ביחסים בין השבטים לבין הערבים. אותו סופר בקופה, שהרים את זרועו, אמר, זכאי אני לפירסום דבריו ולקבל שכר סופרים כדי שאשתי תוכל לקנות לחם ודג מלוח.

בפרקי הספר, שבהם אירועים מארבע אבותיהם של סופרים, אין כל זכר לאורחות־היהדות: בית כנסת ותפילה. שבת ומועד, משמע, הילולים בתפילת, שנהיהו כל קשר עם השולחן־ערוך.

היהודי מביניהם שקיים מצוות היה המשורר דוד שמעוני. הוא מספר: „ראיתי אותו מתפלל בבית. ביהדות, מתעטר בטוטפות, כורך רצועות התפילין ומתעטף בטלית. עם התקרב ימי החגים היה דואג להכניס לי מקום בבית־הכנסת. כיפנה זה חל אצלו מתוך צורך פנימי עמוק. הוא, שנימנה עם אנשי העליה השנייה ונתן מכוח השראתו לספרות תנועת־העבודה, נתקרב בשנותיו האחרונות קירבה יתראה אל החגים וההגים. אמר: „כי האינו נושא עצו את אלוקי אבותיו, כמו כלייבי עקר כההותי", והוסיף: „יש מלגלגים, הזקין, נטפל לירואת־שמים והוכה כי יש אלוקים. אבל האין הרגש הדתי, רגש יסודי, טבעי ובהותי כרגש האהבה: גם רגש האהבה בהפתה לאט־לאט, ורק בגיל מסוים יגיע האדם לרגשית האהבה. הבגרות הדתית באה בגיל עוד יותר מאוחר, עם גבר ביקולים של כוחות־הנפש, עם זיכוך המחשבה והרגש".

הוא ביבבה את עינו הטובה של הסופר אשר ברש, שעזר לסופרים צעירים בצעידיהם. בעצתו הטובה ובהכשרת שיריהם וסיפוריהם לדפוס. לא התנשא על אחרים. ביתו בסידת הסובלנות ודבריו אמורים בנחת. כידידת נדירה אצל סופרים.

אף יעקב רבינוביץ היה בעל מידות. אמר: „בפרקי־אבות נאמר „במקום שאין אנשים השתדל להיות איש". ולא נאמר במקום שאין אנשים, האמר אני האיש. כל הנדחק וקופץ־בראש, נוהג מנהג של אנוכיה הירגת. השתדל להיות איש, משמע, דרגת האדם ניקנית באבנך רב ובלתי פוסק". כדבריו כן הליכותיו. הוא דאג לחבריו, בייחוד לאלה השרויים בבדידות ובעוני. טרח טרחות מרובות להוצאה בחייו של ידידו הסופר בר־טוביה, ולכיבוד מקום. מנוחתו בבית־העלמין של גיצה.

בדבריו על ג. שופמן יש לספר טיבאות ושיחות הסיפר בענייני ספרות. אמר: „כבלי הוא ריח הזיעה של האיכר בעבודת השדה. אך לא נבבל והיתה כל כי שנודף היכנו ריח של זיעה בשדה הספרות. כיבי לא סבלתי בעלי־מלאכה ספרותיים. כאן נחוצה השראת יצירה". ועוד אמר: „ריבוי הציצוצים הם ראיתי סיבביה של אכבות. יש שירטוט אחד, קו ונקודה, שבהיכם ברמז ומתנשא מרחב פניבי".

בשיחתו על קבלה אמר שופמן: „המיסטיקה לא נולדה בחלל הריק. גם לה שורש בתוך איזה יש. בכל שנצבריק בשדה הרז של האר"י וגורי, ר' נחמן מברסלב ותלמידיו מתגלה שם רובד כוהשי, אליבנטרי. את המיסטיקה האמיתית נמצא הוא אצל הרי־אליסטים הגדולים, שנשענו על היסוד הארצי, שהכירו את ההוויה הארצית".

בשיחותיו עם פ. להובר, הוקר, סיפר ועורך, אופייניים דבריו: „בעיניו לא לוותי אשייה ובימי לא דמיתי כי ההפתחותי של סופר הבוא רק בכוח הכשרון ובסייעתא־דשמיא בלבד. אין נסים. מוכרחים לעבוד בתוך התבררה לגבצא ובתוך מיצוי הידיעות. אם החיים בכלל קצרים. היינו על אחת כמה וכמה. כל עוד יש אפשרות לעבוד, צריך לעבוד. אפילו מתוך יאוש. יהיה אשר יהיה. ניכל מסך החשך לעבוד ביכל טוב החיים".

הסופרת דבורה בארון אמרה לו באחת השיחות: „הוויית נשמה כצינה. התפילה כפסוקו של משורר, שקולה אצלי כנגד בעיית בערות בפוליטיקה בגוהה".

בשיחותיו עם ש"י עגנון: „אני כצריך חשיבותה של יצירות, גם את ביצירות של כבוד. עזות הכבוד אינו שווה הרבה. מי יכני בעולם הזה שיוכל להוליך לי כבוד. כיום אני קורא עלי הרבה דברים, ולהדים. אינני מתפעל ואינני עונה גם כשיש מה לעשות. הכתיבה נעשתה מלאכה קלה, בלי צירי לידה ובלי אחריות".

ועוד אמר עגנון: „לסופר אמיתי אין הבדל אם אין לו בגד נאה וסעודה דשנה. או אם יש לו מליון וכבל טוב. לא העשירות מעשה ולא העניות מעכבת. יש סופרים, שהייתי רוצה שיהיה להם מיליון, ובלבד שיחדלו לכתוב".

בספר באים עוד פרקים על יוסף קלוזנר, יעקב פיכמן, אביגדור המאירי, המשוררות אלישבע ורחל. הוא צירף רשמי פגישות קצרות עם דוד בן־גוריון, שלום אש ודוד פוגל. סקירתו על אגודת הסופרים כוללת פרטים עניינים.

הפרקים בכללם כתובים בזיקה נפשית ובהם חומר רב לדמותה של עשרת־סופרים שבה בעלי־יצירה מובהקים בספרות העברית. חיבתו היתירה של המחבר נתונה לאלה שהצטיינו לא רק ככוהרב אלא גם בגדולתם, בדעתם הרחבה ובעינם הטובה.

המדרש מבחין ביחודו של תלמיד־חכם: „אין לך אדם אוהב בן־אדם כמוהו אבל החכם אוהב בן אומנותו". המכון הוא, כנראה, ליחידי סגולה שיש בהם אהבת חכמה. אף בין הסופרים מעטים הם, כנראה מן הספר, שאוהבים בני אומנותם.

דעת וחסד

מאת אברהם ביק

ספרי רבי מאיר שמחה כהן איש דווינסק, שעתה מלאו חמישים שנה לפטירתו, נתקבלו כנכסי צאן־ברזל בעולם ההלכה והספרות התורנית. „אור שמח", פירוש רחב ומעמיק על יד החזקה להרמב"ם, הוא אחד הספרים הנפוצים ביותר בעולם הישיבות.

ספרו „משך חכמה", חיבורו על פרשות התורה, עשיר בכלול רעיונות, הערובה של שכליות והגיון והנות מסתוריה כעמיקה בתחום התבונה, הכלל והפרט, על היעוד האנושי ביחס ליעוד הישראלי וכו'. אולם מעל הכל — חותם ההומאניות טבוע עליו.

משך חכמה וחסד

בראש ספר המדע הציב הרמב"ם את הפסוק „משך חסדך לידעיך וצדקתך לישרי לב". לפיו אהבה ודעת אינם אלא שמות נרדפים. הדעת היא גם אהבה, „כי ידעתיו" נאמר על האב הקדמון. גם רבה של דווינסק כרך את האהבה וה־חסד יחד בפירושיו המעמיקים בהל־כה ואגדה.

אחד היסודות המרכזיים במשנתו היא הסובלנות. יצור האדם לפי התורה מושתת בהרחבה על למידת זכות והענקת חסד גם לרשעים. וזאת היתה דרכו של אב החסד, אברהם אבינו, בתפילה בהטבלתו לקראת הרחה. התפילה בבקשתו על אנשי סדום. שהרב כפרש אותה כך:

„אולי יש חמשים צדיקים בתוך העיר"... „השופט כל הארץ לא יעשה משפט" — יש טוב מהולם ויש טוב יחסי, בלשונו „טוב כצמרף". תורת מוסרו של אברהם מבוססת היתה על האופן היחסי (רילאטיבי), ולא על המוחלט (אבסולוטי), כמו שנאמר „נח איש צדיק תמים היה בדורותיו", כפירושו של רש"י: „אילו היה בדורו של אברהם לא היה נחשב לכלום". וזהו משמעות הכתוב: „בתוך העיר", כלומר בסביבה של זדון ורשע הסדומית היחידים נחשבים לצדיקים, אף שבדור אחר ובתקופה אחרת לא היו מצדקים. וזה מה שאברהם כיון „השופט כל הארץ לא יעשה משפט". אם נתייחס אל הרשעים מנקודת־מבט החלטי, בהשוואה מקיפה וכוללת „לכל הארץ", „לא נעשה טוב במשפט ברשעים אבל אם נסתכל בדורם ומקומם נראה בהם צדיקים" 1).

בענין זה הוא מבאר את הכתוב בירמיהו „כי הנה עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו" — „כי לשפוט איש פרטי ויחידי, אינו דומה מי שהוא במקום צדיקים למקום רשעים. וכן הזמנים אינו דומה, כי הרבה נתפעל האדם מהליכות זולתו והרגשת התבל בצדק ובמשפט. ולכן אמר „אשר עיניך פקוחות על כל דרכי בני אדם", בכלל הליכות הזמן והמקום. כשהנביא במשפט לתת לאיש כדרכיו וכפרי מעלליו, לא תדון את האדם הפרטי, רק בהשקיף על כל דרכי בני אדם בכלל" 2).

שנאה ואלימות

בתורה אנו מוצאים דין עיר הנדחת ומצווה לשרש ולהחרים עובדי עבודה זרה. אפילו נקמה זו בעובדי אלילים הבזויים, שהתורה ציוותה להכותם לפי חרב, — אינה נראית כטוב בעיני ה'. הוא מפרש את הפסוק הנאמר בעיר הנדחת „לעשות הישר" — „לא נאמר הטוב שאין זה טוב לפני השם יתברך במפלתן של רשעים ולכן לא נאמר טוב" 3).

ממשקע הומאני זה צומחת גישתו לביטול השנאה והמשטמה של הדתות, שהוא ראה בו התגשמות יעודי התורה וחזון נביאי האמת והצדק. „ושמרתם את חוקותי וישבתם על הארץ לבטח" — שנאת הדת מפרדת בין העמים, אבל הבטחת התורה היא שתשרור אהבה וסובלנות גם בין הדתות השונות: „יש שני שנאות להלאום, אחת מצד שנאת הדת המפרדת בין העמים והשנית מצד הקנאה מהעושר והבצלה. לכן אמר „ועשיתם את חוקותי" כשתשמרו את התורה בכלל לא יהיה עליכם שנאה הדת" 4). דחייה מוחלטת של קנאות וסגירות נהדרת של סובלנות אנו מוצאים במשנתו של רבי מאיר שמחה, בבואו להפריד בין שנאה פרטית ובין שנאה לשם שמים.

על הנאמר בתורה: „כי תראה חמור אחיך או אויבך נופל תחת משאו, עזוב תעזוב עמו" שואל התלמוד: מה משמעות „אויבך", והלא נאמר „לא תשנא את אחיך"? וקובע שהמדובר ברשעים שהוציאו עצמם מהחום המוסר. אבל כל זה היה מלפנים, כאשר היו צדיקים יהודים שלא נכשלו בעוונות, אבל באמת קשה למצוא אדם שיהיה צדיק בלי פגם שמותר לו לשנוא את חבירו החוטא, ועליו לבדוק בעצמו אם הוא באמת רודף את חברו „לשם שמים", בלי שמץ של נגיעה פרטית, אבל צדיקים כאלה אין למצוא אותם, בני עליה כאלו מועטים 5).

רמ"ש מדגיש מוסר התורה שהמשפט האלקי חל גם על הכהנים. תוך כדי דיון הלכתי בדברי הרמב"ם הוא מפרש את הפסוק „לא תעמוד על דם רעך אני ה'". אם הוא כהן ועובד עבודה אינו מבטל עבודתו להעיד עדות להמית רוצח, אבל משום פקוח נפש מבטל העבודה 6). זו משמעות הכתוב „לא תעמוד על דם רעך אני ה'", שמחויב אתה להעיד אפילו במקום שאני ה', אפילו כשהכהן עומד על גב המזבח מבטל עבודה כדי להחיותו 7).

ובענין לענין, מתוך הבחנה לשונית, הוא מבחין בפירושו על השייכות הקודמים לרצח. „ואשר לא צדה ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה". בדורות הקודמים המקום נקרא המקדש שבו נמצא הרוצח בשגגה מוחסה ולא היה רשות לגואלי הדם לקחתו משם, כשם שאין רשות לקחת דבר השייך לבית ה', אבל זה דווקא בשוגג, אבל במזיד אמרה תורה „וכי יזיד איש על רעהו להרגו בערמה מעם מזבחי תקחנו למות". „לשון ערמה אנו מוצאים אצל הנחש כמו שיש בגמרא שהנחש חמד את חווה ואמר אהרוג אדם ואשא את חוה לאשה. מעתה אפשר לומר שעל הכהנים מסב הלשון ערמה, כי הלא לכהני הדת — כמרים — אסור לישא אשה, ואם נשאים אסור להם לגרשה. נמצא שאם הם חושקים לאשת איש אין להם עצה אחרת כי אם להרוג את בעלה, לכן הזהיר הכתוב „מעם מזבחי" 8).

מניגוריה על הסבלנות הוא דינו של רמ"ש לאסור בימינו כל כפייה בענייני דת ואמונה. הרמב"ם 9) מסביר את העניין של „כופין אותו עד שיאמר רוצה אני": „מאחר שהוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואומר: רוצה אני כבר גירש לרצונו". הנחה זו לרוב אינה מתאימה לציבור שאינו רוצה לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ממילא אין מקום לכפייה. הרב שואל: כלום מתאמתת הנחה זו שהכפייה מסייעת לעובר עבירה להתגבר על יצרו ולגלות רצונו האמיתי? אחרי ניתוח מעמיק הוא מסיק שהכפייה מותרת רק אם הבית דין משוכנע ברצונו החפשי. אבל אם הבית דין אינו משוכנע אסור להם להכות את העובר עבירה. „אסור לו לנגוע אפילו בשערו, ומה ברוחיו? המצווה לא תהא נעשית. ולא עוד אלא שדינם הוא ככל ישראל המכה איש מישראל" 10).

הרחקת העבדות

בדבריו על העבדות מרחיב הרב לציין הנחות־יסוד של התורה לגבי ביטול צורת העבדות וכל אותו תוכן של שלטון האדם באדם. „התורה הרחיקה קניין העבדות לגמרי מהחברה האנושית. ולכן נאמר. מכה איש אביו ואמו וגונב איש ומכרו יומת' שאף אם הוא פותה תנבה ורחוק מכל רגש אוהב וחיי משפחה עד כי הוא מומר ליולדתו ומכה את אביו גם אותו אם ימכור איש — מות יומת".

על הפסוק הנאמר בתשלומי שכיר יום „ואליו הוא נושא את נפשו" כותב הרב: „צריך היה לכתוב נשא את נפשו, לשון עבר, אחרי שהפועל מקבל שכר מלאכתו עם גמר עבודתו: גם מלת הוא לכאורה מיותר. אולם הכוונה שעל השכר נושא בעל הבית גם את נפשו של הפועל, כלומר המעביד נוטל את נשמתו של שכירו עם השכר.

במסכת משנתו ההלכתית „אור שמח" ופרשנותו על התורה „משך חכמה" ארג רבי מאיר שמחה מפעל יצירה העשיר במושגים של דעת וחסד, של תבונה ויושר. הוא משך את החכמה והחסד לאפיקי רצינורות הפרשנות וכהרמב"ם דרש אף הוא, שבמדת היושר והחסד נבחן האדם. שלוש עשרה מדות אנו מייחסים להקדוש ברוך הוא, כולן מדות הרחמים הן, וכך הן נקראות, מדות אחת — חלק השלושה עשר וצוו אותנו על כולן „מה הוא חנון, מה הוא רחום אף אתה". מעולם לא שמענו — הוסיף הרב שיצוו: מה הוא קנא, אף אתה קנא.

„וראך ושמח בלבו" — אומר המדרש — „הלב ששמח בגדולתו של אחיו ילבש אורים ותומים". רבי מאיר שמחה שהאיר עיני חכמים בהלכה, היה כהן ואיש חסד.

1) משך חכמה, פר' וירא. 2) שם, וילך. 3) שם, ראה. 4) שם, בחוקותי. 5) שם, כי תצא. 6) בליין מאסקאל. 7) שם, קדושים. הלכות רוצח וראה „אור שמח" שם. 8) משך חכמה קדושים. 9) שם משפטים. 10) הלכות [illegible]

בימים ההם במוסקווה

מאת אלחנן אינדלמן

עם כיבושה של פולין על־ידי קלגסי היטלר בספטמבר 1939, החלה הבריחה הגדולה של יהודים ממערב הארץ למזרחה — לאזור הכיבוש הסובייטי. לפי המשוער, עברו את הגבול הסובייטי תוך כמה שבועות קרוב למיליון יהודים. אבל עד מהרה טפחה על פניהם המציאות האפורה המדכאת של „גן־העדן" הסטאליני ורבים מהם חזרו לגיהינום הנאצי מתוך זיקה למשפחותיהם שנשארו שם או מתוך תקוה לבלות איכשהו את המלחמה בתנאי המשטר הנאצי ולזכות לגאולה עם בוא שעת מיגורו. „הפתרון הסופי" של יהדות אירופה עוד לא היה אז כלול בתוכניתם של היטלר, גרינג וגבלס לשלטון אלף שנים.

עם התקפתם הפתאומית של הגרמנים על רוסיה הסובייטית ביוני 1941, נקלטו עשרות אלפים מפליטי יהדות פולין לתוך לוע החיה הנאצית וכן נשהבבה שארית הפליטה, שמצאה מקלט בברית־המועצות, לכדי כמה מאות אלף בלבד.

רוב הפליטים היהודים, בין שהסכימו לקבל אזרחות סובייטית ובין שסרבו, נשלחו לארץ־גזרה והעבדו עבודת־פרך במחנות־הסגר או יושבו בכפרים נידחים בירכתי צפון ומזרח. מיורעב ונפוחי־כפן, בלב דווי ובכליון־נפש ציפו לסוף המלחמה. לא כולם זכו לראות את השחר העולה. רבים מהם שבקו חיים לפני בוא הגאולה.

ב־8 במאי 1945, בא השלום המקווה. אזור עיניהם של פליטי יהדות פולין, שנפל בגורלי להיות אחד מהם. קוויתי שלא ירחק היום ונוושה לשוב לפולין מכורתנו — שנזכה לצאת מעבדות לחירות.

חלפו שבועות, חודשים — וקול התור לא נשמע. ישבנו כעל גבי גחלים בוערות. בינתיים התחילו שמועות רווחות שהרפאטריאציה של יהודי פולין לא תתקיים כלל, שרק האזרחים הפולנים בני הדת הקאתולית יורשו לחזור לארץ מולדתם, ואנחנו, היהודים, נדונו לעבדות־עולם. עננת תוגה ירדה עלינו. היאוש התחיל לכרסם את נפשנו.

והנה יום אחד, בשלהי שנת 1945, נבקעה העננה הרת־היאוש. כפתע כמרום באה הידיעה: מנהיגי שארית הפליטה של יהדות פולין מתכנסים במוסקווה, כדי לטכס עצה על דבר שיבתנו לפולין. אף אני הוזמנתי לכנס כסופר עברי.

*

הכנס התקיים באולמי „איגוד הפטריוטים הפולנים". ראשי מארגניו היו: המשורר האידי ד"ר דוד ספרד הסופר ברל מארק (לאחר מכן — היסטוריון המרד בגטו ורשה), המבקר הספרותי ליאו פינקלשטיין וההומוריסטן האידי שמעון יוסף גולדשטיין (מסופרי ה„פארווערטס" בזמן הזה).

בכנס השתתפו חברי הוועד האנטי־פאשיסטי ותושבי הסופרים האידיים בברית־המועצות: דוד ברגלסון, פרץ מארקיש, דער נסתר, שמואל האלקין, איציק פפר, לייב קוויטקו ואחרים.

ברומו של הכנס עמדה בעיית הרפאטריאציה של יהודי פולין. הועלו תוכניות של בנין ופעולה תרבותית־חינוכית בפולין החדשה.

אווירת הכנס היתה רוויה צלילים חדשים, צלילי תחייה וחירות. לא האמנו למשמע אזנינו. לא האמנו שהדברים היוצאים מפינו דברינו הם. לרגעים רטט הלב בהתגנב מחשבת חשש למוחנו: מי יודע אם לא נלכדנו בפח...

כמשא־נעלה נשמעו דבריהם של רוב נציגי הסופרים האידיים בברית־המועצות. בהספדם את קדושי יהדות פולין השרופה ובברכם את שארית־הפליטה לרגל שובה לחיק מכורה.

המשורר איציק פפר, הפולקסבביק של הצבא האדום, מי שהיה בעינינו סמל ההתגברות הזיוף, שאג פתאום כארי: „מעתה יפעמו בתוך גופו של כל יהודי עשרה לבבות כדי למלא את מקום היהודים הנעדרים..."

המשורר המהולל פרץ מארקיש, עטור הבלורית המפוארה, עלה כולו בלהבות באומרו: „אתכם אנו, אחים, ללוות את קדושינו למנוחת־עולמים. כל רגב אדמה, שדרכו עליו רגלי הקדושים, בדמעתי ארוה. כל שמץ אפר מאפרם בשפתותי אנשק..."

המספר־הקלאסיקן הידיד ברגלסון הופיע לפנינו כספינכס. הפוזה שכן בעיניו ובקפלי פניו ופיו הפיק ללא הפוגות תהילות ותשבחות לשלטון הסובייטי ולנושאו: „סטאלין הוא נח, איש צדיק תמים בדורותיו. הוא הציל את העולם מן המבול הנאצי. ברית־המועצות היא תיבת נוח."

אולי נבהל הסופר הרגול מפני האווירה של חופש וגילוי־לב, שנשתררה לפתע פתאום בלב לבה של ארץ הקומונה. ואולי ניבא לו לבו באותה שעה כי קרוב הקץ, כי יום־הדין ממשמש ובא...

לאיציק פפר לא האמנו. צלצול מטבעו הלאומי נשמע לנו מזוייף וכזוב, עשוי לפי הצו. אבל לא הטלנו אף צל של ספק בכנות דבריו של מארקיש. לבו רעד הרעיד לבבות. באמרו „אתכם אנו!" ראינו בעליל והרגשנו שהוא מוכן ללכת אתנו...

לאור האמור לא יהא תמוה כלל שפרץ מארקיש היה מעוניין מאד בתרגום יצירותיו לעברית. לפי המדובר. בינינו צריך היה למסור לי אחת מן הפואמות שלו כדי שאתרגמנה לעברית ואפרסמנה אחרי שובי לפולין. לצערי הרב, לא נסתייע הדבר; מטעמי בטחון יעצוני ידידים לא להתקרב קרבה יתרה אל המשורר האידי הסובייטי, שעין הבולשה פקוחה עליו ללא הפסק. ואולם את הבטחתי קיימתי, אמנם רק חלקית: לאחר כמה שנים תרגמתי קטעים מן הפואמה שלו על מות המתנבקן של מיכאלס, גדול השחקנים האידיים בברית־המועצות, ופרסמתים ב„הדואר".

*

הכנס ההיסטורי במוסקווה נסתיים במסיבה, שרישומה לא יימחה מלבי לעולם. ישבנו מסביב לשולחנות ערוכים, שהועלו עליהם בקבוקי יין ומיני תרגימה — מותרות שלא היו שכיחים באותו הזמן בבירת ברית־המועצות.

בין המסובים היו כמה מעובדי הוצאת־הספרים „עמעס" ונפל בגורלי לשבת בשכנותם. בדברים מקוטעים, ברמזים וברמזי־רמזים העבידונו על מצבם הרופף של ספרות יידיש ונושאיה בברית־המועצות. יתר על כן: הם הביעו תחושת אסון הקרוב לבוא...

האווירה הכללית של המסיבה היתה, כביכול, חדוותית — אווירה של ערב יציאת רוסיה. אבל היה בה רטט של אי־בטחון ושל חשש מוצנע.

פתאום נתרעדנו למשמע „אל מלא רחמים" לקדושי יהדות פולין. קולו המתכתי של החזן המהולל משה קוסביצקי ע"ה נשתבר למפגן „שברים" של תקיעת שופר, רטט והרטיט לבבות. קול בכי חנוק נשמע בקרב הקהל.

אחר־כך נשתררה דממה עמוקה ומעיקה. עברו רגעים אחדים ובתוך הדממה הדהדו מלים, שמעולם לא נשמעו כמותן ברשות־הרבים במוסקווה של סטאלין. ברל מארק נשא כוס של ברכה לשרידי יהדות פולין וקרא בקול רם: „לשנה הבאה בירושלים"!

הקריאה הזאת הדהימה את כולנו. הגבנו עליה ברגשות מעורבים: בחרדת־קודש וברוממות־רוח מחד־גיסא ובחרדה לשלומנו מאידך.

חשבנו: עוד מעט ונובל כולנו בשלשלאות של ברזל לבית הסוהר „לוביאנקה"... לאושרנו היתה חרדתנו חרדת־שוא.

*

אחרי הכנות של חודשים מספר התחילה הרפאטריאציה (קטנ־אבהוג שבשארית־הפליטה לא חיכו ליציאת רוסיה הרשמית חזרו לפולין בגנבת הגבול) ונמשכה עד סוף מחציתה הראשונה של שנת 1946.

התוכניות הנועזות להחייאת המרכז היהודי בפולין לא נתגשמו. האווירה המעיקה של חיים בין החורבות וגלי האנטישמיות הנוראה של השלטון הקומוניסטי סתרו את חלומם של חסידי ה„כאניות" („ראאי־קייט" — ביידיש). רוב מנינם ובנינם של שרידי יהדות פולין עלו לישראל.

* יצא לאור *

— בר־אילן, ספר השנה של אוניברסיטת בר־אילן למדעי היהדות ומדעי הרוח, כרך י"ב, בעריכת מנחם צבי קדרי, נתנאל קצבורג, דניאל שפרבר, רמת־גן, תשל"ו, 375 עמ'. התקין הביא לדפוס מאיר חובב.

הספר מוקדש לזכרון השר מיכאל חזני, סגן יו"ר הוועד המנהל ויו"ר ועדה הכספים של בר־אילן. בשער הספר: „תפיסת הקדמוניות הקהילתית, משנתו החברתית של מיכאל חזני", מאת בנו משה חזני.

*

— שירים, מאת אברהם ברוידס, שני כרכים, הוצאת „מסדה", תשל"ו 351־267 עמ'.

„בשני כרכים אלה כלולים ספרי השירה שלי על מדוריהם השונים שיצאו לאור מאז נעורי, והם בבחינת יומן חוויות בתחום היחיד והם מאבקי קיומנו בארץ".

לפרשת השבוע

ראה

ראה אנוכי נותן לפניכם היום ברכה וקללה (י"א, כו)

אמר ר"א: משאמר הקב"ה הדיבור הזה בסיני, באותה שעה מפי עליון לא תצא הרעות והטוב (איכה ג'), אלא מאליו הרעה באה על עושה הרעה, והטובה באה על עושה הטובה (מדרש, ד"ר). ידועים דברי הרמב"ם בענין הנס, שנברא בערב שבת בין השמשות, שהקב"ה אינו עושה את הנס באותה שעה שהוא נעשה, שזה נראה כשינוי רצון, אלא כך הגיה ה' בטבע הבריאה כשיהיה צורך בנס, יהיה. ומה שהתהלו הנביאים [illegible] משום שידעו מתי יבא הנס. וזהו מה שכתוב (עמוס ג, ו) „אם תהיה רעה בעיר וה' לא עשה" — כלומר: שהרעה נעשתה בעת, אלא כבר היתה בטבע, שאם ולכו בדרכי טוב יהיה להם טוב, ואם ילכו בדרך רעה — ירע להם, וזהו שאמר: „כי לא יעשה ה' דבר אם גלה סודו לעבדיו הנביאים" (שם ז'). חוזי: השם אינו עושה דבר ח"ש, אלא שהוא מגלה סודו לעבדיו, שדבר יבא. לאור האמור מבואר [illegible] רי המדרש יצ"ל: מאליה הרעה באה על עושה הרעה — כי שם ה' בטבע (דברי שאול ו"יש נתנוה).

*

כי ירחיב ה' אלוקיך את גבולך... ואמרת אוכלה בשר (י"ב, כ)

שואלים: מהו הקשר בין הרחבת הגבול לאכילת בשר? [illegible] לאמר עפ"י דברי הערוך [illegible] שהרחבת גבול ארץ ישראל להיות בהרחבת התורה. [illegible] אבדה ונתכווצה בשיעורה, שעזבו את התורה. והנה [illegible] (פסחים מ"ט) אמ"ה, [illegible] הארץ אסור לו לאכול [illegible] ופורשו בספרים כי ע"ה [illegible] יכול להעלות את הבעל־חי [illegible] בחינת מדבר, כי דיבוריו [illegible] דברי־הבל. מה שאין כן [illegible] רו של הת"ח, שהוא [illegible] ובזה יבואר: „כי ירחיב ה' א[illegible] את גבולך" — כשתה[illegible] שגבולי־הארץ מתרחבים, אז [illegible] ראיה שהגעת למדרגת חכם ותוכל כבר להעלות הבעל־חי לבחינת מדבר — „ואמרת אוכלה בשר", כי [illegible] לך לאכול בשר. (לחם אש[illegible])

*

בנים אתם לה' אלוקיכם (י"ד, א)

חז"ל אומרים (ביצה [illegible]) שבזמן שישראל עושים [illegible] של מקום נקראים בנים, [illegible] שאין עושים רצונו של [illegible] נקראים עבדים. לכאורה [illegible] מובן — הרי עבד עושה [illegible] שרבו מצווה — ואם אינו [illegible] שה רצונו של מקום, למה [illegible] רא עבד? ויתכן ל[illegible] אינם בנים אם עושים רצונו [illegible] מקום — אף בשלא יצוו[illegible] כיון שמבינים שזהו רצונו [illegible] מקום, משתדלים לעשות, [illegible] נקראים בנים. וכשאין [illegible] רצונו של מקום — מעצמם, מחמת הציווי הם עושים — הם בבחינת עבדים, כיון [illegible] שום רק מחמת הכרח [illegible] (עקדת יצחק להאדמו"ר [illegible] ריים מאלכסנדר, ת. י. [illegible])

*

וכי ירבה ממך הדרך, כי לא תוכל שאתו, כי ירחק ממך המקום אשר יבחר ה' אלוקיך (י"ד, כ"ד)

בא וראה מדתו של הקב"ה [illegible] להעביר על מדותיו, אדם [illegible] אומר שלא כדין, ש.י.ב ממנו [illegible] דרך; הבה ונצוע לאיש [illegible] העסוק תמיד בעסקיו, של[illegible] עתים לתורה, בשם שיתבע [illegible] עני עושה, הלא יתגע [illegible] ואאמר ויענה עזות; הגל [illegible] הלחם שאתה אוכל! „האתר [illegible] ולא ארם, חמור ולא [illegible] (לשונו של האלשיך) ...הדר [illegible] עני הזה אין לו טרדות ועסק [illegible] כמוני ויש לו זמן לעסוק [illegible] בתורה, אבל אני עסקי מרובי[illegible] ואינו מספיק אפילו לגמור [illegible] יני... כלומר: הריחו כאלו [illegible] מר: הואיל והקב"ה עזר [illegible] הצלחתי במעשי ידי — אין [illegible] זמן לקיים מצוותיו... הם [illegible] בנגיון דירין אולו דיה לו [illegible] איש הזה מעט תבואה, דיה [illegible] לך לירושלים ללא כל טעו [illegible] אבל הואיל והי נתן לו הרב[illegible] — במקום שיאמר [illegible] דווקא משום שברכני ה', [illegible] ללכת אל המקום אשר אמר [illegible] — הוא אומר להפך ומהלהו [illegible] רב ממנו הדרך! אין זאת [illegible] שהוא התרחק מהשם בגלל [illegible] ברכו... וזהו שאמר: „וכי ירחק ממך הדרך — אם ברכת [illegible] תביא בעקבותיה טענה שרבה [illegible] דרך, ולא תוכל שאת ברכה [illegible] כזאת לירושלים — סימן [illegible] ש„כי ירחק ממך המקום [illegible]" שהקב"ה, שהוא מקומו של [illegible] לם, רחוק ממך... ובכל זה [illegible] אומר הכתוב, שלא כמיתר [illegible] הקב"ה, והוא לא יבעט בך [illegible] עצתו: „ונתת בכסף וכ[illegible]" (אלשיך)

*

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך... כי פתח תפתח את ידך (ט"ו, ז, ח)

נאמר בספרים שבכל העבודות שאדם עושה, נרשם לו בעצ[illegible] ועל־ידי מצות צדקה מעבירי[illegible] את הרישום, כאמור „וחטאך בצדקה פרוק" לכן אמר [illegible] לים עינינו מן הצדקה — „ו[illegible] בך חטא" — היינו, שרישום החטא תהיינה נוכרות על פניך [illegible] ויבואר בזה „כי פתח תפתח [illegible] את ידך" [illegible] הצדקה היא בשני אופנים [illegible] בגוף וזהו בנפש, שצריך [illegible] את חברו, הן בממון [illegible] במזון לנפש, להשפיע לו [illegible] וזהו: פתוח תפתח — [illegible] בפועלה (הנותו אמרי [illegible]) נפתלי הירץ עדינוב).

לקט שלמה והלהן[illegible]

תקון שגיאות

בפרשת השבוע, עקב, [illegible] ובו הדבק, צ"ל: ראש [illegible] ה—ן—ב—ק: דיה: [illegible] צ"ל: היינו ערך האדם.

שיחה עם פרופ' משה דיוויס

כיצד חוקרים יהדות זמננו

מאת נעמי גוטקינד

למי שסבור כי רק מדעי הטבע וההתנהגות עשויים לבוא לידי יישום שימושי, באים קיומו וטווח פעולתו של המכון ליהדות זמננו באוניברסיטה העברית בירושלים כהפתעה נעימה. בשמונה עשרה שנותיו מהווה המכון תופעה יחידה במינה בעולם היהודי ובמידה מסויימת גם בתרבות הכללית של דורנו, בכך שהוא מוקדש כולו לבדיקת המהות העכשווית של עם ישראל, לגילוי החוקים הנסתרים המפעילים את התנהגותם של היהודים במאה ה־20 וכפועל יוצא מכך, ליצירת כלים מתאימים להכוונה חינוכית ולהשפעה השקפתית ומעשית על דרכו.

האם יודעים כבר מנהיגי ישראל ומורי ההוראה שלו ללמוד ולנצל כלים אלה — זו כבר שאלה אחרת שאינה נוגעת ישירות למכון עצמו, שקיים כזכור בשבועות האחרונים את הכנס למהות הציונות בזמננו בביתו של נשיא המדינה ובהשתתפות חוקרים יהודיים בעלי שם מן התפוצות.

ידע מודע

לכה מתכוונים כשאומרים חקר יהדות זמננו? מהו סוג הפעילות הכרוך במחקר שכזה? על כך שמענו השבוע מפי פרופ' משה דיוויס ראש המכון ומקימו, העומד אגב ערב נסיעתו לארה"ב, כדי לפרסם בה את ספרו על יחסי הגומלין הנפשיים והתרבותיים שבין „אמריקה וארץ הקודש", כעין תרומה ישראלית ליובל המאתיים של ארצות הברית.

„אם רוצים להגדיר בשתי מילים את יעד החיפוש של המכון שלנו" אומר פרופ' דיוויס בעברית בהירה בעלת היגוי אבריקאי בולט „הייתי אומר: ידע מודע, או; יהדות מודעת לעצמה. החיים במאה ה־20 אינם רק שופעי שינויים ורדיקליים, אלא שהם נתונים בצבת של מהות השינויים הללו. כל אדם בדורנו עובר במרוצת חייו מהפיכות אדירות. כמעט אלף שנים בפחות של שבעים שנות חיים. אם אמר קוהלת בזמנו „אין חדש תחת השמש", אני משוכנע שהיו גם אז חדשות רבות, אבל קצב ההתרחשותם היה כה איטי, שעד שהאדם נעשה מודע לשינוי — כבר לא היה השונה חדש עוד.

בדיוק ההפך הוא המצב בימינו. אקח לדוגמה את בני גילי בלבד. הרי אנחנו עברנו, בתקופת חיים קצרה למדי, כמעט את כל גילגולי ההיסטוריה של עם ישראל: החורבן השלישי הנורא (שואת יהדות אירופה), אתחלתא דגאולה, מזורה יהודית שלא היתה כדוגמתה לפיזור והירות תרבותית ומדינית שעוד לא ראינו כמותם בעמנו. הבעיה שהעמדתי בפני עצמי היתה: כיצד מקבלים פרספקטיבה נכונה של הווה זה המשתנה בשינויים בהמביים שכאלה? כיצד לא טובעים בים העובדות והלומדים את המשמעויות הכוללות שלהם? נכון, צריך ללכוד ולגלות את ההתייחסויות הנכונות אל עברנו הלאומי, התרבותי, אבל לא פחות חשוב להתייחס נכונה אל ההווה שלנו, גם ליכוד ההווה הוא חלק חיוני בשלשלת הידע היהודי, ולשם כך הוקם המכון ליהדות זמננו".

היש מכונים מקבילים בעולם

שאלה: האם גם עמים אחרים ותרבויות אחרות מודעים לשאלה שהעלית? האם בזמן הקמת המכון יכולת להיעזר בהכוונה מצד מכונים מקבילים בעולם?

פרופ' דיוויס: „זו בדיוק היתה השאלה ששאלתי את עצמי כאשר החל להתגבש בדעתי הצורך לחקור את יהדות זמננו. גיליתי שיש אמנם מוסדות לחקר דוקומנטרי בעולם, כך למשל באוניברסיטת קולומביה התקיימו קורסים לתרבות בת־זמננו, אבל פעילויות אלה נכשלו כולם. מדוע? משום שבהם לא חקרו את מהות האדם בפרספקטיבה של הזמן הזה. שאלת המפתח היתה: מהו לקח העבר לגבי העתיד? מה תורמות תרבויות העבר להבנת ההווה? מה כתוך העבר יכול לעזור לי להבין את עצמי היום? מה אומר לי אריסטו, מה אומר לי אפלטון וכד'.

אבל שאלת המפתח שלנו היתה שונה לחלוטין — נקודת המוצא שלנו הינה ההווה עצמו, ולא העבר. כלומר, במכון ליהדות זמננו צריכים היינו ליצור שיטת מחקר יש מאין, שיטה שמצליחה לנסח את שאלותיה מנתוני ההווה בלבד — מבחינה זו למכון שלנו יש ייחוד מהותי מובהק בעולם האקדמאי הבינלאומי, ולא במקרה מבוקשים מאוד הפירסומים שלנו, המתורגמים לאנגלית, באלפי ובעשרות אלפי עותקים."

מחקר יש מאין

שאלה: כיצד יוצרים שיטת מחקר יש מאין?

אכן, הפעולה הראשונית של המכון התרכזה ביצירת הכלים הבסיסיים לחקר ההווה במסגרת אוניברסיטאית. כל הנושא הזה הוא חדש, או לפחות היה חדש לגמרי בזמן תחילת פעולתנו. כיצד חוקרים הווה? האם על ידי איסוף קטעי עתונות? האם ע"י ראיון בני התקופה, הקלטתם והסרטתם? האם ע"י תימצות וניתוח המימצאים הפסיכולוגיים, הכלכליים, הפוליטיים והחברתיים של דורנו? תשובתי היא: כל אלה, ועוד הרבה... ההבדל היסודי בין חקר העבר לחקר ההווה טמון בכך שבהווה עליך לערוך מעשה מרכבה מסובך ביותר של מקטימים הדיסציפלינות העומדות לרשותך. עליך ללמוד להרכיב לקטים מתחומי מדע כמו היסטוריה, כלכלה, פסיכולוגיה חברתית, עליך לדעת כיצד להשתמש בעדויות חיות שבעל־פה, עליך לדעת מה לברור ומה להניח מתוך אלף אלפי ההתרחשויות היום־יומיות.

כשאתה חוקר היסטורי, למשל, הבא לשחזר את חורבן הבית השני, יש לך רק העדויות הכתובות. אתה נעזר, נניח, בעדותו של רבי עקיבא כפי שהשתמרה בתלמוד. אבל כשאתה חוקר ההווה, ובא לשחזר נאמר, את חורבן יהדות אירופה, הרי שלרשותך עומד עדיין אותו „רבי עקיבא" הכללי, אותו עד ראיה לנוראות החורבן, והוכה עליך, כחוקר רציני, לחפשו ולגלותו. זוהי האפשרות העצומה של חוקר ההווה אבל גם הסכנה גדולה — עליו לדעת להבחין בין עדות ספונטאנית של היחיד לבין המשמעות האובייקטיבית, הכללית, שיש להסיק מעדות זו.

יהדות רוסיה

ניקח דוגמה אחרת: נושא ושמו יהדות רוסיה בימינו. איך חוקרים נושא שכזה? אמנם עומדים לרשות החוקר מאה אלף יהודי רוסיה שהם עולים חדשים בישראל, אבל הרי חיים לא פחות יהודים ברוסיה עצמה, כיצד מגיעים אליהם?"

במרוצת שמונה־עשרה שנות קיומו של המכון נוצרה בו ספרות בסיסית בעלת היקף נרחב ביותר. בסקירה מרשימה של פירסומיו מצאנו ספרי דמוגרפיה, מדף שלם של תיעוד בעל־פה הכולל הסרטות והקלטות, ספרים רבים המוקדשים לחקר השואה, לחקר יהדות אמריקה, ליהדות פולין, ליהדות אסיה ואפריקה, ליהדות הישראלית, לחינוך היהודי בתפוצות כיום, לפזורה בימינו (7 כרכים מטעם החוג לידיעת עם ישראל בתפוצות המתקיים בבית נשיא המדינה) ולציונות בימינו (זה עתה הופיע למשל „פרקי מחקר בתולדות הציונות" של תלמידי המכון, דור שני להוקרים שהקימו וביססו אותו).

חומר לימודי

שאלה אחרת היא כיצד משתמשים בספרות מחקר בסיסית זו למסורת פדגוגית. מסתבר שאף התחום הפדגוגי כלול עדיין בתוך המסגרת של המכון ליהדות זמננו.

מסביר פרופ' דייוויס: „החומר שאסף בכרכים שלנו משמש כבר היום כחומר לימודי בסמינרים אוניברסיטאים בארץ ובעולם. אנחנו מקבלים ואף יוזמים פניות מצד אוניברסיטאות רבות בעולם, משום שהמגמה שלנו לתרום ישירות, דרך המחקר ולקחו, לאמפטיה והזדהות שבין הנוער היהודי ועמו ובין כל חלקי העם בדורנו. אני טוען המיד כי האוניברסיטאות הם „ההוזמנות השניה" של עם ישראל. כלומר, גם אותו דור יהודי חדש שלא התחנך במסגרת המוסדות היהודיים ולא קיבל יהדות בילדותו, יכול להגיע אל עמו דרך הסמינרים והפקולטות המוקדשות או שיוקמו לנושא יהדות זמננו. ויש כאלה בעולם. ברור שאין זה תפקידו של מכון אקדמאי ליצור ספרות פידגוגית, אבל אנחנו משמשים מורי־הבורים. יש לנו סדרא למורים ובנהלי בתי־ספר תיכוניים שבה מנסים ללמד כיצד לשלב את החומר המחקרי הקיים בנושא יהדות זמננו בתוך מערכת הלימודים. יש לנו במכון עצמו מאה שלושים וחמישה תלמידי מ.א. ושלושים וחמישה חוקרים צעירים, שהם הם האנשים הצריכים לעצב את הדידקטיקה להוראת הנושא של עם ישראל בדורנו".

קשר עם אנשי ציבור

„יש לנו גם תחום פעולה שלישי ומיוחד לעצמו — יצירת קשר עם עובדים קהילתיים, מדריכים ואנשי ציבור בעולם היהודי, אותם אנחנו מביאים ארצה כדי להעמיק את הבנתם במהות הציונות והיהדות של זמננו, ובמהות הקשרים שבין ישראל לתפוצות, כשאנו מקווים כי הם יתורגמו לקחים עיוניים אלה, לשפת המעשה".

דוגמה מרתקת אחת של תרגום לקח מדעי־תיאורטי לשפה של מציאות קונקרטית הביא לנו פרופ' דיוויס ממחקריו בתחום שבו הוא מומחה: יהדות אמריקה.

בין ארה"ב לארץ ישראל

„לפני הרבה שנים הגעתי למסקנה שכאשר מדברים על הזיקה בין ארצות הברית וארץ הקודש" הוא מסביר „זוהי סעות חמורה בפרספקטיבה להתרכז במונחים פוליטיים בלבד. הזיקה האמורה נוצרה במישורים אחרים לגמרי; דווקא במונחים תנ"כיים וביסודות עבריים עתיקים. בדיקת העקרונות הנפשיים שיצרו את התרבות האמריקאית מגלה עד כמה הם מעוצבים ע"י התנ"ך וזאת מקדמת דנא. פוליטיקאים אמריקאיים מן המאה ה־19 מדברים כבר בצורה הטבעית והמקובלת ביותר על חזון עצמאותו המדינית של עם ישראל, רעיון שאין ספק כי הסיקוהו מן התנ"ך. הרי התפילה הראשונה של המרמונים כוללת בקשה לשיבת ציון תחת היהודים... אני נזכר במעשה סימפטומטי שהייתי לו עד שמיעה וראיה. כאשר ביקר הנשיא טרומן בשנת 1953 בסמינר היהודי התיאולוגי, אמר עליו אחד הרבנים: הנה האדם שעזר בהקמת מדינת ישראל. וטרומן, בלי להגיע עצמו, בספונטניות שורשית, ענה: מה כוונתך ב„עזר בהקמת מדינת ישראל"? הרי אני כורש! אני כורש! האסוציאציה התנ"כית הטבעית הזו לא היתה מקרה. היא חלק מן המסורת התרבותית האמריקאית, היא הורם התחתי להבנת קשרי הגומלין בין יהודי אמריקה לארצם, קשרים שאין כדוגמתם לא בהיסטוריה ולא בשום מקום אחר בעולם של ימינו. אין זה נכון להבין כי משום שחיים בארה"ב 6 מליון יהודים, הם יכולים להשפיע ולפעול כפי שהם פועלים. אדרבא, ששה מליון יהודים יכולים לפעול כפי שהם פועלים כי יש להם דלת פתוחה ואוזן כרויה ברבדים העמוקים, הנפשיים־פסיכולוגיים, של התרבות האמריקאית הכללית.

בחשיפת רבדים אלה עוסקים ספרי החדש העומד להתפרסם בקרוב: אמריקה וארץ הקודש. וברור שאם מקבלים את התיזה היסודית, אפשר להסיק ממנה לקחים מעשיים בתחום הפוליטיקה של ימינו — אך זה כבר מעבר לגבולותיו של המחקר".

עלייה מרצון ולא מאונס

„אגב", מוסיף פרופ' דיוויס ומסביר, „מה שנכון לגבי התרבות הכלל־אמריקאית נכון שבעתיים כשמדובר ביהודי האמריקאי. לכן, אם רוצים לחזק את קשריו עם ארץ־ישראל, אם רוצים להבין את מהות זיקתו למדינת ישראל, אם רוצים להגביר את זרם העליה — אסור בשום פנים ואופן לדבר אליו במונחים. היהודים־הקלאסיים של בריחה ממקום שבו הוא נרדף, אנטישמיות וכדו'. העליה הרוסית יכולה היתה להבנות מלקסיקון הבנוי על שנאה ובהילה כלפי ארץ המוצא. העליה האמריקאית תיבנה אך ורק אם יתחילו לדבר אל יהודי אמריקה במונחים של אהבה לציון, קורבן, יעוד הגשמה, אמונה בנצח ישראל. שכן, במונחים אלה כאמור, שלובים ברבדים העמוקים של התרבות האמריקאית.

על כלל התנהגותי אחר, הקשור במהות היהדות האמריקאית של זמננו, הצבעתי כבר לפני עשרים שנה ולצערי לא ניצלו גם אותו האחראים על העליה בארץ. כוונתי ליסוד הוולונטאריזם. אמריקה כולה בנויה על עקרון ההתנדבות והיוזמה העצמית. הצעתי: תנו ליהודים האמריקאים לנהל בעצמם את העליה מארצם, ואז יש לה סיכוי של הצלחה. זוהי שוב דוגמה מובהקת כיצד אפשר להסיק מסקנות מעשיות ממחקר טהור, ברור, שבמכון, אנחנו מבדילים הבדלה מוחלטת בין מי שעושה את המחקר ובין איש המעשה הלומד, או מסרב ללמוד, מה שבשמע ממנו..."

הישנם ממשיכים

שאלנו את פרופ' דיוויס לקראת סיום שיחתנו האם המכון ליהדות זמננו הצליח, בשנות קיומו ובזכות פרסומיו, ליצור לעצמו מחקים ממשיכים: „היינו הראשונים בתחומנו — נצטער מאוד אם גם נשאר הראשונים" הוא עונה. „אני שמח לגלות כל התארגנות חדשה בחקר יהדות זמננו. כבר בארץ הוקמו למשל המכון לחקר הציונות בחיפה, המכון לחקר תפוצות הגולה בת"א וכן קורסים בנושאים מקבילים באוניברסיטת בר־אילן. אנחנו מעודדים הקמת מכונים וסמינרים ליהדות ההווה בכל מקום בעולם, והאמביציה שלי, היא להקים קתדראות לנושא בכל האוניברסיטאות האמריקאיות הגדולות. יש לי בכך, כמובן, מגמה יהודית־פידגוגית לחיזוקו של עם ישראל ולליכוד תפוצותיו, זוהי כפי שהזכרתי, ההזדמנות השניה (אחרי ההזדמנות של שנות הילדות) להשיב את לב הדורות הבאים אל עמם ואל ארץ ישראל מעל ספסלי האוניברסיטה.

באורו של הנצי"ב

(לכ"ז אב, יום זכרונו של הגאון ר' נפתלי צבי יהודה ברלין ז"ל)

שיחות הקודש של מרן הרב זצ"ל, על שנת לימודו בישיבת ולוז'ין, הן רשימות בצעורים לימי הנעורים בימי־האורה. רק שנה אחת שהה הרב בוולוז'ין — שנת תרמ"ח — אולם שנה זו רמזה הרבה לעיצוב דמותו והתויה. עמוקים הם רשומי השנה ההיא באישיותו. היא שימשה בשעתה לשנים שקדמו לה, והטתה על לשנים שלאחריה.

בשמתו של מרן הרב זצ"ל, שהיתה נשמה כללית, התאימה ביותר לאווירה של ולוז'ין: גדלות תורתו, תומת יראתו, רחוב מחשבתו, יקרת מדותיו — כל אלה חוברו יחדיו, דמות מובהקת של בחור הגיע לוולוז'ין.

אכן, ולוז'ין הרחיבה את אפקיו. במרכזה עמוד עמוד־האור, התמזגות המאורות של הגאונים ראשי־הישיבה, מרן הנצי"ב, סגל התבורה המעולה של בחורים עילויים ומתמידים, אשר בין ככוכבי־הלכת ליד המאורות הגדולים, התוח הגדול והרחב של ולוז'ין, העניקה מרחבים לנפשו הגדולה. המחשבות הגאון הנצי"ב ז"ל על ישראל והתורה, עם פזורי גלותו ובנין ארצו, הטביעו את חותמן על הלך רוחו ודרך מחשבתו. ונתתי לו ולוז'ין למעיין־ברכות, אשר הרוות את צמאו, והנצה הצמיח פרי־הילולים בימים יבואו.

"אצל הנצי"ב בא הכל מתוך עמקה של תורה"

קשר נפשי־פנימי היה לו אל הנצי"ב. האישיות הנעלה הזאת עמדה לפניו כסמל האדם השלם, איש־התורה, שכל עליותיו בא מתוך תלמודה ועמלה של תורה, ממעמקי נשמתו האידיאית.

שיחות הראי"ה, פרק נ"ה
לוקטו וסודרו ע"י הרב משה צבי נריה

בעת־רצון העתי פני ושאלתיו: במה השפיעה עליו ולוז'ין? תשובתו היתה: "בגבות המופלאה של לימוד־התורה שבה, ובאישיותו התמימה הטהורה של הנצי"ב". והוסיף: "בנצי"ב ראו שהכל בא אצלו מתוך תורה, האמונה, והדעות, אהבת ישראל וחיבת־ציון, הכל בא מבפנים, ללא תערובת של השפעה זרות".

"אוצר חיי הקדושה והאהבה — גאון ישראל"

בלב המה היה הרב מספר על ראש־הישיבה הגאון הנצי"ב ז"ל, וסיפוריו עליו מלאו־חן היו. הללו נשמעו ביותר, בימי המוצר של חג־החנוכה, כשהיו רבנים וחכמים, ובהם זקני ביתו של וולוז'ין, באים לקבל פניו ברגל (ביניהם: בן־אחותו ונכדו של הנצי"ב, רבי דוב־בער אפשטיין ז"ל, בנו של הגאון בעל "ערוך השולחן").

דמות־דיוקנו של ראש־הישיבה נחרתה בהערצה עמוקה. באגרת לבן־הזקונים של הנצי"ב, הרב מאיר ברלין ז"ל: "שמו־אביבי ושל־ילדותך, הזוהרת נגד עיני, עם הופעת דמות־דיוקנו של אוצר חיי הקדושה והאהבה, אשר למרן אביך גאון־ישראל זצ"ל, בעל הנשמה הלאומית היותר במקור קודש" (אגרות הראי"ה, ח"א, עמ' שנ"ט).

*

סח לי נינו של הנצי"ב, הרב הגאון ר' נפתלי־צבי־יהודה ריף שליט"א, כי בביקורו של הרב באמריקה בשנת תרפ"ד, בשבת הרב במסיבת רבנים וחכמים בניו־יורק, כשהזכיר אחד המסובים את הנצי"ב ז"ל, קם הרב מלוא־קומתו, לשמע השם הנערץ...

מרן הנצי"ב ז"ל: "כדי לגדל בחור כזה, כדאי היה שתיווסד ישיבת ולוז'ין"

אחר שאירס לו את בתו של הגאון האדרת ז"ל, רבה של פוניבז', והיה עמה התגורר לעתיד, שיסע לישיבת ולוז'ין, להתבשם מבשמי־התורה ולקנות מים עליה ראש־הישיבה הגאון הנצי"ב ז"ל.

אחרי שיחת־היכרות ראשונה, אמר הגאון הנצי"ב ז"ל: "זה שנים רבות לא ראתה ולוז'ין בחור כזה", ומשהכירו יותר אמר: "כדי לגדל בחור כזה, כדאי היה שתיווסד ישיבת ולוז'ין". הנצי"ב ז"ל דאג לספק כל צרכיו בעין־יפה, היה אומר: "הטבת־כבוד עומד למעלה מגדרי תקציבים"...

*

הרב מרדכי רבינר ז"ל — שלמד אז בוולוז'ין — מספר: "בערב שבת חנוכה תרמ"ח הגיע העילוי מפוניבז' [או העילוי מדווינסק] כפי שאחרים כינוהו, לוולוז'ין — ותהום הישיבה: עילוי נפלא הגיע! בן תשע־עשרה שנה היה אז, וכבר היה בקי בש"ס, בסוד יורה־דעה וטור חושן־משפט. הוא למד אז — מלבד גמרא וכו' — טור אורח־חיים עם ה"לבוש" (שהיה מצאצאיו).

בשבע בבוקר היה מגיע לישיבה, ולומד עד חצות הלילה, מלבד ההפסקות לתפילה ולאכילה (בישיבה שמו לב, שאורחות הנצי"ב שלו באכסניה, עם ההליכה, נמשכת לא יותר מעשרים דקה). היה "עמוקון ושמל־ברך", שיחו צח, שיחו נאה, והגיג באורייתא תדיראה. מלבד תורתו ויראתו הקודמת לחכמתו, היו ידיו רב לו בדרוש, במליצה ובשיר, היה ידוע כסופר מהיר ומשורר, ונכתב בשם־טוב ובמבידות תרומיות (קבץ "עתרה", אדר־ניסן תש"ז, עמ' פ"ד־פ"ז).

*

הכרתי בירושלים איש יקר, מאחרוני תלמידי וולוז'ין מאותה תקופה, את רבי אפרים טייטלבוים ז"ל, והוא מסר לי פרטים נוספים על שנת לימודו של הרב בוולוז'ין:

"מקום לימודו היה בקרבת מקומו של הנצי"ב ז"ל. היה לומד בגמרא קטנה, בשקידה מרובה, כשמונה־עשרה שעות ביממה. אמרו עליו שהיה עובר על שש דפי גמרא ביום. היה מדקדק במצוות בהידור רב. רוב שעות היום היה מעוטר בתפילין קטנות (מנהג זה בעתיד הגאון האדרת ז"ל), ולא פעם ראוהו מתפלל בדמעות.

היה מקורב מאד לנצי"ב, והרבה פעמים היה הנצי"ב מזמין אותו להתייחד עמו בחדרו בישיבה. הכל ידעו כי גדולה חיבתו של הרב הגדול לתלמידו הגדול.

*

סיפר הרב ר' אהרן הכהן ז"ל: שמעתי מפי יוחני הנצי"ב ה"חפץ חיים" ז"ל, שידע לו כי הנצי"ב היה שולח אל הרב, בחורים שהתלבטו בבעיות אמונה, על מנת שידריך אותם, ויחזיר אותם ל"אורחא דמהימנותא".

*

סח הרבנית של הנצי"ב ז"ל, מרת בתיה־מרים ע"ה: "פעם הרגיש שכנו של הרב לחדר, שזכוכית מנורת־הנפט בעלמת במשך היום. כיון שהדבר היה תמוה בעיניו, חיפש ומצא אותו, והנה גילה שמודבקת עליה פיתקא: "שויתי ה' לנגדי תמיד" — עם פסוק זה לעיניו, ישב הרב ולמד תורה בחדרו בלילות, ובכדי שיוכל להבליט את יראת־השמים שלו, הטביא בבקרים את הזכוכית".

*

הרב מרדכי רבינר ז"ל מוסיף: "אותו החורף בוולוז'ין היה דור־דעה, הרבה שנתפרסמו אחר כך כגדולי ישראל, היו תלמידי ולוז'ין בתקופה ההיא, ובאותה תקופה אמר עליו הגאון הנצי"ב שהוא שקול כנגד כולם".

*

סיפר הרשב"ם הרב שלמה"א, שמע מפי הגאון ר' איסר־זלמן מלצר ז"ל: "היתה זו תקופת־הזוהר בוולוז'ין. היו אז בישיבה עילויים מופלגים, אולם הוא היה משכמו ומעלה. הוא היה משהו מיוחד. ההערכה עליו היתה שונה לגמרי, והכבוד עליו היה לגמרי אחר".

*

רבה היתה האהבה אשר רחש לו המורה הגדול, הנצי"ב מלכה של הישיבה, ורבה היתה ההערצה אשר העריצוהו חבריו, בעלי־התריסין (כעבור שנים העיד עליו הגאון ר' אברהם־בר שפירא ז"ל, רבה של קובנה: "עד בוולוז'ין ידענוהו כגאון וכצדיק").

כשיצא את ולוז'ין, התאוננו בני־הישיבה, ואמרו: "מאז עזב אותנו העילוי מפוניבז', קשה למצוא מי שיהיה חירוץ מספיק לקושיא המורה".

בסעודת־פורים ובליל־הסדר של פסח על שולחן הנצי"ב

בזמנו כבר לא נהגו לבחור בוולוז'ין רב־פורים, אלא גבאי־פורים. נבחר הוא לתפקיד זה פה־אחד: "בהידנא — כותב הרב מרדכי רבינר ז"ל — שחשובי הבחורים בישיבה, הוליכו בעצם היום את המנורות, ברחוב המוליך מן האכסניה שלו לישיבה, בכדי להביאו ברוב־חגיגיות לישיבה, ולבית הגאון הנצי"ב ז"ל".

ועל אותה שמחת־פורים סח לי ר' אפרים טייטלבוים ז"ל:

"בהגיעו לבית הנצי"ב ז"ל, הרי כדרך המרבים בשמחה בפורים, חרז גם הוא חרוזים מענייני־הישיבה, אבל הוא חידש חידוש גדול, הוא חרז חרוזיו לא באידיש, אלא בעברית ובארמית. רבי אפרים זכר גם את הנושא של הדברים: "ברלין תשקע וברלין תעלה". לאמור: השכלת ברלין (שגרמה אז נזק רב לאמונה ולתורה) תשקע, ולעומתה תעלה ברלין (תורת ישיבת וולוז'ין, שבראשה עומד הגאון ר' נפתלי צבי יהודה ברלין).

ר' אפרים טייטלבוים ז"ל הוסיף וסיפר:

באותה תקופה היו בישיבה בחורים, שידוע היה שהם מושכים בעט־סופרים, ומהם גם כאלה שהציצו בספרי־השכלה ונפגעו. הללו השתוממו למשמע שליטתו של העילוי מפוניבז' בשפה, והנצי"ב ענה אליהם ואמר: "ראו ידיעותיו של זה, שהוא גדול בתורה וביראה, והרי אף בזה אינכם מגיעים לקרסוליו".

ואף הרב מרדכי רבינר ז"ל ממשיך ומספר:

"בליל־הסדר, בביתו של הנצי"ב, נתח הרב בחרוזי־שיר, ותיאר את סדר יציאת מצרים בדמיונות־דורו. היו כאלה שסברו שכל מערכת השירה היתה מתוכנה על ידו מראש, אולם תוך כדי מעשה, נשברה כוס בידי אחד המסובים, והרב עבר מיד לבאור הקטן, הבו במקום חרוז דברי־הספד על הכוס של פסח, שזכותה להגיע בליל־הסדר לשולחנו של הנצי"ב, וראוה בכבודה של תורה ושמיה, "אמרי שפר", ולולא זכותה להאריך ימים על שולחן־מלכים זה. ואז נוכחו השומעים לדעת עד מה גדולה שליטתו בלשון.

(סוף בעמוד 8)

אגרות דוד ילין

מאת י. עמוס

מכתבי דוד ילין בשבעה כרכים, כרך רביעי, אגרות, (תרל"ח־תרס"ד), כינס וערך בצירוף מבוא והערות ד"ר ישראל קלוזנר, הועד להוצאת כתבי דוד ילין, הוצאת ראובן מס, ירושלים, תשל"ב.

כל חייו של דוד ילין היה קשור עם הישוב היהודי בארץ ישראל, ולא עוד אלא ששילבו בו הישוב הישן והישוב החדש כאחד ונמזגה בו יהדות המזרח והמערב. מבחינה זו היה דוד ילין יחיד במינו, שהיה איש הרוח והמעשה כאחד, וכל מסכת עשייתו המשוכה הוקדשה, כמנהיג רב־פעלים וכאיש מדע, חינוך ומחקר, לביסוסו של הישוב היהודי בארץ ישראל ולחקר תרבותו ולשונו.

ארבעת הכרכים מכתביו שהופיעו עד כה, מגלים את גווני אישיותו על רקע זמנו ודורותיו, ומאירים את מורשתו הרוחנית והתרבותית. הכרך הרביעי כולל אגרותיו בשנים תרל"ח־תרס"ד, המעידות על התפתחותו וגידולו משנות העמידה ואילך. הוא למד ולימד וחיבר ספרי לימוד, שלא היו בנמצא, תרם לתחיית הלשון ויזם הקמת ספריה לאומית, צבר כעתונאי וכמתרגם, בנה שכונות חדשות בירושלים, פעל בהסתדרות הציונית וייצג את יהודי ירושלים בעיריה ואת הישוב היהודי בפרלאמנט הטורקי. ילין עמד בראש הלוחמים למען העברית ב"מלחמת השפות" של הטכניון, ופעולתו הציבורית וההתרבותית הלכה ורבתה, עד שעשתה אותו לאחד האישים היהודים המרכזיים בארץ ישראל ובתנועת התחייה.

תגובות בענייני פרט וכלל

על כל תכונותיו ומלחמותיו ידע ילין לכתוב אגרות ולהצלות את מכתבו למסמכים חשובים המעידים לא רק על כותבם, כי אם על הארת הנושא והסברתו האקטואלית. המליצה העברית לא הפריעה בעדו ולא מנעה את תגובותיו האישיות על האירועים בחיים הפרטיים ובענייני הכלל. לשונו עשירה ומגוונת, ועם כל שמירתו על רמת הלשון העברית של סוף המאה שעברה, הרי ידע להיות "מודרני" לפי מושגי זמנו ולא ליפול בשביה של ההבעה המקראית, ששלטה בכל־פה. היתה לו אינטליגנציה גבוהה, שבלטה כבר בימי נעוריו, ושיכה לא רק במספרים, כי אם מהיכרות אנשים מסודריו הרבים. בכתיבתו אינה נעדרת את יסוד ההומור והאירוניה הדקה, המוסיף להבחנותיו הדקות. מן חן ועד־הדות לו נשמר פעמן של אגרותיו על החן המיוחד המלא תום ופכנות מלבו של הכותב.

הנה שורה של לינה בשער הגיא: "האדמה תתחנן, השמים מעל לראשנו, ההרעשים סביבותינו, ואנחנו ביניהם כמלך בגדוד..." ובמכתב ל' אבין, שהרחיק נדוד עד הודו לשם קבלת תמיכה מקרובים, ואילו דוד נסע עם אמו לאנגליה, לשם מטרה דומה שלא הושגה הוא כותב: "כתבת בערב פסח מבאמבי המכתב שהודעת עליו דמעות, וכתבת ..."פה סדום, היינו באמבי, ועתה עלה עליו הגורל — בגלגל הגורל בעולם, הלא כן? בערב חג הסוכות הגנו בבריאסאן, היינו "עמורה" ד' ירחם".

יומן וקורותיו

רבים של המכתבים מיועדים לאשתו, והם משמשים כעין יומן המספר על קורותיו ומסקר את החיים הצבוריים בירושלים. כאשר נכנס ילין לבית ספר, כדי להיות בו גם תלמיד וגם מורה לעברית, החרימו קנאי ירושלים את אביו ואותו. אך הנער הצעיר מתמיד בדרכו ונותן לבו אל יעודו בחיים, שהוא הוראת הלשון העברית ולימוד התנ"ך בלשון העברית (לא בלשון התרגום של ידיש, כפי שהיה מקובל בימים ההם), ואדיר חפצו היה, כי תלמידיו יסגלו לעצמם את השיחה בעברית. מעשים אלה היו מהפכנים בשעתם, אך דוד ילין לא היה איש הקיצוניות. בשובה ובנחת ובדרכי נועם ביקש לשכנע את מתנגדיו וגמל להם בנכונותו לפשרות ולמתינות.

וכך הציג את יהודי ירושלים בכתבות שלו ב"המליץ" ונקט עמדה כלל־ישובית וכלל־ירושלמית אף־על פי שהפירודים והפילוגים היו חזקים והכוללים השונים בעיר הקודש על־חמו זה בזה. ילין דאג תמיד לטובת הצבור והיה מודע לחוסם של השלטונות הטורקים ליהודים. כך למשל התנגד להשתתפותם של יהודי ירושלים בקונגרס הציוני הראשון, וטען "שאין חבוש מתיר את עצמו..."

מורה וחיבוריו

נטייתו של דוד ילין להוראה היתה טבועה בו מילדותו. ספריו הראשונים היו מוקדשים לילדי ישראל — "מקרא לילדי בני ישראל", "מקרא לנערי בני ישראל", "ארץ אבותינו" (על הגיאוגרפיה של א"י). הוא תרגם, יחד עם חותנו יחיאל מיכל פינס, מראשי חובבי ציון, את ספר משפטי הקרקעות בתורקיה בשם "תורת משפטי תוגרמאי". שנים רבות לימד בבית־ספר למל, היה משתתף קבוע ב"הצבי", "ההשקפה", ו"הארץ" של יעבץ, בלוחות ירושלים לא. מ. לונץ, בלוח אחיאסף, ב"הפרדס", ב"השלוח" וכתבי עת אחרים. ספרו "תולדות הרמב"ם" תורגם לאנגלית והיה פך באוצרות הברית ובאנגליה. למרות כל עיסוקיו קבע עתים למחקר של שירת יהודי ספרד, ספרי השומרונים השפעת התרבות האיסלמית על עולם הרוח היהודי. ידיעותיו הרבות בלשון ובתרבות הערבית הבישירו אותו למעמד הרם בעולם המדע, שהגיע אליו בדרך חייו.

באחד המכתבים לשאול פנחס רבינוביץ (שפ"ר), שהציע לילין להשתתף באנציקלופדיה כללית ויהודית ב"לשון עבר", מסכים דוד ילין לכתוב על ערכי הדקדוק העברי, ההשוואה לערבית, לדרכי המליצה של משוררינו הספרדים, "ומשפט שירי כל אחד מהם בכלל", לספרות השומרונית... ולתיקון יושר הכתיבה במלים הערביות והאירופיות. הוא מודיע על נכונותו לתרגם מערבית, אשכנזית, צרפתית ואנגלית. באותו מכתב הוא מציע לקבוע הלכה בענין כתיב מלא וחסר ובענין כתיבתן של המלים הנכריות.

מכל התעסקויותיו הרבות של דוד ילין בעניני ציבור ותרבות לא היתה פרנסתו מלאה. מכתבים רבים מעידים על כך, ובאחד מהם הוא כותב כי הוא עבד לאיש מלוה, והכשף אוכל בו בכל פה. יומו נמשך עד לשעות המאוחרות של הלילה, ורק רצונו העז והתמדתו הבלתי פוסקת עמדו לו כדי לקיים את כל המשימות הרבות שנטל עליו או שהטילו עליו אחרים.

מכתבים לאישים בני דורו

מכתבים רבים מיועדים לאחד העם, לד"ר יוסף קלויזנר, ולמנהיגים יהודים באנגליה, בגרמניה, בצרפת ובארצות אחרות. חשיבותם של המכתבים היא, ראשית כל, בנושאים הצבוריים וההתרבותיים שלהם, הנוגעים לישוב היהודי ולתנועה הציונית; ובהצגת השקפותיו של דוד ילין על בעיות השעה. ילין שמר עוד על מצירותו על העתקים מאגרותיו ומכתביו ששמורים בארכיון הציוני המרכזי בירושלים. שלוש מאות המכתבים הכלולים בספר הם רק מבחר מכלל אגרותיו הרבות. כרך שני של אגרותיו עומד לכלול את אגרותיו משנת תרע"ד עד תש"ב.

העורך ד"ר ישראל קלוזנר הקדים מבוא לספר והוסיף הערות רבות וחשובות לאגרות, כדי להסביר את הנושאים ולהוסיף פרטים על האישים, שאליהם נשלחו המכתבים או שנזכרו בתוכם. עבודה רבה השקיע בכך וראוי לו לעמוד על הברכה.

לדברי העורך לא היה ספר רואה אור לולא מסירותה הרבה של בתו של דוד ילין, הגברת אהובה פיקרד־ילין, שהתגייסה להוצאת כתבי אביה. לא רק מצוות כיבוד אב מקיימת הגב' פיקרד, אלא שירות גדול וגדול היא עושה לתרבות העברית ולתולדות הישוב היהודי בארץ, באספה את יבולו המבורך של אביה דוד ילין — הגורנה.

המשפחה ובבעיותיה

המשפחה בתפיסת היהדות, ספר הכינוס למחשבת היהדות, שנה ל"ח, משרד החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית, ירושלים, תשל"ג.

מאת ד"ר אריה סטריקובסקי

התודעה הציבורית נתונה כיום, יותר מאשר בעבר, לבעיות חברה ולמרכיביה הבסיסיים: המשפחה הגרעינית והמשפחה המורחבת. מלבד מאמרים פזורים לא נכתב עדיין כל ספר מסכם על נושא זה. מכאן חשיבותו של ספר זה המכיל שלושים ואחד מאמרים מאת טובי החוקרים.

חברה ומשפחה בכתבי הרמב"ם והריה"ל

במאמר על יסודי המוסר של התורה ומשפחה במשנותיהם של הרמב"ם ורבי יהודה הלוי, מברר ד"ר יונה בן־ששון בעיות יסוד במשנתם של הוגים אלו, ומגיע מהן לנושא המשפחה. המשותף לרמב"ם וריה"ל הוא מבנה משנתם. אצל שניהם מצויה שניות, שתי תיאוריות של מוסר בעניין אחד: אצל הרמב"ם — מוסר של 'מפורסמות' ומוסר של 'מושכלות'; ואצל ריה"ל מוסר של ה'מדרגה השכלית', שממנו מוליך נתיב למוסר ב'מדרגה האלקית'. הצד השווה שבהם, ברובד הראשון, העיקרון נקבע לפי המתחייב מטבע האדם כשהמכוון הוא לשמור על תקנות בקיום האישי; ואילו ברובד העליון של מוסר מנחה העיקרון המעמיד את האדם על הרוחני שבו. דבריהם נבדלים כשמגיעים למשקלה ההברתי־מוסרי של המשפחה. הרמב"ם מציע ברובד הראשון של המוסר את המשפחה כתא חברתי אלמנטארי, שמנגנון קיומו מובטח על פי שיקולים מוסריים־מעשיים, ואילו לפי ריה"ל מתמקד העניין החברתי בציבור השלם ולא בתא המשפחה המצומצם.

ברם, ההיפך מזה הוא המצב ברובד העליון יותר של המוסר. לפי הרמב"ם משמשת המשפחה מרכיב רגיל בהתעלות ובתיקון הרוחני־מוסרי של היחיד. כנגד זה לפי ריה"ל המשפחה היא יסוד מוסד של חברת הסגולה ומשמשת ערובה להמשכה של מורשת הסגולה ברצף הדורות.

ד"ר בנימין גרוס בודק את הנושא במשנתם של הרמן כהן ופראנץ רוזנצווייג. כל אחד לשיטתו רואה בקיום המשפחה את יסודות האמונה באמונה המשיחית המחאה נגד ביטול הפרט בתוך הכלליות האוביקטיבית. אך קיימים ביניהם הבדלים חשובים: אצל כהן, אין למשפחה היהודית שום יתרון, אם כי בה התגשמו לראשונה, ובכל שהרתם, עקרונותיה של דת התבונה. בניגוד קוטבי מופיעות השקפותיו של רוזנצווייג; רק המשפחה היהודית מסוגלת להכניס את היהודי בחיק הנצח. אורח החיים של המשפחה היהודית משמש ביטוי לקדושת החיים היהודיים.

מעמד האשה בארצות המזרח

ד"ר אליעזר בשן מלמדנו, כי עד תקופת ההשכלה היתה האשה היהודיה בארצות המזרח, מעורה בתרבות ובכלכלה הרבה יותר מאשר האשה המוסלמית. פה ושם היו גם נשים למדניות. בבגדאד הייז היתה ראש ישיבה בעמיה שבקורדיסטן. הלא היא אסנת בת ר' שמואל בראזאני. אך דווקא חדירת ההשכלה האירופאית על ידי חברת "כל ישראל חברים", גרמה למגמה מצד חכמי המזרח להרחיק את הבת מלימודים ולגונן עליה מפני השפעות זרות.

ד"ר מנשה שאוה מתריע כי לפי החוק הישראלי הנוכחי ולפי התקדים, זוכה הידועה בציבור לתנאים מועדפים על אשה חוקית. מאמר זה מהווה עידכון ופיתוח של מחקר שעשה פרופסור מנחם אלון בספרו 'חקיקה דתית' (תשכ"ח, 119־153). השוואה בין המאמרים מלמדת, שבחמש השנים שעברו בין שני הפירסומים הלך והתחזק מעמדה החוקי של "הידועה בציבור". אלון בזמנו איתר ארבעה עשר חוקים המגינים על הידועה בציבור ואילו שאוה מצא עשרים ושלושה! הידועה בציבור זכתה להחזקה כאשר היה מדובר על זכויות נפגעי מלחמה. מאז התבסס מעמדה ושופטים עליונים בישראל הדיפוהו על האשה החוקית בזכות לגימלאות.

האשה במקורות חז"ל

אברהם קריב ז"ל סוקר את הנושא בחז"ל והרי כמה מעניניו:

זכו — שכינה ביניהם: הפועל זכה הוא כאן מלשון זכות וזיכוך. בני הזוג יכולים לזכך את החיבור ביניהם עד שמתעלה למעלת שכינה ביניהם. אך ישנם גם חרינים, כאשר הנשים מציקות לבעליהן.

פרופסור ז. פאלק במאמרו מעורר כמה הרהורים.

הוא קורא שההלכה תיתן דעתה לייעוץ גינטי, עיקור חולי נפש, היתר הפלה במחלות תורשתיות וכו'.

הצעתו: "מחשבה רבה וכוח חידוש יהיו דרושים גם כדי להתייחס לחבורות הנוער ולנאמנות בני הנוער אליהן", חייבת להישמע גם על ידי ציבור המורים. לצערנו, שיטות החינוך המסורתיות לא הצליחו עם נוער השוליים ותבל שביזמות חינוכיות אין אנו תמיד במקום הראשון.

להצעותיו של פרופ' פלק בדבר תוספת קדושה להווי המשפחה יש להביא ראיה מובאות במאמרו של הרב א. ליכטנשטיין על הכפרה המיוחדת שבה מוכה הכהן הגדול את בני משפחתו ועל ריב"ל שהיה קורא במגילה לבני ביתו (ירושלמי מגילה פ"ב, ה"ה).

אבות ובנים

בספר זה אין רק שבחים על המשפחה וקינות על ירידת קרנה. כמה וכמה מאמרים בקובץ, המסתייגים במדה זו או אחרת מקבלת עול השגרה.

פנחס רוזנבליט ניצב לימין צעירים של תנועות מחאה הלוחמים כנגד שלילה של דור הורים. מאיר אוריין מוצא, שכמה וכמה מגדולי החסידות התרכזו בפעולותיהם יותר עם צעירי דורם מאשר עם הוריהם.

לפי הרב אבינר, קשר הרב קוק עטרות של התחדשות והתקדשות לדור הבנים הסולל מדעת ושלא־מדעת מסלולי גאולה. עם זאת מפליגים רוב המשתתפים במעלות המשפחה, הן אלה הבוחנים אותה בזווית הדורות והן אלה המתריעים על התרופפות המשפחה בזמננו.

דיני משפחה

הרב א. ליכטנשטיין מברר דעת ההלכה בסוגיה זו. לדבריו, ישנם מעט מאד דיני־משפחה החלים על המשפחה הגרעינית בשלמותה. רוב הדינים מתייחסים ליחסים מיוחדים, כגון: כיבוד הורים וכו'. וגם כאשר מדובר על משפחה, הרי רוב הלכותיה אינן מתייחסות למשפחה הגרעינית אלא למשפחה המורחבת. ההלכה מתנגדת להאלהת המשפחה. יש מן הזרות ליהדות בכל הערכה מופרזת של מימסדים חברתיים. ליכטנשטיין מסכם: "כתום האיסוף והסיווג עובדה אחת בולטת: הקציר דליל בהחלט. אין ההלכה מדגישה את המשפחה — ודאי לא את המשפחה הגרעינית — כיחידה הנוקטת יוזמות נרחבות".

יש לציין, ההלכה ביצרה את המשפחה במספר רב של דינים והלכות: יבום; דיני גאולת קרובים של שדה אחוזה, של עבד עברי והמוכר עצמו לעכו"ם; קדימת קרובים במצות צדקה; דיני אבלות, וחלק מהדינים העוסקים במושגים: "שאר בשרו" ו"משפחה". אפשר לנמק את האיסור לפקידת העם בהרחה לשלימות המשפחה. המפקד שבספר במדבר העמיד את שלימות עם ישראל על משפחות המצטרפות לבתי אב המצטרפים לשבטים. דיני המשפחה משתלבים עם חוקים שנועדו לבצר שלמות השבט (איזור נחלה בסרים לכל שבט, ב"ד של שבטים. האיסור להסב נחלה משבט לשבט) ואת זיקת האומה לארצה כגון יובל.

לא כך הדבר עם תיפקודי המשפחה. כמעט כל המצוות שנמסרו למשפחה (כגון: חינוך הבנים ושמחת המועדים, חובות ההורים כלפי ילדיהם וכיו"ב), הועברו, כאשר המשפחה אינה קיימת או אינה כמלאתן, לרשות היחיד או לאחריות בית הדין והציבור בכללו.

המשפחה נתבעת לחיי קדושה; קיימת ערבות אישית מיוחדת בין חבריה (שבת נה), במיוחד חייב ראש המשפחה לעבוד על המשבר. המשפחה מאבדת את סמכותה כאשר היא ניצבת כנגד ההלכה. יחזקאל מתאר בפרק י"ח מצבים שבהם היחיד תוור לא מחטאת נעוריו אלא גם ממורשת אבותיו.

יש להבדיל בין ההזיקה לשמירת דפוסיה של המשפחה, לבין תפקידה ההלכתי. בתחום הראשון הגדילה ההלכה לעשות. בתחום השני הכינה ההלכה תחליפים למסגרת המשפחה. ניתן לסכם בטרמינולוגיה של הגרי"ד סולובייצ'יק: "מצוות ברית הגורל ההצטמצם בחיק המשפחה, אך מצוות ברית הייעוד נשארו נחלת כלל ישראל ואין למשפחה בהם אלא זכות של "לכתחילה".

טיבן של נשואין

בניגוד לפרופסורים קופל, כהנא ואב פאלק, שהנישואים הם זיווג קדושה, בא ד"ר מ. ד. הר ואומר, שלדעתו ראשונים המסבירים דקדוקי לשון שבברכת הנישואין, אינם רואים בהם פעולת מצוה. אך מספר ראשונים, שאותם הוא אינו מביא, קובעים שיש מצוה במעשה הנישואים. לפי הרמב"ם נקבעת המצוה בברכות הנישואים. לפי הר"ן קיימת מצוות נישואים שקיומה היא בקניין כסף ובחופה ואינה מתמקדת דווקא בשעת הברכה.

ד"ר הר מנסה להסתמך על המושג "אפקעינהו רבנן לקידושין מיניה", כדי להוכיח "שבמקרה חריג, כשיש חשש שמתוך הסטאטוס המשפטי של נישואין אפילו תצא תקלה לאשה, או לחברה כולה, מעדיפים חכמים חיים משותפים של בני הזוג בלא נישואין". דברים אלה אינם נכונים. חכמים הפקיעו קידושין בגלל שתי סיבות: א) כסיוע משפט לגט מדבריהם כאשר הזוג התגרש בפרעל; ב) כדי למנוע מראש קידושי חטיפה או קידושי אונס. מעולם לא אישרו חכמים לכתחילה חיי אישות בלי אירוסים ונישואים. דברי הר סבירים לגבי קניין הקידושין, אך לא לגבי מוסד הנישואים והבית היהודי. קניין הקידושין הוא מעשה האוסר את האשה על כל העולם. מטרת הנישואין היא הקמת בית בישראל, ואותו יש למלא בתוכן קודש. הנוסח הסתמי "באיי מקדש עמו ישראל", מביע קדושה זו, עם ישראל נבנה ממשפחות וכל משפחה מהווה נדבך לבניין האומה.

אף את ברית סיני נוהו חכמים במתכונת חוזית יבשה, ולא נוח דעתם עד שצרפו לה "מדוהה". כל ברית אביהית משתתה על שני גורמים: על חוזה משפטי מחייב, ועל חבלי חיבה שחייבים להתפתח חדשים לבקרים.

מבחינה עניינית, רק התחום הראשון שייך לעולם ההלכה ונכנס לקטגוריות שלה. זוג נשוי, החי באופן בלתי מוסרי, אינו ממלא אחר הדרישות הנעלות של הנישואין, אך אינו מפקיעם. קניין אשה נכלל בתלמוד בפרק הקניינים (קידושין פ"א) ולא במסכת אבות.

ברם, תכנם של הנישואים, כפי שמובע בברכותיהם ובאגדות חז"ל, חורג מתחום הריאליה המשפטית אל תחומי הנצח.

ספר השנה למחשבת היהדות, שנה ל"ח, משרד החינוך והתרבות, המחלקה לתרבות תורנית, ירושלים — תשל"ו.

הדים

משברים בחיים פוליטיים

משברי הריפובליקה על שקרים בפוליטיקה. מרד אזרחי ואלימות, רעיונות על פוליטיקה ועל מהפכה. מאת חנה ארנדט, "הוצאת הארקורט ברייס יובנוביץ", — נו יורק. 240 עמוד.

מאת משה אפרת

לפנינו ספרה האחרון של הוגה הדעות והסוציולוגית הנודעת יהודיה גרמניה שהשתקעה בארצות הברית. המחברת המצטיינת בחריפות בלתי־רגילה כתבה פעם באחד המאמרים שלה שההגות, החשיבה אינה, אלא פעילות המכוונת נגד החברה, פעילות מהותית, אוכבת שקטה ומסרבת של כל סדר ומשמעות מקובלים בחברה האנושית. ההוגה העצמאי הבלתי־תלוי לעולם אינו מוכן להשלים עם ההרגלים המקובלים ועם המוסדות המוכרים של המדינה בה הוא חי אם הוא נאמן לעצמו ולהשקפותיו לעולם אינו חדל מלחפש נקודות תורפה במבנה החברתי והמדיני. הוא יעשה תמיד כמיטב יכולתו, כדי לפגוע בתמונה העצמית היפה שהחברה מציירת לעצמה. איש זה יתקוף תמיד את הפער הניכר בין המראה לעין לבין המציאות, בין המצוי לבין הרצוי. הוגה הדעות הפוליטי והחברתי הישר והמעמיק לא יסתנוור על ידי "אידמים", יסלק ביד בטוחה את השקרים המוסכמים המוספים את האמת ומטשטש אותה. הוא יעמוד על הפיגור בסדר החברתי או על הדגלים ברצון השנוי המהפכני.

יש לזכור שאיש מסוג זה אינו אידיאולוג, אלא הוגה דעות.

חנה ארנדט נמנתה, בסוף היה בעיקר, על אותם המעטים שהיו מעורבים בגד ההגותי של ענינים הפוליטיים ואין כמעט שום תופעה בחיינו הפוליטיים שלא נבדקה על ידה בזכוכית המגדלת של כשרונה האנאליטי. סוציאליזם וקאפיטליזם, אנארכיזם ואליטיזם, אימפריאליזם והמהפכנות של "העולם השלישי", מרידי הסטודנטים כולם נבחנו על־ידי ארנדט בצורה אובייקטיבית במסקנות, אשר נאספו בספריה זה.

כל מי שיחפש וירצה לגלות אמת לגבי סוג כלשהו של "ראדיקאליזם" או "ליבראליזם" או "קונסרוואטיזם" בספר זה ינחל אכזבה. אולם כל מי שיגלה ענין בבקורת יסודית ביותר במבנה הפוליטי של עולמנו יעריך את חיבוריה, מכיון שהיא דרשה שנוי יסודי בכל המהלכים של חיינו הפוליטיים המודרניים. היא הוכיחה בספריה: "מקורות המשטר הטוטאליטארי", "בין עבר לעתיד", "על המהפכה", "אנשים בזמנים קשים", שסקולאריזם שאינו יודע מעצורים, חסר ערכים, יתר באופן קבוע ויסודי בין האזרח והמדינה. היא מוכיחה שאשלית "חירות" ליבראלית נרכשה לעתים קרובות למחיר של הפחתת ערכה של השתתפות פוליטית פעילה של העם. היא מוכיחה על פי דרכה שהמבנה הבירוקראטי של החברה המודרנית מאפשרת ביצוע מעשים שליליים מסורבנים ביותר על ידי פקידים בינוניים ולמטה מזה. המסקנה אליה מגיעה המחברת אומרת שהוסר ההזדמנות והאפשרות לפעולה אנושית יוצרת על ידי המוני נשים וגברים יוצר לא רק משבר חברתי חמור אלא ממש את ההיפך: פעולה מזומה ושלילית המובילה לבסוף לדיכוי ואף למלחמה.

חנה ארנדט שהחלה לפעול באמריקה בשנות החמישים וגילה ברעיון של משבר מתמשך בחברה האמריקאנית, לא זכתה תמיד להערכה. בדרך כלל רווחה הדעה על עבודתה על מחקריה שאין אלו אלא תפיסות מסעות של אדם שנמלט מפני זוועות אירופה ומסקנותיה אינן חלות על החברה האמריקאנית. בהנחה זו אין תומכים כיום. הכל מסכימים למסקנה, מוגרת תגיה זו דוגיה, סוציולוגית חברתית ופוליטית, שהציגה את העולם. עשויה להחשב באחד הימים למאורע החשוב ביותר המרכזי של עשרים השנים האחרונות.

אחד הפרקים החשובים בספרה, הנושא את השם המפתח: "שקר בפוליטיקה — הרהורים על מסמכי הפנטאגון", ראוי לתשומת לב מיוחדת. היא מגנה את הזלזול בו נהג משרד המלחמה באוחזי אמריקה ומשאילה ביטוי בו השתמש הפנטא־

(סוף בעמוד 8)

פגישות עם יהודים שונים

מאת טוביה פרשל

בשנת 1954 ערך פרופ' בר־ציון דינור המנוח, והוא אז שר החינוך והתרבות בממשלת ישראל, ביקור רשמי אצל אלברט איינשטיין בפרינסטון. שני האישים קיימו שיחה ארוכה.

דינור ידע הרבה על אישיותו ויהדותו של איינשטיין, אך בשיחה זו הופתע להיווכח כמה גדולה היתה יהדותו של גאון־מדע זה, אשר כגודלו בפיסיקה כך היתה מידת פשטותו וענוותנותו.

"איינשטיין היה יהודי גדול, גדול מאד. גדול הרבה משחשבנו ומשידענו", אמר פרופ' בן־ציון דינור, כאשר סיפר לי על פגישתו עם הפיסיקאי.

נזכר אני במלים אלה כל אימת שאני קורא או שומע דברים על איינשטיין היהודי.

כך באחרונה, עת נמסר בעתונות, לאחר מותו של הרב ד"ר שמואל בלקין, כי כאשר נשיא ישיבה־אוניברסיטה בא אל איינשטיין כדי לבקש ממנו רשות לקרוא את שמו על בית הספר לרפואה שהוא עמד להקים ...הציע לו איינשטיין לקרוא את בית הספר בשם הרמב"ם.

וכך באחרונה, עת קראתי בספרו של פרידריך טורברג "הדודה יולשי" מכתב שכתב איינשטיין על הרגשתו כיהודי —

שעה שמכים אני כיהודיה
רוב־כוח אין לי,
אך בחשבי על האהדיה
שש לבי, כי יהודי אני.

מכתב זה שמע טורברג מהרמן ברוך; הסופר היהודי־הגרמני, אשר היה יושב בפרינסטון והיה בידידות עם איינשטיין. "ביקשתי את ברוך בתחנונים להמציא לי את המכתב בכתב־ידו של איינשטיין, כותב טורברג. "רציתי לשים אותו במסגרת כדי שיהיה תמיד לנגד עיני, אך לצערי הרב לא הספיק לעשות כך".

טורברג הוא מספר ומשורר, מבקר ומסאי. בן עשרים ושתים היה כאשר קנה לו שם בספרות הגרמנית עם הופעת הרומן הראשון שלו בשנת 13. הוא נולד וגדל בווינה ולמד בפראג, שם קירב אותו מאכס ברוד. במלחמת העולם השניה, הוא אז מתנדב במערב אירופה, שירת בצבא הצרפתי. אחרי מפלת צרפת ברח לספרד ופורטוגל ומשם לארצות הברית. בשנת 1951 חזר לווינה. יצירותיו תורגמו לשפות רבות.

הספר "הדודה יולשי", רובו ציורים מחיי הבורגנות היהודית במרכז אירופה, ביחוד בוינה ובפראג, בשני הדורות שלפני השואה. יהדות זו העמידה סופרים, אמנים ואנשי מדע שהיו מראשי המדברים בחיי התרבות של מדינותיהם. רבות האמרות והאנקדוטות בספר, כי אלה מצטות־המלים יש בהן לעתים להאיר ולתאר יותר מדיונים והסברים ארוכים. יש כאן סיפורים על אישים מפורסמים ועל אנשים פשוטים, על ספרות, תיאטרון ועתונות, על מקומות, עסקים ומוסדות, על נהגים והליכות, על מאכלים ומסעדות ועל בתי־הקפה הנודעים של וינה. טורברג הוא אמן הסיפורת ותיאוריו מושכים ומקסימים, אך תבל שיש בספר גם מעט דברים אשר נפש יפה סולדת בהם והשתיקה היתה יפה להם.

אין בכוונתנו להרחיב כאן את הדיבור על הספר. הזכרנו אותו אגב הבאת מכתבו של איינשטיין, אך מכיוון שכבר נגענו בו לא ניפרד ממנו מבלי להזכיר לפחות אחד מסיפוריו המעניינים.

פרק שלם מוקדש לאישל, העיר האוסטרית שהקיסר פראנץ יוזף בחר בה למשכב־קיץ. היו באים לשם מכל רחבי הממלכה האוסטרית־הונגרית, וביחוד מווינה, כדי לבלות את הקיץ בעיר בה שהה "הקיסר יורם הזדי". ילד היהודי כאשר ביקרתי בעיר זו עם הורי צ"ה. שלטון האבסבורג עבר כבר מזמן. אך אווירת "הקיסר־הי־" היתה שרויה עדיין על רחובות אישל, גניה ובנייניה.

יהודים רבים היו באים לאישל לימי הנופש. האין צריך לומר, כי גדול היה חלקם בחיים החברתיים וההתרבותיים של העיר. טורברג מזכיר הלצתו של הקומיקאי הוינאי ארמין ברג: "חמש מאות מליון סינים יש בעולם, ורק חמישה עשר מליון יהודים, למה אם כן אין רואים באישל אפילו סיני אחד".

והוא מביא סיפור מעשה "אחד הידעים ביותר, ואשר היה יכול להתרחש רק באישל. במיילת של אותה העיר". ומקדים הוא לו סיפור אחר הלקוח מספר "ראדצקי־מארש" ליוסף רות:

המרוזנים בגליציה. הקיסר הזקן רוכב עם פמלייתו לעיירה הסמוכה לשדה־המערכה. משלחת של יהודי המקום באה לקראתו, בראשה זקן־העדה. הוא נושא עמו ס"ת ורצונו לפתח אותו הוא אומר להגיש לקיסר. הקיסר מקבל את מנחת־הכבוד ומקשיב רב קשב לדברי התהילה של הזקן הנאמרים בעברית. לאחר שהקיסר נתן את האות להמשך המסע, פונה השר קאוניץ, אשר רכב מאחורי הקיסר, לשכנו ואומר: "לא הבנתי אף מלה בדבריו של היהודי הזקן". הקיסר שמע את ההערה. הוא הופך פניו אחורנית, וכשחיוך קל מרחף על שפתיו הוא מוכיח את השר: "קאוניץ הביבי, הרי דברי היהודי לא היו מכוונים אליך כלל וכלל".

עד כאן סיפורו הדמייני של רות, שטורברג רואה בו תיאור של הבנה נובעת־ללב שאפשר לו להתקיים לעתים בין זקנים שאין להם דבר משותף מלבד הזיקנה.

*

את סיפור המעשה שהתרחש באישל, שמע טורברג מבנו של אחד האנשים שהיה עד־ראייה לו. שעת הבוקר. שלושה גברים בגיל הזיקנה מהלכים להם בטיילת. הם רואים את הקיסר, אשר אף הוא עורך טיול־בוקר, שניים מן השלושה מסירים כובעיהם וקדים קידה גדולה. השלישי, הבארון קאלר הזקן, סר מצידם צעדים אחדים הצידה והוא עומד, כובעו חבוש לראשו ושפתותיו רוחשות. שלישו של הקיסר אץ למלא חובתו ולהיטפל לאדם שהוא חושבו למזלזל בכבוד המלך, אך פראנץ יוזף — אשר בדרך כלל מחמיר היה בענייני נימוס — מעכב עליו. "הנח לו, הנח לו", הוא אומר לשליש, "זה בסדר". הקיסר מברך את השלושה וממשיך בדרכו.

מעיר טורברג: ודאי, הקיסר לא היה יכול לדעת כי הבארון קאלר הזקן, אשר אף לאחר שהועלה לדרגת אציל הוסיף להחזיק במצוות דתו, היה מברך אותה שעה הברכה שמברכים על ראיית מלך ממלכי העמים, ועל כן לא הסיר כובעו מעל ראשו. הקיסר לא היה יכול לדעת זאת — אך אפשר שהוא חש מעין דבר זה.

מוסד הרב קוק

ת. ד. 642 ירושלים

זה עתה הופיע

דברי הימים לישראל ולאומות העולם

עד לחורבן בית שני

ספר לימוד לבתי־הספר העל־יסודיים הדתיים ולישיבות התיכוניות

מאת

ד"ר מרדכי ברויאר

המחיר: —.40 ל"י

משרד ההפצה: תל־אביב, רח' אלנבי 87, טל. 295036

בית המדרש לרבנים באמריקה

עומד להופיע:

פירוש למשנה מסכת שבת, נוסח כ"י קויפמן
תוספת דפוס ראשון רנ"ב עם שינויי נוסחאות, בצירוף מבוא והערות — אברהם גולדברג

ספרים אחרים בהוצאתנו:

* אוצר השמות לתלמוד בבלי. כרך א' (אבא—הונא) — בנימין קוסובסקי —.100 ל"י
* אוצר לשון התנאים למכילתא (4 כרכים) — בנימין קוסובסקי —.260 ל"י
* אוצר לשון התנאים לספרא (4 כרכים) — בנימין קוסובסקי —.260 ל"י
* אוצר לשון התנאים לספרי (5 כרכים) — בנימין קוסובסקי —.525 ל"י
* מסכת עבודה זרה, כ"י בית המדרש לרבנים בניו־יורק — שרגא אברמסון —.122 ל"י
* ספר היובל לכבוד אלכסנדר מארכס (1 כרך בעברית — 1 כרך באנגלית) עורך שאול ליברמן —.146 ל"י
* ספר היובל לכבוד מרדכי מנחם קפלן (1 כרך בעברית — 1 כרך באנגלית) עורך משה דייוויס —.205 ל"י
* ספרי זוטא — שאול ליברמן —.40 ל"י
* ספרי על דברים — אליעזר אריה פינקלשטיין —.60 ל"י
* פירוש ר' יהונתן מלוניל על המשנה והרי"ף מסכת בבא קמא — שמא יהודה פרידמן —.69 ל"י
* פסיקתא דרב כהנא (2 כרכים) — דב מנדלבאום —.162 ל"י
* פירושים וחדושים בירושלמי חלק ד' — לוי גינצבורג, סודר וערוך ע"י דוד הלבני —.60 ל"י
* שערי תורת בבל — זאב וולף רבינוביץ, ערוך בידי ע"צ מלמד —.40 ל"י
* תוספתא ותוספתא כפשוטה: זרעים, מועד נשים (עם קונטרס תיקונים והשלמות — 13 כרכים) — שאול ליברמן —.785 ל"י
* תורת כהנים ע"פ כ"י רומי 66 — אליעזר אריה פינקלשטיין —.81 ל"י
* Hellenism In Jewish Palestine — Saul Lieberman IL. —.40
* The Structure of Jewish History and Other Essays — Heinrich Graetz — Translated, and Introduced by Ismar Schorsch. IL. —.48

הזמנות בדואר:

בית המדרש לרבנים באמריקה, נוה שכטר, ת.ד. 196, ירושלים. טל. 31121

יד הרב הרצוג

מכון התלמוד הישראלי השלם

ספרים חדשים

● משנה זרעים עם שינויי נוסחאות
מכל כתבי־היד וקטעי הגניזה של המשנה עם השוואות לנוסחאות שבספרי ה"ראשונים", בירורים ומבואות, בעריכת הרב ניסן זק"ש ז"ל, ועם ציונים לראשונים בעריכת הרב צבי שפירא.
ח"א: 420 עמ' עם 64 פקסימליות. המחיר —.70 ל"י
ח"ב: 512 עמ' עם 48 פקסימליות. המחיר —.70 ל"י

● תלמוד־כתובות עם שינויי נוסחאות
מכל כתבי היד וקטעי הגניזה של התלמוד עם השוואות לנוסחאות שבספרי "הראשונים" ועם שנויים לרש"י ע"פ כתבי יד ועם מסוה"ש השלם, הערות, בירורים ומבואות בעריכת הרב משה הרשלר.
ח"א: דפים ב—נג, 504 עמ' עם 46 פקסימליות. המחיר —.70 ל"י
ח"ב: נד — סוף המסכת, עומד להופיע במהרה
בדפוס ובהכנה: תלמוד סוטה, יבמות ועוד.

● פירוש הריבמ"ץ השלם לזרעים
על פי שני כתבי־יד עם הערות והארות מאת הרב ניסן זק"ש ז"ל. 470 עמ'. המחיר —.60 ל"י

● פסקי הרי"ד ופסקי הריא"ז
על כל הש"ס, מתוך כתבי־יד שטרם נתפרסמו מעולם, עם הערות והארות ומבואות מהרב אברהם ליס והרב א"י ורטהיימר.
ח"א — ברכות ושבת; המחיר —.60 ל"י
ח"ב — עירובין, פסחים, יומא, סוכה; המחיר —.60 ל"י
ח"ג — ביצה עד סוף מועד; המחיר —.60 ל"י
ח"ד — יבמות וכתובות; המחיר —.60 ל"י
ח"ה — בבא קמא. המחיר —.50 ל"י
יתר הכרכים בדפוס ובהכנה

*

מכון התלמוד הישראלי השלם
יד הרב הרצוג, בית וגן, ירושלים
מכירה ראשית: — ביפ"ס ניטלה, בילו 4, תל־אביב

مطابق للأصل

מי מונע חלוקת הלבנון כיום?

מאת ד"ר י. נפתלי

עם פרוץ מלחמת האזרחים בלבנון הודיעו הנוצרים בגלוי, שהם מעוניינים בחלוקת הארץ והקמת מדינה נוצרית דוגמת החבל האבטונומי שלהם כלפני מלחמת העולם הראשונה. המושלמים כצדם הודיעו לאחרונה, שהם מקימים שלטון מושלמים בשטחים הנמצאים בידיהם. אם כן לכה לא להלק את הארץ ולשים קץ למלחמת האחים ורויית הדם?

התשובה היא: הלבנונים אינם כיום אדונים לגורלם לקבוע בעצמם את הענינים בארצם. הקאתולים ב־עולם עם האפיפיור בראשם, אינם מעוניינים בהקמת מדינה נוצרית ב־בזורת ההיכון ביניני. גם עמי ערב אינם מעוניינים בחלוקת הלבנון מ־סבות שלהם, בפרט אחרי שקמו שני צירים שלהם. האחד: סעודיה הערבית, מצרים וסודאן, השני: אלג'יריה לוב ועיראק.

צירים אלה קמו אחרי כניסת צבא סוריה ללבנון. הסורים, הנמצאים במצב כהיה עם מצרים ועיראק לא ויתרו על צירתה של סעודיה, גם לא על זו של פרס. אף על פי שהלה לאהדיניה ההתרבות שהראן — קהיר. הב בקורים, שבינך סעודיה, אף שהוא ידידו של סאדאת לא יעזוב אותם ליצוירי להם, כי לא יתן יד לנצחון של הציר השמאלי: אלג'יריה, לוב ועיראק.

אולם, אה המהיר משלמים הלבנו־נים, ידוע להם, בעיקר לנוצרים, שארצות ערב אינן דואגות לארץ אשר בראשה עומד נשיא נוצרי. בועידת הפיסגה של שרי החוץ ב־קאהיר, עיקר הדאגה היתה כיצד יהציר את המחבלים מהשתלטות ה־סורים עליהם. משום כך, דחו הנוצ־רים בלבנון את פתרוני ועידת קאהיר, כשם שהם דוחים כיום את הסכם דמשק — אש"ף. כי אין בו פתרון ל־מצב בלבנון. אלא הסדר בין סוריה לבין המחבלים.

שתי פיסגות ללא תוצאות מעשיות

ועידת הפיסגה, שהתקיימה לפני כמה שבועות בקאהיר, נראית בעיני כמה ראשי ארצות ערב כעין פיסגה בחסות ארצות הברית. כי מצרים וסעודיה נתנו את הטון בפיסגה זו והן נחש־בות כפרו־אמריקאניות. השתתפות אש"ף בועידה זו וההחלטה שנתקבלה לשיגור כח בינערבי ללבנון בכוונה להציל את אש"ף משליטת הסורים, לא הועילה להוריד מכנה את הכתם הפרו־אמריקאני שהושם עליה. אף ההסכמה סאדאת נשיא מצרים להתיר לאש"ף לפתוח מחדש את ה־משרדים שלו בארצו, לא עזרה לו להופיע כמגן העניין הערבי. כולם ראו בכך נסיון להציל את עצמו, ולבודד את יריבו נשיא סוריה בעולם הערבי.

עיראק, אשר שלטון שמאלי, מפ־לגת ה„בעת", שולטת בה כמו ב־סוריה, שלחה אוגדת צבא לגבול סוריה, בבגמה להחליש התקדמות צבא סוריה בלבנון. אבל נהגה בכך העובדה יחס ישיר לנשיאה של מצרים, כי בעיני ראשי הארץ הזאת נחשב סאדאת על לזכן האחרון כימני, מפני שעבר להנהגה הכביב, בהשפעת ה־רוסים להשפעת האמריקאנים. משום כך, לא נכנסה עיראק למסגרת הציר ריאד—קאהיר—חארטום, אף על פי, שהיא בהתנגדות לסוריה, כי ציר זה נחשב לימני. לכן, עיראק הולכת בדרכים בשלה נגד סוריה, תוך תי־אום עם לוב ואלג'יריה, אבל לא עם מצרים.

ועידת פיסגה שניה התקיימה לפני זמן קצר בריאד, בירת סעודיה. ל־מעשה, דנו שם באותם הנושאים שנידונו לפני כן בועידת קאהיר, היינו — כיצד להציל את הלבנון, קרי המחבלים, מהשפעתה של סוריה. אלא, שבפיסגה זו תפסה גם סודאן מקום מרכזי בדיונים וזאת אחרי הפיכה הנפל, שיזם רודן לוב קא־דאפי בסודאן. אחרי הפיכה נפל זו, נקבעו בריאד הדרכים כיצד לחזק את שלטונו של הגנראל נומיירי בסודאן. מצרים הבטיחה לו עזרה צבאית כדי למנוע הפיכות דומות בעתיד וסעודיה הבטיחה לו להגדיל את סיועה הכספי.

אולם, בעיית היסוד היתה הלבנון, כלומר לא המצב בארץ זאת וכיצד למצוא לו פתרון, אלא כיצד להביא לידי פיוס בין נשיאי מצרים וסוריה כחד והסדר בין סוריה לבין המחבלים — כאידך. כאמור, עיקר הדאגה איננה לבנון, אלא כיצד למצוא הסדר בין ראשי ארצות ערב המתחרים ביניהם שהמחבלים לא יצאו בזולים מהסדר כזה.

גם ההחלטה בקאהיר ובריאד לש־מור על שלימותה הטריטוריאלית של הלבנון, לא באה תוך דאגה לעתידה של ארץ הארזים, אלא בהתנגדות ביורה, מה"ה בין הלבנון לא יפול בידי הסורים, כאשר נשיאה של סוריה יבוא לידי מסקנה, שקשה לו להשתלט על הארץ הזאת כולה ורוצה להסתפק בחלק ממנה.

אשר לפרס הדבר, כי הארץ הזאת הצטרפה לציר ריאד, קאהיר, חארטום, בפרט אחרי ביקורו של נשיא מצרים אצל השאה, שהוגדר בקאהיר כ־מוצלח ביותר. מה עוד, שהושג ב־ביקור הזה תיאום צבאי בין שתי הארצות האלה, שקיימים בצ־ריים יחסים בלתי טובים בפרס. למעשה קיימת הגונה בדבר וסאדאת לא השיג עזרה ממשית עם ביקורו זה בטהראן לפני כמה שבועות. האמת היא, שהשאה רעוני לבוא לעזרתה של מצרים נגד סוריה השמאלית, אלא, בכוון שעיראק השמאלית גובלת עם פרס מעוניינת גם היא לפגוע בסוריה. אף שלחה צבא לגבול סוריה כדי למנוע ההתקדמות המהירה של צבא סוריה בלבנון — נמנע השאה מ־לצאת בגלוי נגד סוריה.

אומנם, הוא עשה שלום עם עיראק וכתוצאה מכך בא הקץ למרד ה־כורדים בעיראק, שאיבד את תמיכתה של פרס, בכל זאת השאה איננו מעוניין, שעיראק תתחזק ביותר ו־מעדיף היא להשאיר את המצב בלבנון כמות שהוא, צבאות סוריה ועיראק יחנו בגבולה ארצה־הם ד־תהיה לפרס מנוחה במשך זמן מסוים מצד עיראק.

השאה קבל אומנם באהדה את הצעת נשיא צרפת ואלרי ג'יסקאר ד'אסטן לקיים בפאריס שולחן עגול במטרה למצוא פתרון למשבר ב־לבנון אבל הוא לא עשה שום מאמץ להגיע לידי הגשמת ההצעה הזאת להשפיע על נשיאה של סוריה אסאד, שהודיע שמוכן הוא לקבל הצעה זו.

בתנאי לשבת רק עם לבנונים בלבד ולא בהשתתפות אש"ף, כי לדעתו המחבלים אינם צריכים להיות צד בסכסוך זה, שבין נוצרים לבין מוס־לימים בלבנון, כדבריו: הלבנון איננה פלשתינה.

כאידך, ישנן ארצות ערב, כגון אלג'יריה ולוב המתנגדות להחלטות ועידת הפיסגה בקאהיר ובריאד. הן מעוניינות למנוע כיבוש הלבנון ע"י סוריה יותר עם זאת יש להן ענין למנוע בכל מחיר התקרבות סוריה—מצרים. למרות מאמציו הר־בים של ראש ממשלת לוב, הקולונל ג'אלוד, למצוא פתרון למצב בלבנון — התנגד הוא בכל תוקף להתקרבות אסאד—סאדאת, כי מצרים היא ה־אויב הגדול ביותר של לוב.

גורמי חוץ מונעים חלוקת הלבנון

כאמור, ארצות ערב, עד כמה שהן מעוניינות לשים קץ למלחמת האחים בלבנון, אינן עושות מאמץ רב לשם כך וזאת גם אחרי משלוח כוח בינערבי ללבנון, שלמעשה הוא כוח שיטור סמלי בלבד. הן אינן מוכנות להיכנס למלחמה עם סוריה.

סוריה חשבה תחילה שהיא לבדה תוכל להסדיר את הענין בלבנון. מה עוד, שבעיני הסורים ארץ הארזים היא חלק בלתי נפרד מארצם. ה־חלוקה לשתי ארצות: סוריה ולבנון ע"י הצרפתים אחרי מלחמת העולם השניה הוא מעשה קולוניאלי, שיש לחסלו ועתה ההזדמנות לכך. הסורים מתנגדים גם לחלוקת הארץ ולהקים מדינה נוצרית קטנה, כפי שהת־קיים חבל נוצרי אבטונומי בשלטון התורכים ובחסות הצרפתים, כי ל־דעתם לבנון כולה הוא חלק בלתי נפרד מארצם.

אסאד, נשיאה של סוריה, סמך ב־עיקר על הצד הפסיכולוגי בכניסת צבא לסוריה. הוא חשב, שמצב הופ־עת צבא סורי בלבנון ישים קץ למלחמת האחים בארץ הזאת והיא תישאר מאוחדת בחסותה של סוריה. היה גם בטוח, שהמחבלים לא יעיזו להתגרות בו. משום כך, חשבו ב־דמשק, שהענין ייגמר תוך שבוע ימים והעולם יועמד בפני עובדה מוגמרת. למעשה, התקדם הצבא ה־סורי בשטחים ריקים וכמעט ללא התנגדות מאיזה צד שהוא, הנוצ־רי או המושלימי. אלא, שהמצב החריף כאשר הצבא הסורי הגיע עד לשערי העיר צידון ונתקל שם בהתנגדות עזה מצד המושלימים והמחבלים.

עמי ערב, כשם שהם מתנגדים ל־השתלטותה של סוריה על הלבנון, כך הם מתנגדים, כאמור לעיל, ל־חלוקתה של הארץ הזאת. הם לוקחים בחשבון, שהחלק המושלימי ב־לבנון יפול כפרי בשל בידי הסורים והם ישלטו גם על אש"ף. לכן, הוחלט בועידת קאהיר וריאד לדאוג לשלימותה הטריטוריאלית של ה־לבנון.

אשר ללבנונים עצמם, עם פרוץ מלחמת האחים רוויה הדם בארצם — הנוצרים היו הראשונים לדבר בגלוי על חלוקת הארץ והקמת מדי־נה נוצרית, דוגמת המדינה, שהתקיימה עוד לפני מלחמת העולם ה־ראשונה. עיקר בשבילם היתה עיר הבירה ביירות, שיהיה להם חלק גם בעיר הזאת, כי לא היה להם חלק בה בעבר.

אולם, הם לא קבלו עידוד משום ארץ קאתולית וגם הותיקאן שתק. ברומי הסבירו, שהאפיפיור לא הת־להב כלל וכלל מהקמת מדינה נוצ־רית בימינו אלה בקרב ארצות ערב. עד למלחמת העולם הראשונה הת־קיים חבל נוצרי אבטונומי בלבנון בשלטון תורכי, אבל בחסות הסמויה של צרפת. אז ידוע היה, כי אם יפרצו מאורעות בלבנון והנוצרים יסבלו שם כפי שהיה הדבר בעת טבח הדרוזים במארונים — יבוא צבא צרפתי לעשות שם סדר.

לא כן הדבר כיום, בימי פריחת הלאומניות הערבית ובזמן שקיימות ארצות ערביות עשירות שהעולם ה־גדול רוצה ביקרן. אם תוקם כיום מדינה נוצרית במזרח התיכון, יהיה מצבה דומה לזה של ישראל. כל הערבים שבאזור ירצו להרוס אותה וישנאו אותה כמו את ישראל. מה עוד, שצרפת עושה כיום את מירב המאמצים למצוא חן בעיני הערבים ולא תשלח צבא להילחם בהם אם יתקיפו את המדינה הנוצרית. גם האפיפיור עצמו עושה רבות למען קרוב הדבוקה נצרות — איסלאם ואין לו כל ענין להתחיל במלחמות אתם. לכן, לדעת הותיקאן מוטב למצוא הסדר שכזה בלבנון אף אם הנוצ־רים יצטרכו לוותר כעת על הפריבי־לגיות שלהם. הסדר כזה יהיה מועיל ממדינה קטנה עם צרות רבות.

לכן, כשנעצה הסכם בין הנוצרים והמושלימים בלחץ הסורים, שלפיו אין עוד פריבילגיות לנוצרים כמ־קודם ולא נתן יתרון למושלימים, נשמו לרווחה בותיקאן ובארצות ה־מערב. הלוא, לפי הסכם זה, בבית הנבחרים בלבנון יהיה מחצית נוצ־רים, במקום ששה נוצרים על חמשה מושלימים. נשיאות המדינה תישאר בידי הנוצרים, אבל הנשיא איננו מוכרח להיות מארוני כמקודם. תוקם מועצה כלכלית להנהיג ריפורמות והצבא יהיה פתוח לכל.

הותיקאן הסכים להסדר זה, כי רצה למנוע הקמת נקודת מוקד חדשה מדינה נוצרית, לתהומה את הערבים נגדה ותגרום למתיחות בין נוצרים לבין מושלימים בעולם. בהעדר תמיכה מאת האפיפיור והעולם ה־קאתולי, לא היתה ברירה לנוצרים בלבנון, אלא לקבל את הכתיבים של המושלימים, בלחץ הסורים, ש־לפיהם יהיו פיוסות במעמדם בלבנון.

המושלימים, בראשותו של ג'ונ־בלאט, הנלחמים בסורים, הודיעו לאחרונה שהם מקיימים שלטון מוש־לימי אבטונומי בחלקי הארץ הנמצ־אים בידיהם. נוכח המצב הקיים, כאשר צבא סורי חונה בלבנון ואין בדעתו לעזוב את הארץ הזאת גם אחרי שתוקם שם כח שיטור בינערבי — מעדיפים המושלימים לחיות ב־מדינה קטנה משלהם ובלבד להיות עצמאיים ולא תחת שלטון הסורים. ייתכן, שחיים הם בתקוה, כי אחרי חלוקת הארץ והקמת מדינה נוצרית עצמאית, שתהיה לצנינים בעיני ה־ערבים, הרי אז יוכלו להתקיפה ו

לכבוש אותה בעזרת עמי ערב, כשם שהכילו את מדינת הצלבנים בימי הביניים.

לבנון לא תחזור להיות מה שהיתה בעבר

המצב בלבנון הסתבך עד כדי כך, שאין לשום צד החזות בדבר עתיד הארץ הזאת. יש הרואים יד המעצ־מות הגדולות בשפיכות הדמים ש־בלבנון. האמריקאנים, לא גרמו ל־אנדרלמוסיה הקיימת כיום בלבנון, אבל כאשר שפרצו שם המאורעות, מנסים הם להפיק ריווח בהם. משום כך, לא מיהרו נהגים לעשות שם סדר, כשם שעשו זאת לפני כ־עשרים שנה.

יתר על כן, כשנכנס הצבא הסורי ללבנון והתחיל ללחום במחבלים ו־זאת בניגוד לרצונה של רוסיה, חשבו בוואשינגטון, כי הגיע הזמן למשוך את סוריה לצדה. מאידך, רוסיה ש־עשתה מאמצים רבים לשמור על המשך השפעתה בסוריה, גם היא לא נקטה באמצעים נגדה, פרט ל־כמה אזהרות שנשלחו ממוסקבה ל־דמשק. הרי למעשה הרוסים לא עשו דבר של ממש למנוע השתלטות סוריה על הלבנון וקוסיגין היה די מאופק בביקורו האחרון בדמשק.

אשר לערבים, הם מפולגים ביניהם בדבר הפתרון בלבנון. קמו שני צי־רים של עמי ערב וכל אחד מהם איננו נותן לשני להסדיר את ה־ענינים בלבנון. אף על פי שכלפי חוץ, הם מקיימים ועידות פיסגה, שולחים כח שיטור ללבנון, אבל סמלי בלבד. הלבנונים עצמם ממשי־כים להילחם ביניהם באכזריות רבה ומאז פרוץ מלחמת האחים, נהרגו כבר כמה אלפים ונמצאים פצועים רבים. כלכלת הארץ נהרסה, ספק רב אם ביירות תוכל לחזור ולהיות ה־מרכז הכספי והבנקאי במזרח התיכון כפי שהיתה מקודם בפרט, כאשר עשירים רבים עזבו את הארץ.

במצב דברים זה, אין כיום שום הודעה כיצד תיגמר המלחמה בלבנון, מה יהיה מצבה בימי השלום הן מ־בחינה טריטוריאלית הן מבחינה כלכלית. כמובן, קשה גם לנבא מה יהיו היחסים עם ישראל, כאשר ה־ערבים אחרי הפילוג שביניהם ירצו להפגין שוב ובגלוי אחדות ביניהם על ידי שנאה לישראל.

*

ההסכם החדש סוריה — אש"ף וה־התנגדות כצדים אליו, מוכיח בעליל, שגורמי החוץ קובעים את גורלה של הלבנון. כל עוד שיתקיימו מאבקים פנימיים בין עמי ערב לא יהיה שקט בלבנון. כי במצב של היום אין בידי הלבנונים להחליט לעצמם, ומכאן, המשך הקרבנות בארץ הזאת.

*

המהפכה של הנוצרים בלבנון מח־זקת את הדעה שבקרוב יוכרע שם, על חלוקת המדינה. אמנם, ראשי ה־פלגות נמנעים, בשלב זה, לדבר על כך בגלוי, מה גם שסוריה אינה גו־רסת חלוקה כזו. עם זאת נראה ש־ענין החלוקה של לבנון הוא בלתי נמנע.

על מה שבתו המכולתניקים השבוע?

מאת צ. גולן

אחת השביתות המוזרות, השנויות ביותר במחלוקת, ויש אומרים הכושלות, בתולדותיה של מדינת ישראל למודת השביתות הסתיימה ביום רביעי בקול ענות חלושה, אך עם הבטחה הגיגית לשביתות נוספות שבדרך. כוונתנו לשביתת החנוונים כמובן.

מוזרה, שכן היתה זו בעצם שביתה לחצאין בלבד, שביתה כלפי חוץ, כאשר רוב חנויות המכולת היו סגורות להלכה, אבל בדיקתנו העלתה, כי לקוחות קבועים ועקרות בית וותיקות הצליחו בהיחבא, ותוך ניצול קשרים אישיים עם המכולתניק (או אשתו) להשיג גם בימי שני, שלישי ורביעי כל מיצרך חיוני שאזל לפתע. ושנויה במחלוקת מדוע?

משום שכל גוף רשמי הקשור בשביתה הכריז הכרזות מתנגשות בדבר היקפה וניהל מלחמת מספרים משלו. בהתאחדות הסוחרים הכללית, שארגנה השביתה, שמענו כי 8000 חנויות היו סגורות ברחבי הארץ. דובר משרד המסחר והתעשייה, גד סואן, טען כי ס"ה חנויות המכולת בישראל, כולל רשתות השיווק וה־צרכניות, מגיע ל־6700, בהוכן רבות היו פתוחות גם בימי השביתה. באר־גון הארצי למסחר בישראל הודיעו לנו כי כ־4000 חברים בעלי המכולת (מתוך המספר הכולל של 8000) קיבלו הוראה להצטרף או לא להצ־טרף לשביתה לפי מצפונם ורבים מהם (כל איזור הצפון של המדינה) החליטו להשאר פתוחים. עדות ש־קיבלה חיזוק באיגוד מחלקי החלב וגם בתנובה.

אבל, כמו שאמרה לנו עקרת בית קש־שה ביום שלישי ברחוב הקישון בדרום ת"א: „מה איכפת לי אם כולם סגרו או רק החצי סגרו, מה איכפת לי אם בסופרמרקט אפשר להשיג כל דבר — אני בקושי סו־חבת את הרגלים החולות שלי עד החנות בפינה ולא יכולה לרוץ בגלל חצי שקית חלב עד אמצע העיר. אצלי שותים היום בעלי ואני קפה שחור בלי חלב ואוכלים פרוסת לחם יבש בלי גבינה טריה ומחכים עד שגרשון שלנו יחליט לפתוח מחדש."

מה הכשיל את השביתה?

מה שהכשיל במידה מסויימת את שביתת החנוונים היא אכן אותה מערכת יחסים אישית, לאורך עש־רות שנים, בין „הגרשון שלנו" מן המכולת השכונתית וחוג לקוחותיו הקבועים שהוא יודע לספר את תול־דותיהם ותולדות בני משפחתם. ומ־צידה — מערכת חנויות השיווק הגדולות, שאחרי הלחץ והתור הזו־ניים בבוקרה הראשון של השביתה נשארו פתוחות עד השעה בערב ודאגו למלאי שוטף ומתחדש של מוצרי חלב ומאפה.

גם עגלות הלחם והחלב שעברו בשעות קבועות בפרוורים סייעו בהרבה. אידה לוי, למשל, פועלת בבית חרושת לאריגה ברחוב סלמה, המתגוררת בשכ' רמת־אליהו שליד ראשון־לציון סיפרה לנו: „אצלנו אין סופרמרקט קרוב אבל החנווני שלנו איש אחראי. הוא פותח כל יום לשלוש שעה את המכולת. חוץ מזה עוברת עגלה ומחלקת לחם ישר מהמאפיה..."

בשכונת התקוה, לעומת זאת, סי־פר לנו גבר צעיר שנשא על אחפיו סל רשת ובו ארבע שקיות חלב גדולות, כי אשתו שיש לה שלושה תינוקות בבית, סבלה מאוד מכך שלא יכלה לשלוח את בתם הגדולה, בת התשע להביא חלב מהחנות שליד הבית ואילו הוא עצמו נאלץ לאחר לעבודה כדי לנסוע ולהביא לה חלב טרי: „מה אגיד לך" סיכם האיש, „כל המלחמות במדינה עושים על הגב שלנו. כשהאוטובוסים שובתים — אנחנו אלה שהולכים ברגל, כש־החנוונים שובתים — אנחנו אלה שרצים אחרי החלב. רק הציבור ה־רחב שאין לו „פרייבטים" ואין לו דירה בצפון על יד הסופרמרקט, לא יכול לשבות..."

ובכל זאת, כאשר שאלנו את הגב' הקשישה מרחוב הקישון, שכבר הז־כרנה, האם „גרשון שלה" צודק במלחמתו ענתה: „מה רוצים מה־מסכן הזה שהוא בעצמו בקושי עומד על הרגליים כל היום? אחרי שלו־שים שנה במכולת שיתחיל לעשות להם כל מיני חשבונות וישים על השולחן שתמיד מלוכלך מהשמן של הדג מלוח ודרוב מצנצנות הלבן את המחברות שלהם בשביל לכתוב כל הכשן ביצים וחצי לחם שאני קונה, וכשאיזה ביצה נשברת בדרך או מתקלקלת ואני הולכת להחליף אי־תה, ששוב יפתח מחברות ויחוק מה שכתב קודם? אנחנו תלמידים של בית־הספר? כל פעם באים מה־ממשלה עם שגעון חדש. עושים פה צחוק מאנשים זקנים זי"

אין ספק שהבעיה אכן אנושית ולא רק פיננסית והיא נחשפה, כאילו במקרה, בעקבות ההקנה בהרשות לרישום כל ערך כספי. אין ספק שמה שמתגלה לעינינו הרי זו ההזדקנות ובמידה מסויימת גם האנכרוניזם של מקצוע ותיק בענף המזון בפני ההתפתחויות המודרניות. לא מקרה הוא שהחנויות קטנות נסגרות כל שנה. לא מקרה הוא שרוב שלם של חנוונים עומד לפרוש בלי שיימצא לו יורש. הצעירים „בהייפר־מרקט" במקום שבו ניתקה קודם לכן המכולת הישנה). כמו בשפעת ובהיסוס, כמו הסנדלר והפחח של הדור הקודם, כך גם החנווני, כנראה, יהיה בעוד כמה זמן, דמות מן העבר.

אמנם, הלישכה המרכזית לסטטיס־טיקה עדיין מגלה בסקר שנערך השנה כי למעלה מ־60 אחוז מעקרות הבית בישראל קונות מוצרים טריים במכולת, ואילו במקורבי התאחדות הסוחרים הכללית טענו באוזננו ש־מדובר ב־90 אחוז (בעיקר בערים הקטנות ובמושבים) — אבל מימצ־אים אלה אינם סותרים את ההחזיה: תקנות ניהול הספרים ומס ערך מוסף היו במידה רבה רק הקטליזטור שזי־רז התפתחות שעל כיוונה עומד היה הציבור ממילא במוקדם או במאוחר.

לא מרימים ידיים

מנכ"ל התאחדות הסוחרים, מר משה פרלוק אינו כמובן סוציולוג ולא מתפקידו להגיב על תהליכים סוציו־אקונומיים. הוא סיכם בעבורנו את השביתה בהודאה שלמעשה לא השיגה דבר וכי לא נוצר שום מגע בינם לבין שלטונות האוצר. אבל פרלוק לא „מרים ידיים": „נמשיך במאבק. השביתה הבאה תהיה כל־לית. כל ענף המזון בארץ כולל חנויות דגים, איטליזים ומעדנים, יצטרפו אל החנוונים, ואם צריך אפילו לשבוע שלם, כדי למנוע את חיסולו של הענף" — הכריז בדרא־מטיות.

יו"ר מרכז המכולת בישראל, מר רוזנבום מחיפה, הוסיף על דברי המנכ"ל ואמר לנו: „כבר השבוע רצו כל חנויות המזון להצטרף ל־שביתה. אנחנו מנענו זאת הפעם מתוך תקוה שגם שביתה חלקית תספיק. מסתבר שטעינו."

ושוב מר פרלוק: „אני מצטער שעלי להודות כי נתקלנו באוזניים אטומות מצד השלטונות והענף נאלץ לאחוז באמצעי כל כך בלתי מקובל על ציבור הקמעונאים. שמענו על ההחלטה להזמין את מזכיר איגוד הסוחרים בירושלים לחקירה מטעם הממונה על ההגבלים העסקיים. כן על כך שרוצים להגיש תביעות משפ־טיות נגד מארגני השביתה. לדעתי זה מעיד על היחס המעוין, הידוע, מצד הממשלה כלפי העצמאיים ב־מדינה. בארץ כמו שלנו שהתרגלה לשרשרת בלתי פוסקת של שביתות, השביתו בתי חולים, ניתקו את הארץ מהעולם, הרסו ספנות, סגרו בתי־ספר. ורק משום שלפי סעיף בחוק (סעיף 7) מותר לציבור העובדים המסווגים כאיגודים מקצועיים לשבות, הרי שהכל כשר. אנחנו זוכרים עדיין ש־כל אזור הצפון סבל בגלל שמחלקי החלב שבתו בו — ואף אחד לא יצא מכליו. אבל אותו חוק עצמו (סעיף 4) מחליט שאם ציבור העצ־מאיים כתוך פעולת התארגנות נוקט בשביתה, רואים בכך הסדר כובל האסור על פי החוק. האם אין זו אפליה בולטת? מספר ימים לפני פרוץ השביתה, כמו גם בתקופה שלפניה, פנינו אל השר בר־לב, אל ראש הממשלה מר רבין, אל שר האוצר, מר רבינוביץ, וביקשנו הת־ערבות של הרגע האחרון. הסברנו שישנה בענף המכולת הצטברות של מספר בעיות כאובות, כמו מתח ה־רווחים הנמוך מול העבודה המפרכת ושחייבים להגיע לידי פתרון מהיר. הקימו לנו ועדה, כביכול ציבורית, בראשות פרופ' צבי עופר, שהוציאה מסקנות לפיהן יש לתקן את מתח הרווח ב־8 אחוזים, כשאנחנו דרשנו, בגלל ההתייקרויות העצומות בכל ענפי המסחר במשק לפחות 14 אחוז. המשכנו והסברנו, כי בגלל התנאים המיוחדים בהם מתנהל ענף המכולת אין להתייחס אליו כמו אל יתר ענפי המסחר. כידוע, יש במכולת שעות עבודה ארוכות, מטרם שחר ועד החשיכה. יש עבודה מפרכת הגובלת בסבלות, יש תחלופת מצרכים יומ־יומית, וזה הענף היחיד שיש בו שעות לחץ קריטיות כל יום (כשמ־גיעה סחורה טריה בבוקר, למשל) — ועם כל הרצון הטוב, אין החנווני הממוצע יכול לשלב בכל אלה את המערכת הסבוכה של ניהול ספרים ומס ערך מוסף... לא נעננו. במקום זאת מגיעות ימים לסניפי ההת־אחדות בארץ הודעות על סגירת חנויות. השביתה היא המאבק שלנו למניעת מחיקת הענף!"

(סוף בעמוד 8)

קונגרס ציוני במועדו — פירושו קונגרס בלי בחירות

הכל מודים שהציונות הדתית בתפוצות היא גורם חשוב ועיקרי שזכויותיו רבות

הויכוח שמתנהל כיום, האם ייערכו בחירות לקונגרס הציוני הבא המתוכנן ל־17 בינואר 1977, הוא כיום תיאורטי בלבד. הזמן קצר מדי מלערוך בחירות. לכך דרושות הכנות של שנה לפחות. לכן השאלה העומדת על הפרק היא: האם לדחות את הקונגרס לעוד שנה, או לכנסו בזמן שנקבע. אולם גם אם תיערכנה בחירות, יש להניח שיבואו לקונגרס אותם האנשים שיתמנו גם בלי בחירות. „דור ההמשך" אמנם זועק שיש צורך בבחירות, אך יש אומרים שזעקתם אינה כנה ובוודאי לא מציאותית.

בשיחה עם מר משה קרונה חבר הנהלת הסוכנות וראש המחלקה ל־חינוך ותרבות תורניים לגולה. הוב־הרו השאלות, של בחירות לקונגרס ומדוע לא ניתן לערוך בחירות.

— כיצד יתנהלו דיוני הקונגרס הציוני הבא והאם שוב ישמעו באוזנינו נאומים טופחים כמקובל ב־קונגרסים קודמים?

— הפעם נעשה נסיון לצמצם את זמנו של הקונגרס. הוא לא ימשך מעבר לשמונה ימי דיונים. נקודת הכובד תהיה בועדות. הכוונה היא למעט ככל האפשר בויכוח הכללי ובמקום זה לרכז את הדיונים סביב נושאים קונקרטיים ושטחי פעולה שההסתדרות הציונית חייבת לטפל בהם. סביב קונגרס כזה מתקיימים כרגיל כינוסים ואסיפות של מרכיבי הקונגרס, התייצבויות של מפלגות, זרמים וחטיבות. זה מה־ה הזה ה־ריעה.

— האם יתכנו בחירות באי אלה מקומות, שהכבב לא יציעו לספ־כמים?

— ברוב המקומות לא תתקיימנה בחירות. בישובים קטנים בעולם יש אפשרות לערוך בחירות ולשתף ב־בחירות את רוב חברי הקהלה. ב־ישובים גדולים יהיה קשה לערוך בחירות, הן מחמת תנאים פוליטיים והן מחמת קשיים ארגוניים. התאריך המוקדם של כינוס הקונגרס אינו מ־אפשר התארגנות לבחירות.

הקשיים שבעריכת בחירות

— האם תוכל לפרט מדוע אי־אפשר לערוך בחירות בזמן ש־נקבע?

— נקח לדוגמא את ארה"ב, כדי לקיים שם בחירות לקונגרס הציוני, צריך תחילה לארגן בהן בהיקף גדול מפעל חברות. זה מצריך עבודה של קרוב לשנה מלבד ההוצאה הכספית הכרוכה בכך. אני שייך לאלה ה־חושבים שכדאית ההשקעה הגדולה כדי לארגן מפעל חברות לתנועות ולזרמים גם כאשר יש חברות מ־סודרת עם כרטיסיה, יש משלמי מסים קבועים. אולם לקראת קונגרס רצוי לפתוח את המסגרות, לפנות לחוגים חדשים, לדור הצעיר ולוותי־קים, בייחוד בתקופה זו של התקפות על הציונות מעל במות בינלאומיות. אך לשם כך צריך מרווח זמן ואמצ־עים כספיים גדולים. דבר זה לא ניתן להעשות בזמן שנותר. שעה שיהדות ארה"ב עסוקה בהדיפת התקפות מדי־ניות אנטי ציונית ובבחירות לנשיאות

בארה"ב, אוסיף ואומר: היו לצערנו ליקויים רציניים בעבודת הצוות של התנועה, המדובר באקספקטיבה. זו היתה קונצפציה טראגית מבחינה אי־שית. שני אישים שעמדו בראשה, פינקוס וספיר ז"ל נפטרו באמצע הכהונה.

זה מנע עבודה ארגונית מתוכננת לטווח ארוך. אל נשכח שרק לפני מספר חדשים נבחר יו"ר חדש של ההנהלה, שלא היה מעורה עד אז ב־נושא.

יש מקום להסביר אספקט נוסף של בעיית הבחירות לקונגרס. הוצ־אות הבחירות בארה"ב יסתכמו בחצי מיליון דולר, שכן אין זה קל לפני יבשת שלמה, המדובר בחירום על ארגון ולהסטורי בארה"ב יש מנגנונים ומוסדות בקרה מותאמים לבחירות כאלה. המבצעים בחירות לפי הזמנה לארגונים ולוגנריים. מלאכת פקוח מסובכת ומסועפת כזו עולה כספים מרובים. לכן עמדו פה שתי אלטר־נטיבות, קיום הקונגרס בזמן שנקבע תוך ידיעה שבזמן כזה לא יתכנו בחירות דמוקרטיות, או דחיית ה־קונגרס לשנה לפחות כדי לארגן ב־משך תקופה זו את מערכת הבחירות כולל מפעל החברות וכו'. לכן בחרו באלטרנטיבה הראשונה. קיום הקונ־גרס ללא בחירות בזמן שנקבע מ־ראש.

— כיצד למנוע לפיסמאות של ארגונים חשובים במגנוני התהליך של כינוס הקונגרס ל„א בחירות?

— חלק מאלה שלחצו על קיום הבחירות ומשועים בעתונים באמצ־עות מודעות, על אי קיום בחירות, אינם אלא דמגוגים. הם יודעים ש־שני הדברים אינם נתונים לבצוע. הברירה היא־איפוא: או קיום קונגרס או קיום בחירות. יתר על כן, מאן שהלוחמים על קיום הקונגרס לא עשו מאומה כדי לארגן את מפעל החברות שלהם לקראת הקונגרס. היכן הלג־יונות האלה של דורשי הבחירות, כ־אשר יש צורך בהכנות לבחירות שלא נעשו על ידם כלל. לכן הצעקה על אי קיום בחירות במצב זה היא צעקת שווא.

„תמכתי בקיום בחירות"

— מה היתה דעתך האישית ב־שאלה זו של קיום בחירות או אי קיום בחירות לקונגרס?

אני חשבתי שצריך לדחות את ה־קונגרס ולקיים בחירות. גם בציבו

הקונפדרציה סברו כך, אלא שה הזה לא נתקבל, אלה שדרשו הקונגרס לאלתר, דעתם נבררה, נימוקים שמחייבים כינוס הקונג עכשיו גם בלי בחירות.

— האם כינוס הקונגרס בלי בחירות לא יביא להתאנ במשכת של התנועה הציונית פי שקרב לבשורות אחרים זה?

— בחירות בלבד אינן מבטי אי התאכבות. לא תמיד הבחי הן המבחן. הנה הכל מודים שהפ ציה בדרום אפריקה היא ביותר, והיא בבחינת אירגו מבקשים מכל פדרציה להרגיש עוסקת בכל מה שצריך לעסוק קלימה, התנדבות, הנה מאן שההוו על קיום הקונגרס הציוני. ה פדרציה זו שלא לקיים בחירות ללכת לקראת הסכם. אין לפק להות זו לקונגרס לא תהיה מאו ואף יהיו בה פנים חדשים. כך קיום בחירות בלבדי אינו קובע הפעילות או את ההתאכבות. במקו הסכמים שיהתמו ברבה ישובים בטח שיכללו פנים חדשות. בקוו תצטרפנה גם משלחות גדולות ארגונים שהצטרפו. אז שהם להצטרפות לתנועה הציונית.

— מה בדבר הצטרפותם של גנים חדשים. הנה בהצטר רפורמים, ועתה מצטרפים גם לצירוף המסורתיים. כמוכן מתנהל מו"מ לצירוף הארגון הקהילות האירופאיות. צירופים אלה ישנו את תנועה הציונית זאת ברורה.

— המדובר בהצטרפות על פי כמים. המו"מ עם השמרנים אורתודוקסים נמצא בעיצומו. מקוה שזה יסודר עוד לפני הקונ גם הפדרציה הספרדית העולמית טרפה. אין זה שייך למסגרת הב רות. משלחות מהם יגיעו לקונ אך לא תהיה להם זכות הצבעה ענינים אישיים ומפלגתיים. אנו קוים שבקונגרס תשתתף משל של הסוכנות וכן גופים אחרים. תבוצענה ההחלטות הארגוניות הקונגרס הזה לשמש מניף להו דם חדש להפעלת הכנויות של מ

הקונגרס — מפגן של הזדהות ציונית

— באיזה כיוון יפתח הקונגרס?

— הקונגרס יהיה מצד אחד של הזדהות ציונית יש אף רצון ארגון ידידי הציונות ברחבי הע הגדול, לא רק היהודי, כול ההתק על הציונות. הם יוזמנו להפגין לידידיה. ברור שהקונגרס לא להתחמק מבעיות ניסות תפקידי ציונות בימינו או הזובותיו של ה הציוני. הוא יצטרך לתת תשובה חובתו של יהודי החבר בהסתד הציונית?

בקונגרסים הצעלתה בעיה זו עוררה הרבה סערות כאשר הציונים לקיים מצות העליה עברית ולחנך את בניהם בה עברי. הויכוח מתעורר מחדש יעמוד לדיון בקונגרס. אם ספק בדבר שגם במצב הנוכחי לראות בבירור מה ההבדל בין יהודים שמאורגנים כקולקטיב ובין אלה הנחשבים אוהדי יש בלבד. כח הדחף של ההסתדרות ציונית הביא להישגים רבים על כל החולשות שבה. טוב לא מרוצים וטוב שדורשים יותר חוששים מהתאכבות בוודאי לדרוש יותר. בקונגרס ידובר מה יש לדרוש מן הציוני בימינו הם תפקידיו, זכויותיו וחובותיו הציוני. אולם דבר זה ייעשה לא ידי קנוניות אלא על ידי וויכוח בי ואוהד. בעיה זו חוצה את המפלגות ומבחינה זו עשוי ה להיות סוער.

— באופן מעשי, מה יש לע נגד עסקנים ציוניים בולטים אינם מקנים לילדיהם חינוך די ובוחם אף כאלה ששקש נשואי תערובת.

— דעתי היא שאנשים כאלה א ראויים לבוא בקהל הציונות. מזה, ציונים שאין להם תכנית לעלות אינם ראויים לשבת הכבוד. יש לבער את הנגע הזה מתן מעמד לעסקנים יהודים הנוגעים אישית בנשואי תערובת. לצערנו המצב בגולה הוא שאין לך יהודית שבין היושבים בראשה יבואו אנשים הנגועים בהתבולל ובנשואי תערובת.

— מה הם הנושאים שהקונ יתמודד עמהם?

— קווי הפעולה שהקונגרס יתמו עמהם הם בנושאי עליה, התיש חינוך, מגביות. בולטת הירידה עליה ובולטת הירידה במגביות. אלה הם „יכין ובועז" של ההצלחה אי הצלחה.

הירידה בעליה ובמגביות מקור דאגה

בקונגרס הקודם שמענו גדולות של הבוטחים לעליה מן מערב, והנה אנו בנקודת שפל. קונגרס צריך לתת דעתו על השאלה איך מביאים לכך שתה מוטיבציה לעליה. בתחום המגב יש לבלום את הירידה. למרות דבורים שידידי ישראל יכולים ל שות לבד את מלאכת המגבית, צורך בדחף ציוני. כדי להגיע ספינת המגבית ובייחוד לצעוד התנדבות בין בעלי אפשרויות ניות ונמוכות. הגיע הזמן לשלב המון העם במפעל זה.

— מה על הקונגרס לעשות ב לעודד את החינוך היהודי?

— יש צורך בהתהוות מדיניות תחייב להיאבק על כך שהמוכנות ה ציב יותר אמצעים למסורת החינוך דרך צינורות ההסתדרות הציונית החינוך יהודי הוא גם חינוך לעליה אם תהיה עמדה תקיפה ואיתנה הלא ציונים יסכימו לכך. הם מוכנים להבונה. ועם כל הכאב שאולי בגלל זה בבנין הארץ, הרי ארוך, השקעה בחינוך יהודי היא ה השקעה בבנין הארץ. באמצעים קיבלנו עד עכשיו עשינו את ולא מעבר לזה.

בשטח ההתישבות, עלינו להח את ירושלים במלאת עשר שנים ל שיחרורה. הבאתי תכנית כזאת לפני ההנהלה. נעלה את ירושלים על ראש דיוני הקונגרס. לא לשם ארוע. מופע אלא לשם פעולה של ממש.

— האם יש תכנית בהתיישבות רחבה שתובא לפני הקונגרס ה ציוני?

(סוף בעמוד 9)

איחוד „דן" ו„אגד" גסיסה של תוכנית

מאת ברוך אדלר

בימים אלה אמורה היתה להכנס לתוקפה תכנית שהוכנה ולובנה במשך תקופה ארוכה ואחרי דיונים של שנים עמדו שני הקואופרטיבים לתחבורה ציבורית „אגד" ו„דן", להתאחד ולהקים ב־1 בספטמבר גוף משותף. בשלב הראשון צריך היה האיחוד להיות תפעולי בלבד, כששני הקואופרטיבים ממשיכים בקיומם הנפרד. אולם, במשך הזמן צריך היה האיחוד להיות מלא, אחרי שהיו מתגברים על בעיות משפטיות ואחרות שעיכבו את האיחוד הפורמלי. ברגע האחרון התהפכה הקערה על פיה והאיחוד נדחה ולפי המצב הנוכחי ספק אם יקום בעתיד הקרוב.

התכנית לאיחוד הקואופרטיבים הועלתה לפני כמה שנים ע"י משרד התחבורה והוגשה לקואופרטיבים. דעתו של משרד התחבורה היתה שהאיחוד יהיה לטובת הציבור וקיו־מו של קואופרטיב אחד יאפשר לייעל את השירות, למנוע כפילויות במנגנונים ובקווים ולבנות את מע־רכת הקווים ולנצל טוב יותר את צי הרכב הקיים. במשרד התחבורה לקחו בחשבון שהאיחוד יביא לידי ניצול מוחלט בתחבורה הציבורית. אולם, הוא סבר כי הפיקוח שלו על המונופול ימנע ניצולו לרעת הציבור. למעשה, היתה גישת משרד התחבורה שגם במצב הקיים יש מונו־פול ולשני הקואופרטיבים יש זכויות בלעדיות להפעיל תחבורה ציבורית ואין נותנים לגופים אחרים להכנס לתחום זה. אולם, הקואופרטיבים אינם אדונים לעצמם ואת כל הדב־רים העקרוניים קובע משרד התח־בורה, החל בקביעת הקווים, עובר ללוח הזמנים, וכלה במחירי הנסי־עות. הקואופרטיבים אינם חפשיים לבחור להם יעדי נסיעות הנוחים להם והם חייבים לנסוע גם לנקודות ישוב מרוחקות שמספר הנוסעים בהם הוא אפסי. הם חייבים לנסוע בקווים שבהם ההפסד הוא ודאי וחייבים לקיים שירותים בתכיפות ובשעות לילה מאוחרות, שלא תמיד עומדים במבחן הכדאיות הכלכלית.

הקואופרטיבים לא התלהבו

הקואופרטיבים לתחבורה לא הת־להבו מהרעיון של משרד התחבורה. הם לא דחו את ההצעה, אך גם לא עשו דבר להגשמתה. הרתיעה בפני האיחוד יש לה סיבות שונות ועיקריה בהן היתה שהקואופרטיבים העדיפו קיום עצמאי וחששו מהבע־יות שהאיחוד יעורר. באותה תקופה היה „דן" נתון במשבר חברתי וכל־כלי חמור ולחברי „אגד" לא היה רצון להתאחד עם גוף כושל. תנאי השכר והעבודה בשני הקואופרטיבים היו שונים והיה חשש שעם האיחוד עלולים לפגוע בתנאים הקיימים. מצד שני חששו אנשי „דן" מהעול שיוטל עליהם, שבחירתו של המניה ב„אגד" היה גדול בהרבה מזה של „דן" ולחברי „אגד" היו גם מניות בחברות בת שונות, דבר שלא היה קיים ב„דן". חברי „דן" חששו שהם יצטרכו לשאת בנטל ההפסדים והם לא רצו בכך. היו גם סיבות חבר־תיות טהורות נגד האיחוד. חברי „אגד" היו יותר מגובשים מחברי „דן" הם גם ראו את עצמם כחומר אנושי טוב יותר ולא היה להם עניין להיות יחד בגוף שהמיבנה הקואו־פרטיבי שלו מחייב יותר מאשר שותפות ברכוש.

היו גם קבוצות בקואופרטיבים, שחששו מפגיעה מיוחדת בהם אם יקום האיחוד. ב„אגד", למשל, היתה התנגדות מצד חברים בסניפי חולון בת־ים. הללו חששו שעם האיחוד תהיה ריאורגניזציה בקווים של מר־חב דן ואז עלולים לעשות שינויים והעברות מהמקומות הקיימים שהם עובדים בהם. עבודה בקווים אלו נוחה להם בשל הקירבה לבית והם לא רצו שיפגעו בה.

במשך הזמן הלכה ונשתנתה הגי־שה בשני הקואופרטיבים והרעת ה־מצב הכלכלי שלהם בשנים האחרו־נות העלתה את נושא האיחוד מח־דש. שני הקואופרטיבים הגיעו להכ־רה שהכח הציבורי שלהם יהיה חזק יותר אם יופיעו כגוף אחד. הם היו זקוקים יותר ויותר לכח חזק בשל ההתנגדות הגדלה והולכת בצי־בור לתביעות שלהם. נוסף לכך חלה תזוזה בעמדת שני הקואופרטיבים בשל סיבות אובייקטיביות. ב„אגד" הלך המצב הכלכלי והחברתי והדר־דר בעוד ש„דן" הפתיע לטובה והנ־הלה יעילה וציבור חברים שהתגבש הלך העלו את הקואופרטיב לדרך הכלל. קואופרטיב זה, שהיה בשפל המדרגה לפני מספר שנים, הפך לגוף בריא שאין בו משברים כלכליים וחברתיים שאיפיינו את „אגד". כתוצאה מכך ירד קרנו של „אגד" והוא לא הביט שוב מגבוה על חברו הנחות „דן".

„אגד" תלה גם תקוות באיחוד שיוציא אותו מהמשבר הקשה שבו הוא נתון. היה ברור ל„אגד" שמאחר היוזם של האיחוד היה משרד התח־בורה והוא הרוצה בו הרי שתהיה ההזדמנות לדרוש בתמורה לאיחוד „חיסול חשבונות". „אגד" הבין שעם האיחוד יחוסלו חשבונות העבר, כלומר הגרעונות הכבדים שהסתכמו במאות מיליוני ל"י וכך יוכל להי־חלץ מהמשבר שבו הוא נתון. ראשי „אגד" אף הבהירו בפומבי, כי יס־כימו לאיחוד רק בתנאי ש„השולחן יהיה נקי", כלומר הסדר הבעיות הכספיות.

„דן" שינה גישתו

ב„דן" נשתנתה הגישה נוכח השי־נויים הגיאוגראפיים והדמוגראפיים שחלו במרחב המחיה שלו ובאוכלו־סיה המשרתת אותו — גוש דן. ל„דן" מותר לפעול רק בתחומי גוש דן. אולם, השינויים באיכלוס הגוש, ובעיקר בתל־אביב רבתי, הכוללת שנה לא רק את הפריפריה של גוש דן — רמת־גן, בני־ברק ופתח־תקוה — אלא גם את בת־ים, חולון, הרצ־ליה, ראשון־לציון, רמת השרון, רע־ננה ועוד, חייבו ריאורגניזציה בתח־בורה הציבורית. חלק גדול מה־אוכלוסיה המגיעה לת"א לעבודה בא מערים שאותם לא משרת „דן". כך למשל תושב הרצליה או ראשון־לציון להגיע תחילה ב„אגד" לתחנה המר־כזית ומשם לקחת אוטובוס „דן" למקום עבודתו בת"א, אם אינו עובד ליד התחנה המרכזית. בעיה זו מח־מירה והולכת מיום ליום, ככל שת"א מתרוקנת מתושביה והאוכלוסיה של הערים השכנות גדלה והולכת. ת"א הופכת יותר ויותר לעיר שבה עוב־דים ומבלים אך גרים מחוצה לה. וכתוצאה מכך נשתנו שינוי מוחלט בעיות התחבורה.

„דן" נוכח לדעת שמרחב המחיה שלו הולך ומצטמצם והשארת המצב הקיים פירושו צמצום הדרגתי של פעילותו. הוא פתח, לכן, בזמנו ב־מאבק להרחבת שטח פעילותו ודרש קווים גם בראשון לציון, רמת השרון הרצליה, בת־ים וחולון. בחלקן הת־קבלו הדרישות ובמשך הזמן נפתח קו של „דן" ברמת־השרון לת"א וכן הורשה הקואופרטיב להפעיל קו עד הכניסה לבת־ים. אולם, אלו ניתנו ל„דן" כשבתמורה לכך ניתנו במק־ביל ל„אגד" קווים בתוך תל־אביב מחולון ובת־ים. איחוד של הקואו־פרטיבים היה כמובן, פותר בעיות אלו ולא היה צריך להטיל הגבלות מלאכותיות ולהסירן חלקית לפי מי־דת כח הלחץ של כל אחד משני הקואופרטיבים.

אחרי שחל השינוי בגישת שני הקואופרטיבים לאיחוד החל המו"מ המעשי על כך. מו"מ זה היה כרוך במכשולים רבים שצריך היה להת־גבר עליהם. בראש עמדו המכשולים שנבעו מהשינויים במיבנה הקואו־פרטיבים. ב„אגד", כידוע, יש לחב־רים רכוש רב מלבד מניות החברות ב„אגד" עצמו. רכוש זה כולל חברות בת שבשליטתן נמצאות בין היתר, התחנות המרכזיות של „אגד" ועוד. ב„דן" לא קיים דבר כזה ורכוש החברים הוא רק הרכוש בקואופרטיב עצמו. היה צורך, איפוא, להתאים את זכויות החברים, וזה לא קל. תנאי העבודה והפרישה מהעבודה אף הם שונים.

בעיית הגרעונות מטרידה

נוסף לכך קיימות בעיות כלליות של גרעונות הקואופרטיבים, שמסת־כמים ב„אגד" בסכומים אסטרונו־מיים — 500 מיליון ל"י לטענת „אגד", לפי מיסמך אחרון שהוגש בימים אלה ל„ועדת גולומב". בעיות אחרות הן בתחום המשפטי, חברתי ועוד. כדי לפתור בעיות אלו הוקמו צוותים משותפים לשני הקואו־פרטיבים. אלו עבדו בחדשים האח־רונים באופן אינטנסיבי והצליחו לפתור את רוב הבעיות. וכך אפשר היה לסכם עקרונית בחיוב על האי־חוד. מאחר ונשארו עדיין בעיות רבות לא פתורות סוכם שתחילה יופעל האיחוד ואח"כ יפתרו

(סוף בעמוד 8)

והימים - ימי בציר ענבים

הרב הראשי לישראל הגר"ש גורן, סייר השבוע ביקבי „כרמל מזרחי" בראשון לציון. והוא עמד מקרוב על הסדרים שנקבעו ביקב לקליטת הענבים מהבציר החדש וכן בחן הרב הראשי את סדרי הכשרות במקום.

בצלום, הרב הראשי בחברת מנכ"ל אגודת הכורמים — „כרמל מזרחי" ד"ר אליקום אוסטשינסקי, סגנו משה מאירי, רב „כרמל מזרחי", אגודת הכורמים י. ינובסקי ועוד.

בתום ביקורו הודיע הרב הראשי לישראל על הענקת הכשר קבוע למשקאות.

מציאות וחזון בקריית ארבע — היא חברון

מאת משה גלידאי

„כל התפילות אינן נשמעות עד שיעלו תחילה למערת המכפלה ששם נקברו שלושת אבות".
(ילקוט ראובני בשם כנפי יונה).

המאבק להחזרת זכויותינו ההסטוריות בעיר האבות ובנייתה מחדש כעיר יהודית — התחיל, כפי שמסופר ברשימתי הקודמת, בפסח תשכ"ח כאשר קבוצת אנשים רבנים תלמידי ישיבות „מרכז הרב" ועוד — באו לעיר והשתכנו במלון „פארק". בסוכות תשכ"ט הקימו דוכן צנוע ליד מערת המכפלה, לממכר משקאות קלים למבקרים ותיירים שבאו לפקוד את המערה, והדוכן־קיוסק זה שאמור היה להיות „התשתית הכלכלית" הראשונה להתנחלות היהודית בעיר לא מצא חן בעיני המושל הצבאי והוא פקד לסלקו משם.

הדבר עורר ויכוח סוער בדעת הקהל הישראלית והממשלה המהססת שלא יכלה עוד לעמוד בלחץ הציבורי הרב הקימה ועדת שרים לענייני חברון וגוש עציון. אולם שלא כבגוש עציון, שם התפתחו הדברים בקצב מהיר ביותר — התנהלו העניינים בחברון בעצלתיים; סחבת ובירוקרטיה, בירוקראטיה וסחבת, מעצורים פוליטיים ותירוצים מתירוצים שונים. אלא שקבוצת־החלוץ של המתנחלים, לא הרפתה ולא נתנה לדברים לשקוע בתרדמה.

כך החל סוף סוף בצעדים מעשיים למימוש החלטת ועדת השרים ובאדר תשל"א יוצקו את היסודות לבתים ראשונים על הגבעה שממזרח לחברון — גבעה שקיבלה במרוצת הימים את השם ההסטורי „קרית ארבע".

המשפחות הראשונות נכנסות לבתיהן

בראש השנה תשל"ב, כלומר כשנה וחצי אחר הנחת אבן הפינה, נכנסו 32 המשפחות הראשונות לבתים. כיום מונה קריית ארבע 350 בתי־אב ובודדים שהם כ־1400 נפש (כ"י). ישבנו בביתו של הרב לווינגר, רבה הבלתי מוכתר של קריית ארבע ושאלנו אותו, מה אמת בטענותיו של שר השיכון, שבקריית ארבע ישנן „דירות מוכנות ריקות אלא שמתנחלים בוששים לבוא". כתשובה לקח אותי הרב לווינגר לסיור בקריית ארבע, כאומר, אדרבה בוא ותראה היכן מצויות אותן „הדירות הריקות", שעליהן דיבר שר השיכון ובתרה־מחזיק אחריו גם ראש הממשלה. ודאי

הרב מ. לווינגר
היזם והרוח החיה

ישנן דירות הנמצאות בשלבי הבנייה, אך כאשר ייגמרו דירות אלה יתמלאו עד מהרה אף הן בדיירים ברגע שיקבלו את המפתח, אם רק הבירוקרטיה הממשלתית לא תשים מכשולים בפניהם אלא תצעד בקצב אחד עם המועמדים הרבים המתדפקים בשערי הקרייה.

„ארמון המלכים" של הרב לווינגר

בטרם יצאתי לסיור בקרייה, התבוננתי מעט ב„ארמונו" של הרב לווינגר, „הקנאי הקיצוני" כפי שכלי התקשורת והחוגים השמאלניים־היוניים מתנגדי „גוש אמונים" רגילים לכנותו. והו אמנם „ארמון מלכים" — שכן מאן מלכי רבנן. הבית הומה מרבנים, ראשי ישיבות ותלמידיהן, שמתגוררים בקריה, אנשי „גוש אמונים", דתיים וחילוניים כאלה שמהלכתנים לבוא לכאן ועוד ועוד. אך כלי הבית הריהם רחוקים מאוד מסגנון הרהיטים של „לואי הארבעה עשר"... משפחתו של הרב לווינגר מונה עשר נפשות בלי עין הרע — שמונה ילדים וילדות חינניים המשתו־לים כזיתים מסביב לשלחנו, וכולם נושמים את אותה האווירה הנלהבת והפטריוטית המאפיינת את אביהם הרב, שחבריו קוראים לו בפשטות משה. מסתבר שהעזר כנגדו, הרבנית לווינגר שותפת מלאה להשקפתו ולהתלהבותו של בעלה למען „גוש אמונים" ובינוי חברון היהודית, אחרת אין להבין מאין היא שואבת כוח וסבלנות לעבוד בכל המהומה הציבורית הקודחת הזאת. אלא שדברים אלה נאמרים במעין סוגריים, ועלינו לעלות שוב לראש הפסגה, לסייר בקריית ארבע, ולעקוב אחרי דבריו המלהטים של הרב לווינגר, על המציאות ועל החזון, על מה שיש כבר בקרייה ועל מה שצריך וחייב להיות בה.

יפה נוף משוש כל הארץ ובפרט חברון. השמש כאן בהירה וצלולה, נקייה מכל ענן קל שבקלים ומכאן היא זורחת לכל ארץ ישראל והעין חובקת זרועות האופק הרחב וההרים המקסימים. במציאות, יש כבר בקריית ארבע התחלה צנועה של קריית־מלאכה והעשייה. הנה מצד זה של הרחוב הנגריה, ומצד האחר מפעל לתעשיית חפצי חן, התחלה לתעשיית טקסטיל, מסגריה, מפעל מרצפות, בית דפוס גדול; ואפילו מפעל העובד למען צרכי הביטחון, בבעלותו של קצין בכיר לשעבר נחמיה סירקיס, מצאצאיו של ר' יואל סירקיס הב"ח (בית חדש) מגדולי הגאונים־הפוסקים בגאליציה במאה ה־16—17. „סופר־מרקט" אחד קטן משרת את צרכי המתנחלים. בבנייה נמצאים מספר בתים לכבוגרים וכן מבני תעשייה ומלאכה.

זאת באשר ל„חומרי".

ובאשר לרוח, — הקרייה גאה על „ישיבת ההסדר" שלה, שבה לומדים כיום 140 תלמיד ובתוכם גם „כולל" של כ־20 אברכים נשואים הממשיכים ללון כאן באוהלה של תורה, לאחר שסיימו את לימודיהם במסגרת „ההסדר" הצבאי.

בראש הישיבה עומדים הרב ליאור (ליבנאונד) שנשא כסא הרבנות בכפר הרואה, והרב ולדמן „הרוח החיה" של הישיבה. (אגב, לישיבה גם מלחין משלה, האברך הירושלמי צבי ולבסקי, בוגר „נתיב מאיר", אשר „ציונות־מנגינותיו" — הפכו כבר „שלאגרים" באירועים חגיגיים שונים).

יש בית ספר יסודי, ויש גן־פעוטון של תנועת האשה הדתית לאומית — נשי מזרחי קנדה, ובבניה בניין גדול לבית ספר יסודי של 12 כיתות, וכן בניין לישיבת ההסדר.

משה מייבסקי — מנהל הקריה

מינהלת הקרייה, קיבלה עכשיו כוח ארגוני כשלה בדמותו של משה מייבסקי, לשעבר ראש מועצת אופקים. מייבסקי רואה לעצמו אתגר להפוך את קריית ארבע לחברון כחלק אינטגראלי במגמה ולא כנספחת. בשבילו הפסוק — „קריית ארבע היא חברון" — אינו ציטטה מקראית בלבד — אלא תפיסת־מתאר מחייבת לשיקום ובינוי עיר האבות. מייבסקי הוא תלמיד ישיבת סלונים בירושלים ששילבה בחינוכה וביסודותיה — התלהבות חסידית שמקורה בלב עם ניתוח מחשבתי קר של סוגיות התלמוד בשיטת ישיבות ליטה. שתי סגולות־יסוד אלה מאפיינות את שיטת עבודתו של ראש מועצת אופקים לשעבר והן בוודאי יעמדו לו במימוש תכניותיו ואתגריו בקריית ארבע.

כי היש המציאות הנוכחית בקריית ארבע אינם אלא התחלה צנועה ובראשיתית למה שעתיד הבריך להיות כאן אם רק יוסרו כל המעצורים הבירוקראטיים וההססנות הפוליטית.

תכנית־אב ל„גבעת החרסינה"

הרב לווינגר מרים את ידו ומצביע לעבר הגבעה הנשקפת מצפונה של גבעת קריית ארבע — בכיוון לירושלים, הנקראת „גבעת החרסינה". לגבעה זו כבר עיבדה מינהלת הקריה תכנית־אב לבנות 3 אלפים דירות, שכביש רחב יחבר אותן עם קריית ארבע — כך שבעתיד הקרוב צריכה כל הקריה להיות עיר של 50 אלף נפש.

הנוף כאן מקסים ו„משגע" ממש, אוויר הרים צח, נקי ומבריא. אין כמוהו מתאים להקים בו מלונות ומרכז תיירות, בתי הבראה ומוסדות תרבותיים אשר אלה בצד חברון העתיקה על מערת המכפלה שלה, ושאר אתרים הסטוריים — עשויים להיות מרכז משיכה לתיירים יהודים ולא יהודים כאחד. אלא ששר התיירות אינו מרבה לבקר כאן ולהיווכח באפשרויות העצומות הגלומות באיזור ולהרחיב את „שטח המחיה" שלו. שכן בינתיים הוא עסוק עד „למעלה ראש" בהורדת „קודם"... ומי שעוסק ב„הורדה" אין שעתו פנויה ל„העלאה" — הלא אפילו מלאך „אינו יכול לעשות שתי שליחויות"...

לערבים „מותר" לבנות בלא אישור

אגב, הערבים הקימו בגבעת החרסינה, בין לילה מבנה גדול ללא רישיון. אבל המושל הצבאי, אינו משתמש בסמכויותיו להרוס את הבניין שהוקם בצורה בלתי חוקית על אדמה ציבורית. נראה שסמכויות אלה מופעלות רק כשמדובר בקיוסק לממכר סודה...

על כל דבר שיהודים רוצים לעשות בחברון צריך להיאבק, ולא רק כשמדובר ביצירת דברים חדשים, אלא גם בשיקום ושחזור נכסי רוח וחומר עתיקים השייכים לנו ואשר רוצחי תרפ"ט ויורשיהם הרסו או גזלום מאיתנו. בעובדה זאת נוכחנו גם כשירדנו מהקריה לעיר חברון וסיירנו במה שהיה פעם הגיטו והרובע היהודי שנחרב, ונהרס במאורעות תרפ"ט ובשנים שלאחריהן בימי השלטון הירדני עד לשחרורה של העיר בידי צבאות צה"ל, במלחמת ששת הימים. הערבים הרסו את כל שכיות החמדה היהודיים, את בתי הכנסת ומוסדות החסד, הפכו אותם לדירי עזים וכבשים ולרפתות, השתכנו בבתי היהודים שרצחום, עקרו כל מה שמזכיר שכאן חיו וגרו פעם יהודים.

אנו מהלכים באתרים אלה והרב לווינגר מצביע על התריסים במסגרות הפתחים שבהם היו פעם מזוזות. הנה החפירות האלו שאותה רואה — כאן היה פעם בית הכנסת ע"ש אברהם אבינו ובשכנותו בית כנסת חב"ד. הערבים הרסו את הבניינים והפכו את שטחם לדיר עזים. נמצא יהודי אמיץ ונועז, הפרופ' בן ציון טבגר (שעליו עוד יסופר להלן) שבלי להצטייד ברישיון מהממשל ובלי לשאול שאלות רבות, לקח טוריה ביד והתחיל לחפור ליד בית הכנסת אברהם אבינו, חשף את יסודותיו וגילה את גומות ארבעת עמודי הבניין (אחד מהם נשאר שלם) שעליהם התנוססה הכיפה שצידה היה מכוון לעבר מערת המכפלה. ליד בית הכנסת היה גם בית מדרש ומשפחה ערבית התגוררה כאן מעל למקום שמתחתיו היה ארון הקודש.

מאבק על מקום השלט

האדריכל פינקרפלד שחזר את צורת הבניין ועתה מוצב שם שלט המספר שכאן היה מקומו של בית הכנסת. מזור. אך גם על עניין פעוט זה — היכן להציב את השלט — היו ויכוחים עם הממשל. הלה ציוה לשים את השלט קרוב ככל האפשר לאתר ולא ברחוב מרוחק קצת ממנו, כפי שביקשו לעשות אנשי קריית ארבע, וזאת כדי להסב את עיני התיירים שיעברו ברחוב, לאתר בית הכנסת, ולא יצטרכו לחפש אותו. גברה דעתו של הממשל והשלט הוצב צמוד ממש לאתר בית הכנסת.

אגב, בימים אלה, שבוע לפני מלאת 47 שנה למאורעות תרפ"ט, מצאו בשטח בית הכנסת, בין גללי העזים, דף ממחזור יום הכיפורים ובו תפילת „אב הרחמים" שאומרים אותה לפני הכנסת ספר התורה להיכל. בפרק־תפילה זו מצוטט הפסוק מפרשת האזינו: „הרנינו גויים עמו כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו וכיפר אדמתו עמו"...

בעייה כזאת, היכן „להציב את השלט" התעוררה גם לגבי יתר האתרים, שעליהם עמדו פעם מוסדות תורה וחסד של היהודים, כמו אתר ישיבת סלבודקה, שתלמידיה נרצחו במאורעות, בניין ישיבת חב"ד, בתי כנסת של ספרדים ואשכנזים ועוד ועוד.

הנה כאן ביתו של הרא"ם

הרב לווינגר, חי את המאורעות הטרגיים הספוגים דם וקידוש השם כאילו הוא עצמו היה עד ראייה להם. הנה פה היה הרובע היהודי, זה ביתו של הרב המקובל ר' אליהו מני הרא"ם וכאן היתה הישיבה שלו. כאן ביתו של אלעזר דן סלונים שהוא ובני משפחתו כולם פרט לבן אחד ואחותו — נרצחו באותו היום המר והנמהר י"ח באב תרפ"ט; שם ביתו של הרב חסון שהוא ואשתו נהרגו במאורעות אלו. הנה כאן התגורר בעל „שדה חמד" החיד"א, ופה היה בית ישיבת חב"ד ומשפחות חסידי חב"ד (אגב, בקרייה שואלים רבים, היכן חסידי חב"ד הנמרצים והפעלתנים ומדוע אין הרבי ממש את ה„קושאן" שיש לו על שטחים ובתים רבים בחברון ואינו מצווה על חסידיו לשקם את המוסדות המפוארים שהיו כאן? מן הנסיון אנו יודעים שלחסידי חב"ד כוחה רב להבקיע חומות בירוקראטיות ולהתגבר על מכשולים במקום שאחרים כושלים ואינם מצליחים). הנה ביתו של ראש ישיבת סלבודקה (חברון) הגאון ר' משה מרדכי אפשטיין זצ"ל. עתה שוכן בבית זה בית ספר לנהגות הניהגה בתמיכת הממשל הצבאי. הנה בניין הישיבה עצמה שבה נפל ההרוג הראשון.

הנה בית „הדסה" המפואר, ששיכן בתוכו בית כנסת, בית מדרש, בית חולים ומשרדו של הרופא. הבית עומד על תילו, וכרשהו עקר את מעקה הברזל שהגן מפני מעידה מעל לכרכוב המסובב את הקומה העליונה של הבניין. עד למלחמת ששת הימים, שימש המקום לבית ספר ערבי לבנות.

לגבי בניין זה יותר מאשר לגבי כל אתר אחר, גדולה התמיהה, מדוע שלטונות ישראל, לא ניקו ושיפצו אותו מייד לאחר שחרורה של העיר ולא אכלסו אותו במוסד כל שהוא, צבאי או אזרחי, אלא השאירוהו ריק במשך תשע שנים.

הממשל עשה זאת!

בעת כתיבת שורות אלה, בספרות הידיעות, שהממשל הצבאי, לא הסיר את עיניו המשגיחות מעל הבניין ודאג שלא ייעשה בו שום דבר. תלמידי ישיבת קריית ארבע נקטו יוזמה ונחלצו לשקם את הבניין ולטהרו מהלכלוך והזוהמה, ובשעה שסיימו את מלאכתם היה זה אך טבעי שיגאלו אותו משממונו, יכניסו לתוכו ספר תורה ויתחילו להתפלל בו. הם עשו זאת השבוע ביום שני בבוקר והתכוונו לחזור על כך מכאן ואילך מידי יום ביומו. אך השלטון הישראלי בחברון, לא ירשה „הפקרות כזאת", וציווה על חייליו לבוא ולהוציא בכוח את המתפללים הבלתי חוקיים הללו. קשה, קשה מאוד לעכל את העובדה, ששלטון יהודי יעשה זאת, וכדי ביזיון וקצף...

בסיורנו ברחובות חברון, נוכחנו לדעת שאין כל שחר לדיבה שמפיצים לגבי הרב לווינגר, כאילו הוא מהווה גורם להתסיסה בקרב ערביי העיר. אדרבה בכל מקום שהיינו קיבלוהו הערבים מבוגרים ונערים ב„אהלן וסהלן" רבכי, נשקו את ידיו והחליפו איתו דברים בשפתם הם. הרב לווינגר למד לדבר ערבית. לפני ש„האגודה לידידות ישראל—פלשתין" התחילה להטיף לכך...

בית הקברות — סימן לחיים

„יענך ה' ביום צרה ישגבך שם אלהי יעקב (תהלים כ', ב). משל למה הדבר דומה לאב ובן שהיו מהלכין בדרך. נתייגע הבן, אמר לאביו, אבא היכן היא המדינה? אמר לו, בני, סימן זה יהא בידך, אם ראית בית הקברות לפניך הרי המדינה קרובה לך...
ילקוט שמעוני, תהלים רמז תרפ"ט.

פרופ' בן ציון טבגר, מדען פיסיקה בעל שם בינלאומי שעלה לפני כארבע שנים מברית המועצות, עדיין אינו מכיר את המדרש הזה, אבל בהתקרבותו לעמו ותחושתו הלאומית־ההסטורית העמוקה, פועל בדיוק כפי שאמר אותו האב לבנו היגע. טבגר נולד בשנת 1930 בעיירה בוריסוב שבבייילורוסיה, לאביו אהרן שהיה מנהל חנות כשלהיה. הבן לא קיבל בנערותו שום חינוך יהודי, באשר אביו עצמו היה לו מושג קלוש ביהדות. המשפחה גרה אח"כ בניז'ני נובגורוד, שם מצויים עדיין כ־20 אלף יהודים, אבל בית כנסת אין ורק בימים הנוראים ובחגים היו מתכנסים בבית פרטי ועושים מנין ובפסח דאגו להצטייד במצות. מסלול לימודיו של בן ציון היה שגרתי כמו כל נערי היהודים השואפים להתקדמות מדעית וטכנולוגית. התחילה בית ספר יסודי וגמנסיה בבקום, ואח"כ במכון הטכניקום במוסקבה; משם לאוניברסיטה בגורקי ושוב למוסקבה, תואר ראשון ותואר שני וכל הזמן בהצטיינות. הוא מתמנה כדוצנט באוניברסיטת מוסקבה, חוזר לגורקי ונעשה שם פרופסור חבר. בין היתר למד אצל הפרופסורים המהוללים לב לנדו, אנדריי קאפיצה, ליפשיץ ועוד.

„הסנונית הציונית הראשונה" הגיעה אליו ב־1956 בעת מבצע סיני, כאשר האזין בהקרה ל„קול ציון לגולה" וכן לשידורי הבי.בי.סי., שסיפרו על נצחונותיה של ישראל. אז נדלק לעניין היהודי הלאומי והתחיל לקרוא כל שמזדמן לו על יהדות ועל ציונות, עיין בספר תנ"ך בתרגום רוסי, וראה שהעם היהודי הוא עם „עשיר", עם הסטוריה עשירה, ואפילו „ספרות סוציאליסטית" מעמיקה ועוד.

בשנות הקריירה שלו נשלח לאומסק שבסיביר שם עבד במפעל מסוסים, אך הדבר לא היה לפי רוחו. הוא כתב איפוא לסופר היהודי הסובייטי הנודע איליה ארנבורג ושיטח לפניו את ברינשו עד ההתנכלות מצד השלטונות הסובייטיים, המפריעים כשולים בדרך להתקדמותו המדעית, וזאת אך ורק בשל היותו יהודי. הפניה עזרה, וטבגר הועבר מאומסק לאוניברסיטת קאליניגראד (היא קניגסברג, בירת פרוסיה המזרחית שהסובייטים סיפחוה לברה"מ באפעיי שאין לה לחשוש מפני התקפה מהאומית מערב גרמנית...). כאן לימד טבגר פיסיקה תאורטית, מכניקה סטאטיסטית וקלאסית. אך „הציונות" שוב לא נתנה לו מנוח. הוא עובר למוסקבה לשתי שנות שבתון, אותן ניצל להשתלמות ציונית ופיסיקאית גם יחד. וכמו שחידושיו בפיסיקה, כבר הפכו לנחלת הכלל, שכן הספיק לפרסם מאמרים ורשימות מדעיות שעוררו עניין רב בעולם מדעי הטבע גם מחוץ לתחומי ברה"מ, כך גם הדעות הציוניות שלו מצאו להן מהלכים בקרב חבריו היהודים.

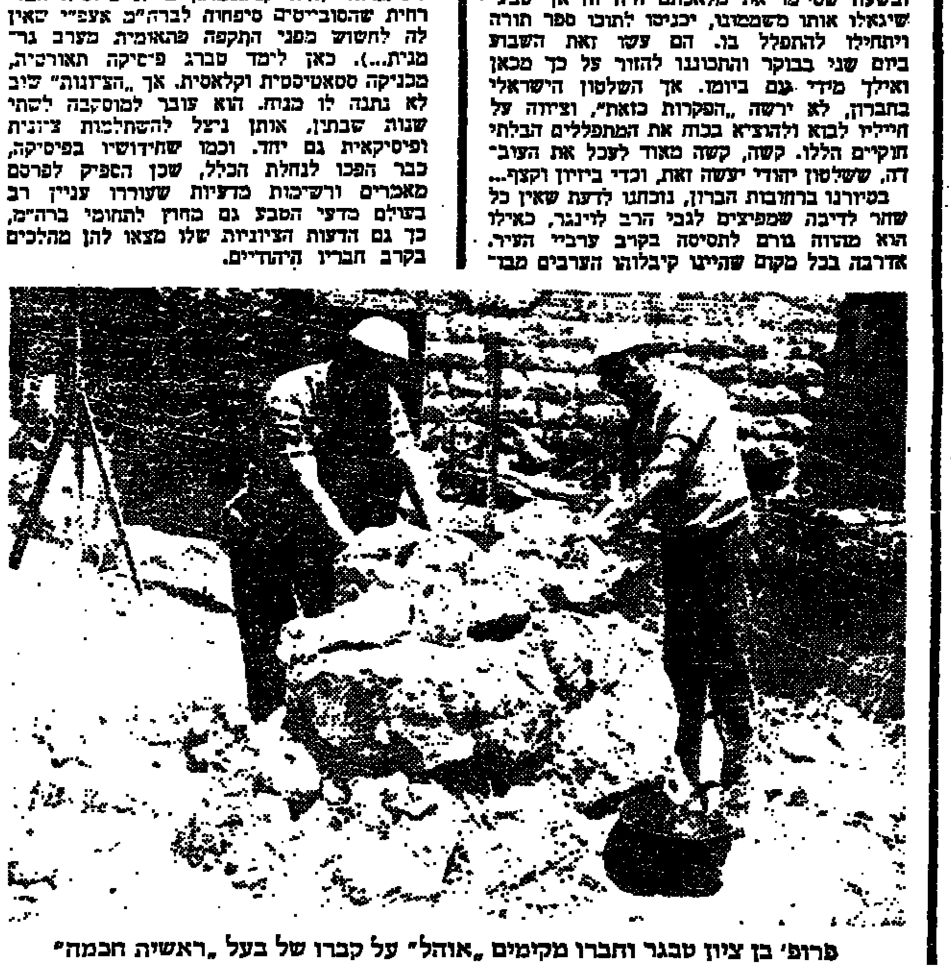

פרופ' בן ציון טבגר וחברו מקימים „אוהל" על קברו של בעל „ראשית חכמה"

חברון — למעלה ברקע קריית ארבע

„החידק הציוני" מכרסם בלבו

„החידק הציוני", חדר כבר עמוקות ללבו ושוב אינו מרפה ממנו. הוא הולם בהקיץ על עליה לארץ ישראל. ויותר מכך אף למד עברית. כי יודע אולי יצטרך „לחצות את הים בשחיה" בדרכו לארץ הקודש...

הק.ג.ב. אינו יודע מה לעשות עם המדען היהודי „הסורר ומורה" ולבסוף פטרו אותו מהאוניברסיטה והעבירוהו שוב לגורקי. היה זה בשנת 1971. בכיון שעתה היה מחוסר עבודה, ארגן קבוצה ללימודי הסטוריה יהודית ועברית ואף ערך סדר פסח בגלוי.

הפעם הגיע לאזני הק.ג.ב. והם עצרו אותו. הוא ברח מהק.ג.ב., נתפס, אך התחיל לעשות „צרות". כמדען שפיתח תיאוריות בפיסיקה שימושית, ידע פרופ' טבגר להמציא גם „שיטה כשלון" כיצד לבזר את הזיון של הק.ג.ב. ההבהבל־לו, בלי שיוכלו להעבירו למשפט, אם כי במאו אצלו „חומר מרשיע" למכביר.

טבגר בורח לנובוסיבירסק, עיר־המדע הסובייטית. בעבודתו המדעית היו ראשי העיר מרוצים מאוד. לא כן מפעילותו הציונית. כי גם פה הטיף והסית לציונות, ליהדות ולעליה לישראל. בסופו של דבר ראה גם נשיא עיר־המדע, שאין מוצא אחר אלא להיפטר מטבגר.

כך היה ד"ר בן ציון טבגר הפרופסור היהודי הסובייטי הראשון שהורשה לצאת מברה"מ ולעלות לישראל. תוך שבועה ימים קיבל אשרת יציאה, וכבר בראשית 1972 היה בארץ, יחד עם שני בניו. הצעיר שבהם לומד בישיבת „מרום ציון" בירושלים.

וכאן בישראל קיבלו אותו, כרגיל, בבירוקראטיה, ובגזירה. חלומו היה להקים כאן מכון מחקר למדע שימושי, שיש בו תועלת רבה למדינה תעשייתית מתפתחת כמו ישראל. אולם, בישראל של „שנות שבהן אוניברסיטאיות" ושל קטנות מוחין וקנאה אין הדבר פשוט כל כך. מבחינה הכרית אין לפרופ' טבגר שום טענות. בבואו ארצה נשלח לאולפן בנצרת עלית, אח"כ נתמנה כמרצה באוניברסיטה בת"א, עבד בה כשנתיים, קיבל משכורת טובה ויכול היה להמשיך ולשבת בשלווה „אולימפית־מדעית".

בוחל בבתי קפה וברעש התל אביבי

אלא, שאין זאת מטרת חייו של פרופ' טבגר שוויתר על קריירה מדעית מפוארת בברה"מ. הוא רוצה להרים משהו ממשי לבניינה של ארץ ישראל, ולא לקבל משכורת, לבלות בבתי קפה וליהנות מבידור.

נוסף לכך הרעש בת"א מחריש אוזניים ואינו מאפשר להתרכז במשהו מעשי. רומזת באופק קריית ארבע. הוא עוזב איפוא את אוניברסיטת ת"א לאחר שנתיים של עבודה בה, ועובר לחברון, כשבאמתחתו החזון גדול ותכנית מפורטת למדי להקים בה מכון מחקר לפיסיקה, פלוס השתלמות ביהדות באווירה רוחנית שקטה בעירו של אברהם אבינו.

מצויד בהמלצות טובות מאת אנשי מדע ישראליים ובתוכם מאת פרופ' יובל נאמן — שהיה גם יועצו המדעי של שר הבטחון, מגיע פרופ' טבגר לקריית ארבע עם תכניתו להקים בה מכון לחקר. אלא שבסבכת הבירוקראטיה של מדינת ישראל, קיימת „כבה שאינה כתובה בתורה" והיא „כבה הוועדה הבינ־משרדית" וכמו שישנה ועדת שרים לענייני התיישבות בשטחים שכתוביה נוהגות לאט, ושהיא למעשה בולמת ההתיישבות כך גם בתחום זה, קיימת ועדה בינ־משרדית המטפלת בכיכון הקיצובים לקבוצות מחקר, כמו זו שפרופ' טבגר ריכז בסביבו. מסתבר, שוודאי זו שבה ביותר גם כבחרה הרליטה הגתין בידי שר השיכון, שאינו מצטיין באהבה יתרה לקריית ארבע — לא מיהר לקבל את הצעתו של טבגר ולהקציב לתכנית זו תקציב מתאים. שכן „עדיין לא ידוע אם התכנית קיימת את עצמה מבחינה כלכלית"...

אלא שלא איש כפרופ' טבגר יוותר. בביתו הראשונה לשבתו בקריית ארבע גילה את הסמלי גוחיו וישב על התורה והמדע, לא דבית שבת. והמשיך בפיתוח התיאוריה שלו בתחום הרקריות חצי־מוליכים. ביקראליעוקריקה ומחשבים. הוא עושה זאת בדירה הצנועה, שקיבל בשכירות, בקריית ארבע.

אברהם אבינו קורא לעזרה

אלא שלא רק „החצי מוליכים" אינם נותנים להתבטל. גם „אברהם אבינו" בבעיית המכפלה קורא לעבודה. הוא עכשיו כאילו כאחד מאברהם אבינו, ויש לקיים מצוותיו. בנייה ההתפרס במערת המכפלה, שהריה וערביה בשוה רשים את חברון היהודית. בן ציון טבגר אינו שואל רישיון מהמושל הצבאי. אם חיילי המשמר נצטוו להוציאו מהמערה — הוא קושר עצמו בשלשלת. הוא כמהובב בחוצות חברון, רואה את חורבותיו של הרובע היהודי, את בתי הכנסת והמיסדות התורניים האהרים שהפכו לדירי כבשים ותרנגולות אשפה ולבו מתהמם בקרבו. הכיצד אפשר לראות ולשבת באפס מעשה ולהגיב כך בעזובה־החרפה זו? הנה למשל בית הכנסת של אברהם אבינו — אבינו הראשון של האומה היהודית שכל כך יהוב ללבו, ואשר הוא שדרכנו יצאה מבריח דמור עצה. האיך אפשר להשאירו בידי הערבים ועזיהם? טבגר לוקח איפוא טוריה, דואג שהעזים יסולקו משם, והחל לחפור ולחשוף את יסודות בית הכנסת. רישיון? מה זה, בעיר העברית הראשונה, שאברהם אברהם קנה אותה בארבע מאות שקל כסף — צריך רישיון?

כך מגיע בן ציון טבגר עם הבריו מקריית ארבע, לכל אתר יהודי בחברון העתיקה, וכך הגיע גם לבית העלמין ששם נטמנו קדושי מאורעות תרפ"ט. העזובה והחרפה מזוועות עד לשמים. קברות קדושי היהודים, צדיקיהם ורבניהם חוללו ע"י הפורעים הערבים, בחסות השלטון הירדני. המצבות נותצו ונהרסו או שהפכו לחומר בנייה לבתים. אדמת בית העלמין נחרשה והערבים שתלו בה עגבניות או נטעו כרם.

מי יגאל את החרפה המזוויעה הזו? תשע שנים מושל בחברון שלטון ישראלי ולא נקף אצבע לעשות משהו להחזרת כבודם המחולל של שוכני העפר היהודים. בן ציון טבגר אינו יכול לשבת בשלווה. ביוזמתו המעשית נעשה כאן שומר בית הקברות, אך העבודה העיקרית שלו, לנקות את השטח, לאסוף כל שבר מצבה, וכל אבן שעשויה להיות שריד של מצבה. לפי רשימות שבידיו וכספו. הוא הוסף כאן את קברו של בעל „ראשית חכמה" ר' אליהו די וידאש, והקים עליו אוהל ציון. עד מהרה נמצאו לו מתנדבים מסייעים בעבודה קדושה זו. הנה למשל, אדי דריבין, הקלאי עולה מארה"ב, נשוי ואב ל־3 ילדים, הרביעי בדרך. התחילה המגורר בשדה בוקר, אח"כ בהרשב אורות עליו באר שבות,

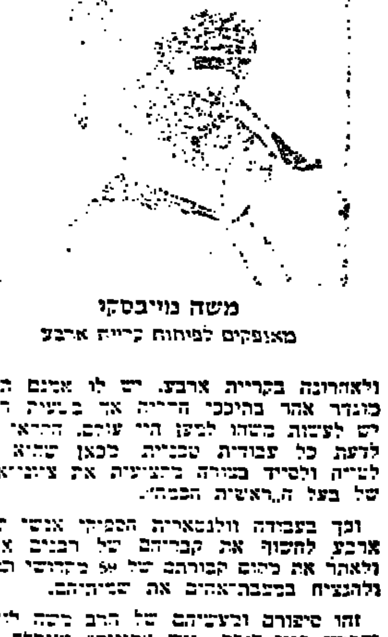

משה נוייבסקי
מאופקים לפיתוח קריית ארבע

ולאחרונה בקריית ארבע. יש לו אמנם מקצוע מוגדר אחר בהיכלי הדרייה אך בבעיית המבצע יש לעשות משהו למען הוי עולם. הוא אינו חייב לדעת כל עבודת טכנית. מכאן שהוא יכול לבנייה ולסייע בבנייה ובעריית את ציון־אוהלו של בעל ה„ראשית חכמה".

וכך בעבודה וולנטארית הספיקו אנשי קריית ארבע לחשוף את קבריהם של רבנים אחרים ולאתר את מקום קבורתם של 59 מקדושי תרפ"ט ולהנציח במצבת־אהים את שמותיהם.

זהו סיפורם ובעצייהם של הרב משה לווינגר וחבריו כגון דובר גוש אמונים שנהלה רוח, אנשים שלהבת חברון ושלהבת ארץ ישראל בוערת בליבותיהם. זהו גם סיפורו ומעשיו של פרופ' בן ציון טבגר — שאברהם אבינו קורא אליו...

חברון תוחזר להיות יהודית, בין אם ממשלת ישראל תעשה זאת ביוזמתה, בתכניותיה ובתקציביה היא, ובין שאחרים הלהיבים ונדיבים יעשו זאת והממשלה תענה בכל טורחה אמן יהד גדביהם.

בשיחה זו, על כל פנים, נתן על עצמו לבצע משה מייבסקי מנהל הדרש של קריית ארבע, שכן במקום שיהודים קדושים הרוו את האדמה בדמם, שם חייבת לקום גם עיר יהודית גדולה, פורחת ומשגשגת בתורה ובעבודה.

עם רדת הערב כאשר נסענו מחברון לירושלים, הצביע נהג מכוניתנו, אברהם מייסלביב, תלמיד ישיבת „מרכז הרב" ומצאצאי האדמו"ר מליכות פייקלבום בעל „ישמח משה" — לעבר הירח המלא והמאיר שנראה כשבי האופק של הרי חברון, היה זה ירח שאין כמוהו ליופי וזוהר בשמי ארץ ישראל האהובים.

אמר השבוע הרב הראשי לישראל הגר"ש גורן בעצרת אזכרה לקדושי חברון שנערכה בבית העלמין שבעיר במלאת 47 למאורעות תרפ"ט: בחברון זורחת השמש על ירושלים ועל כל ארץ ישראל. יורשה לנו להוסיף שגם הירח — אחיו הקטן של „המאור הגדול" אינו מבייש את המשפחה...

בכפרי הדרוזים והצ'רקסים

מאת יונה כהן

אנשי בשורות היו הפעם אנשי המינהל לבניה כפרית במשרד השיכון וחברי ועדת העבודה של הכנסת, בבואם לכפרי הדרוזים והצ'רקסים ובשמעם על תביעותיהם, השיבו קצרות וברורות: תביעותיכם צודקות. בידינו תקציב, בסכומים אלה ואלה, לצרכים דחופים שהשמעתם באזנינו. נקל לשער שקבלת הפנים, החביבה ואדיבה בין כה, היתה לבבית יותר וכולה תודה וברכה.

ההצעות נבעה מהחלטת הממשלה לפני כשנה, להוציא את הטיפול בבני העדה הדרוזית, כחמישים אלף נפש, והצ'רקסית כידי היחידה למיעוטים. מאז שווים הם, הדרוזים והצ'רקסים בזכויות ובחובות לאזרחים היהודים.

אחים לנשק הם למי. ביום בואנו לסיור בכפר חורפיש נתקבלה הידיעה המרה על נפילתו של בן כפר חורפיש, עבדול חאלק חאטיב, שוטר משמר הגבול, במילוי תפקידו בשכם. חברי ועדת העבודה הביאו לבני המשפחה את תנחומי הכנסת כולה. בגאון ובגבורה קיבלו את היד־ע.

התקציב לא קוצץ

בצעדים מעשיים ראשונים למימוש השינוי שחל בדרך הטיפול בבני העדות הנ"ל, בתחומי השיכון, הכבישים, החשמל, המים, החינוך ועוד באה לידי ביטוי השותפות והאחווה של הציבור היהודי בארץ עם הדרוזים והצ'רקסים. אלה ואלה שוחחו אף נאמו בעברית צחה. בסיפוק רב קיבלו את ההודעה שלמרות קיצוצים דראסטיים בתקציבים שונים, לא קוצצו התקציבים המיועדים לפעולות ביישובי העדות הנ"ל.

הבעייה היסודית, אותה השמיעו נציגי כל יישובי הדרוזים והצ'רקסים בכל מקום אליו באנו היתה: דאגה לשיכונם של החיילים המשוחררים. לא ייתכן שצעירים ערבים, מעוברים ע"י גורמים עוינים „להשתלמות" בבדיינות הגוש המזרחי, חוזרים עם אמצעים לשיכון ולדיור, ואילו צעירים ששירתו בצה"ל וחוזרים לבית הורים צר והדל.

נכון, נציגי העדות הללו סיגלו להם טון תקיף יותר, בהצגת תביעותיהם ומשאלותיהם. לא מעט בהשפעת נציגי הקומוניסטים, המנסים להסיתם ולהקיפם בחומות לעג: „גרופים אתם", „אינכם יודעים לתבוע מהיהודים העשירים את המגיע לכם".

בכפר מע'אר ובריחניה

כך, למשל, בכפר מע'אר שבגליל. לשמונת אלפי התושבים בו, רובם דרוזים ומיעוטם נוצרים ומושלמים. עד שהגישו את עצומותיהם, ובסגנון נוקשה ותובעני, השיבו להם:

אותר מקום להצבת אנדרטה לזכרם של חללי צה"ל, מבני העדה הדרוזית;

יוחל בהקמת שכונה חדשה של מאה וחמישים יחידות דיור, ותיפתר במידה גדולה בעיית שיכונם של זוגות צעירים וחיילים משוחררים;

משרד הפנים יעביר סכום של 300 אלף לירות כהשתתפות בביצוע תכנית קוו המים;

להשלמת קווי הביוב, תצורך המועצה המקומית להקציב רק רבע מההוצאות הדרושות (כ־2.5 מיליון לירות), והשאר מתכנית הביוב הארצית.

בכפר הצ'רקסי ריחניה, בו נרצחה לפני כשנה משפחה בידי מחבלים, שמענו על סדרי הבטחון שנעשו מאז. יו"ר הוועדה הבטיחה לפעול להשלמת המיתקנים הדרושים. ריחניה משולבת במועצה האזורית מרום הגליל, בראשותו של מר שמעון קדוש. הדבר מסייע לארגון החיים הפנימיים.

גם כאן הובטחה עזרה בהמשך סלילת כבישי גישה, מוקמת שכונה חדשה, ודירות ראשונות הוגרלו כבר. עוד לפני החורף יסללו כבישי הגישה ויוקמו מועדון ומגרש ספורט. התושבים בקשו, ובו במקום נענו להת להם הלוואה בתנאים נוחים למקלטים.

בכבל יישובי המיעוטים בארץ, גם ביישובי הדרוזים, רבה הבנייה הבלתי מתוכננת, והדבר לא רק פוגע ביופיה ובאפייה של המדינה, אלא אדמה שנועדה למטרות מסויימות מנוצלות שלא כחוק לבנייה. יש ובונים על אדמות המדינה, דין מונע.

שורש הבעייה הוא העדר תכניות כיתאר מאושרות בידי ועדות בניין ערים מחוזיות ומקומיות, וצעדה נינגשים להיקון הליקוי היסודי הזה.

ביקור בפקיעין

בכפר פקיעין, הוא היישוב בבנו לא הלכו היהודים לגולה מעולם, וכיום מתגוררות בו ובקרבתו בכפר משפחות יהודיות (ביניהן משפחת זינאתי הידועה), השומרות על גחלת היישוב היהודי בבקום. הכפר הצהיק בנוי בשטח טופוגראפי קשה, כבש על גבעות לחריב גבוהים.

מר ש. אבני הודיע שכדי לאפשר הרחבת פקיעין, הסכימה רשות שמורות הטבע להקצות שטח במעלה הר סמוך, להקמת שכונה חדשה בת 80 יחידות דיור.

לא היה סיפק בידי הוועדה ליתן את דעתה לבעיית שימורו של שטח בית העלמין היהודי העתיק מזה, והצורך הדחוף בכביש בכפר מזה, בו ביום ביקרו במקום שר הדתות רצוריו, ב־לווית חה"כ נסים אליעד, שלבד היטב את הבעייה, ובהפעם פתרון רצוי לכל הצדדים.

מחלוקת פנימית „רגילה"

בכפרים ירכא וחליית א־כרמל היינו עדים לגילויים של מחלוקת פנימית בין ראשי העדה הדרוזית. בצדק אמרו להם החכמים אליעד, יוזם באיר כהן ויו"ר הוועדה הגב' ש. אלמוזלינו: לא לנו לפתור את בעיותיכם הפנימיות. דבר זה עליכם להסדיר בעצמכם. אם זה ניגוד בין הוותיקים לבין הצעירים, או בתחום אחר, אסור שהדבר ישפיע על ניהול ענייני העדה ויישוביה. המאורחים חייכו בהבנה.

הוועדה נהנתה בסיורה מהדרכתו של מוניר עבאס, קצין דרוזי משוחרר, מהכפר ג'ת, המטפל בחיילים הדרוזים המשוחררים ומכונה בפי יודעיו: יגאל. אל הוועדה גלווה גם חה"כ שייך ג'אבר מועדי, סגן שר החקלאות.

לא מעט שבעו הכספיים על בעיות החינוך, ההכשרה המקצועית ותיעוש היישובים. ועדת העבודה הדגישה את הצורך בהרחבת ההסברה בכתב ובעל־פה, בקרב הציבור היהודי על תולדות העדה הנ"ל והווי חייהם.

בגאווה הצביעו הדרוזים על בן עדתם, סלמן פלאח, יליד בכפר צעירים נוספים שנספגו בהצלחה בשלבי המנגנון הממשלתי, והם ממלאים תפקידים בכירים במדינה.

ועדת מנכ"לים לעניני הדרוזים

בוועדת המנכ"לים לעניין הדרוזים, המטפלה בהכינה עשר כפרים דרוזים, סיכמו קווי פעולה דלהלן, הם מתבצעים הלכה למעשה:

■ משרד הבטחון פתח את שערי התעשייה הצבאית, התעשייה האווירית ועסקים להעסקת חיילים משוחררים דרוזים.

■ משרד השיכון הקציב השנה 50 מיליון ל"י לסיוע בשיכון הקמת שיכונים ויחידות דיור לדרוזים. סכום זה הוא פי 8 מזה שהוקצב בשנה שעברה לאיתה מטרה.

■ משרד השיכון יחד עם משרד החינוך ד־התרבות הקציבו 13 מיליון ל"י להקמת מוסדות חינוך ושיפור רמת הדיור של מוסדות חינוך קיימים במיגזר הדרוזי.

■ רשות שמורות הטבע בשיתוף עם משרד הבטחון ומשרד ראש הממשלה הקימה יד־זכרון לחללים דרוזים במצפה עין־גדי.

■ הכפר הדרוזי הוכר כיישוב ב„קו העימות" ומקבל את הטיפול הבטחוני המקובל ליישובים מסוג זה. בהתאם לכך החליט משרד החינוך וההתרבות לשחרר את תלמידי היישוב משכר לימוד.

■ ב־19.2.76 ערכו היה צמוס ערן וסלמאן פלאח סיור בכפרי הדרוזים ברמת הגולן ועמדו על בעיותיהם המיוחדות. במהלך הסיור הוענקה מילגה לתלמיד דרוזי מצטיין על מנת להכשירו להוראה בבית הספר הקיים במסעדה.

■ ב־7.4.76 נחנך בכפר עין אל־אסד המבור הכפר לזכרו של הסמל הארצית בהסיתו של מר צבוס ערן.

במשך יוביים סיירה ועדת העבודה בשבעה כפרים דרוזיים, בכפר צ'רקסי ובשתי מועצות אזוריות, וראו התקדמות בפיתוחם של כפרים אלה. נאמנותם של הדרוזים למדינה איננה מוטלת בספק.

صورة عن الأصل

בחוג המשפחה

מאת נעמי גוטקינד

מערכות לבוש בשבוע האופנה הישראלי

מבט בוקים אל האופנה הישראלית החדשה שתוצג בשבוע האופנה הישראלי שיערך השנה בירושלים בדגימות שתי המערכות שבתצלום. מימין — טוניקה מבד סטן בצבעים עליזים עם חצאית מבדלדייל בצורת „איי" משמאל — שני חלקים מבד כותנה בצבע של כחול לבן עם קישוטי גינס. שימו לב לאורך החצאית, המכסה עדיין את הברך בכעשרה סנטימטרים.

השחייה — ספורט חיוני לבריאות

בימים חמים ולחים אלה של מנחם־אב אין אמצעי מרענן יותר (פרט למקלחת הביתית) מאשר בריכת השחיה. גם אם את נמנית על הנשים הלא־ספורטיביות, כמו רוב רובן של הנשים בישראל, חשוב מאד, ולדבריו של ד"ר עודד בר־אור, מנהל המחלקה למחקר במכון וינגייט. גם חיוני לבריאותך, שתעשי מאמץ ללמוד שחיה או להשתמש בידיעת השחיה הרדומה שלך.

כסביר ד"ר בר־אור: „ישנם כמה גורמים פסיולוגיים ובריאותיים המייחדים את השחיה מכל הפעילויות הגופניות האחרות שאדם עושה בחייו ובעבודתו.

ראשית — הגוף נמצא במצב מאוזן, המאפשר הזרמה קלה יותר של הדם בוורידים, המחזירים אותו אל הלב, בשונה בן המצב המאונך, שבו על הדם החוזר ללב מחלקי־הגוף התחתונים לזרום כנגד כח־המשיכה של האדמה.

משקל הגוף בכל ברובו במים. אדם שמשקלו 70 ק"ג ביבשה — במים לא יעלה משקלו על 2—4 ק"ג בלבד. בשונה מפעילויות יבשתיות שבהן משקלו של האדם עלול להיות גורם מכריע בהצלחת הביצוע, אין משקל גופו של השחיין מהווה גורם מעכב בהצלחתו. עובדה זו מאפשרת לנכים, שאינם מסוגלים לשאת את משקל גופם ביבשה, להתפקד בקלות יחסית במים. יתרה מזאת: מאחר שיכולת השומן לציף טובה מכל שאר רקמות הגוף, צפים אנשים שמנים ביתר קלות מחבריהם הרזים מהם; דבר זה עשוי להעניק להם יתרון, בשונה מרוב פעילויות היבשה, שבהן נמצאים הם במצב נחות.

בית החזה נתון ללחץ במים, דבר המקשה את הרחבתו לשם שאיפת האוויר לריאות, אך מקל את נשיפת האויר. נמצא, שמכל סוגי הספורט רק השחייה והצלילה גורמת, לאחר חודשי־אימון אחדים, את פיתוח הנפחים של הריאות, ובעיקר את הגדלת הקיבולה החיונית.

המים — מוליכי־חום טובים. כאשר מייצר הגוף חום תוך כדי פעילות גופנית, הכרח בסילוק חום זה לבל יצטבר (כאז העליה בטמפרטורת הגוף יתר על המידה). סילוק החום לא תמיד הוא יעיל באוויר, שהוא מוליך־חום גרוע, ובעיקר בימים לחים, כאשר נידוף הזיעה גם הוא אינו יעיל. מוליכות־החום המצויינת של המים מאפשרת סילוק חום ביעילות רבה ושמירה על טמפרטורת־גוף בריאה תוך הקטנת הצורך להזיע בעת השחייה, ובעיקר — הפחתת של כמות הדם הנדרשת לעור, ועל־ידי כך הפניית דם רב יותר לשרירים המתאמצים. הרחקת החום מן הגוף באמצעות המים כה יעילה, עד כי כאשר המים קרים במקצת (24 מעלות או פחות) — חייב האדם להיות בתנועה מתמדת ולהמריץ את השחייה ככל שטמפרטורת המים נמוכה יותר, כדי שלא להפסיד חום יתר על המידה. בשחיה למרחקים ארוכים (3 ק"מ ומעלה), שבהם אין השחייה יכולה להיות נמרצת באמצע מחשש להתעייפות מוקדמת, על השוחה לכסות את עור גופו בשכבת־שומן עבה ועל ידי כך להגביר את הבידוד התרמי ולמנוע הפסד חום.

השחיה והחולי

ידועה התופעה, שחלק מן הילדים, או הנערים, הסובלים מקצרת מתקשים בעת מאמץ גופני מסויים, או מיד לאחריו. תופעה זו קרויה „קצרת הנגרמת על־ידי מאמץ" ובהשפעתה מתחיל החולה להתקשות בכל פעילות גופנית, חדל להשתתף בשעורי חינוך גופני ומתפתחים אצלו רגשות נכות ונחיתות ביחס לחבריו הבריאים. כיום ידוע, שרק סוגים מסויימים של מאמץ גורמים הפרעות כאלה, ואילו אחרים אינם גורמים להתקף: ריצה וקפיצה הן הגורמים העיקריים להתקף: פעילות, כגון רכיבה על אופניים או חתירה בסירה — נעשות בישיבה — מפריעות פחות לנער, ואילו שחייה אינה מפריעה כלל! פירוש הדבר, שלגבי חלק מחולי קצרת השחייה היא הספורט היחיד שהם יכולים להתמסר לו ללא חשש הפרעות בנשימה. לבצשה נעזרים בשחיה גם כגורם טיפולי בחולי קצרת, על מנת לפתח את שרירי הנשימה שלהם ולהרגילם לנשוף כנגד לחץ.

כאב הגב התחתון. אנשים הסובלים מכאב הגב התחתון נתקפים לעתים כיחושים בהשפעת מאמצים הנעשים במצב מאונך בשעת לחץ על החוליות התחתונות של עמוד השדרה. נתברר, שלאנשים כאלה יפה השחייה עקב נשיאת משקל הגוף על־ידי המים ומפאת תנוחתו האפקית של הגוף.

הנזקים שבשחיה

בשונה מספורט יבשה, שבו מופיעים לפרקים נזקים כגון נקעים, דלקות גידים, מתיחות וקרעים בשרירים וכאב ברכיים, קלושים יותר הסיכויים למיחושים כאלה בשחייה. הסיבה לכך היא, שהתנועה פחות פתאומית והעומס על קבוצת שרירים בודדת מועט יותר מאשר, למשל, בריצה. לעומת זאת יש כמובן בשחייה סכנה פוטנציאלית של טביעה. לפיכך אין ממליצים על שחייה לאנשים הנוטים לאבד לפתע את הכרתם, כגון: חולי מחלת הנפילה או אנשים בעלי הפרעות מסויימות בקצב הלב, אנשים הנתקפים בפתאומיות בכאב־חזה או בכאב־רגליים בעת מאמץ, רצוי שישחו סמוך לשפת הבריכה — למקרה שיאלצו להפסיק את השחייה באופן פתאומי. כן חשוב מאוד להסתגל לנשימה קיצבית נכונה כבר בשלבים הראשונים של למידת שחייה, היות ועצירת נשימה תוך מאמץ — תופעה שכיחה אצל שחיינים מתחילים — עלולה להזיק לאנשים, שהתפקוד של כלי־הדם אצלם לקוי. כידוע גבוהה תכולת הכלור במי הבריכות — לפיכך ייטיבו אנשים רגישים בעיניהם לעשות אם בעת שחייה בבריכה ירכיבו משקפי פלסטיק מיוחדים למטרה זו. אצל שחיינים ותיקים המתאמנים שעות רבות מדי יום ביומו, ייתכנו נזקים בבדים ובגידים, כגון כאב ברכיים (בשחייה בסגנון החזה) או — לעתים קרובות יותר — דלקת של לחמית העיניים.

[illegible]

הערות אחרונות: בטרם השר תכבעה בדבריו של ד"ר בר־אור וכיהרת אל בריכת השחייה הקרובה לביתך, כדאי אולי, למען היושר, להביא בפניך מימצאים אחדים מסקר בריכות השחייה באיזור המרכז, כפי שהובא בבטאון של החדש יולי, „מה כדאי" היוצא מטעם המועצה הישראלית לצרכנות. כותבת עורכת המחקר סובה קורצ'ין:

מדגם הבריכות שנכללו בסקר זה מאשר את הידוע מכבר, כלומר — שבעלי אמצעים זוכים בשירות טוב, במקום יפה ובשירותי־נקיון טובים, בעוד שלאלה אשר אמצעיהם מוגבלים, או שאינם מוכנים להוציא אלפי לירות לעונה, מוצע מה שנקרא „בריכות עממיות", היצע דל וברמה ירודה.

לתל־אביב יש ארבע בריכות־שחיה מהסוג העממי. שירותי הבריכות בפתח־תקוה עדיין מתאימים למוניטין שלה כמושבה שנהפכה לעיר לפני שנים רבות. ב„אם המושבות" יש שתי בריכות המתחרות ביניהן בהזנחה: את תושבי כפר־סבא ורמת־השרון משרתת בריכה אחת בכל יישוב.

לאלה שיכולים לשלם והם בעלי רכב, יש היצע גדול יותר של בריכות אקסקלוסיביות ושל מתקנים סגורים, עם מגוון רחב של פעילויות־ספורט בנוסף על השחיה. מועדונים אלה משופצים מאוד, דמי החברות בהם גבוהים ואל רובם אין תחבורה ציבורית סדירה.

יש איפוא פער עצום בין הבריכות העממיות הזולות לבין הבריכות האקסקלוסיביות היקרות. בעוד שהבריכות היקרות נקיות ומטופחות מאוד, הבריכות העממיות מוזנחות, שירותי־הנקיון בהן מעטים או אינם קיימים כלל, ומה שחמור יותר — לא תמיד יש הקפדה על טיהור המים. מציאת החיידקים במימי הבריכות מורה במוהזר, כיוון שהבדיקה נעשתה ימים אחדים לאחר פתיחת העונה, כשהבריכות היו עדיין כמעט ריקות מהתרחצים.

גם לכל בתי־המלון הגדולים בריכות־שחיה מטופחות. אורחי־המלון רשאים להיכנס לשטח הבריכה ללא תשלום נוסף ומי שאינם אורחים רשאים לשחות רק תמורת דמי־כניסה חד פעמיים המסתכמים בעשרות לירות (20־30 ל"י) או רכישת מנוי שנתי לזוג במחיר ממוצע של 2,000 ל"י.

מה חדש? / היכן ומתי מוציאה עקרת הבית הישראלית את כספה?

כשליש מהוצאות המשפחה העירונית על מזון מוצאת בחנויות מכולת (שלא בשווקים): כשישית בחנויות בשווקים, כ־15 וחצי אחוז בסופרמרקטים ובצרכניות, כ־11 וחצי אחוז באטליזים, כ־11 וחצי אחוז בחנויות מיוחדות — ובייחוד חנויות ירקות ופירות — וכ־11 וחצי אחוז בנקודות מכירה נוספות (קיוסקים, חנויות ממתקים וכו'). זאת מתברר מממצאים ארציים של סקר הוצאות המשפחה לשנת 1975/76 המכילים והמוסכים ביטים אלה בלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

המימצאים מראים עוד, כי במצרכי מכולה מובהקים, כגון לחם ומוצריו, בצק, חלב ומוצריו, ביצים סוכר ומשקאות, הוצאות המשפחה בחנויות המכולת מהוות בין 60 ל־70 אחוז מכלל הוצאותיהן על מוצרים אלה ו־15—17 אחוז לערך מן ההוצאות על המוצרים הנ"ל מוצאות בצרכניות ובסופרמרקטים.

ירקות ופירות טריים נקנים במיוחד בשווקים, כאשר כ־45 אחוז מן ההוצאות על מוצרים אלה מוצאות שם; כ־30 אחוז נוספים בחנויות מיוחדות של ירקות ופירות, כ־14 אחוז בסופרמרקטים וצרכניות וכ־14 אחוז בנקודות מכירה אחרות (כגון סככות אבטיחים ועוד). קרוב ל־60 אחוז מן ההוצאות של המשפחה על בשר בקר וכ־45 אחוז מן ההוצאות על עופות שחוטים מוצאות באטליזים שלא בשווקים; (כ־22—21 אחוז מן ההוצאות על המוצרים הנ"ל מוצאות בשווקים). חלקן של קניות הבשר בסופרמרקטים ובצרכניות קטן יחסית — 11 אחוז ואילו של קניית עופות גדול יותר — כ־16 וחצי אחוז.

דובר הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שמסר על כך אמר עוד כי בערים הגדולות, כגון תל־אביב, חיפה או ירושלים כ־29—28 אחוז מן ההוצאות על מזון מוצאות בחנויות מכולת שלא בשווקים — בהשוואה ל־33 וחצי אחוז בממוצע ארצי; ובערים אלו גם קטן חלקן היחסי של הקניות באטליזים ובחנויות מתמחות אחרות — ואילו חלקן של קניות המזון בסופרמרקטים ובצרכניות מגיע ל־22 עד 24 אחוז מכלל ההוצאות, לעומת 15 וחצי אחוז בממוצע ארצי. בערים הקטנות — התמונה הפוכה.

במצרכי המזון, שקנייתם אינה יום־יומית, יש עונתיות גדולה בקנייתם לפי ימי השבוע — כאשר בכל המצרכים האלה מרכזת המשפחה הישראלית את קניותיה בימי ד' וה', ואילו בימים א' ו־ו' הקניות הן בשפל. כך, למשל, קרוב ל־30 אחוז מהוצאות המשפחות על בשר טרי מוצאות בימי ד' וכ־23 אחוז נוספים בימי ה' — בעוד שבימי א' מוצאות רק כ־7 אחוזים מכלל ההוצאות על בשר ובימי ו' 9.5 אחוזים. קרוב למחצית מן הקניות של ירקות טריים מתרכזת בימי ד' וה' בעוד שימי א' ו־ו' מהווים בקניות השבועיות כ־9 וחצי אחוזים כ"א.

„שוק פרוע" בענף מוצרי הנייר לתלמידים

בתביעה אל משרד המסחר והתעשייה ואל מכון התקנים להנהיג תקנים אירופאים בענף המחברות, הדפדפות ומוצרי נייר אחרים המשמשים תלמידים וסטודנטים, יצאו מנהלי חברת „דפרון" בסיור עתונאים שנערך ביום שני השבוע במפעל בפתח־תקוה לקראת פתיחת שנת הלימודים החדשה.

העדר התקן מאפשר, לדברי מר רפאל דוברובסקי, מנכ"ל „דפרון", קיום שוק פרוע שבו נמכרות מחברות ודפדפות במידות הכרוג, במחירים מופקעים, ומתוך התוצרות. מולחלת מההן מיבון המוצרים.

„דפרון", המספקת כ־65 אחוז מכלל הצריכה המחברות במדינה, כנסה לעשות נפשה לנושאי התקן ולאחרונה השקיעה סכומים גדולים בעיצובם והבראתם לשוק של מספר מוצרי נייר חדשים המשמשים תלמידים וסטודנטים כאחד והעומדים בתקנים האירופאים.

העיקרי בין המוצרים החדשים הוא — „דף־דפרון" — דפי נייר בעלי שורות או משבצות וחורי תיוק, שנועדו לתיוק באוגדן. הדפים מוצעים באריזות בנות 50 או 100 דפים בשקית פוליאתילן שקופה ומתוכה מוציאים את כמות הדפים הדרושה לצורך תיוקם באוגדן.

בארצות הברית ובאירופה החליפו הדפדפות זה מכבר את המחברות הרגילות והן עתה השיטה המקובלת ביותר בבתי־ספר ובמשרדים. בשיטה זו כותב התלמיד על גבי דפים בודדים שהוא שולף מתוך הדפים ולאחר מכן הוא מתייק אותם לפי נושאים באוגדן.

● „מחברות למקצועות", בנות 48 דפים, המוצעות בארבע כריכות צבעוניות שונות — כתום, כחול, ירוק ואדום — כדי שהתלמיד יוכל לבחור אחת מהן למקצוע ספציפי. הכריכות הצבעוניות מנייר משובח, נועדו גם להחליף את העטיפות הפלסטיות הצבעוניות. מחיר „המחברת למקצועות" לצרכן הוא כ־1.80 ל"י, לעומת מחברת (בת 40 דף) ועטיפה העולה כ־1.60 ל"י. „המחברת למקצועות" מהווה המשך ל„מחברת העליזה" בת 96 דפים בכריכה צבעונית.

שח־מט

בעריכת שלמה קנדלשיין

הסטודנטים עלו לגמר בונצואלה

נבחרת הסטודנטים של ישראל זכתה להישג נאה בהעפלה לשלב הגמר באולימפיאדת השחמט לסטודנטים המתקיימת בימים אלו בקארקאס בירת ונצואלה.

21 מדינות נוטלות חלק בתחרות ובשלב הגמר תתמודד ישראל על המקומות 8—1. מכל מקום דרוגה הסופי של ישראל יהא הפעם טוב בהרבה מהמקום ה־14 שהושג באולימפיאדה הקודמת בסוויסיד (אנגליה). בשלב הגמר זכתה ישראל בסבוב הראשון בנצחון מוחץ על ונצואלה 3½:½. בסבוב השני הפסידה לשוויץ 1½:2½ ובסבוב השלישי סיימה בתיקו מכובד 2:2 עם ארה"ב.

לאחר הסבוב השלישי תופסת ישראל את המקום השני־שלישי.

הדרוג: 1. ברית המועצות — 11 נק' 3—2. ארה"ב וישראל — 7 נק' כל אחת 4. קובה — 6½ נק' 5. שוויץ — 6 נק' 6. ונצואלה — 4 נק' 7. ברזיל — 3½ נק' 8. פולין — 2 נק'.

*

קבוצת אס"א אוניברסיטה תל־אביב זכתה באליפות הארץ לקבוצות — 1976. סקירה מסכמת נביא באחד המדורים הקרובים.

*

אליפות צה"ל בשחמט 1976 תפתח בתחילת חודש ספטמבר בתל־אביב.

*

אליפות צה"ל בשחמט 1976 תפתח בתחילת חודש ספטמבר בתל־אביב.

*

באליפות ישראל לנוער 1976 המתקיימת עתה בפ"ד מוביל הרמת־גני אהוד למברגר שהוא המועמד בעל הסכויים הטובים ביותר לזכות בתואר. בתחרות המשנה שהסתיימה זכה מיכאל פסמן מבאר־שבע שהקדים את רמי רוזנברג (חיפה) עופר קלמוביץ (ראשון לציון) וישראל זיסרמן (לוד) וכו'.

*

ההרשמה לאולימפיאדת השחמט בעיצומה

ההרשמה לאולימפיאדת השחמט בחיפה, בעיצומה. עד כה נרשמו פורמאלית 34 נבחרות גברים וכמספר שיא של נבחרות נשים עד כה באולימפיאדות — 20 נבחרות.

בין מדינות המערב שנרשמו: ארה"ב, ארגנטינה ומערב גרמניה הנימנות על צמרת השחמט העולמי. המטה האולימפי אופטימי למספר מירבי של נבחרות.

*

„המשחק של ביל"

נצחונו של אלוף העולם לשעבר מיכאל טל על ההונגרי פורטיש בתחרות הבינלאומית האחרונה בביל היה מזהיר ולבטח היה „המשחק" של התחרות. להלן המשחק:

ספרדית

טל — פורטיש

1. ה4 ה5 2. פו3 פג6 3. רב5 א6 4. רא4 פו6 5. 0—0 רה7 6. צה1 ב5 7. רב3 ד6 8. ג3 0—0 9. ד4 רז4 10. רה3 ה:ד4 11. ג:ד4 פא5 12. רג2 גא4 13. רג1 ג5 14. ב3 פג6 15. פבד2 פח7 16. ח3 רח5 17. ז4 רז6 18. פו1 צב8 19. פז3 צה8 20. רו4 ג:ד4 21. פו5 רו8 22. פ:ד4 פ:ד4 23. צ:ה8 מ:ה8 24. מ:ד4 צב6 25. ה5 ד:ה5 26. פ:ה5 מה6 27. רג4 צב7 28. מה4 מה4 29. ר:ה4 ... 30. ר5 פ... 31. רג5 ... מה:ג1

*

„פרס יופי"

רב האמן היהודי שמואל („סמי") רשבסקי אינו נוחל הצלחות בתחרויות שחמט בשנים האחרונות. כנראה גורם הגיל עושה את שלו ומשפיע על יכולתו של רשבסקי שנמנה בעבר על צמרת השחמט העולמי לאחרונה השתתף בתחרות בינלאומית חזקה בסקופיה (בולגריה).

מנצח התחרות היה אלוף העולם אנטולי קרפוב ואילו רשבסקי סיים בתחתית הטבלה. „לרוע מזלו" הפסיד לרוסי ואגאניאן זיכה את יריבו ב„פרס היופי" של התחרות על משחק המצויין המובא להלן.

צרפתית

רשבסקי — ואגאניאן

1. ה4 ה6 2. ד4 ד5 3. פד2 פו6 4. ה5 פוד7 5. ד4 ג5 6. ג3 פג6 7. פדו3 מהא5 8. רה2 ... 9. רה3 מהב6 10. פה2 ג:ד4 11. ה:ד4 ר:ב4 12. ... 13. ג:ד4 0—0 14. צה1 (עדיף צו1) 15. ו:ה5 פד:ה5! 16. ד:ה5 (16. פ:ה5 ר:ה5+) 17. ד:ה5 מה×ב2 (?) 18. ... 19. ... 20. ... 21. ... 22. ... 23. ... 24. ... 25. ... 26. ... 27. ... 28. ... — הלבן נכנע בגלל הפסד רחו צאוזו בזמן אולם עמדתו אבודה בלאו הכי.

על מה שבתו המכולתניקים?

(סוף מעמוד 6)

„אף פעם לא היה מצבנו כה גרוע"

מוסיף מר רוזנבאום, יו"ר ענף המכולת: „ארבעים שנה שאני מייצג את ציבור בעלי המכולת בישראל, ואף פעם, אפילו בימי דוב יוסף, לא היה מצבנו כה גרוע. ההוצאות גדלות, להעסיק שכיר במכולת — לא משתלם, הרווחים על מצרכי מזון יסודיים הם פרוטות ממש (סוכר סוגת — 3 אחוזים) רווח, על חלב — 9 אחוזים, על ק"ג אורז — 13 אג' לק"ג), את המצרכים המשתלמים יותר, כמו שימורים ומעדנים, קונה רוב הקהל בשקים ובסופרמרקט, מה נשאר לחנוני? החלב, הגבינה, הביצה, שהרווח עליהם 7 אחוזים. ועוד צריך לדעת: מיהו החנוני הממוצע? אדם בין חמישים לשישים שקם לפני עלות השחר, כדי להכניס את הלחמניות הטריות לחנות, ועכשיו רוצים ממנו שאחרי יום קשה ישב בלילה וינהל ספרים? שנה שלמה שהחברים שלנו, מערד ועד חצור, מלאים מרירות ולוחצים לשביתה, הגענו להרגשה שלא נשארה עוד ברירה, שמוכרחים להפעיל את הקלף האחרון. האמת היא שחברים דרשו לסגור לשמונה ימים, או לפתוח לבחור בימים של סוף שבוע. החלטנו לגלות אחריות, לסגור בימים נוחים יותר לציבור. הזהרנו מראש במודעות וברדיו, שתהיה שביתה כדי שהציבור יוכל להתכונן ולקנות כל מה שנחוץ, אין לנו שום כוונה לגרום סבל לציבור או להילחם על גב הלקוחות הוותיקים שלנו — אולי שבתנו דווקא בגלל ההתחשבות שלנו".

את הנימה המלחמתית הזו משלים מר זילברברג, בעל חנות מכולת ברחוב דיזנגוף: „היתה שגיאה חמורה בכך שלא השביתו את כל ענף המזון. אם הממשלה מבינה רק שפת כוח — אין דרך אחרת. אנחנו נגד מס ערך מוסף כבתבו וכלשונו. הוא איננו תורת משה מסיני. אנחנו החנוונים המשרתים נאמנה את הציבור, נותנים לו מזון בהקפה במאות ל"י, משמשים בנקים לצ'קים של עקרות הבית, שומרים לנשים עובדות לחם מתחת לשולחן עד אחה"צ, נשארים לפעמים עד שמונה וחצי בערב, ועכשיו צריכים עוד לעשות עבודה יום־יומית מעייפת, בהינם, בחישוב טורי מספרים, בהעתקה למחברות, בפנקסנות שלמה? מדוע את הגדר הטובה מוכנים להפעיל רק בגבול לבנון, איפה הרצון הטוב גם כלפינו?"

כל הדברים היפים והתקיפים הללו היו משכנעים כמובן, הרבה יותר, ללא כבצב ימי השביתה, ובתוך ציבור מקוניין לא פתוח, של בעלי מכולה, שמצאו דברים הנוגים לגבירי. למזכיר הכללי של האיגוד הארצי למסחר בישראל, המתנהה בהתאחדות הסוחרים הכללית (והמאגד אלפי בעלי מכולת וחנויות למסחר זעיר בארץ) מר ישראלי בין הדברים ברורים ומפוקפקים:

„מס ערך מוסף והצורך לנהל חשבונות, שני אלה התקבלו בכנסת, בית המחוקקים שלנו, ולדעתנו כל שביתה המופרצת נגד חוקים קיימים היא הסתה ומעשה בלתי קונסטרוקטיבי. יתר על כן, אינני מאמין שהכנסת תשנה חוק בגלל שביתה. אנחנו מודעים לכך שמס ערך מוסף חייבים לגבות ולחשבונות יש לנהל. קיבלנו גם הבטחה משלטונות המס שכל תקלה בניהול הנובעת מתום לב או מחוסר יכולת של החנוני לא תיזקף לחובתו. איפשרו לנו תקופת הרצה ממושכת, שבה לא ירשמו דו"חות, כדי לאפשר לכל אדם ללמוד ולהתרגל".

האם מתח הרווחים נמוך?

— ומה בדבר הטענה השלישית לשביתה — מתח רווחים נמוך?

מר ישראלי: הוקמה בזמנו ועדת ד"ר עופר לבדיקת תביעתנו להגדלת רווחים, והיא הסיקה שיש להעלות את רווחי המכולת ב־20 אחוז. (מר פרלוק טוען, כזכור, שאושרה העלאה של 8 אחוזים בלבד...) העלאה זו באה בכמה תחומים, ולא בוצעה באחרים. לפני שבועיים נפגשנו עם אנשי משרד המסחר והתעשייה, והוחלט שהכלכלנים שלנו וכלכלני המשרד יבדקו יחד אותם תחומים שבהם לא מבוצעת ההעלאה המומלצת ויעשו מה שניתן לעשות, זאת השגנו ונשיג גם בלי שביתה".

מסתבר איפוא שלא במקרה סרבו משרדי הממשלה הנוגעים בדבר ליצור קשר עם התאחדות הסוחרים הכללית השובתת. מר משה נוידרפר, הממונה על הכנסות המדינה במשרד האוצר סיכם את עמדת השלטונות כשאמר לנו: „שביתת חנויות המכולת גרמה נזק גם לציבור הצרכנים ולעניות דעתי גם לסוחרי המכולת עצמם, והיא מצערת אותנו שכן כמשרד אוצר וכגובי מסים יש לנו עניין במהלך עסקים תקין וקבוע ושפוי. החובה לנהל פנקסים הוטלה על כל העוסקים במדינה בעקבות הרפורמה במס הכנסה, מאחר שועדת הרפורמה וגם המחוקק, ראו צורך חיוני בהנהגת ניהול פנקסים כמכשיר כדי לגבות מס אמת מכל שכבות הציבור והעסקים. ברור להלוטין שבלי תנאי זה מס אמת לא יוכל להתקיים. בתקנות ניהול החשבונות הבאנו בחשבון את בעיותיהם המיוחדות של העוסקים הקטנים וקבענו בפרק י"ג של התקנות צורת ניהול חשבונות קלה, מינימלית ואלמנטארית, שכל אחד יכול לעשות אותה בלי להשקיע בה זמן רב. בעל חנות מכולת צריך לנהל רק ספר פדיון יומי, או קופה רושמת, שבה נרשמת כל מכירה, לעשות סיכום יומי הועבר לספר תקבולים ותשלומים ולהחזיק תיק תיעוד לתיוק כל מסמכי ההוצאה. אלפים רבים של עוסקים קטנים, כולל חנויות מכולת, כבר התחילו לנהל פנקסים. ברור שניהול כנ"ל טוב גם לצורכי מס ערך מוסף, בלי פנקסים כאלה לא נוכל לקבל דיווח מהימן על היקף הכנסות המס".

שאלנו: האם תביא עמדת האוצר על דרישה אלה להיסולו של ענף המכולת — מה אז? יצא מדי כל בשכר בהפסד?

מר נוידרפר: אני משוכנע שחנויות נסגרות או נפתחות לפי חוקי הביקוש וההיצע וצרכי המשק. אינני רואה סיבה לסגור חנויות בגלל הצורך לנהל פנקסים, כנראה שהסיבות הן אחרות.

דוד בר חיים, דובר האוצר, אמר בחריפות גדולה יותר: „אנחנו רואים בשביתה שיהיה מלחמה ככהשלום „באמת — ותר לא לא נסיים שחלק מן הציבור יחזוק מהשלום שכזה. אם נתפשר פה — נתפשר לאורך כל הדרך וזה לא בא בחשבון. מאז פורסם דו"ח בן־שחר בשנת 1975 ידעו כל העוסקים במדינה שעליהם יהיה לדווח על כל הכנסה. היה מספיק זמן להתכונן וללמוד את הנושא. סיפקנו מדריכים ואינפורמציה, אנחנו מאפשרים לרכוש קופה רושמת במחיר נמוך ביותר (70 אחוז אשראי בריבית נמוכה לכמה שנים) כשההוצאה על רכישה נחשבת לצורכי מס ההכנסה. כל חנוני הטוען שהוא עייף מלרשום ביד, יכול לרכוש קופה רושמת. האחרים, כשם שהם מסכמים חשבון קניותיה של כל עקרת בית ברישום על פתק, כך הם יכולים גם ברגע לרשום את הסכום האמור במחברת. מעמדה זו לא ניסוג".

יוצא איפוא, שאם אמנם יחריפו חנויות המזון את מאבקם ושביתותיהם, ואם אמנם ישאר האוצר תקיף בעמדותיו, לא נותר לנו, ציבור הצרכנים, אלא להעשיר את מלאי המזון לשעת חירום שבמזווה או ללמוד להסתדר גם בלי המכולת...

איחוד „דן" ו„אגד"

(סוף מעמוד 6)

את הבעיות שנשארו. המדובר היה באיחוד התפעול, כולל ניהול משותף איחוד קווים וכו'.

את האישור הסופי, שסוכם בהבהלות צריכים היו לתת המוסדות העליונים של הקואופרטיבים — האסיפה הכללית ב„דן" והמורשון — (מועצה) ב„אגד". כשהתכנס המורשון של „אגד" לאשר את האיחוד הפתיע מוסד זה את הדיון בנושא. המורשון הוריד בכלל את הנושא מסדר היום ודן במקום זאת על הקדמת הבחירות ב„אגד". החברים הגיעו למסקנה שהאיחוד איננו הדבר הראשון במעלה, שצריך להעסיק את הקואופרטיב. במקום זה יש תחילה לנסות להבריא את הקואופרטיב מהמשבר ההברתי החמור שבו הוא נתון. דבר זה אפשרי רק ע"י קיום בחירות חדשות, שיוכלו אולי להבטיח הנהלה יציבה הנהנית מאמון החברים.

עתה ברור שקיום בחירות חדשות הוריד את עניין האיחוד מהפרק, לפחות לתקופה ממושכת. בינתיים חלה גם תזוזה בדעת הקהל. היום שוב לא מתלהבים מהצעת משרד התחבורה. המשרד עצמו מתחיל לסגת מרעיון האיחוד לאחר שהתברר כי שכרו יצא בהפסדו. דעת הקהל אינה רואה כיום את האיחוד באור חיובי וההנחה היא שמוטב ולא יקום. יש חשש מגולם הענק שיקום ומכח הלחץ שלו. שביתת התחבורה האחרונה, בה לא השתתף „דן", הוכיחה שמוטב ויהיו שני גופים לתחבורה ציבורית. חשש אחר הוא מהמחיר הכבד שהציבור יצטרך לשאת בו בתמורה לאיחוד. ברור שהקואופרטיבים ירצו שהציבור ישא את גרעונות העבר שלהם ולכך אין כל הצדקה. עתה התעוררו ספקות גם לגבי התועלת הכלכלית של האיחוד. הסכון יכול להיות רק בריאורגניזציה של קווי התחבורה, שתאפשר איחוד קווים וביטול קווים מיותרים. לשם כך אין צורך לאחד את הקואופרטיבים. זה ניתן להשיג גם במצב הקיים. אפשר להתיר ל„דן" לפעול בערים שאותן הוא דורש ומצד שני לאפשר ל„אגד" להכנס עם קווים שלו מערים אלו לתוך ת"א. משרד התחבורה יכול להגיע להסדר עם הקואופרטיבים, או לכפות הסדר כזה, של חלוקה שווה של תוספת זכויות בקווים ולשם כך לא צריך איחוד שנזקו מרובה על תועלתו.

גם אם מורשון „אגד" היה מאשר את האיחוד ולאחריו היתה מאשרת אותו גם האסיפה הכללית של „דן" צריך היה למנוע את האיחוד שאיננו לטובת הציבור. בינתיים זכה הציבור ומלאכתו נעשתה ע"י אחרים. אם „אגד" עצמו איננו רוצה באיחוד אין צורך לעודד באופן מלאכותי את הנושא ומוטב לתת לרעיון לגווע מעצמו.

* ערב שירה, נגינה ומחול של יוצאי עדות שונות בו ישתתפו יותר ממאה אמנים, יתקיים במוצאי שבת את ארועי יריד „הרצות היוצרי בירושלים. באירוע הנצילה ישתתפו להקות שירה ומחול של יוצאי בוכרה, קורדיסטאן, גרוזיה, הודו, תימן ודרום־אמריקה. הלהקות יופיעו בתלבושות מסורתיות.

* מספר שיא של שחמטאיות ישתתפו באולימפיאדה שתערך בחיפה בסתו הקרוב. דובר האולימפיאדה מסר אתמול כי 19 מדינות הודיעו על שיגור משלחות נשים ובכך עבר מספרן של המשתתפות על 56 השחמטאיות שהתחרו באולימפיאדה הקודמת בקולומביה לפני שנתיים.

משברים בחיים

(סוף מעמוד 5)

טור פולבריס: „חוצפת העוצמה" היא מגנה גם את המדענים הפוליטיים שנתנו יד לתמיכה בגישת ה„פנטגון". לגביהם משתמשת ארנדט בביטוי „חוצפת האינטליגנציה". הם העמידו את כשרונם לרשות מדינאים ופקידים לשם ביסוס השקרים והסילופים בהם נזונה דעת הקהל. שני סוגי החוצפה אינם אלא שני סימנים של אותה המחלה. ארנדט בדעה, שהעולם מתעלם משעבדות ושום דבר בעולמנו הפוליטי אינו מציאותי כל כך שבעלי העוצמה מזה ובעלי הבתות השנון והמסולף מזה לא יוכלו להתאים לצרכיהם הפוליטיים. פקידי הפנטגון סברו שהם מסוגלים לעשות כל דבר זו היתה גישה ברוטאלית ואף בלתי מוסרית. גישה מסוכנת ומוספית זו מוכיחה את ההעדרות של סמכות מוסרית נאמנה.

חנה ארנדט זכתה בשל כתביה לתואר ה„קאסנדרה" של המאה העשרים: „מבשרת הרעות" איננה נתפסת בכל זאת לפסימית וטוענת שאמריקה יכולה בכל זאת להוות את עתידה „במידה מסוימת של אימון" והאת הדות לכלים הפוליטיים המסורתיים שבידיה. נסיים באחת ממסקנותיה המפתיעות ביותר. היא אומרת שהמהפכנים אינם עושים מהפכות. הם רק מגלים את נקודות התורפה של המשטר ומנצלים אותן לטובתם.

גם ערים אחרות רוצות לחיות

מאת יהודה עזריאלי

חיפה ותל־אביב רוגזות. לראשונה מאז הכיר העם ב[...] בבכורתה של ירושלים לגבי קבלת משאבים לאומיים ומתן עדיפות בקליטת עולים ומפעלים, ביטאו ראשי העיריות בערים גדולות אחרות, תגובות חריפות נגד הצעתו של השר חיים צדוק לערוך בבירה את כל הכנסים והאירועים המקומיים והבינלאומיים שבמימון הממשלה. הצהרת הכוונות של יו"ר ועדת השרים לעניני ירושלים להביא לאישור הוועדה צעד ממשי כזה לחיזוק מעמדה של הבירה נתקלה בשלב זה בקרידות ובביקורת בלתי צפויה כנראה, המעוררת תהיות מה בעצם רוצה השר הנכבד.

תל־אביב רואה עצמה מרכז לתערוכות ולירידים מעצם היותה עיר מסחר שוקקת ותעשיה ועירה פורחת; פרנסי הבירה הפיננסית של ישראל נפגעו ויצאו חוצץ נגד מגמותיו של השר, וכרכו באחת גם ביקורת נגד עיריית חיפה, על תכניותיה להקים עיר תערוכות במבואותיה של עיר הנמל הראשית בעזרת משקיעי חוץ, ביניהם שותפה משפחת קנדי המולטי־מליונרית.

יש לרכז השלטון ומוסדותיו בירושלים

לית מאן דפליג על מרכזיותה של ירושלים, כבירת ישראל, שיש להתמיד בביסוסה, לחזקה, להרחיב גבולותיה ולהשתית את גדולתה גם על יסודות פיזיים וחברתיים מוצקים. אין עוררין על מרכזיות השלטון הצריך לפעול במלוא סמכותו ומוסדותיו בירושלים, ולא בתל־אביב. גם אם מטעמי נוחות של שרים ופמליות הפקידים שלהם, נוטים להעביר את מרכז הפעילות של הממשל אל השפלה, לקראת סוף־השבוע, על־כך רוגז בצדק ראש העיריה טדי קולק. הממשלה אינה יכולה, או אינה רוצה להשתלט על זרם ההגירה המאכזב של הפקידות הבכירה ומשה ממנה, הנוטשת בשיטתיות את משרדיה הקבועים ויורדת לתל־אביב, „כדי לגמור עניינים"... כיצד באמת, יכול ראש־הממשלה להטיף לחבריו בממשלה לדבוק בירושלים, כאשר הוא עצמו עושה כמה ימים בשבוע בלשכתו בתל־אביב ?!

„השר בחר ללכת בדרך הקלה"

למעשה, בחר יו"ר ועדת השרים לעניני ירושלים ללכת „בדרך הקלה", נוח יותר לכוף אחרים, הזקוקים למימון ממלכתי כדי לקיים קונגרסים וכנסים, שיעשו זאת בירושלים „על תנאי", אף שמבחינת המשתתפים והנושאים הנדונים, אין להם כל קשר למקום ולסביבה. השר מנסה לבנות „מגדלים פורחים" בירושלים. כי מה קשר למגדלי קרפיונים, שקיימו כינוסם אשתקד בחיפה, או לחוקרי ימים ואגמים, לעלות ירושלימה ולא לשבת ולדון בעניינים במכון לחקר אוקינוגרפי בחופי חיפה?! הטכניון מהווה מוקד חשוב לאירועים מדעיים ובינלאומיים, כמו כנס לעיבוד נתונים. החושבים במעבדים אולי בירושלים, אבל המחשבים מרוכזים בחיפה. כך גם הקונגרס הבינלאומי המתוכנן בחודש הבא לפיזיקה, שרוב משתתפיו מדעני המוסד הטכנולוגי שעל הכרמל. היש לגרור אותם לעלות לירושלים בשל ההחלטה לפצות את טדי קולק בדרך איזה שהיא.

תעשיית תיירות תיונית גם במקומות אחרים

בחיפה מרוכזת התעשיה הכבדה, הנפט והפטרוכימיה. האם כנסי מומחים ומדענים בתחומים אלה יש להעביר מסביבתם הטבעית?

יו"ר לשכת הכנסים בחיפה, מר אהרן שפירא, מסר לנו כי בשנתיים האחרונות ישנה תנופה בעריכת כנסים רבי־משתתפים מהארץ ומחו"ל, אחרי שעירית חיפה החליטה לעודד גופים ציבוריים וגורמים בינלאומיים לנצל את האויר הטוב והאוירה השלווה והנוחה בכרמל לקיים פה מושביהם הדיוניים. כנסים הם חלק מתעשיית התיירות שירושלים רוויה בהם ממילא. בתי־מלון מומנו והוקמו לא רק בירושלים, הם ראויים לקיום בכבוד בכל מקום. המסחר והשירותים צריכים להיות גם בערים אחרות — ולכן, יש להפריד הפרדה גמורה בין הכוונה הרצויה של תגבור הבירה בריכוז מוסדות הממשל והלאום השונים, כמו ועדות הכנסת, קונגרסים ציוניים ועידניים ובין קיום כנסים הנוגעים למישורי עשייה, פעולה וכלכלה האופייניים לאיזורים אחרים בארץ.

קיום כנסים בחיפה למשל, מש[...] בעקיפין גם לגליל. לדוגמה, הכ[נס] השנתי של הסתדרות הרבנים [ב]אמריקה, שחלקו התקיים השנה לראשונה גם בחיפה זכה לתגובות חיוביות מצד האורחים, שנהנו ממראות הנוף היפים של כרמל ומהשראתם. הם סיילו גם בגליל עליון ובגולן, כאשר חיפה משמשת להם בסיס סיורים נוח.

*

לפי הצעת צדוק יש ל[...] את כל הדלתות במקומות אח[רים] שיהיו מחוץ לתחום לכנסים [כ]אלה.

יש ערך מפוקפק למדי להח[לטה] מסוג זה בוועדת השרים ל[ענייני] ירושלים, וספק אם יהיה להן מ[שקל] מדיני או מעשי, נוכח ההתנ[גדות] הטבעית שהן מעוררות והכנס[...] מוסרי־ציבורי המעורר שיש לה לדרוש מאחרים מה ש[...] מקיימת בעצמה.

הלקח של אל־זעתר

(סוף מעמוד 3)

לרצוח זה את זה ללא רחמים, [...] ריב מתנה שלם של 30 אלף ת[...] ללא נקיפת מצפון. ומה יש [...] במצפון שלנו על חורבנו של [...] ערבי במלחמה? אין יוהר אומ[ר] במאמרו. לכאורה אין קשר בין [...] רות לפובליציסטיקה. אין הוא [...] את דבריו עם חרבת חיזעה. זהו הקשר המחשבתי, ההגיוני.

*

השבוע מלאו 47 שנים ל[פרעות] חברון. זה היה „שיעור לדו[רות]" שנתנו לנו שכנינו הרבה זמן [לפני] תל אל זעתר. ויש להזכיר בהזד[מנות] זו, כי עד לאותו טבח בחברון יחסי השכנות בין ערבים לי[הודים] בחברון טובים למדי. ההתנפלו[ת] בחברון באה דווקא על הבתים [של] המתגוררים יהודים בעלי יחסי [...] עם ערבים. זוועות מתנה תל [אל] זעתר, הם סמל מדיני, שבכעצם [...] לנו כתובת לשיחות שלום, [...] חיים באיזור בו הסכם אינו [...] שבו אין גם כלת כבוד.

תל אל זעתר אינו סטאלינ[גרד] אלא סמל של חוסר שפיות [...] של הפלסטינאים הנמשכת זה [...] לחמישים שנה ומובילה אותם [...] אל דחי, בלי שיביסו אחרות [...] את התורבות.

* יצא לאור

— בורא מיני בשמים, [...] שמושי בתמונות צבעוניות [...] אתרוג לבשמים, מאת דוב [...] ירושלים תשל"ו. עברית ואנגל[ית].

„במשפחתנו בשמים מעש[ה] של אבא, ריחניים ונאים. [...] הקטן, שאמנות אבי בידי, נהנו [...] הגו... אתרוג הנוט יפה [...] במוצאי שבת להבדלה, להשיב הנפש בצום יום כפור ולהשל[ים] מאה ברכות".

— להוהולדת יהודיה, [...] מאת פרץ מאוקיש, עברית [...] קלעי, הוצאת „מסדה", ל' עמ'.

— הניקוד הלכה למעשה, ניסן נצר, הוצאת מסורה, [...].

— אביב, אנציקלופדיה [...] לצעירים, כרך שמיני, חלד־[...] ממלכת, מאת יצחק לבנת, [...] „מסדה", תשל"ו.

— בכי עבודה למקראות [...] חדשות, כתה ד', חוברת א' [...] מאת נתן פסיקי, הוצאת „מס[דה]" תשל"ו.

— מקראות ישראל חדשות, [...] נתן פרסקי, כתה ב', ספר א' „מסדה", תשל"ו.

— פגישות ודברים עם [...] הדור, מאת אברהם ברוידס, [...] מסדה, רמת־גן, תשל"ו, 295 [עמ'].

באורו של הנצי"ב

(סוף מעמוד 5)

„זה רבות בשנים שלא הי[ה] בוולוז'ין... כמו העילוי הזה"

הרי סיפור נוסף מפי מכתבו של רב, שלמד אז בוולוז'ין: „ידעתי את כבוד גאונו, מלפני חמישים שנה בערך. לפתוח [...] בישיבת ולוזין. כבוד גאונו היה נקרא בפי כל בני הישיבה ב[שם] „העילוי מדווינסק", ורבינו הנצי"ב אמר, אשר זה רבות בשנים, של[א] היה בישיבה בחור מצויין בחריפות ובקיאות, כמו העילוי הזה.

כבוד גאונו למד אז טור אורח־חיים, וגדולה היתה בקיאותו וידיע[תו] בספרי שו"ת, ובפרט בתשובות וחדושי הדרוש של הגאון ר' עקיבא אייגר" („אור כופלאי" להרד"א רבינר שליט"א עמ' ס"ז).

„בישיבת ולוזין — כמו בא"י"

הרב מאיר בולין ז"ל מספר בזכרונותיו, שאביו הגאון הנצי"ב ז"ל, פגש פעם אל הרב ושאל אותו: „איך הוא מרגיש בישיבה?" והרב השיב ואמר: „כמו בארץ־ישראל"... התשובה הזאת מצאה חן אצל אותו גאון וצדיק, שחיבת א"י היתה עמוקה בלבו, והוא סי[פר] עליה למקורבים, והיה גאה על יקרת הרגשתו של תלמידו המביע של[...] חיבת לב ונפש.

„הנצי"ב — צפירת תפארתנו" / „חמדת כל בית ישראל"

במאמר בשם „צבי לצדיק" (בעיתון „מחזיקי הדת", לבוב, תרמ"ט גל' 8), כותב מרן הרב זצ"ל על הנצי"ב: „צפירת התפארתי המהו[ללה] כל בית ישראל, הגאון האמיתי, אור־העולם, אדמו"ר מרן נפתלי צבי יהודה ברלין שליט"א, נשיא אלקים אשר בתוכנו — דבריו הקדושים הם לאמיתה של תורה, כי תורה־אמת בפי רבנו־מאות המון תלמידיו הרבים, שותים בצמא את דבריו, ורבבות אלפי ישראל מקדישים ומעריצים שמו".

„ארבעים שנה הוא ככהן־גדול" / „...בעל תלמוד ומעשה כאחד"

לפעבור שנתיים ימים, שוב כתב הרב — הפעם מאמר מקיף — על „ראש ישיבת עץ החיים", בו הוא מתאר בהרחבה את גדולתו התורנית ואת מפעלו הגדול, גדולה ופיהוזה של ישיבת ולוזין. המאמר נדפס בשנתון „כנסת ישראל" (תרמ"ח). שיצא לאור בוורשה בעריכת הסופר שאול־פינחס רבינוביץ ז"ל.

בפתיחת דבריו זוכר הרב:

„עלינו לחבב ביותר, את היחידים־השרידים, אשר מדי אמה של הלכה, הם צופים ומביטים לאחרית הימים, ובשבתם באהלה של תורה יעבדו עבודתם ברוב אונים ובהכשר־דעת, לקיום כנסת ישראל ולנצחיות התורה בבית־יעקב".

ובסיום המאמר נאמר: „ארבעים שנה הוא ככהן גדול. משמש בכהונת התורה בישיבת „עץ החיים", וד' האוהב את השערים המצוינים בהלכה, יאמצהו ויחזקהו להשלים כל חפצו. דור לדור יבי[ע] תהילתו כרב בעל תלמוד ומעשה כאחד".